

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КНЗ «ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ
ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Том 1

20-21 вересня 2018 року
м. Черкаси

ББК 74.04 (4 Укр) М
М 34

М34 Матеріали Х Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / [Упор. Назаренко Г. А.]. – У двох томах. Том 1. – Черкаси: ЧОПОПП, 2018. – 222с.

УПОРЯДНИК:

Назаренко Г. А., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, проректор з науково-методичної роботи КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бех І. Д., доктор психологічних наук, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Кириленко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України;

Чепурна Н. М., кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти і науки України, ректор КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
<i>Бех І. Д.</i> ЕТИЧНІ ІНСТАНЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ.....	6
<i>Журба К. О.</i> СВОБОДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ У СМИСЛОЖИТТЄВОМУ ВИМІРІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	9
<i>Шкільна І. М.</i> ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОЇ У ПІДЛІТКІВ.....	15
РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	
<i>Істоміна Н.В.</i> МОДЕЛЮВАННЯ РЕЧЕНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНО – ПРАВИЛЬНОГО МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	21
<i>Тарасюк М. Д.</i> «INCLUSION» ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ З ОСОБЛИВИМИ ДІТЬМИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРА.....	26
<i>Тесленко Н. О.</i> ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	33
<i>Українська Н. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЗАГАЛЬНОГО НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ В ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОМУ СПЕКТРІ В ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	36
<i>Цюрмаста Т. А.</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ДОТИКОВОГО СПРИЙМАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	41
<i>Лисенко Л. А., Пишна Т. О., Ускова Л. О.</i> ЛЯЛЬКА ЯК ПЕРСОНА: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО І ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	45
<i>Почтаренко В. М., Шумейко В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ.....	52
<i>Шевченко А. А.</i> РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	58
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЇ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ	
<i>Барабаш О. І.</i> ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ Е.ЖАК-ДАЛЬКРОЗА З РИТМАМИ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	61
<i>Мішкова О. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ КАРЛА ОРФА ТА ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	66
<i>Дощенко І. О.</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕГРОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	70
<i>Острань Р. Р., Музика Г. А.</i> МНЕМОТЕХНІКА В ДИДАКТИЧНИХ ІГРАХ НА ЗАНЯТТЯХ З МАТЕМАТИКИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	75
<i>Сидун В. О., Андрієнко С.О.</i> ЕЙДЕТИКА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ СВОЇ	

КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	80
Балала Л. І. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРАУДСОРСИНГУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	85
Дяченко Т. В. ЕДЬЮТЕЙНМЕНТ ЯК ФІЛОСОФІЯ ТА ІНТЕГРОВАНО-КРЕАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ АБО ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ «СКАРБНИЧКА КОРИСНИХ ДРІБНИЧОК».....	90
Долгаль С. Г., Шевчук І. В. ЛЯЛЬКА-МОТАНКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ ДИТИНИ ДО ІСТОРИЧНИХ, КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ, ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.....	100
Алехнович О. І. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ТА ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МОДИФІКОВАНОЇ МЕТОДИКИ СПРИЙМАННЯ ЗОБРАЖЕНОГО НА КАРТИНІ ОРГАНАМИ ЧУТТІВ.....	105
Жмуцька О. А. ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ТА СЕНСОРНИХ ЕТАЛОНІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПАЛИЧОК ДЖОРДЖА КЮІЗЕНЕРА.....	110
Олійник Л. М. МЕРЕЖЕВИЙ ПРОЕКТ «ПІДГОТОВКА ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ».....	114
Косенко Н. М. ДРУЖНА ВЕДМЕЖАТКОВА РОДИНА – ЩАСЛИВА ТА СПОКІЙНА В САДОЧКУ ДИТИНА» (АДАПТОВАНА ДАНСЬКА МЕТОДИКА «ДИТЯЧИЙ САДОК БЕЗ НАСИЛЛЯ – ШКОЛА БЕЗ ЦЬКУВАННЯ»).....	119
Новікова І.В. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІГОР ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ТВОРАМИ ЖИВОПИСУ.....	123
Давидова О. В. ДОШКІЛЛЯ ТА ШКОЛА: СПІЛЬНІ КРОКИ, СПІЛЬНА МЕТА.....	125
Мартиненко Г.В. ВИКОРИСТАННЯ КОКТЕЙЛЬНИХ ТРУБОЧОК ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	132
Кисла Н. В. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ І ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ АНІМАЦІЙНОЇ СТУДІЇ «KINDERSCINEMA».....	134
РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ, ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	
Яковенко Т. В. МОДЕЛЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	138
Шупіло І. В. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	144
Тимофєєва Т. О. УПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	148
Величко А. В. І-ЩОДЕННИК ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОГО І ДИВЕРГЕНТНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ, ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ.....	154
Ніколенко Н. І. РОЗВИВАЄМО ПОЗИТИВНЕ МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРА ЗА	

ДОПОМОГОЮ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОГО ПРИЙОМУ АНАЛІЗУ ПРИТЧ.....	158
Вовна А. М. ПСИХОСЕМАНТИЧНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РИС ОСОБИСТОСТІ «5 ПАЛЬЦІВ».....	163
Бабак В. А. МЕТОДИКА «PHILOSOPHY FOR CHILDREN, P4C» НА ЗАНЯТТЯХ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	168
Євтушенко О.В., Сніжинська С.В. ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	174
РОЗДІЛ 5 ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	
Гуменюк В. В. МОДЕЛЬ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ.....	181
Кутенюва Н. Б. ЦЕНТР РОЗВИТКУ ДИТИНИ – ВІДКРИТА ОСВІТНЯ СИСТЕМА.....	185
Люшин М. О. УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ.....	189
Ханзель Ж. І. ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ – НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА.....	194
Думитрюк Г. Т. SCRUM-ТЕХНОЛОГІЯ – ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ВСУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	200
РОЗДІЛ 6. ІННОВАЦІЇ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ	
Вареха А. Г. ВІРТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ВИСТАВКА «ОСВІТНІЙ ПРОСТІР КІРОВОГРАДЩИНИ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ЯКІСТЬ»...	207
Василенко Н.В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ.....	211
Ринчовська Т. В., Соломонюк С. В. ВОРКШОП ЯК ФОРМА ДИНАМІЧНОГО НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	218

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

ЕТИЧНІ ІНСТАНЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ

*Бех Іван Дмитрович, доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
директор Інституту проблем виховання*

Ідеї концепції «Нова Українська школа» спрямовані на кардинальну зміну всієї нашої освітньої політики, такої, що передбачає формування людини високої культури, у якій гармонійно поєднується глибокий теоретичний і практичний розум з істинною духовністю. Честь, совість, справедливість, безкорисливе піклування про інших, патріотизм стають знаком розвиненої особистості та регулятором життєвої активності. Тож наша школа має стати школою цінностей.

Це вимагає інноваційної організації, зокрема виховного процесу у всіх освітніх ланках. Трудність цієї мети пов'язана з тим, що процес виховання значною мірою спричиняється зовнішніми факторами, які, за великим рахунком, мають бути адекватними виховним завданням.

Однак нас оточує культура з переважаючою технологічною спрямованістю, яка навчаєголовним чином здобувати вміння, необхідні для досягнення професійного успіху, але мало спонукає до духовного розвитку.

З огляду на це слід виокремити дві кардинальні групи цінностей. Перші пов'язані з успішністю у тій чи іншій діяльності; у подальшому вони забезпечують кар'єрний успіх особистості. До таких цінностей доцільно віднести старанність, акуратність, комунікабельність, вміння планувати і самоконтролювати власні професійні вміння і таке інше.

Другу групу цінностей складають ті, що представляють глибинну сутність особистості, її духовну спрямованість. Таким склався життєвий світогляд, що сучасна людина більше замислюється над діяльнісними цінностями, ніж над цінностями духовними, вважає перші важливішими. Однак, якраз милосердя, любов, вірність, альтруїзм і багато інших цінностей презентують вищий сенс життя особистості.

Тож стратегією сучасного виховання має стати доцільне поєднання у внутрішньому світі особистості цих двох груп цінностей, де на перших місцях у їхній ієрархії повинні бути духовні цінності. У цьому полягатиме мистецтво жити. Особистість має сформувати готовність присвятити свою професійну майстерність вищому сенсу життя, тоді вона повністю забезпечить свій цілісний саморозвиток.

Усе ж за всієї важливості змістово-цільових характеристик виховного процесу педагог очікує дієвих виховних інструментів для своєї праці. Тож запропонуємо ряд таких особистісно перетворювальних порад.

Порада 1. Рівень розуміння вихованцем необхідності власної духовної зміни значно підвищиться, якщо він сприйматиме її як розв'язання задачі на створення свого Я – духовного. При цьому така задача має досягти успіху, якщо вона вирішуватиметься у спільній діяльності з педагогом, який володіє необхідними для цього способами.

Важливо, що вихованцеві цей напрям його діяльності не видаватиметься чимось незвичним, оскільки спосіб розв'язання задач (хоча і не духовного спрямування) у його

досвіді є. Їхні формальні характеристики (мета, план, послідовність способів, результат) він і зможе використовувати в нових обставинах, що вимагають оперування тепер уже когнітивно-емоційними і вольовими способами. Якраз у такому розумінні слід говорити про виховні технології як процесуальну основу виховання. По-іншому, виховання – це виховна технологія у дії, незалежно від того, чи це захід, проект, міжособистісне спілкування, праця. Усі ці засоби й мають бути реалізовані у формі виховних технологій.

Порада 2. Конкретне добродійне діяння вихованця і недостойне слід робити предметом усвідомлення у контексті більш широкого соціального охоплення: як це відіб'ється на батьках, ровесниках, на більш широкому громадському загалі і, на кінець, на державі. Нація, Батьківщина має стати кінцевою мірою для дій зростаючої особистості. Усвідомлення того, що суб'єкт – суб'єктна поведінкова помилка, розглянута у контексті нації, Батьківщини, має досягатися нею вже як проступок, а позитивна поведінкова дія, як вчинок. У кінцевому підсумку розкритий нами контекст має бути мовленнєво оформлений вихованцем як «Я – щиросердечно стою перед рідними, товаришами, громадою, Батьківщиною».

Порада 3. У перебігу виховного процесу слід враховувати важливу обставину, згідно з якою кожне суспільно несхвальне діяння вихованця негативно відбивається на його добродійних утвореннях: якщо не повністю руйнує їх, то певною мірою їх заглушує, стримує у практичній реалізації. Тож цей внутрішній зв'язок між позитивними і негативними утвореннями слід робити усвідомленим для вихованця, домагатися того, що суспільно значущий вчинок, окрім свого головного призначення приносить безумовну користь іншим, виступає стримувальним засобом для його асоціальних потягів.

Звичайно, що корекційна ефективність усвідомлення цього зв'язку залежатиме від ступеня суспільної важливості асоціального діяння вихованця. Якщо воно пов'язане зі значними тілесними побоями, нестерпними образами чи крадіжками тощо, у цьому випадку слід застосовувати інші виховні засоби. Річ у тім, що наведені нами асоціальні діяння важко кваліфікувати як поведінкові помилки: тут вихованець кидає виклик існуючим етичним нормам, тому потрібно використовувати засоби широкого спектру впливу, узгоджено діючи на його свідомість, почуття і волю.

Порада 4. Неприйнятною у плані духовного самовдосконалення є ситуація, коли зростаюча особистість прислухається лише до самої себе, замикається у рамках свого духовно примітивного Я, обмежує себе своїми хибними уявленнями про загальноприйняті цінності. Така внутрішня спрямованість видається особистості єдиною можливою, і це є досить небезпечним явищем з огляду на обрання якісно іншого ціннісного шляху. Тому повернути таку особистість до смислів добра стає головним виховним завданням. Вона повинна усвідомити, що подібне повернення цілком можливе, оскільки «не всі мости ще спалені» і в неї є потенційні резерви прямувати по-новому. Головне у цьому – зменшити душевну напругу, яка пов'язана з означеною внутрішньою спрямованістю і переорієнтувати її на справжню духовну реальність. Саме стан впевненого спокою виступить умовою прислухатися зростаючій особистості до продуктивних самозмін. Далі потрібне стягування й об'єднання усіх позитивних переживань у стійку цілісність як імпульсу для переходу в іншу площину особистісного функціонування.

Порада 5. Особистісно орієнтоване виховання, яке ми утверджуємо в освітній практиці, у центр діяльності вихованця ставить вчинок. Зростаюча особистість духовно-морально вдосконалюється вчинком, але лише суспільно значущим. Наголосимо, що духовно перетворювальна сила вчинку залежить від ступеня його соціальної значущості, тобто від того, якої міри цінності він реалізує. Є вчинки, які обмежуються лише не досить значними діями: наприклад, легкою допомогою, а не вагомою. Якщо вихованець діятиме у таких поведінкових рамках, у своєму розвитку він зупиниться на півморалі, на півдуховності. Тут криється небезпека й для недуховних актів. Високозначуща ж дія для нього стає неможливою. Звідси впливає виховна тактика педагога: вести вихованця слід від суспільно простих до суспільно складних вчинків.

Пам'ятатимемо, що час закріплення у духовній системі вихованця ціннісно значущого вчинку пришвидшиться за наступної умови. Такий вчинок не повинен обмежуватися діадною міжособистісною взаємодією, а у ньому суб'єкт вчинку мусить враховувати усіх тих хто стоїть, так би мовити, за його плечима: педагоги, батьки, різного рангу державні службовці. Він має бути свідомим того, що його дія як суб'єкта є результатом різних за змістом старань цих осіб.

Це саме мусить здійснити і об'єкт вчинку, дякуючи як безпосередньо автора вчинку, так і осіб, що були до нього причетними. Такої структури вчинок стає обопільно духовно розвивальним, і в цьому його непересічна соціальна цінність.

Порада 6. У виховному процесі слід постійно культивувати положення, згідно з яким у вихованця навіть з набутими духовними цінностями не виключена імовірність персонального аморального діяння. Він має дійсно глибоко визнати перед собою, що те, що у негативному плані трапилося з однією людиною, може трапитися зі всіма. Тільки тоді він стає реальним надбанням для себе і для іншого у тому сенсі, що не возвеличує свою особистість і не надмірно упереджено ставиться до іншого, коли той знаходиться в самотійно вибудованій аморальній ситуації. Тут важлива загальна емоційно ощадлива налаштованість вихованця на інших як засіб запобігання корпоративної моралі. Будь-яка зверхність суб'єкта над іншими людьми не повинна мати права на життя.

Порада 7. Нині завдяки узгодженим намаганням науковців і практиків у сфері освіти стало загальноприйнятим положення, згідно з яким чим виразніше і розгорнутіше зростаюча особистість осягає суспільне життя у розмаїтті позитивних і негативних сторін, у вмінні вичленити його суперечності, тим міцнішим стає її соціальний світогляд і відповідна діяльність. Така особистість набуває готовності до продуктивних суспільних змін, долаючи перешкоди, що виникають на цьому шляху. Ця широка соціально дієва спрямованість особистості пов'язана з розвитком у неї критичного мислення поряд з іншими його типами.

Однак є й інший аспект проблеми розвитку зростаючої особистості. Він пов'язаний з тим, що, як стверджують деякі мислителі, боротися з людиною зі світом набагато легше, ніж боротися з самою собою. В останньому випадку йдеться про створення духовно кращого в собі, неодмінно долаючи нижчі потяги і устремління.

Тож поряд з розвитком критичного мислення слід розвивати критичну етичну рефлексію, яка звертає особистість на її внутрішній світ, у першу чергу на емоції і почуття та на ті утворення, які виникають на їх основі. Рефлексія у виховному плані розгортається як осмислення того чи іншого емоційного переживання і відповідного емоційного стану, у якому перебуває зростаюча особистість (заздрість, ненависть, погорда тощо). Цілком слушною з огляду на це є думка, згідно з якою, щоб виховати духовний стрижень, слід глянути в очі власним слабкостям. Відтак, відкривається можливість для духовно-рефлексивної діяльності з критичного самооцінювання: самозанепокоїння, самообурення, самогніву, самоосудження, що може призвести у комплексі з іншими виховними засобами до значущих ціннісних самозмін особистості.

Запропоновані поради, на яких ґрунтується гуманістично орієнтований виховний процес, поступово призводить до опанування вихованцем духовною логікою, основними постулатами якої є:

- *«Тобі потрібно віддати, щоб отримати».*
- *«Ти маєш скоритися чомусь зовнішньому, задля того, щоб стати сильнішим внутрішньо».*

СВОБОДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ У СМИСЛОЖИТТЄВОМУ ВИМІРІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Журба Катерина Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України

У сучасних умовах боротьби за суверенітет і державну цілісність України гостро постає питання виховання смисложиттєвих цінностей у підростаючого покоління, що обумовлює врахування сучасних викликів виховній системі сучасної школи. У зв'язку із цим пріоритетною смисложиттєвою цінністю виступає свобода, що забезпечує умови й якість життєдіяльності особистості. Свобода набуває все більшої ваги у підлітковому та ранньому юнацькому віці, відображаючи процес дорослішання дітей, їхнє бажання виступати активними суб'єктами власного життя, прагнення до самостійності. Свобода є фундаментальною цінністю, без якої життя людини втрачає сенс. Особистість позбавлена свободи не має цілей і не бачить перспектив свого подальшого існування. Втрата свободи перетворює людину на засіб або спонукатиме до боротьби за свободу, навіть якщо її ціною буде життя.

Про це йдеться у Резолюції, прийнятою 66 сесією Генеральної Асамблеї від 19 грудня 2011 року. Зокрема, у Декларації Організації Об'єднаних Націй про освіту і підготовку у сфері прав людини (66/137), де підтверджуються основи, цілі та принципи Статуту ООН стосовно поваги прав людини, її свобод, незалежно від раси, мови і релігії. Відповідно до Статті 1 документу, кожен має право знати й отримувати інформацію про всі права і свободи. Така освіта є вкрай необхідною і має здійснюватися згідно принципів універсальності, неподільності, взаємообумовленості прав людини.

За наступною статтею така освіта має охоплювати усі види виховної, професійно-освітньої, інформаційної, просвітительської навчальної діяльності, що здійснюється на державному, приватному, формальному і неформальному рівнях.

Виклики свободі в авторитарному суспільстві є кращою проблемою праць Е. Фромма. Учений звертає увагу на те, що авторитарне суспільство намагається контролювати людину, змушуючи її зректися свободи, самостійності, скоритися сильній владі та, водночас, спричинює деформації у духовній сфері, призводить до викривлення потреб, деперсоналізації, відчуженості чи матеріальної зацікавленості у стосунках з іншими людьми. Така людина стає безпомічною і залежною від обставин, рабом речей. У своїй праці «Душа людини» Е. Фромм висловлює думку, що свобода як смисложиттєва цінність може бути втрачена разом з відповідальністю у технократичному суспільстві.

З точки зору філософа «свобода передбачає, що індивід активний і усвідомлює, що він не є рабом чи добре змащеною шестернею у машині» (Фромм, Е., 1992, с. 40). Свобода означає, що кожен може бути активним, відповідальним членом суспільства. Психолог визначає свободу з одного боку як поведінку, зорієнтованість на певні цінності, обумовлену характером особистості, а з іншого – як здатність робити той чи інший вибір. Виходячи з цього, чинниками свободи є усвідомлення добра і зла; вибір поведінки у кожній конкретній ситуації; усвідомлення власних бажань; розуміння і вибір власних можливостей; усвідомлення наслідків власних рішень; готовність діяти відповідально, незважаючи на обставини, що надзвичайно важливо у підлітковому і ранньому юнацькому віці. Таким чином, Е. Фромм відносить свободу, нарівні з відповідальністю, добром і злом до полюсів духовно-морального простору особистості. Однак, на думку вченого, оволодіння внутрішньою свободою суттєво відрізняється від забезпечення зовнішньої свободи. На переконання вченого людина існує у стані позитивної свободи як незалежна особистість, але не ізольована, а поєднана зі світом, з іншими людьми і з природою.

Свободу не можливо знищити повністю. На думку В. Кременя, навіть, у людини, яка не визнає свободи, у глибинах душі жевріє туга за свободою. «Свобода, як і будь-яка

інша цінність, необхідна людині доти, поки вона не втратила своїх людських якостей. Йдеться про цінність будь-якої людини» (Кремень, В., 2010, с. 89). Вчений доводить гуманістичну природу свободи як смисложиттєвої цінності.

Свобода як ціннісний пріоритет, через самовизначення духу людини розглядається у дослідженнях І. Беха. Розкриваючи свободу у духовно-ціннісному контексті І. Бех визначає її як інтенцію людини до прийняття розумних рішень, доцільного вибору, як можливість бути і стати. Свобода є «своєрідною рушійною силою активності суб'єкта. Можна трактувати свободу волі, яка виходить з власного «Я», як прояв індетермінізму» (Бех, І., 2003а, с. 31). Якщо людина егоцентрична, то її свобода перетворюється на свавілля, якщо ж вона орієнтується на соціально значущі пріоритети, то – на свідому вільну дію. Слідуючи діалектичній логіці людина творить і проектує себе сама, здійснюючи своє історичне майбутнє, де свобода виступає найважливішим компонентом доцільних дій, що допомагає протистояти всякому насильству.

Ми поділяємо положення І. Беха стосовно того, що «свободи поведінки дитина набуває завдяки постійним роз'ясненням дорослим її характеру і необхідної корекції в напрямі її суспільної значущості» (Бех, І., 2008, с. 32). Тоді як примус і жорстка дисципліна готують дитину до поневолення.

У педагогіці свобода є тією моральною категорією, яка визначає характер виховання, ставлення до дитини, розуміння її моральних потреб, виступає важливим чинником становлення суспільства і людини в ньому.

Руйнівні наслідки виховання дітей без свободи добре розумів Г. Ващенко, справедливо зауважуючи, що «повне знищення свободи не можливе: якась частина її залишається і в раба» (Ващенко, Г., 2006, с. 237). Однак, рабство морально розкладає людину, руйнує усвідомлення своєї гідності, формує меншовартісність, приниженість, підлабузництво. Під зовнішнім тиском потреба у свободі може реалізовуватись у творчості, у патріотизмі, у боротьбі за Батьківщину. Виступаючи проти сталінських репресій і радянського тоталітаризму, В. Ващенко, на прикладі заперечення І. Сталіним абсолютної цінності людини, показує залежність пересічної людини від волі керманіча, партії, яка раптово перетворюється з ударника на «ворога народу» та підлягала катуванню, заслання, знищенню, тобто позбавленню та обмеженню її свободи, справедливо вважаючи, що така політика свідчить про заперечення свободи. «Заперечуючи свободу людини, комунізм тим самим перекреслює всі досягнення культури щодо прав особистості, бо всі вони базуються на засадах свободи, на визнанні того, що людина як така, будучи членом суспільства, є в той самий час мета в собі» (Ващенко, Г., 2003, с. 328).

Свобода у Г. Ващенка є найважливішою особистісною смисложиттєвою цінністю, яка залежить від характеру індивіда, де людина з міцним і витриманим характером переборює пута, що її зв'язують, тоді як інша, навпаки, опускає руки і віддається на волю стихії. Про останніх кажуть, що вони втратили волю і стали рабами. Таким чином, дослідження Г. Ващенком свободи в особистісній і суспільній площинах дає уявлення і про характер такого виховання.

Свобода є визначальною цінністю у саморозвитку та самоствердженні особистості, збереженні власної індивідуальності за К. Чорною. Ми погоджуємось з її думкою про те, що вона є «фундаментальною характеристикою людського існування, оскільки свобода не те, чим володіють люди, а те, чим вони є за своєю суттю. Як універсальна характеристика людського буття, свобода стосується здатності людини обирати своє буття та керувати ним» (Чорна, К., 2014, с. 4). Однак, свобода – не вседозволеність, що веде до хаосу і приносить шкоду як індивіду, так і суспільству, а відповідальність, що характеризує ставлення до життя, прийнятих рішень, передбачення можливих наслідків своїх дій. Таке тлумачення поняття дозволяє К. Чорній розглядати відповідальність як усвідомлену свободу прийняття рішень, вибору цілей та способів, методів і стилів їх досягнення. «Відповідальність не суперечить свободі, вона є логічним її наслідком, що об'єднує

вчинки особистості у життєвий шлях людини, детермінантою її діяльності та поведінки. Це одна із сторін адаптації дитини до соціуму» (Чорна, К., 2014, с. 4).

Свобода як смисложиттєва цінність полягає в усвідомленні школярами основної і старшої школи своїх реальних можливостей у рамках суспільно значущих ціннісних пріоритетів, які втілюються в індивідуальні стратегії поведінки, діяльності, комунікації та презентують наявні сутнісні сили і їх адекватну самореалізацію. Свобода як смисложиттєва цінність може розглядатися у взаємозв'язках з іншими смисложиттєвими цінностями, такими як: гідність, справедливість, любов, що забезпечують її моральну основу та протистоять авторитаризму, свавіллю, залежності як неморальному і невмотивованому полюсу свободи. Вибір смислу життя та смисложиттєвих цінностей не може бути примусовим чи нав'язаним зовні. Вони можуть бути лише усвідомленим вибором, який не шкодить інтересам інших людей чи їхньому життю, але мають бути спрямованими на їхнє благо.

Свобода передбачає також повагу гідності і прав інших людей, визнання їхньої цінності, дотримання справедливості та обмеження власного свавілля. Свобода має на меті здійснення морального вибору, самостійне досягнення поставлених цілей та творчу реалізацію особистості школярів основної та старшої школи.

Визначаємо наступні форми свободи:

- соціальна свобода (регулюється законами і правами держави);
- особистісна свобода (усвідомлений моральний вибір, самостійне прийняття рішень, вибір мети життя, смисложиттєвих цінностей, організації та стилю життя тощо);
- духовна свобода (позбавлення шкідливих звичок, негативних якостей, надмірних бажань).

Свобода є духовним стрижнем особистості й умовою її самодостатності, що спонукає школярів основної та старшої школи боротися за свою автономію, розширення прав і сфери діяльності. Усвідомлюючи себе суб'єктом життя, юнаки і підлітки прагнуть до самостійності та ініціативності. Важливо аби свобода дітей була спрямована на розширення своїх можливостей, відповідальності, здатність приймати рішення, а не на задоволення непомірних або імпульсивних бажань і потреб, що може призвести до свавілля. Свобода учнів середньої і старшої школи обумовлена рівнем їхньої моральної самосвідомості. Осягаючи свободу у процесі свого життя школярі прагнуть самореалізації та самоствердження у тій діяльності, яка їм найбільше подобається. У стінах школи діти здобувають важливий досвід свободи вибору, шкільного самоврядування, що не може існувати без відповідальності.

Для дітей підліткового та раннього юнацького віку проблемою є спосіб реалізації свободи, яку діти помилково собі уявляють як всюдозволеність, анархізм чи нігілізм.

У першу чергу свобода це вільний вибір смисложиттєвих орієнтирів, мети власного життя та засобів досягнення цілі, способу і стилю життя. Свобода виявляється у творенні власної Я-концепції та проектуванні й плануванні власного життя.

Свобода особистості реалізується у вчинках і поведінці. Зростаюча особистість має потребу у свободі, якою не завжди вміє користуватися. Тому увага має звертатися на моральну самосвідомість і відповідальність підлітків та юнаків. Для школярів основної і старшої школи важливо навчитися використовувати різноманітні ресурси особистісної свободи з метою власного розвитку, саморозвитку та самореалізації сутнісних сил.

Педагог має враховувати, що свобода є моральною потребою й умовою існування кожної особистості, в якій проявляється її творча сутність. Виховання свободи як смисложиттєвої цінності є пріоритетною задачею педагога, що дозволяє дитині у майбутньому обрати гідне, творче життя, сповнене глибоким смыслом і метою, відмовившись від виживання і пристосування до обставин.

Справедливість наряду з гідністю, свободою є смисложиттєвою цінністю, яка передає світобачення і світовідчуття людини, виступає основною умовою і базовим принципом побудови суспільства, людських стосунків та існування самої людини.

Справедливість впливає на ціннісно-сміслові уявлення та ідеї зростаючої особистості. Вона бере свій початок у спільній діяльності та взаємодії людей базується на моралі того чи іншого суспільства, ставленні до людини, визнанні її прав і потреб. Уявлення про справедливість як смисложиттєву цінність є результатом розвитку суспільства та його демократизації, осмислення людиною власного буття і свого місця в ньому, здатності порівнювати минуле і теперішнє, співвідносити потреби, інтереси і прагнення, відстоювати свої права.

Справедливість окреслює ставлення між людьми, взаємні обов'язки, відповідальність, розподіл благ, а також фокусує на ставленні до конкретної людини.

Утвердження справедливості як смисложиттєвої цінності пов'язано з глибокими емоційними переживаннями та визнанням значущості людини, її місцем у суспільстві.

Справедливість є фундаментальною цінністю, яка пронизує усі сфери людського життя (політичного, економічного, правового, родинного, особистого тощо).

Справедливість відображає уявлення про співжиття людей за гуманістичним принципом на засадах рівності, узгодження інтересів, потреб, спільної відповідальності.

Моральний аспект справедливості як цінності досліджувала О. Золотухіна-Аболіна, що дозволило їй розглядати це поняття як критерій людських стосунків, мірило на основі якого співставляються, зважуються, урівноважуються заслуги і проступки людини, як вияв його смисложиттєвого значення. На її думку, справедливість вимагає об'єктивності, неупередженості, безкорисливості і правдивості. До антиподів справедливості відносяться суворість і безжальність. Реакцією на несправедливість є обурення, здатне спровокувати бунт, революцію. «Справедливість – ведучий лозунг всіх революцій, ради ее достижения жертвуют собственным благополучием, личным счастьем, развитием способностей и даже самой жизнью» (Золотухина-Аболина, Е., 2005, с. 310). Зокрема, О. Золотухіна-Аболіна застерігає від підміни понять «справедливість для всіх» «справедливістю для себе»: «К сожалению, многие боевитые политические лидеры, говорящие о справедливости от лица народа, как только приходят к власти, начинают понимать справедливость именно таким образом, да к тому же не всегда отдают себе в этом отчет. Они предпочитают «заблуждаться», сохраняя иллюзию о себе как о радетелях общего блага» (Золотухина-Аболина, Е., 2005, с. 310). Вчена вважає, що найкращою характеристикою справедливості є чесність, тоді як недбалість, хитрість, лицемірство, наклепи є завадою до справедливості.

Аналізуючи психотравми людини Л. Бурбо (Бурбо, Л., 2003) виділила несправедливість як основну причину ригідності особистості, опираючись на глибинні переживання дитини стосунків з батьками (холодні, суворі, владні, нестерпні), пояснюючи це браком визнання власної значущості; відсутності належної уваги до себе, що спричинює деформацію «Я-образу», самозаперечення, агресію, заздрощі, ревності, жадібність.

Опираючись на свій педагогічний досвід В. Сухомлинський підсумовує, що справедливість є основою довіри дитини до педагога, звертаючи увагу на те, що «немає якоїсь абстрактної справедливості – поза індивідуальністю, поза особистими інтересами, пристрастями і поривами. Щоб бути справедливим, треба до тонкощів знати духовний світ кожної дитини» (Сухомлинський, В., 2012, с. 179).

Виховувати справедливість потрібно чесністю і правдивістю, недопустимими є лицемірство, фальш, брехня, байдужість, лінь. Діти повинні добре розуміти позитивні і негативні сторони життя, щоб протистояти аморальним впливам. Педагог також звертає увагу на значення об'єктивного оцінювання школярів, єдність слова і діла, ставлення до сумнівів і проблем дітей, з якими вони не завжди можуть справитися без відповідної підтримки педагога.

У «Слові до нащадків» О. Захаренко характеризує справедливість як найважливішу цінність, сутність якої полягає у рівності перед законом усіх громадян України. Однак, соціальні і кризові процеси поглиблюють прірву між багатими і бідними та позначаються

на світобаченні школярів, їхньому уявленні про життя. «Соціальна несправедливість і в розподілі житла, і в харчуванні, і в методах лікування» (Захаренко, О., 2006, с. 81), що може бути причиною втрачених надій і сподівань і потребує соціальних змін у житті суспільства і увагу до цієї проблеми педагогічної громадськості.

На загострене почуття справедливості у дітей звертає увагу О. Вишневський, вважаючи її найбільшою проблемою виховання через певні маніпулювання цією смисложиттєвою цінністю. Визначаючи справедливість, як аксіому духовності, характеристику людяного в людині (Вишневський, О., 2008).

Справедливість у вихованні нерозривно пов'язана з любов'ю до дитини та відсутністю формалізму точки зору І. Беха. Справедливість є найважливішою характеристикою вихователя, найважливішим критерієм професійної готовності, складовою людських взаємин, якої прагнуть усі. «Якщо справедливість порушено і відновити її ми не в змозі, то усвідомлення цього гнітить нас, як усвідомлення безправ'я, порушує наш внутрішній світ і нерідко штовхає на дії, яким не повинно бути місця у міжособових стосунках» (Бех, І., 2008, с. 59). Несправедливість вчителя по відношенню до дитини викликає почуття ображеного самолюбства і стає причиною неслухняності, зухвалості, ускладнення стосунків з яких важко вийти з гідністю. Чинниками несправедливого ставлення до дітей є: самовпевненість педагога, шаблони стосовно намірів і способів дій дитини, корисливі інтереси, невміння правильно оцінити внутрішній стан дитини, її потребнісно-мотиваційну спрямованість, упередженість, шаблон.

Виховання справедливості як смисложиттєвої цінності, на думку сучасних педагогів О. Крутенко, С. Палієвої, К. Федорової, С. Швайцер, має ґрунтуватись виключно на гуманістичній моралі, яка є гарантом забезпечення прав і свобод людини, а також відрізняється від інших видів моралі тим, що члени громадянського суспільства «через свої організації вміють законним цивілізованим способом відстоювати свої інтереси і свободи, не порушуючи миру і злагоди в суспільстві і тим самим зміцнюючи засади демократичної правової держави» (Федорова, К., Куриченко, Н., Палієва, С., & Швайцер, С., 2007, с. 69). Такий підхід у вихованні справедливості здатен забезпечити баланс особистісного і громадянського блага, гармонізуючи процес людської взаємодії та утверджуючи самоцінність людської особистості. Лише у такому контексті справедливість відображатиме гуманістичну перспективу розвитку суспільства та визначатиме критерії оцінки цілей, мети життя, смисложиттєвих цінностей та засобів їх досягнення.

У своїй роботі з дітьми підліткового та юнацького віку Г. Чепмен опирався на досвід дітей, особливо те, яким чином позначається пережите дітьми насилля, покарання, звинувачення на їхньому прагненні до справедливості та дійшов висновку, що це може призвести до різного роду девіацій. «Сказані з пересердя слова і фізичне насильство з боку батьків ніколи не призводять до позитивного результату» (Чепмен, Г., 2007, с. 161). Однак, цього можна уникнути, якщо батьки уникатимуть образ, підтримуватимуть дітей, змінять стиль спілкування, відмовляться від маніпуляцій, уникатимуть гніву, будуть здатні визнати свої помилки, але найважливішим чинником є любов до дитини, як умова її розвитку, що підтверджує взаємообумовленість і взаємозв'язок смисложиттєвих цінностей.

Справедливість в учнів основної і старшої школи виявляється також в обов'язках і відповідальності. Де обов'язки є добровільними моральними зобов'язаннями на основі узгодження особистісного і громадського інтересу та власного волевиявлення. Обов'язки школярів мають об'єктивні (моральні вимоги, моральні правила, закони) та суб'єктивні (особистісні зацікавлення, схильності, бажання, мотиви) характеристики. Обов'язки дітей можуть змінюватись у різних сферах їхньої життєдіяльності: удома, класі, школі, перед друзями, товаришами тощо. Тоді як відповідальність передбачає усвідомлення необхідності взяття на себе певних обов'язків та їх виконання в міру своїх сил та можливостей.

Справедливість характеризує усвідомлений вибір у житті особистості, її поведінку по відношенню до інших та очікування щодо себе і забезпечує повагу гідності, визнання прав, свобод інших людей, відповідального виконання обов'язків, узгодження власних інтересів, бажань зі своїми можливостями і здібностями.

Справедливість, як смисложиттєва цінність є ставленням особистості до інших, що ґрунтується на об'єктивному оцінюванні їхніх реальних діянь і не передбачає інтелектуально-емоційного суб'єктивізму у цьому процесі.

Основою справедливості як смисложиттєвої цінності є гуманістична мораль. Справедливість характеризує світогляд особистості і багатство її духовного світу, визначає як ставиться особистість до своїх вчинків, наскільки здатна визнавати власні помилки, чи перекладати відповідальність на інших, чи спроможна об'єктивно оцінювати себе, свої здобутки, дослухатися до думки інших. Вихованість справедливості передбачає навички об'єктивної критики і самокритики, уміння поважати інших, радіти досягненням і успіхам своїх товаришів.

Таким чином, категорія справедливості еволюціонує з розвитком людства, являючись стрижневою категорією етики, теології, права соціології, оскільки кожна епоха, суспільний устрій визначають сутність, зміст, критерії поняття справедливості. Водночас виховання справедливості як смисложиттєвої цінності спрямоване на якісні зміни у моральній сфері школярів основної і старшої школи, що допоможе їм бути активними суб'єктами життя, гідно долати труднощі, орієнтуватися на моральні зразки і ідеали, захищати як власні так і чужі права, протистояти проявам аморальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех, І. Д. (2003а). Виховання особистості (Кн. 1). Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь.
2. Бех, І. Д. (2003б). Виховання особистості (Кн. 2). Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь.
3. Бех, І. Д. (2008). Виховання особистості. (Підручник). Київ: Либідь.
4. Бурбо, Л. (2003). Пять травм, которые мешают быть самим собой. И. Старых (Пер. с англ.). Київ: «Софія»; Москва: ИД «Софія».
5. Вашченко, Г. Г. (2003). Хвороби в галузі національної пам'яті. Твори (6 т. Т.5)..А. Погрібний (Упор). Київ: Видавництво «Школяр», «Фада» ЛТД.
6. Вашченко, Г. Г. (2006). Спогади. Статті. Твори (6 т. Т.6) А. Погрібний (Упор.). Київ: Вид-во «Школяр».
7. Вишневецький, О. І. (2008). Теоретичні основи української педагогіки. (Навчальний посібник). Київ: Знання.
8. Захаренко, О. А. (2006). Слово до нащадків. Київ: СПД Богданова А. М.
9. Золотухина-Аболина, Е. В. (2005). Современная этика. (Учебное пособие для студентов вузов). Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов на Дону: Издательский центр «МарТ». (Серия «Учебный курс»).
10. Кремень, В. Г. (2010). Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Товариство «Знання» України.
11. Сухомлинський, В. О. (2012). Серце віддаю дітям. Н. Бордукова (Ред.). Київ: Акта.
12. Федорова, К. С., Куриченко, Н. П., Палієва, С. І. & Швайцер С. І. та ін. (2007). Загальнолюдські цінності. Соціальна справедливість. Крутенко О. В. (укл.). Черкаси: ЧОПОПП.
13. Фромм, Э. (1992). Душа человека. Т. В. Панфиловой, Т. И. Перепеловой (Пер. с англ.). Москва: Республика. Серия «Мыслители XX века».
14. Чепмен, Г. (2007). П'ять мов любови у підлітків. А.Маслюх (пер з англ.). Львів: Свічадо.
15. Чорна, К. І. (2014). Цінності консолідації української нації. Освіта, 44 (5635), 4.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОЇ У ПІДЛІТКІВ

*Шкільна Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії громадянського та морального
виховання Інституту проблем виховання України*

Питання формування національно-культурної ідентичності підлітків набуває значущості в умовах загрози цілісності України, соціальної і економічної нестабільності, що загострює роль кожного у житті країни, усвідомлення себе як творця власного майбутнього і майбутнього країн, вибір життєвої мети та засобів для її досягнення.

Наукові підходи до розроблення особистісно орієнтованих технологій формування національно-культурної ідентичності підлітків у сучасних умовах представлені в дослідженнях І. Беха, В. Білоусової, М. Боришевського, С. Гончаренка, Г. Данилової, О. Кононко, А. Нісімчук, Т. Поніманської, О. Ростовцевої, Г. Селевко, Г. Сороки, О. Столяренко, Ю. Стежка, Ю. Танюхіна, Т. Шангірей, І. Шевчука та інших.

Серед більшості авторів немає єдиного розуміння значення терміна технологія. Слово „технологія” походить від грецьких слів *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – вчення. В. Питюков, стверджує, що „слово „технологія” стосовно виховання увійшло в лексикон педагогічної науки тоді, коли увага фахівців звернулася до мистецтва впливу на особистість дитини”. У тлумачному словнику дається визначення технології як сукупності прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві.

Термін „технологія виховання”, який вперше застосував А. Макаренко, за визначенням І. Трухія означає систему методів, прийомів та форм виховання, а також знання про ці педагогічні засоби. Технологія виховання є частиною загальної педагогічної технології, яка включає також систему засобів навчальної діяльності.

Спираючись на науковий доробок, А. Нісімчука, О. Падалка, О. Шпака, технологію виховання розглядають як науково обґрунтовану систему педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання (А. Нісімчука, О. Падалка, & О. Шпака, 2000).

Сьогодні важливо здійснити поглиблення теоретико-методологічних засад формування національно-культурної ідентичності підлітків, продовжити розробку та апробацію особистісно орієнтованих технологій.

Ідею особистісно орієнтованого виховання описує в своїй науковій праці І. Бех., яка втілює демократичні, гуманістичні ідеї стосовно формування та розвитку особистості. Сьогодні наука звертає свій погляд на кожну окрему дитину, на розвиток особистості, її найкращих рис і талантів, так як кожна особистість є носієм ціннісної системи. «Особисті цінності не повинні бути замкненими у внутрішньому світі людини, а бути тими засобами, за допомогою яких цей світ стає відкритим для іншої людини і до того, що її оточує» – І. Бех. Вчений обґрунтував психолого-педагогічні умови, які є основою реалізації особистісно орієнтованого виховання шляхом створення новітніх виховних технологій. В першу чергу – це «формування у суб’єкта здібності і бажання усвідомлювати себе як особистість», «культивування у вихованні цінності іншої людини», «культивування у вихованні досвіду свободи приймати особисті рішення».

У контексті зазначеного інтерес викликає визначення поняття «виховна технологія». «Під виховною технологією розумітимемо систему теоретично обґрунтованих (на основі глибоких знань про психологію виховання) й підтверджених практикою способів, прийомів, процедур розгортання гуманістично спрямованого змісту та організаційно доцільних умов виховної діяльності, які забезпечують підвищення рівня вихованості особистості.

Тож виховна технологія – це особливий жанр переконуючої педагогічної суб’єкт-суб’єктної взаємодії. Вона принципово заперечує рівень абстрактних умоглядних побудов

– суджень, які часто використовуються у виховному процесі. Такі побудови декларують верховні духовні істини, на які має орієнтуватися вихованець у своєму особистісному зростанні. Умоглядність цих верховних духовних суджень пояснюється їх апеляцією до сенсу життя людини, її місця у світоіснуванні»(Бех, І. 2014).

Без сумніву, особливо цінним у науковому доробку К. Чорної є визначення й обґрунтування технології виховання підростаючого покоління – це не застигла, обмежена жорсткими рамками модель виховного процесу. Вихід на технологічний рівень проектування виховного процесу робить педагога високо професійним спеціалістом, розкріпає його, виступає альтернативою формалізму, значно підсилює роль самого вихованця, розкриває нові горизонти розвитку творчості. Під технологією виховання варто розуміти деяку технологічну оболонку – простір, в якому комфортно і учителю, і вихованцеві.

Яскравим прикладом повного розуміння сутності окресленого феномену є погляд С. Мартиненко та Л. Хоружої. На їх думку, технологія виховання – це система створення належних умов виховання, комплексного застосування методів і прийомів впливу на особистість з урахуванням її індивідуально-психологічних особливостей, рівня вихованості, що гарантує одержання передбаченого результату.

Окрім зазначеного, варто згадати ще й те, що співробітники Інституту проблем виховання Н. Миропольська, О. Комаровська, К. Чорна під керівництвом академіка І. Беґа, уточнили поняття виховної технології. Вони вважають, що виховна технологія – це теоретично обґрунтована система глибоких знань психології вихованця й підтверджених практикою способів, прийомів, процедур розгортання гуманістично спрямованого змісту та педагогічно адекватних умов виховної діяльності, яка забезпечує підвищення рівня вихованості особистості.

Для створення та реалізації виховної технології використовується алгоритм управління, який охоплює кілька етапів: орієнтування (формування уявлення про виховну мету); виконання (реалізації методів, прийомів і засобів виховання в передбаченій послідовності); контролю і коригування. Очевидно, що результативність технологій виховання залежить від чіткої постановки мети, завдань та визначення педагогічно доцільних принципів виховання.

Формування національно-культурної ідентичності підлітків здійснюють у процесі навчання та виховання у загальноосвітній школі та за її межами. На переконання А. Бодальова, однією з умов ефективного виховання є створення особливого науково-організованого соціуму, що вирізняється від звичайного середовища вищими за змістом та інтенсивністю характеристик спільної діяльності та спілкування, емоційно й інтелектуально насиченою атмосферою співпраці й творення (Бодальов, А., 1993).

Окремим завданням створення виховної технології виступає оптимальний вибір методів, прийомів і засобів виховної взаємодії. Саме вони визначають специфіку кожної з них і повинні відображати існуючі умови педагогічної діяльності, особистісні особливості педагога та його педагогічний досвід. Можна зробити висновок про достатню складність виховної технології. Виховна технологія передбачає певну програму діяльності. Для її вибору або розробки педагогу необхідно знати: індивідуальні особливості школярів; педагогічну мету, до якої прагне педагог у процесі виховання; умови реалізації технології; можливі форми і методи реалізації виховної технології; власні можливості досягнення мети; термін, за який повинні відбутися ті чи інші особистісні зміни вихованця.

Свою виховну технологію педагог реалізує через індивідуальну методику. Технологія може бути одна, однак методик її практичного застосування – багато. Будь-яка технологія передбачає чітку логіку й послідовність операцій, виконання яких гарантує високоякісний кінцевий продукт.

Розробка особистісно орієнтованих технологій виховання пов'язана зі складнощами. Адже:

- виховання має цілісний характер, тому його важко розбити на операції, крок за кроком формувати особистісні якості;
- виховний вплив здійснюється не послідовно або паралельно, а комплексно;
- у вихованні провідну роль відіграє особистість вихователя, рівень його педагогічної майстерності;
- технологія виховання не може існувати без творчого підходу, який має органічно поєднуватися з чітко запланованою програмою дій.

Окрім того, цілком логічним бачиться те, що особистісно орієнтовані технології реалізуються в процесі виховання, що складається з послідовно виконуваних виховних заходів. Вони являють собою органічну частину цілісного виховного процесу. Особистісно орієнтована технологія поєднувала тренінгову і квестову роботу.

Організація та проведення тренінгу ставили за мету розвиток об'єктивного оцінювання власних можливостей, позитивне самоставлення, саморозвиток, самовдосконалення. Нами був розроблений тренінг для підлітків «Я – українець, ми – українці», спрямований на формування національно-культурної ідентичності, що дозволило підліткам краще пізнати себе та інших. Тренінгову роботу ми не зводили лише до розвитку когнітивного компоненту (навчання), завдяки якому у кожного учня формувалося адекватне розуміння самого себе, здійснювалась корекція самооцінки, а й спрямовували на формування відповідних моральних умінь і навичок, що сприяло покращенню міжособистісної взаємодії, залученню дітей до гуманістично орієнтованої діяльності. У ході тренінгу піднімалися проблеми національної ідентичності та реідентичності, громадянської позиції, толерантності, міжкультурної взаємодії, патріотизму, розв'язання міжетнічних конфліктів, розвитку сприятливого мовного середовища, створення єдиного українського контенту.

Важливим було те, що під час тренінгу діти не отримували готових знань, а здобували їх самостійно, власною активною діяльністю.

Тренінг, як правило, проводив тренер (вчитель), котрий організував спілкування з дітьми «на рівних». Тренер мав обов'язково володіти інформацією щодо теми тренінгу; знати методику проведення тренінгових занять; вміти працювати з аудиторією і володіти методикою виховання. Проведення тренінгу здійснювалося за визначеною структурою, і складалося зі вступної, основної та заключної частин. Завданням вступної частини було створення сприятливого психологічного простору; вироблення, прийняття засвоєння правил роботи групи; налагодження прямого та зворотного зв'язків «учасник-група» та «група-учасник»; створення ситуації рефлексії.

Усвідомлення виховного потенціалу інноваційних форм і методів спонукало до розроблення квесту з формування національно-культурної ідентичності. У дітей підліткового віку активно формується світогляд, Я-концепція, моральні цінності. Усе це зумовлює необхідність формування національно-культурної ідентичності учнів, які у недалекому майбутньому, творитимуть історію України. Важливо, аби вони не лише любили Україну, а й прагнули працювати на її благо, відчували себе українцями, послуговувалися українською мовою, зберігали традиції, вивчали історію свого народу, розвивали українську культуру. Сучасні дослідники І. Сокол, М. Кадемія, Н. Кононець, О. Ільченко, О. Мішагіна звертають увагу на виховний потенціал квестів та їх активне впровадження в освітній процес.

Квест є популярною ігровою формою серед дітей і учнівської молоді. Він цікавить, передусім, підлітків, які прагнуть справжніх пригод. Квести володіють неабияким творчим потенціалом, їх можуть створювати на основі історичного, героїчного, пригодницького минулого чи футуристичного бачення, на базі комп'ютерної гри, літературного твору, або вони можуть бути класичними, тобто з використанням карт, листів і ключів. Мета квестів – «розшифровування» чи розгадка певних місць на окремій території (школа, музей, вулиця, місто, подвір'я), де діти мають виконати певні дії та одержати підказку (інструкцію, код) до виконання наступного завдання. У такому

«зашифрованому» місці гравці знаходять іншу підказку, відтак пошуки продовжуються. Отже, квест – це відгадування непростих і несподіваних загадок (завдань), які стосуються різних сторін українського народу, його духовних і матеріальних цінностей. Гра передбачає швидке і якісне виконання певних завдань і досягнення кінцевої цілі, у результаті чого команда отримує приз. Квести належать до інтерактивних розвивальних ігор, є надзвичайно цікавими для підлітків, оскільки активізують їхні знання, вміння і навички. Спочатку термін «квест» використовували в назві комп'ютерних ігор, розроблених компанією Sierra On-Line: King's Quest, Space Quest, Police Quest. Пізніше квестом почали називати активні екстремальні та інтелектуальні ігри. Спочатку термін «квест» використовували в назві комп'ютерних ігор, розроблених компанією Sierra On-Line: King's Quest, Space Quest, Police Quest. Пізніше квестом почали називати активні екстремальні та інтелектуальні ігри. У 90-х роках минулого століття в більшості країн світу грали у квести–головоломки. У 1995 році викладач університету Сан-Дієго Берні Додж запропонував модель веб-квесту як метод для найвдалішого використання Інтернет ресурсів на уроках. Він виділив 12 видів завдань для веб-квестів: переказ, планування та проектування, самопізнання, компіляція, творче завдання, аналітична задача, детектив, головоломка, таємнича історія, досягнення консенсусу, оцінка, журналістське розслідування, переконання, наукові дослідження, які лежать в основі сучасних квестів (Мішагіна, О.).

Перші організовані квести в Україні відбулися в Києві у 2002 році. Сутність гри було пов'язано з популярними світовими творами Агати Крісті. З роками такий жанр полюбили в усьому світі, а нині ці ігри стали ще й комп'ютерними.

Ключем до розуміння поняття «quest» в англійській мові є «шукати щось, виконувати завдання». Отже, квесторозуміють як пошук відповідей, пригод. Зазвичай, квест – це аматорське інтелектуально-спортивне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, виконуючи їх вони можуть продемонструвати особисту кмітливість, уміння вибудовувати логічні ланцюжки, репрезентувати свої здібності та винахідливість. Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення і підказки. Після завершення чергового завдання команди переходять до виконання наступного. Перемагає команда, яка виконала всі завдання швидше за інших.

Щоб досягти своєї мети, гравці мають уміти виявляти командний дух, співпрацювати один із одним, дослухатися до думки товаришів, правильно вивчати надану інформацію, розмежовувати головне і другорядне.

Під час гри учасники пізнають у собі щось нове і це супроводжують яскраві емоції та враження. У квесторів (учасників квесту) гра сприяє розвитку активності, амбіційності, комунікабельності, креативності, розвитку мислення, допомагає долати проблеми та труднощі, вчить застосовувати свої знання на практиці у нестандартних ситуаціях, тобто актуалізувати знання та мислити логічно.

Квест-гра має не лише задану тему і мету, а й певний алгоритм, розподілення ролей, використання доступних ресурсів відповідно до різновиду квесту. Участь у них можуть брати за попередньою заявкою як індивідуальні особи, так і команди. Кількість етапів квесту має бути від 5 до 10; кількість осіб у команді – від 4 до 10; тривалість – 1,5–3 години.

Структура та етапи проведення квестів:

1. Організаційно-підготовчий етап:

- визначення навчальних потреб учнів;
- визначення теми, мети та типу квесту;
- формулювання сюжету і завдань;
- опис головних ролей учасників (для веб-квесту за типом «методом проектів»);
- складання плану роботи;

- визначення термінів реалізації квесту;
- розроблення і створення додаткових необхідних документів (пам'ятки, рекомендації, інструкції, шаблони тощо);
- розроблення вхідної та вихідної анкет (визначення потреб учнів, знань з обраної теми, отриманих знань, саморефлексія тощо);
- розроблення критеріїв оцінювання діяльності учнів;
- підготовка списку інформаційних джерел;
- підготовка та заповнення платформи для реалізації квесту.

2.Етап реалізації:

- ознайомлення учнів із сюжетом, основними запитаннями, організаційними моментами, інструкціями (пам'ятками) до завдань;
- проведення та аналіз вхідної анкети;
- коригування сюжету і завдань квесту на основі вхідної анкети (у разі необхідності);
- об'єднання учнів у групи (за необхідністю) і розподіл завдань між ними;
- ознайомлення учнів із критеріями оцінювання та вимогами щодо оформлення творчих завдань;
- проведення консультацій з учнями на етапі реалізації квесту;
- супровід проходження учнями квесту;
- перевірка та оцінювання проміжних етапів.

3.Заключний етап:

- оцінювання діяльності учнів за розробленими критеріями;
- представлення результату діяльності учнів;
- проведення та аналіз вихідної анкети;
- формулювання висновків;
- нагородження переможців.

4. Підбиття підсумків

- аналіз досвіду, отриманого учасниками квесту (рефлексія).

Типізація квестів:

1. Реальний квест. На першому плані в такій грі – це повне занурення в атмосферу квесту. Декорації, сюжет, персонажі та інші елементи кімнати пов'язані між собою в єдину цілість. У такій грі важливо пережити весь сюжет від початку і до кінця. Зазвичай, тут потрібно виконати головну місію: врятувати людство, знайти скарб, здійснити подорож машиною часу, винаходи в лабораторії, розслідування, пошуки доказів та документів, розвідування та конспірація і т. д.

2. Веб-квест є досить не простим пошуком інформації в мережі. Учасники веб-квесту вчаться використовувати інформаційний простір Інтернету та хмарні технології для розширення пізнавально-творчої сфери, виконання проекту, пошуку відповідей на проблемні запитання.

3.Персональний квест, переважно присвячують видатній особистості та пов'язаними з її життям та творчою діяльністю місяцям. Такі квести, зазвичай, присвячено визначним ювілеям чи важливим датам та мають на меті викликати інтерес до життя та творчої спадщини видатної особистості

4. Сіті-квест – розважальна гра на місцевості з елементами міського орієнтування, під час якої учасники вирішують неординарні інтелектуальні завдання, досліджують історичне минуле, національно-культурні особливості, архітектуру, пам'ятки міста, села, країни.

5. Ескейп рум. У цій грі головною метою є пошук виходу з кімнати або відразу декількох виходів. На виконання цього завдання передбачають певний час. Вибратися гравцям допоможуть випадкові предмети, відповіді на загадки, вирішення завдань, розгадування головоломок. Зазвичай такого роду ігри відрізняються підвищеним детективним, пригодницьким сюжетом.

6. Екшн-квест передбачає не лише вирішення завдання, загадок, головоломок, швидке прийняття рішення, а й фізичні вправи (спортивні). Прикладом може слугувати «Козак-квест».

7. Квест-перформанс. Це гра, яка побудована у вигляді театральної дії за участю гравців. Вона передбачає наявність ігрового приміщення, завдань, декорацій, участь професійних акторів, які можуть або допомогти вибратися, або навпаки – зашкодити.

8. Хоррор (жахи) квест – це найоригінальніша і найяскравіша квест-гра. Під час її проведення учасники отримають гострі відчуття і адреналін, тобто, справжній фільм жахів гравцям гарантований. Будь-яка дія може вплинути на результат гри. У ній можна зустріти все: віртуальні світи, напад монстрів або інші жахливі елементи сюжету.

9. Морфеус-квест. Ця гра відрізняється від інших, оскільки гравцям зав'яжуть очі, і тому вони будуть покладатися тільки на свої органи чуття (слух, нюх і дотик). Завдяки уяві діти перенесуться в абсолютно різні світи або навіть планети. Допомогати їм протягом гри будуть спеціально навчені люди, які допоможуть зорієнтуватися в просторі.

Методику проведення квесту обумовлено чітко заданими параметрами або варіантами вибору для учасників (квесторів). Квест проводять за планом, відповідно якого допущення до кожного наступного етапу гри потребує розв'язання головоломок, загадок, логічних завдань, що стосуються загальної тематики гри. Педагог і учасники мають зважати на регламентовану кількість часу для обговорення.

Проблемні завдання, які ставляться у квесті, розвивають дослідницькі навички – аналіз випадкових, з першого погляду, відомостей, збір різних, дещо абсурдних як видається, даних.

Важливим є залучення всіх учасників, оскільки думку кожного враховують, навіть, якщо це тільки «рух у невідоме», висловлювання ідей, виконання певних практичних завдань. Акцентують увагу на використанні міжпредметних зв'язків, застосуванні знань у новій ситуації, що забезпечує розвиток різних компетенцій учасників.

Отже, основна ідея квесту – емоційне переживання подій та використання знань з метою їх нестандартного застосування та розвитку нових навичок і компетенцій.

Зазначимо, що упровадження квесту сприяє активізації інтелектуальної діяльності (аналіз, синтез, порівняння, систематизація тощо) шляхом створення спеціальних умов для виконання завдань, які потребують максимальних зусиль для їх вирішення; візуалізації матеріалу засобами наочності (реальних предметів, макетів, моделей, зображень кінофрагментів, фотографій, малюнків, умовних графічних знаків, символіки); формуванню командних якостей та стійких спільних інтересів в умовах необхідності прийняття швидких і адекватних рішень; розвитку моральних якостей, таких, як відповідальність, лідерство, дружба, взаємопідтримка і взаємодопомога.

Перевагами використання квесту у виховній практиці закладах освіти є:

- партнерська та командна взаємодія школярів, готовність підтримати один одного, прийняти швидкі рішення, працювати на спільний результат;
- виявлення прихованих якостей і здібностей учнів, потенційних лідерів, інтелектуалів, учнів-логістів, які вміють прорахувати на декілька кроків вперед;
- розвиток логічного і креативного мислення, інтуїції, вміння швидко орієнтуватися у ситуації та відшукати вихід з неї, знаходити спільну мову з різними людьми;
- занурення учнів у конкретну історичну епоху, певні обставини, оскільки всі сценарії мають тематичний характер;
- пошук аналогій та асоціацій між явищами і подіями;
- актуалізація інформації.

Пройдення усіх етапів квесту дає змогу спільно пережити позитивні емоції, відчути себе частиною українського народу, спільноти, команди, потрібним іншим, це психологічно зближує учнів, налаштовує на позитив і дружбу між дітьми, сприяє розвитку комунікабельності, виховання любові до української культури, історії, мови і традицій.

Доведено, що квести забезпечують не лише гартування дітей, а й розвиток ерудиції, логічного мислення, пам'яті, уваги, спостережливості.

Під час проходження квесту діти мають можливість більше спілкуватися, висловлювати власну думку. У них розвивається самостійність і самодостатність, уміння активно використовувати у житті набуті навички і компетенції.

Отже, особистісно орієнтована технологія формування національно-культурної ідентичності підлітків у закладах загальної освіти здатна забезпечити у сучасних умовах ефективність підготовки усіх суб'єктів виховного процесу до активної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех, І. Д. (2014). Інноваційна виховна технологія : сутнісні положення і шляхи реалізації. Педагогіка і психологія, 1, 12–17.
2. Бодалев, А. А. (1993). Психология межличностных отношений. Вопросы психологии, 2, 86-89.
3. Журба К. О., & Шкільна І. М. (2017). Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків/ Рідна школа, 11-12, 44 – 52.
4. Мішагіна, О. Д. Використання квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів. Взято з: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730/
5. Нісімчук, А. С., Падалка, О. С., & Шпак, О. І. (2000). Сучасні педагогічні технології. (Навчальний посібник). Київ: Просвіта.
6. Трайнев В. А., Теплышев, В. И. & Трайнев, И. В. (2008). Новые информационные коммуникационные технологии в образовании. Москва: Изд. Дашков и К.
7. Технологія підготовки і проведення квесту. Взято з http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/page/view.php?id=10827.

РОЗДІЛ 2.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

МОДЕЛЮВАННЯ РЕЧЕНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНО – ПРАВИЛЬНОГО МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Істоміна Наталія Володимирівна, вчитель-логопед Житомирського дошкільного навчального закладу №56 Житомирської області

Мовленнєвий розвиток дітей є одним з головних завдань дошкільної освіти. Такі законодавчі акти, як Закон України «Про дошкільну освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визнають мовленнєвий розвиток, як один із основних чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві [1]. Зокрема, нова редакція «Базового компоненту дошкільної освіти» виокремлює мовленнєвий розвиток як самостійний напрям, що складає підґрунтя для подальшого розвитку мовленнєвої компетенції [2].

Проблема розвитку мовлення дошкільників досліджувалася класиками наукової думки і сучасними науковцями в різних аспектах: психологічному, психолінгвістичному, лінгвістичному, педагогічному, лінгводидактичному.

Вивченням особливостей розвитку мовлення дітей та розробкою методик навчання рідної мови займалися такі вчені, як В. Бондар, В. Синьов, Є. Соботович, В. Тарасун, М.

Шеремет, О. Запорожець, В. Логінова, П. Саморукова, А. Усова, П. Якобсон, Н. Бойченко, В. Воронова, Г. Григоренко, А. Матусик, О. Щербакова, С. Рубінштейн та ін.

Науковці зазначають, що діти із затримкою мовленнєвого розвитку у майбутньому через усвідомлення власної мовленнєвої недостатності характеризуються проявами негативних емоційних станів (почуття соціальної неповноцінності, страх мовлення, страх переживання). Усе це ставить під загрозу соціальну значимість особистості і сприяє формуванню своєрідних психологічних і патопсихологічних особливостей.

У сучасній логопедичній науці терміном «недорозвинення мовлення» позначають низький рівень сформованості тієї чи іншої мовленнєвої функції або ж мовленнєвої системи в цілому. Під загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом розуміють таку форму мовленнєвого порушення, при якому відбувається затримка у формуванні усіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться як до звукової так і до смислової сторони мовлення [6, с.235].

Науковці виділяють такі характерні порушення у формуванні кожної сторони мовлення при ЗНМ усіх рівнів:

- порушення звукової сторони мовлення, які проявляються в несформованості звукових образів слів, складової будови, всіх фонематичних процесів;
- затримка у формуванні словника, яка проявляється в недостатньому засвоєнні значень слів, бідності, обмеженості активного словника, непропорційальному представленні в словнику дітей різних частин мови, заміни одних слів іншими (вербальні, парафазії), недостатньому словнику похідних слів, труднощах актуалізації добре знайомих за значенням слів;
- порушення у формуванні граматичної будови, які проявляються в недостатньому засвоєнні значення граматичних форм, неправильному використанні граматичних форм у власному мовленні.
- специфічні відхилення в засвоєнні синтаксису (не засвоюється структура речення, слова не об'єднуються в речення, часто пропускаються головні чи другорядні члени речення, спостерігається спотворення речень за змістом, обмеженість, бідність синтаксичних конструкцій, недостатня сформованість синтаксичних операцій, неспроможність поширити або звзвити речення) [6, с. 258].

Загальне недорозвинення мовлення у більшості випадків являє собою синдром, у структурі якого дослідники виділяють складні і неоднозначні зв'язки між мовленнєвими і немовленнєвими симптомами, співвідношення первинного і вторинного, загальні і специфічні закономірності.

Тому, подолання порушень, які викликає ЗНМ, повинно здійснюватися у процесі багатоаспектного впливу, тобто корекційна допомога має бути спрямована на увесь синдром у цілому. Комплексна корекційна робота з дошкільниками по подоланню ЗНМ, на думку науковців, передбачає єдність у формування мовленнєвих процесів, мислення і пізнавальної активності, розвитку сенсомоторної та емоційно-вольової сфери дитини [6, с.260].

При цьому науковці наголошують на стратегічному значенні формування граматичної будови мовлення під час корекції мовленнєвих порушень у дітей із ЗНМ.

Говорячи про значення граматики в мовленнєвому становленні особистості, К. Ушинський писав: «...граматика, подана логічно, починає розвивати самосвідомість людини, тобто саме ту здатність, унаслідок якої людина є людиною між тваринами» [8, с. 693].

На думку К. Крутій, «підсвідоме вміння вживати граматичні форми рідного мовлення розвивається паралельно з розумовими навичками» [5, с. 107].

На сучасному етапі у дошкільній та корекційній педагогіці відбувається низка оновлюючих процесів реформування освіти: збагачення змісту освіти; запровадження новітніх підходів до організації роботи з дітьми.

Перехід до новітніх технологій навчання дітей є неминучим, тому що потік інформації з кожним роком збільшується у геометричній прогресії. І ми, педагоги, вже не можемо, опираючись тільки на традиційні методики, методи та прийоми сформувати особистість, яка б комфортно почувала себе в непростому сучасному світі та змогла б реалізуватись в майбутньому як успішна особистість.

Використання інноваційних технологій, на нашу думку, не є протиставленням тому, що ми робили раніше. Використання сучасних методик доповнюють та удосконалюють процес навчання дітей і сприяють підвищенню його ефективності. Ми розуміємо, що передовий досвід – це не є догма, а лише підказка, в якому напрямку ми можемо рухатися.

Ми, як педагоги, маємо можливість обрати собі інноваційну технологію, під час застосування якої змогли б якнайкраще реалізувати навчальні завдання в практичній роботі з вихованцями. На нашу думку, чудово, коли у одного педагога краще виходить використання одного досвіду, а у іншого – іншого. Досить часто певна інноваційна методика дає поштовх творчому педагогу до творчості та створення авторської інноваційної методики навчання.

Труднощі у формуванні граматичної компетенції у дітей із ЗНМ, які виховуються в нашому закладі, змусили нас звернутися до глибокого та детального вивчення надбань науковців та педагогів-новаторів, практичного застосування певних інноваційних технологій та методик в освітньому процесі та, головне, дали поштовх до розробки авторського дидактичного матеріалу з метою оптимізації роботи по оволодінню граматично - правильним зв'язним мовленням дітьми із особливими освітніми потребами, перетворити процес навчання в цікаву і захоплюючу гру.

Результатом нашої роботи стало створення авторської технології із застосуванням дидактичного матеріалу, а саме, схем по моделюванню простих та складних речень за допомогою предметних, сюжетних картинок та символів. Використання даної технології ми спрямовуємо на активізацію здатності дитини дошкільного віку до створення достатньо повних, логічних і граматично правильних висловлювань.

Створюючи авторську систему дидактичних вправ по формуванню граматично - правильного мовлення ми також зважали на вікові та психологічні особливості дошкільників, на те, що провідним видом діяльності є активна гра, на результати наукових досліджень про роль ілюстрацій та картинок в інтелектуальному та в мовленнєвому розвитку дитини. Безпосередньо Л. А. Венгер довів, що принцип заміни реального предмета на його зображення, або символ полегшує дитині можливість відтворити побачене, почуте, придумане в мовленні.

При застосуванні освітньої технології моделювання речень за допомогою картинок, схем та символів (Додаток №3) нами було враховано ряд **педагогічних умов**, які забезпечують ефективність роботи з розвитку мовленнєвих здібностей дітей із ЗНМ, а саме:

- **Моделювання речень має відбуватися згідно загально-дидактичних принципів:** наочності, систематичності, послідовності, зв'язку навчання з життям.

- **Вправи та завдання мають бути систематизовані за лексичними темами.**

- **З метою заохочення до дитячої діяльності педагогом має застосовуватися дієва і зрозуміла мотивація. Лише наявність у дитини інтересу до діяльності забезпечує результативність засвоєння матеріалу.**

- **Взаємодія між дитиною і педагогом має носити партнерський характер, де педагог не «над», а «разом» з дитиною.**

- **Педагог має сприяти забезпеченню активної позиції дитини в ігровій та інтелектуальній діяльності (дитина як суб'єкт освітнього процесу).** Вихователь не має «вкладати в голову» дитини готові знання, а допомагати їй опанувати способи інтелектуальних та інших дій.

• **Педагог, залучаючи дітей до моделювання речень, за допомогою навідних запитань, «нарочитих» помилок, дій з символами та картинками (заміна їх та вільне переміщення) має сприяти одночасному розвитку мовлення дитини та таких психічних процесів, як сприйняття, пам'ять, увага, мислення, і, звичайно цілеспрямованої поведінки.**

У моделюванні речень необхідно чітко дотримуватись послідовності в роботі з різними типами речень:

I етап – Складання простих непоширених речень (односкладні, двоскладні)

II етап – Складання простих поширених речень (поступово ускладнених однорідними членами речення)

III етап – Складання складносурядних речень:

- ✓ з єднальними сполучниками (і; й; та; ні.., ні; ані.., ані);
- ✓ з протиставними сполучниками (а; але; та);
- ✓ з розділовими сполучниками (або; чи; чи.., чи; то.., то; чи то.., чи то; не то.., не то);
- ✓ з градаційним сполучниками (не тільки.., але й; не тільки.., а й; не лише.., але й; не лише.., а).

IV етап – Складання складнопідрядних речень:

- ✓ з підрядними з'ясувальними;
- ✓ з підрядними означальними;
- ✓ з підрядними обставинними (часу, місця, причини, умови, наслідку, мети, способу дії, міри або ступеня).

Алгоритм роботи з реченням:

• **Розгляд запропонованої моделі речення** (картинок і символів).

Перекодування образів (картинок) в слова (з'ясування значення змісту зображень). Картинку ми «перетворюємо» в слово – назву, слово – дію, слово – ознаку або словосполучення. Важливою передумовою у формуванні граматичної компетенції вихованців, на нашу думку, є попередня робота педагога над збагаченням лексики дитини за тематичними циклами.

З метою кращого засвоєння дитиною навчального мовленнєвого матеріалу, як ми зазначали раніше, необхідно створити дієву мотивацію та забезпечити «ситуацію успіху» для кожної дитини. Добираючи слова до картинок та символів, оперуючи ними в тій чи іншій граматичній формі, дитина підводимо дитину до засвоєння *мовних узагальнень*, яке на даному етапі корекційної роботи відбувається не тільки шляхом наслідування мовних зразків педагога, а, насамперед, завдяки власним продуктивним діям, активній мовленнєвій практиці.

• **Складання речення з опорою на образи та символи**

Розгляд кожної картини має відбуватись з обов'язковим обговоренням зображення на малюнку, добром доречних слів до образів, складанням простого речення: Наприклад, *«Ранньою весною прокидається природа»*. Лише після засвоєння дитиною вміння утворювати просте речення (непоширене та поширене) за картинками, слід приступати до моделювання складного речення (складносурядного, складнопідрядного).

Для складання складносурядних або складнопідрядних речень застосовуємо умовні позначки, якими позначаємо службові члени речення (прийменники та сполучники). З метою акцентування уваги дитини на вживанні у мовленні службових слів, слід використовувати в схемах умовні позначки та символи, які знайомі та зрозумілі їй. Також, слово – дію можна замінити символом у випадку, коли виникають складнощі у добір відповідного образу - картини.

Також, у разі труднощів, що можуть виникнути у дитини при складанні речень через добір тих чи інших слів та узгодження їх між собою, дорослий має допомогти їй навідним запитанням, опосередкованою підказкою. На нашу думку, важливо, щоб педагог заздалегідь підготував кілька готових можливих варіантів запитань, щоб підтримати

дитину в складний момент. Наприклад: *«Що ти бачиш?»*, *«Що робить...?»*, *«Коли або якої пори року повертаються птахи?»* тощо. Отримуємо речення: *«Ранньою весною, коли прокидається природа, перелітні птахи повертаються додому»*, або ж: *«Перелітні птахи повертаються додому ранньою весною, коли прокидається природа»*. При цьому діти можуть рухати картинки, переставляти їх.

Таким чином, засвоюючи граматичні правила практичним шляхом, дитина починає розуміти смислові зв'язки, навчається правильно будувати речення та об'єднувати їх у зв'язне логічне висловлювання.

• Зміна та утворення нового речення завдяки вільному переміщенню картинок та символів на схемі.

Використовуючи творчий потенціал та рівень сформованості психічних процесів у дітей, ми пропонуємо завдання на зміну частин речення, типу речення та його поширення за допомогою додаткових картинок, символів та уяви дитини. Наприклад, речення: *«На сливі зовсім не залишилось листя, бо його з'їла гусинь»*, рухаючи картинки, дитина може змінити на таке саме складнопідрядне причини, перетворивши його за допомогою прикметників - ознак на більш поширене: *«Волохата, шкідлива гусинь об'їла листя, тому його (листя) зовсім не залишилось на сливі»*

Для збагачення мовлення, формування його образної виразності привчаємо дітей добирати синоніми, використовувати їх при самостійному моделюванні речень.

Така робота з орієнтування в мовних явищах підводить дошкільника до формування елементарних мовних узагальнень, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, у вмінні застосовувати їх доречно і влучно у зв'язному мовленні.

Слід зазначити, що запропонована система моделювання речень дозволила нам ефективно реалізувати принцип диференційованого підходу, адже схеми побудовані таким чином, що кожна дитина має змогу виконувати завдання з опорою на власний життєвий досвід та рівень мовленнєвої компетенції. Наприклад, одна дитина добирає до картинки одне загально - вживане слово, а інша – декілька слів-синонімів або образний вираз до цієї ж картинки.

Разом з тим, діти з низьким рівнем мовленнєвого розвитку, отримуючи спочатку простіші завдання, надалі - складніші, мали змогу виконувати завдання за аналогією, за зразком педагога.

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагога на формування у дитини активної позиції в процесі опанування мовленням. Тому, діти з високим рівнем розвитку, на етапі сформованих умінь моделювання речень, можуть залучатись до роботи в парах з дітьми, які мають нижчий рівень розвитку пізнавальної сфери. Дитина з високим творчим потенціалом допомагає підібрати картинки або скласти речення дитині з менш сформованими мовленнєвими навичками та пізнавальними здібностями. При цьому дорослий має спонукати та заохочувати дітей до діалогу та активної діяльності в процесі добору картинок та доречних слів під час складання речення. Надалі, використовуючи такий організаційний прийом роботи одночасно з 1 – 2 парами дітей, пропонуємо при цьому декілька наборів схем та додаткових картинок, пов'язаних між собою за змістом. Спільна робота парами, на нашу думку, відповідає особистісно - орієнтованій моделі навчання, адже така діяльність допомагає встановити між вихованцями групи дружні партнерські стосунки, стимулює до розвитку творчих рис особистості кожної дитини.

Під час даного етапу створених умов для самостійних спостережень дітей за мовленням, найкраще відбувається розвиток мовного чуття та мовних здібностей дошкільника, що сприяє саморозвитку мовлення та формуванню вміння здійснювати контроль та самоконтроль за висловлюваннями.

Висновок. Аналіз результатів проведеної роботи з використання схем - моделей речень свідчить про значне покращення рівня засвоєння дітьми граматичних норм мовлення, активне та доречне використання вихованцями у власному мовленні різних

типів речень, образних виразів, синонімів, антонімів, порівнянь, стійких фразеологічних сполучень тощо. Важливо зазначити, що з досягненнями у мовленнєвому розвитку, використання даної системи роботи сприяло також:

- підвищенню інтересу дітей до занять з мовленнєвого розвитку;
- розвитку та активізації психічних процесів (уваги, мислення, пам'яті, сприймання);
- збагаченню інформаційно-змістовної обізнаності дітей в межах обраного тематичного циклу;
- формуванню навичок контролю та самоконтролю за мовленням;
- налагодженню товариських стосунків між малятами;
- формуванню адекватної самооцінки у дітей.

Представлена система роботи з моделювання речень за допомогою схем сприяє свідомому опануванню дитиною культури мовлення як особистісною якістю, що безпосередньо впливає на формування загальної культури, інтелектуальний розвиток. Хочеться відмітити, що використання даної технології вплинуло на мовленнєву культуру наших вихованців, що виявлялося не лише в наслідуванні нормам, а й в умінні свідомо обирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смисловому відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації мовленнєву форму.

Слід зазначити, що використання схем з моделювання речень дозволило ефективно реалізувати диференційований підхід, адже схеми побудовані таким чином, що кожна дитина мала змогу виконувати завдання з опорою на власний життєвий досвід та рівень мовленнєвої компетенції.

Отже, аналізуючи результати проведеної роботи, можна зробити висновок, що використання систем моделювання простих та складних речень за допомогою предметних, сюжетних картинок та символів помітно покращує роботу по формуванню граматично - правильного мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія /А.М. Богуш. - Київ Вид. Дім «Слово», 2004. - С. 376
2. Гавриш Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят /Н.В. Гавриш. - Київ: Шкільний світ, 2006. - С. 119
3. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / К.Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ „ЛПКС” ЛТД, 2001. – С. 107
4. Логопедія: підручник / МОН України; ред. М. К. Шеремет. – 2-е вид., перероблено і доповнено – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 235-260.

«INCLUSION» ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ З ОСОБЛИВИМИ ДІТЬМИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРА

Тарасюк Микола Дмитрович, учитель інформатики Житомирської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №17 Житомирської міської ради

У сучасному світі комп'ютер став необхідним атрибутом культурного середовища. Нині особливого значення набуває творче впровадження в практику навчально-виховної роботи нових технологій і методик. Для загальноосвітньої школи – це, насамперед, поліпшення результативності навчальної та корекційної роботи, що є основою загальноосвітньої та трудової підготовки учнів з особливими освітніми потребами.

На жаль, досвід застосування комп'ютерної техніки у навчанні школярів з особливими освітніми потребами в Україні мінімальний і не набув ще достатнього поширення. Хоча

дослідження в цій галузі вжерозпочаті. Зокрема, заслуговують на увагу результати дослідної роботи О. Легкого, який показав роль комп'ютера у спеціальних закладах для дітей з особливими потребами, визначив умови його використання тощо [1].

Треба зазначити, що комп'ютерні технології – це технології навчання із використанням комп'ютера, його програмного забезпечення та мультимедійних засобів, які розв'язують такі дидактичні завдання, без яких використання комп'ютера недостатньо ефективно [2].

Ці технології дозволяють знижувати дефекти слуху, зору, моторно-рухової і мовної діяльності. Адаптовані варіанти комп'ютерних програм прості в застосуванні і дозволяють вчитися даної категорії дітей в задоволення. Впровадження і використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для дистанційного навчання значно підвищить ефективність навчальної та соціальної адаптації дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Доцільність впровадження в навчально-виховний процес спеціальних та загальноосвітніх шкіл новітніх комп'ютерних технологій розглядають в своїх працях науковці С. Дишлева, Л. Лизунова, Є. Машбиць, О. Легкий, С. Миронова, Д. Солпигер, І. Холковська та інші.

Так, Л. Лизунова займалась розглядом комп'ютерних технологій як корекції в логопедичній роботі, а також проблемами в розробці програм та впровадженні цієї теми в освіту.

Освітні процеси для учнів з обмеженими можливостями може забезпечити створення умов, в яких дитина може зайняти активну особистісну позицію, висловити себе як суб'єкт навчальної діяльності.

Таким чином, використання нових форм освіти для дітей з обмеженими можливостями, таких як комп'ютерні технології та мультимедійні програми, не тільки підвищує інтерес до навчання, а й покращує якість освіти, сприяє систематизації наявних знань.

Актуальність проблеми, її значення для розвитку демократичного українського суспільства, зумовили вибір теми роботи – « «Inclusion» для вчителів, що працюють з особливими дітьми за допомогою комп'ютера».

Об'єкт дослідження: освітній процес дітей з особливими освітніми процесами.

Предмет дослідження: використання комп'ютерних технологій у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Мета проекту: розробити ігрову програму, що дасть можливість дітям з особливими освітніми потребами здійснювати свій розумовий розвиток і проводити вивчення оточуючого світу за допомогою комп'ютера та готуватися до вступу до звичайної школи.

Цільова аудиторія: діти з синдромом Дауна, вікова категорія 5-8 років.

Завдання проекту: забезпечити легкість в управлінні, невибагливий до системний вимог комп'ютера, можливість представлення в мережі; демонстрація оточуючого світу і як себе в ньому поводити; зробити упор на розвиток розумових здібностей і мануальних здібностей; представити проект в ігровій формі.

Для досягнення мети і реалізації завдання дослідження був використаний комплекс методів: аналіз наукової літератури з метою вивчення предмета за допомогою теоретичного розділення його на складові елементи, синтез, що дає можливість з'єднувати окремі частини об'єкта в єдине ціле, узагальнення для зведення конкретних одиничних фактів в єдине ціле з метою виявлення типових рис і закономірностей, порівняльний аналіз, спілкування з батьками, лікарями.

I. ПРОЕКТ «INCLUSION»

1.1 Призначення і можливості програми

До створення проекту «Inclusion» нас підштовхнули діти з синдромом Дауна з Житомирського обласного центру «Діти Сонця». Ми давно вже співпрацюємо і знаємо, як цей заклад розвивається. Ми є часті гості там в якості волонтерів. Таких центрів досить

мала кількість по Україні адже їх задача полягає не просто працювати з дітьми, а готувати їх до навчання в звичайних школах, серед звичайних дітей. В Житомирській області він один і дуже велика проблема налагодити зв'язок між звичайними дітьми і сонячними. Ми вирішили розробити інтерактивний комп'ютерний проект для дітей, що давав би можливість відпрацювати навички роботи з комп'ютером та отримати знання про оточуючий світ, як себе треба в ньому вести і які елементи він в себе включає. Головною особливістю проекту є те, що діти за допомогою маніпулятора миші, клавіатури та тачпаду відпрацьовують мануальні здібності. Для кращої роботи та ефективної розробки ми не тільки консультувались з фахівцями, а й відвідували різні спеціальні конференції і спостерігали за розробками спеціалістів в цій галузі.

Про те, як створити усі належні умови для дітей «групи ризику» в школі, які є міфи про інклюзію та що маємо насправді, про освітні проекти та новітні розробки для інклюзивних шкіл, говорили 23 травня на тренінгу для працівників освітньої сфери «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації», організованого Фондом Порошенка у Київському університеті ім. Бориса Грінченка.

Захід відвідали близько 600 освітян із п'яти регіонів України – Запорізької, Дніпропетровської, Житомирської, Хмельницької та Чернігівської областей. Учасниками стали керівники органів управління освітою райдержадміністрацій та міськвиконкомів, директори шкіл.

Для освітян провели заняття, присвячені управлінським аспектам упровадження інклюзивного навчання у ЗНЗ, взаємодії учасників освітнього процесу в створенні інклюзивної моделі навчання. Крім того, учасники заходу могли побачити у дії сучасні розробки від українських та міжнародних компаній. Зокрема, ознайомитися із технологією SmartKids (від видавництва «Розумники»), яка активно використовується в інклюзивному освітньому середовищі, ознайомитися із навчальними напрямками роботи компанії PROLEGO і дізнатися про гру для «особливих» дітей, яку розробив учень однієї із житомирських шкіл. Видавництво «Розумники» представило цілу низку освітніх рішень, серед яких учнівські пристрої 2 в 1 з операційною системою Windows 10 Pro, а також цифрові лабораторії, документ-камери, мікроскопи тощо.

Олена Табінська, представниця компаній PROLEGO та LEGO EDUCATION – про освітні програми з використанням «Лего» і робототехніки для дітей від 6 років
«Як ми підготуємо дитину з особливими потребами до інклюзивного процесу? Як ми підготуємо освітнє середовище? Педагог і психолог Виготський ще у минулому столітті говорив про творче ставлення, продуманість використання ресурсів середовища для того, щоб вони для дитини приносили найбільшу користь. Одна з найгірших рис нашого типового освітнього середовища – застabilізованість» [3].

Одразу підводжу маленький підсумок по цій зустрічі. Оскільки мені вдалось бути присутнім на цьому заході і бути одним із спікерів, де я представив прототип «Inclusion». Тоді він ще називався «Розумійка», а після цієї конференції назву змінили щоб нас не плутали з командою розробників «Розумники». Хочу сказати, що я не впевнений в тому, що представлені зразки програм проходили апробацію саме з особливими дітьми. Можливо на цьому заході вони і були представлені для того щоб їх почали використовувати. Для звичайних дітей ці проекти працюють в школах, але оскільки інклюзивні класи несуть за собою гроші в заклад треба відповідне технічне і програмне забезпечення. Нічого особливого, тільки бізнес. Заме в цей момент я зрозумів наскільки дуже важливим буде наш проект, а ще й безкоштовно ми готові його дати та налаштувати під окрему дитину.

Після повернення я зібрав команду з учнів і ми розпочали роботу над масштабним проектом для дітей. Перша версія мала назву «Розумійка». В цьому проекті нами були створені чотири основних модулі. Кожен з них представляє серію певних навичок, що знадобляться в їхньому житті.

Два із рівнів, були направлені на вивчення різних фруктів та овочів. Дітям треба була мишка для роботи і кожен рівень не був схожим на себе, але використання тачпаду також важливий момент в роботі. Виявилось, що з тачпадом працювати набагато краще ніж з маніпулятором миші. Діти часто грають в ігри на планшеті і тому з цією технологією знайому. Рівні з перетягування об'єктів самі кращі для такої категорії дітей. У курсі «Сходінки до інфоматики» діти вже в другому класі вчаться працювати з маніпулятором миші і перетягувати об'єкти в різні частини екрана.

Також перед кожною грою дитина мала можливість вивчати окремі елементи переглядаючи відео.

Кожна дитина повинна працювати з інструктором. Зазвичай це мама і тому ми почали навчати батьків працювати з програмою. Основними навичками роботи з комп'ютером були перетягування об'єктів, керування кнопками вказівок клавіатури. Третя частина складалась з логічних задач. Що давали можливість набувати знань за допомогою комп'ютера. Робота з кольорами, фігурами, набір тексту з клавіатури по зразку за певний час, ввод цифр з клавіатури. Самим основним рівнем виявився борець за чистоту. Тут представлена гра від другої особи в режимі 2D. Основна мета героя проводити роботу з оточуючими, збирати сміття, сортувати його і доставляти до переробного заводу. При розробці нашої програми ми врахували дві особливості: звичайний запусковий файл та можливість використання проекту через мережу Інтернет. Другий варіант дає нам можливість залучити більшу аудиторію. Оскільки центри з дітьми у яких таке захворювання ще не застосовували такого роду форму для роботи і не мали інструменту, то тепер буде можливість безкоштовно використовувати наш тренажер. Також ми представили три мовні версії: англійська, українська і російська. Тому поставлені задачі і цілі ми реалізували. Зараз наша розробка проходить апробацію на базі Житомирського обласного центру «Діти сонця» та освітньо-соціально-культурному центрі Святого Антонія для дітей з особливими потребами м. Львів. Діти грають і пізнають світ, батьки вчаться, а ми робимо цей проект ще краще. Наша програма поки використовується для підготовки дітей до школи, але в окремих випадках, де діти вже відвідують початкові класи ми направляємо розробку і вона вже працює в навчальних закладах.

1.2 Інструкція користувача

Вся перша частина складається з чотирьох базових модулів і кожен ще має по чотири рівні, а також є бонусні рівні. Після кожного пройденого модуля дитина отримує овацію і картинку у вигляді кубка переможця. Звукові ефекти дуже важливі і відіграють ключову роль у емоційному стані дитини під час гри. Є як звукові сигнали позитивного і негативного характеру. Це є підказкою правильної або неправильної дії.

1 модуль фрукти

Перший рівень

За допомогою тачпаду (мишки) вам потрібно зібрати тільки сливи. Серед багатьох фруктів діти повинні вибирати тільки ті, що стоять в умові задачі. Кожна правильна дія додає певну кількість балів. Отримання 4 балів дасть вам можливість перейти до наступного рівня. В цьому рівні ми розвиваємо увагу дітей, вміння знайти головне та порахувати кількість, а далі вже технічне виконання.

Другий рівень

Краще використовувати мишу. Вам потрібно перенести лимончик в кошик не торкаючись червоних ліній. Якщо торкнетесь лінії, ви почнете рівень спочатку. Це свого роду лабіринт і дуже складний за своїм виконанням для дітей. Робота з мишкою виявляється дуже складною. Сильно її тримають, напружуються і дуже відчувається дискомфорт для дитини. Рівень зроблений таким чином, що поки ви його не пройдете, то до наступного не потрапите. Кількість проходжень кожного рівня необмежена. Суть кожного рівня полягає в тому, що дитина повинна опанувати роботу з різними пристроями поєднуючи все з розумовою активністю.

Третій рівень

Вам потрібно зібрати всі фрукти з рівня і після цього перейти до наступного. По сюжету гри, дітки збирають врожай відкриваючи різні склади і доставляють його на завод для подальшого сортування. Тут також є певні складності. Дітям треба керувати стрілками з клавіатури і швидко переключати їх як комбінаціями, так і по черзі. Розвивається увага і моторика пальців. Також виникають проблеми, але після консультацій нам рекомендували інструктори, що ці діти повинні працювати і не здаватись, бо інакше вони потім просто перестануть працювати. Деяким діткам треба було 5 років щоб навчитись тримати ложку в руках.

Четвертий рівень

Вам потрібно за допомогою мишки перетягнути в кошики фрукти до їхніх назв. По сюжету гри, ви перебуваєте на заводі, де вам по кошиках треба розкласти привезені фрукти. Тут краще зробити наступну підказку для взаємодії інструктора і дитини, зробивши маленьке опитування. Що зображено на малюнку? Скільки яблук, груш, лимонів? Якого кольору кожен фрукт? В яку корзинку треба покласти? Як це зробити за допомогою комп'ютера? Таким чином ви відриваєте дитину від гри і робите мозковий штурм, а після знову виконуєте технічні завдання за допомогою миші, тачпаду. Тут можна давати дитині можливість самій обирати метод для виконання завдання. Паралельно кожна правильна дія супроводжується відповідним звуком. Якщо ви помиляєтесь рівень почнеться спочатку. Після завершення рівня ви отримуєте кубок і повертаєтесь до головного меню, де вибираєте роботу над наступним модулем.

2 модуль овочі

Перший рівень

За допомогою мишки вам потрібно покласти в кошик тільки моркву. Якщо ви покладете щось інше ви побачите назву овочів які поклали в кошик.

За виконанням він вже схожий на перший рівень першого модуля і діти повинні самі провести аналогію з тими діями, що вони виконували до того. Краще перший і другий модуль давати разом. На наступному занятті знову треба розпочинати саме з цих двох модулів, оскільки діти мають слабку пам'ять.

Другий рівень

Вам потрібно за допомогою мишки перетягнути овочі до їхніх назв таким чином щоб овоч торкнувся назви, тільки після цього рівень буде завершений. Це своєрідне лото. Тут активну роботу повинен проводити інструктор. Він протягом всієї гри повинен спілкуватись з дитиною та керувати її дії до того моменту, коли дитина розпочне сама читати завдання і виконувати його. Є два можливих варіанти – з підказкою і без. При кожній правильній дії буде з'являтися зелена галочка і вона символізує про правильне виконання завдання.

Третій рівень

Вам потрібно зібрати в кошик овочі по списку. Якщо ви покладете більш чим потрібно рівень почнеться спочатку. Це самий гастрономічний рівень нашої гри. Інструктор каже, що ми йдемо на грядку, де будемо збирати овочі для того, щоб приготувати смачний борщ. У нас є список, де зазначено які овочі треба покласти кошик і скільки. Діти повинні дивитись на список і контролювати кількість, правильність виконання дій за списком.

Четвертий рівень

Вам потрібно зібрати об'єкти які можливо зберігати в холодильнику. Після завершення рівня ви отримуєте кубок і повертаєтесь до головного меню.

Весь модуль 2 можна представляти на інтерактивній дошці і давати можливість більшій кількості дітей працювати і залучати до гри.

3 модуль «Зробимо світ краще»

Вам потрібно натиснути на старт і тоді почнеться рівень. Вам потрібно за допомогою клавіатури і персонажа зібрати все сміття з вулиць і після зібраних п'яти куп сміття ви почуєте звук який дозволить перейти до наступного рівня.

Для того щоб перейти до наступного рівня вам потрібно пройти далі по вулиці.

За допомогою мишки вам потрібно зібране сміття впорядкувати до певних баках. Оскільки дітей з дитинства привчають до виконання правил, ми також вирішили на основі екологічного виховання привчати дітей до сортування сміття. Ми вивчаємо з якого матеріалу створені предмети, яку загрозу вони несуть суспільству і що з ними можна робити, що дає сортування сміття.

4 модуль «Готуємось до школи»

Це самий головний рівень. Для проходження цього модуля діти вже пройшли підготовчий етап за рахунок трьох попередніх і тут ми потрапляємо до школи. Оскільки у нас це є підготовчим етапом до потрапляння в школу, то ми і вчимося, і створюємо умови навчання як в школі. Якщо вже дитина використовує цей проект в школі, то асистент вчителя це може презентувати як вивчення інформатики.

Модуль включає в собі підрівні, а саме: колір, цифри, текст, фігури.

Перший модуль Колір.

Вам потрібно за допомогою мишки натиснути на старт для того щоб почати рівень. Після початку рівня вам потрібно натискати на назву того кольору який ви побачите.

Наступний рівень. Вам потрібно перетягнути колір до його назви. Наступний модуль Фігури. Вам потрібно за допомогою мишки обирати тільки ті об'єкти які відповідають завданню. В рівні з овочами ми вже стикались з таким завданням і варто нагадати дитині, а де ми вже таке могли бачити і як справитись з завданням? На кожному етапі інструктор повинен постійно спілкуватись з дітьми.

Наступний модуль - Цифри.

Вам потрібно натиснути на старт для того щоб почати рівень. Ви бачите завдання за допомогою нумікона і звичайних цифр. Щоб рішення завдання вам потрібно перенести вірну відповідь до певного поля. Саме нумікон є системою для рахування такими дітками. Ми вирішили навчати дітей виконувати дві дії: додавання, віднімання. Спочатку це є за допомогою нумікону, потім нумікон + цифра, потім тільки цифри.

Також є ще декілька рівнів, що дають можливість набирати слова з клавіатури і вчити букви. Можна це здійснювати по таймеру і без. Інструктор сам вирішить коли можна давати вже ускладнений варіант для дитини. Самий крутий рівень, коли дитина повинна по зразку знайти який предмет в природі відповідає якій геометричній фігурі. Розвивається увага, спостережливість.

Після проходження чотирьох модулів дитина отримує сертифікат. На цьому гра не закінчується і дитина переходить у звичайний світ в якому вона повинна зростати і жити повноцінним життям, відвідуючи бібліотеку, робити покупки, заробляти гроші, розважатись. Ми даємо карту і транспорт на якому дитина може пересуватись містом і робити все, що роблять дорослі. Дитина може скористатись електронною бібліотекою через мережу Інтернет відвідавши сучасну бібліотеку. В парку розваг дитина може розважитись погравши в логічні ігри, а також зібравши сміття та просортувавши його і отримати за таку роботу гроші в гаманець, які потім можна витратити в маркеті купуючи собі продукти харчування. Також ми додали мобільний додаток «Кліматичні краплі», де діти виконують екологічні вчинки та отримують за це краплини. Потім ці краплини можна використати в кафе партнерах. Це абсолютно реально і в нашому симуляторі діти тільки відпрацьовують навик роботи, щоб потім працювати з мобільним додатком на яву. Для більш детального розкриття теми, зверніть увагу на Додаток А.

Одже, раціональне використання новітніх технологій залежить від професійної компетенції педагога, його вміння запровадити ці технології в систему навчання кожного

учня з особливими освітніми потребами. Крім цього, актуальною залишається проблема недостатньої кількості спеціалізованих комп'ютерних програм для розв'язання навчальних і корекційних завдань, а також спеціально розроблених методичних підходів. Ефективність навчання за допомогою комп'ютера значною мірою залежить від якості програм навчального призначення.

На нашу думку, проектування навчальної програми має базуватися на врахуванні певних психолого-педагогічних особливостей дітей з вадами розвитку та загальнопедагогічних принципів корекційно-розвивальної освіти.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є детальна розробка та обґрунтування структурних елементів уроків для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх шкіл з використанням комп'ютерної техніки.

Над проектом «Inclusion» я і моя команда працює вже два роки і за два роки ми не побачили аналогів, що дали можливість різним центрам готувати дітей до школи. Якщо такі аналоги і існують, то тільки на комерційній основі і апробацію вони розпочинають тільки в той момент, коли проект починає працювати. Ми ще доопрацьовуємо проект і вже створюємо логопедичний модуль. В закладах освіти тільки мультимедійні програми, а от вже заточені тільки під дітей з особливими потребами тільки одиниці. Головним нашим успіхом є вже двоє дітей, що навчаються серед звичайних в загальноосвітніх школах і наш проект використовується в цих школах та на базі спеціалізованих центрів. Наразі ми ведемо перемовини ще з декількома школами України та декількома центрами. Для реклами розробки ми презентували проект на декількох всеукраїнських і міжнародних конкурсах, що дало можливість отримати високий результат і натхнення для нас працювати і далі.

Що до роботи з проектом дітками з синдромом Дауна. Хочеться відмітити, що дуже швидко діти навчилися працювати з тачпадом, а деякі батьки просять зробити версію для планшета. Ми відмовляємось від такого варіанту і все одно спонукаємо дітей працювати і розвивати пальці рук за рахунок клавіатури, маніпулятора миші. Що особливо хочеться відмітити, коли діти працюють то навіть рівні з труднощами вони не покидають, а навпаки самі до них вертаються і намагаються їх проходити. Це є суттєвим досягненням у вихованні таких дітей, що труднощі треба підкорювати і долати. Проблемою є інструктори. Бажано, що це повинні бути вчителі. З батьками дуже складно працювати в технічному плані, тому виникає потреба у підготовці спеціалістів. Ще цікавим є те, що діти спостерігають один за одним і потім працюючи на рівнях, де були помилки їх товаришів, то вони вже роблять правильні дії. Такі дітки вчать на помилках своїх товаришів і дуже спостережливі. Робота ведеться окремо з кожною дитиною і тому треба відповідне спілкування. Результат буде залежати від того інструктора, що є поруч з дитиною. В програмі включено екологічне виховання, напрямки на розвиток мислення, розумової активності, спостережливості, уваги та інше.

Варто зауважити, що для більшості дітей, які мають певні відхилення від норми фізичного здоров'я або навіть хронічні захворювання повинен існувати чіткий режим роботи за комп'ютером. Тривалість роботи для таких дітей не повинна перевищувати 10 хв., для дітей 7-12 років – не більше 20 хв., для старшокласників – не більше 30 хв. Дітям, які належать до групи ризику за станом зору, час, проведений за комп'ютером, визначається індивідуально. При цьому періодичність занять з одним учнем має бути не більшою ніж двічі на тиждень. Педагог, який використовує у навчальному процесі комп'ютерні засоби навчання має піклуватися про зниження несприятливих впливів на організм дитини.

Використання сучасних комп'ютерів та дотримання зазначених вище рекомендацій зводить до мінімуму їх негативний вплив на людину [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Легкий О. Корекційні можливості застосування комп'ютера у спеціальній школі / О. Легкий // Дефектологія. – 2002. - № 1. – С. 36-39.

2. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту / С.Миронова // Дефектологія. – 2003. - № 3. – С. 41-45.
3. Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rozumniki.net/news/inklyuzyvna_osvita_riven_svidomosti_natsiyi/
4. Качуровська О. Новітні засоби корекції та розвитку мовлення учнів із ТВМ / О. Качуровська // Дефектологія. – 2006. - № 2. – С. 46-49.

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

*Тесленко Нелі Олександрівна, учитель-логопед КЗ «Кам'янський ЗДО (ясла-садок) «Веселка» виконкому Червоногригорівської селищної ради Нікопольського району»
Дніпропетровської області*

Дошкільний вік – надзвичайно важливий період розвитку дитини. В цей час відбувається інтенсивне формування різних фізичних функцій, розвиток складних видів діяльності, становлення самооцінки. Це період активного засвоєння всіх складових мовленнєвої діяльності: фонетики і фонематики, лексики і граматики, зв'язного мовлення.

Мовлення – це одна з центральних, найважливіших психічних функцій, в якій відображується протікання мисленнєвих операцій, емоційних станів, це засіб самореалізації і входження в соціум. Різні відхилення мовленнєвого розвитку негативно позначаються на сприйманні мовлення, висвітленні власних думок, спричиняють проблеми у спілкуванні дитини з оточуючими. У школі дефекти мовлення призведуть до виникнення труднощів у читанні, письмі, засвоєнні необхідного обсягу шкільних знань, негативно відіб'ються на успішності дитини в подальшому, навіть у дорослому житті.

При нормальному мовленнєвому розвитку діти до 5 років вільно користуються розгорнутою фразою, мають достатній словниковий запас, володіють навичками словотворення і словозміни. До цього віку повністю формується правильна звуковимова, готовність до звукового аналізу й синтезу. Та не у всіх дітей такі процеси проходять як слід.

Мовленнєві проблеми сьогодні стали досить поширеним явищем. В середньому 68% дітей старшого дошкільного віку на початок року мають ті чи інші відхилення мовленнєвого розвитку. В одних дітей порушена лише фонетична сторона мовлення, в інших – в наявності фонематичне або фонетико – фонематичне недорозвинення мовлення. Та самим важким виступає загальне недорозвинення мовлення, при якому порушено формування всіх компонентів мовної системи. У всіх дітей із ЗНМ завжди спостерігаються вади звуковимови, недорозвинення фонематичного слуху, помітне відставання у формуванні словникового запасу і граматичної будови. І таких дітей надалі стає все більше.

Як свідчить практика, одним із найскладніших завдань у формуванні мовлення дітей, а особливо у дошкільників із ЗНМ є оволодіння граматичною будовою мови. Знати граматичну будову мови означає правильно вживати відмінкові закінчення слів, дієслівні форми та їх видозміни, суфікси, префікси, самостійно утворювати граматичні форми за аналогією, узгоджувати іменники з іншими частинами мови в роді й числі, правильно будувати речення, дотримуючи відповідного порядку слів у ньому, вживати прийменники, сполучники, будувати складносурядні й складнопідрядні речення, тобто засвоїти морфологічну та синтаксичну системи рідної мови.

Опанування дитиною граматичною будовою мови має велике значення, оскільки лише морфологічно та синтаксично оформлене мовлення може бути зрозумілим

співрозмовнику та може слугувати для дитини засобом спілкування з дорослими та однолітками.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (освітня лінія «Мовлення дитини») результатами освітньої роботи над граматичною правильністю мовлення визначені наступні:

- дитина вживає всі частини мови (іменники, дієслова, прикметники, частки, вигуки, сполучники і сполучні слова);
- утворює різні форми дієслів і прикметників;
- практично засвоює всі граматичні категорії (рід, число, відмінкові закінчення) та поодинокі граматичні форми;
- узгоджує слова у словосполученнях і реченнях згідно з мовними нормами;
- створює нові слова за допомогою суфіксів, префіксів, споріднені і спільнокореневі слова;
- володіє елементарними навичками корекції та самокорекції мовлення, помічає і виправляє помилки;
- вживає різні за складністю типи речень (прості, складні, складносурядні, складнопідрядні із сполучниками і сполучними словами).

Базовий компонент забезпечує цілісність розвитку дитини та безперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок, проте він розрахований на всебічний розвиток дітей за умов звичайного онтогенезу та нормального формування усного мовлення.

У дітей же із ЗНМ усі вказані вище процеси оволодіння граматичною будовою помітно затримуються. У старших дошкільників і навіть у школярів початкових класів нерідко спостерігаються аграматизми – порушення розуміння та використання граматичних засобів мови. Аграматизми усного мовлення як правило відображаються і на письмі і можуть привести до неможливості засвоєння дитиною граматичних правил, непов'язаних з їх незнанням, тобто до дизорфографії, або морфологічної дизграфії.

При нормальному ході формування мовлення так звані вікові аграматизми, які притаманні усім без винятку дітям, зникають не пізніше чотирьох років без будь – якої спеціальної допомоги. Але якщо цього не відбувається, необхідна цілеспрямована, систематична і наполеглива робота над їх подоланням. В ході спеціальних занять у дітей виховуються міцні граматичні стереотипи, які повинні стати основою поступового оволодіння дитиною мовними нормами.

Всі зазначені вище положення обумовлюють актуальність теми роботи практичного психолога Тесленко Нелі Олександрівни.

Нею розроблений дидактичний матеріал (мовленнєві завдання, ігри, вправи), який можна використовувати для корекції загального недорозвинення мовлення дітей старшого дошкільного віку.

У змісті власного досвіду роботи Неля Олександрівна виокремила розділи за граматичними категоріями відмінка та роду. Багато уваги приділяє вчитель-логопед засвоєнню граматичної категорії відмінка.

Відмінкові форми виражаються за допомогою закінчень і прийменників, синтаксичних зв'язків з іншими словами.

Більшість відмінків української мови має не одне, а кілька значень. Їх граматичне вживання потребує використання прийменників і узгодження з ними.

Значення кожного відмінка, вміння правильно вживати іменники в певному відмінку відпрацьовується окремо. Увага дитини фіксується на звуковому оформленні відмінкового закінчення, тому всі запропоновані мовленнєві одиниці логопед вимовляє з інтонсуванням закінчень.

Спочатку вводиться і закріплюється поняття іменників – істот та неістот у формі називного відмінка. В подальшому проводиться робота над практичним засвоєнням форм іменників знахідного відмінка. Причому робота ведеться над кожним закінченням форми

знахідного відмінка з урахуванням послідовності його появи в онтогенезі (нульове закінчення, -у, -а/-я). Такі вправи та ігри, як «Додай слово», «Що сховано?», «Що ми бачимо? Кого ми бачимо?», «День народження у кози», «Де їде транспорт?» та інш. Мають на меті навчити правильно вживати іменники – істоти та неістоти, у знахідному відмінку однини та множини.

Робота над практичним засвоєнням форм іменників у родовому відмінку проводиться в наступній послідовності: спочатку засвоюються граматичні форми з закінченнями -и/-і, -а/-я (однина), -ів/-їв, -ей (множина) у безприйменникових конструкціях, а потім у прийменникових конструкціях. В цьому розділі представлено такі вправи та ігри «Підбери половинку», «Що без чого?», «Відгадай предмет за назвою частин», «Заготовки на зиму» та інш.

Логопедична робота над практичним засвоєнням форм іменників давального відмінка проводиться у наступній послідовності: граматичні форми з закінченнями -у/-ю, -і (однина), -ам/-ям (множина). Такі ігри та вправи, як «Новорічні подарунки», «Допоможи», «Смачний обід» та інш. покликані навчити дітей правильно вживати іменники у давальному відмінку однини та множини.

Практичне засвоєння форм іменників місцевого відмінка відбувається в процесі відповідей на питання «Де? На, у, в чому? кому?» Спочатку уточнюється розуміння предметного значення прийменників. Дітям пропонується виконати доручення: помістити предмет в певне місце і відповісти, куди він поміщений. Після цього діти повинні відповісти на питання логопеда: «Де знаходиться предмет?» Діти змінюють форми слів за допомогою закінчень -і, -и, -у. Добірка практичних вправ та ігор сприяє практичному засвоєнню іменників у формі місцевого відмінку.

Орудний відмінок має найбільшу кількість значень і є досить складним для засвоєння. Логопедична робота над даним відмінком проводиться у наступній послідовності: граматичні конструкції з закінченнями -ом/-ем (єм), потім -ою/-єю (-єю) (однина), -ами (-ями) (множина) у безприйменникових та прийменникових конструкціях. Комплекс ігор допомагає вчити правильно вживати іменники істоти-неістоти в орудному відмінку однини та множини.

Засвоєння форм іменників кличного відмінка також проходить практично. Українській мові притаманна клична форма іменників, яка утворюється від іменників жіночого і чоловічого роду, що позначають назви як живих (доню, півнику, тату), так і неживих предметів у випадках їх уособлення (м'ячику, морозе, водичко). Від іменників І відміни клична форма утворюється за допомогою закінчень -о, -е/-є, -у/-ю (матінко, Олю...). Від іменників чоловічого роду II відміни клична форма утворюється за допомогою закінчень -і, -е, -у, -ю (голубе, вчителю...).

З метою засвоєння дітьми кличного відмінка Неля Олександрівна використовує різні види роботи: слухання віршків (Про що (про кого?) віршик? До кого звертаються у віршику? Як ми звернулись до..?), ігри – діалоги, різні вправи, сценки.

На засвоєння категорії роду вчитель-логопед розробила низку вправ та ігор: «Слова посварилися», «Пригадай, що бачив», «Уважним будь!»...

Додаток 1 представлений добіркою віршів, у яких зустрічаються різні відмінкові форми іменників. Додаток 3 являє собою добірку віршованого матеріалу для роботи над формуванням категорії роду. Це поезії М.Сингаївського, А. Костецького, Марійки Підгірянки, О. Олеся, Г. Бойка, А. Камінчука, Т. Коломієць та інш.

Додаток 2 містить конспект підгрупового заняття з дітьми, що мають загальне недорозвинення мовлення III рівня на тему «Узгодження займенників «мій», «моя», «моє» з іменниками».

У своєму досвіді вчитель – логопед Тесленко Н.О. обґрунтувала актуальність проблеми оволодіння дітьми граматичною будовою мовлення, розкрила теоретичні основи, а також представила практичний матеріал (ігри, вправи, завдання, вірші) щодо

формування граматичних категорій у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЗАГАЛЬНОГО НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ В ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОМУ СПЕКТРІ В ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

*Українська Наталія Володимирівна, учитель-логопед логопедичного пункту
Сєвєродонецького відділу освіти Луганської області*

Своєчасне оволодіння мовленням – це запорука успішного навчання дитини в школі. Різні відхилення в розвитку мовлення негативно впливають на сприйняття й розуміння мови, висловлювання власних думок, оволодіння знаннями, формування особистості дитини. Найбільш гостра проблема корекції вад мовлення постає перед логопедами й вчителями, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Спрямованість моєї роботи як учителя-логопеда – це система корекційного впливу на мовленнєву та навчально-пізнавальну діяльність дитини зі складними порушеннями мовлення. Залежно від структури мовленнєвого дефекту й ступеня його прояву побудовано змістовний напрям корекційної роботи.

Недорозвинення пізнавальної діяльності учнів із затримкою психічного розвитку гальмує процес корекції мовленнєвих вад і потребує застосування особливих методів і прийомів у роботі.

Знижений пізнавальний інтерес, низька мотивація, грубе порушення внутрішнього програмування мовленнєвих дій і реалізації мовленнєвої програми, недостатній самоконтроль, відсутність порівняння отриманого результату з попереднім задумом ускладнюють досягнення позитивних результатів у логопедичній роботі.

Бідність і стереотипність самостійного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку потребує об'єднання навколо одного й того самого змісту різноманітної лексики, синтаксичних і граматичних конструкцій для досягнення максимального результату.

Існує ряд вправ і методів для корекції вищезазначених проблем, які викладені в методичній розробці практичних занять з розділу «Іменник», що входять у блок «Частини мови». Це індивідуальні заняття для учнів другого класу, які навчаються в інклюзивному класі за програмою інтенсивної педагогічної корекції для дітей із затримкою психічного розвитку й логопедичним заключенням «Сенсо-моторна алалія, загальний недорозвиток мовлення (II-III рівня)».

У своїй роботі використовую комплексно-ігровий метод організації корекційних занять, що сприяє активізації мовлення, розвитку пізнавальних процесів і творчих здібностей у молодших школярів. Традиційно корекційні заняття починаються з артикуляційної гімнастики. Сюди належать вправи з розвитку мімічних і артикуляційних м'язів, формування стійкої артикуляційної пози й мовного дихання, удосконалення координації рухів язика, губ. Фізкультхвилинка також невід'ємна частина кожного заняття. Це сприятливо впливає на активізацію мовленнєвої й інтелектуальної діяльності дітей, розвиває координацію рухів і дрібну моторику.

Викладення основного матеріалу. Останнім часом в Україні збільшується кількість дітей з порушеннями психофізичного, у тому числі й мовленнєвого розвитку.

Проблеми виявлення тяжких мовленнєвих порушень у дітей та вибір оптимальних шляхів корекції є актуальними в логопедії й набувають великого значення в умовах безперервного вдосконалення змісту корекційного навчання. У логопедичній вітчизняній науці та практиці досягнуті значні зрушення на шляху до створення корекційних програм, методик, навчальних, практичних посібників та впровадження їх у практику для забезпечення ефективності й результативності навчально-виховного процесу в дошкільних і закладах загальної середньої освіти.

Найбільш поширеним мовленнєвим порушенням, яке виявляється під час логопедичного обстеження в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, є загальне недорозвинення мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – складне мовленнєве порушення, при якому в дитини з нормальним слухом та інтелектом порушуються всі компоненти мови: лексика, фонетика, граматика. Мовленнєвий недорозвиток може мати різний рівень: від повної відсутності мовленнєвих засобів спілкування до розгорнутого мовлення з окремими елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвитку.

Недорозвинення мовлення має різне походження й різну структуру аномальних відхилень. Але в усіх дітей із ЗНМ є типові відхилення, які вказують на системне порушення мовленнєвої діяльності.

ЗНМ є наслідком різних несприятливих впливів як у внутрішньоутробному розвитку (інфекції під час вагітності, токсикози, несумісність крові за резус-фактором, або груповою належністю крові, захворювання ЦНС, уживання матір'ю алкоголю, нікотину, наркотичних засобів), так і під час пологів (родова травма, асфіксія). У таких дітей ЗНМ поєднується із синдромом рухової загальмованості, афективної збудливості, украй низької розумової працездатності.

Унаслідок мовленнєворухових порушень, пов'язаних з органічним ураженням або недорозвиненням певних відділів ЦНС, виникають недоліки вимови, що мають різний ступінь, а також труднощі сприймання звуків. Порушення взаємодії між слуховим і мовленнєворуховим аналізатором призводить до недостатнього оволодіння звуковим складом слова, а це гальмує накопичення словникового запасу, формування граматичної будови мови, опанування письмом та читанням.

ЗНМ у дітей має різну ступінь вираженості: від абсолютної нездатності об'єднувати слова в цілі фрази до незначних порушень лексико-граматичного й фонетико-фонематичного плану. Розглянемо всі чотири ступені ЗНМ:

1 ступінь мовленнєвого недорозвинення відрізняється майже повною відсутністю мови. Дитина використовує деякі дієслова та іменники побутового характеру, звуконаслідувальні комплекси, белькітні слова, неповні белькітні речення зі змазаним і незрозумілим звуковим оформленням. Особливість дітей із загальним недорозвиненням мовлення першого ступеня полягає в тому, що обсяг їхнього пасивного словника (запас слів, які дитина знає і розуміє) переважає над активним (слова, які дитина використовує у своєму мовленні). Крім того, діти використовують жести й досить виразну міміку.

2 ступінь мовленнєвого недорозвинення характеризується додаванням до белькітних слів слів загального вжитку.

Разом з тим дитина з другим рівнем ЗНМ уже здатна розрізняти граматичні форми слів з наголошеним закінченням. Мова дитини відрізняється бідністю, вона просто перераховує ті дії й предмети, які безпосередньо нею сприймаються, але дитина не звертає особливої уваги на рід, число й відмінок уживаних нею слів. При збігу приголосних вкорочує слова, міняє місцями звуки, склади. Частки і сполучні слова практично не вживаються.

3 ступінь мовленнєвого недорозвинення має такі ознаки: діти використовують розгорнуте фразове мовлення, що складається переважно з простих речень. Ускладнення викликає розуміння складних граматичних форм і логічних зв'язків (тимчасових, просторових, причинно-наслідкових відносин). Особливість дітей із загальним недорозвиненням мовлення 3 ступеня полягає в тому, що їхній словниковий запас поповнюється: діти використовують практично всі частини мови (іменники та дієслова, менше – прикметники та прислівники). Однак вони все ще допускають помилки у вживанні відмінкових закінчень, використанні прийменників, наголосу. При ЗНМ 3 рівня фонематичне й звукове сприйняття значно порушено.

4 ступінь мовленнєвого недорозвинення. Діти із ЗНМ 4-го ступеня значною мірою відчувають специфічні труднощі в повторенні слів зі складним складовим складом,

допускають помилки при словозміні й словотворі. Словниковий запас у таких дітей досить різноманітний, але вони не завжди точно розуміють значення слів, синонімів і антонімів, приказок, прислів'їв тощо. У самостійній промові дитині із ЗНМ 4 ступеня важко логічно викладати події, вона часто «застрягає» на другорядних деталях, випускає головне.

Корекція й розвиток усного мовлення даної категорії дітей відбувається не лише на основі наслідування мовним зразкам, виконання різного роду мовленнєвих вправ, а на основі усвідомленого й формування мовних узагальнень, розвитку ставлення до мовлення, як до мовної дійсності. Проводиться робота, спрямована на елементарне усвідомлення звуків мовлення, слів, речень. Корекційна робота на цьому етапі проводиться з урахуванням принципу взаємопов'язаного формування фонетико-фонематичних і лексико-граматичних компонентів мови. Логопедичні заняття поділяються на два типи: формування лексико-граматичних засобів мови й розвиток зв'язного мовлення та формування звукової сторони мовлення; і плануються з урахуванням завдань і змісту кожного періоду навчання. Основна мета занять – забезпечити перехід від накопичених уявлень і пасивного мовленнєвого запасу до активного використання мовних засобів.

Зміст корекційного навчання включає розширення й уточнення пасивного та активного словника, розвиток імпресивного й експресивного мовлення в процесі сприйняття, диференціювання, правильного використання граматичних форм словозміни й словотворення, різних типів синтаксичних конструкцій, формування зв'язного мовлення, корекцію фонетико-фонематичної сторони мовлення. Засвоєні системи мають бути включені в безпосереднє спілкування в нових ситуаціях і в різних видах діяльності. Іде робота над удосконаленням словника експресивного мовлення, уточненням значень слів, над семантизацією лексики. Навчають використовувати слова, які позначають матеріал, слова з протилежним та схожим значенням, багатозначні слова, слова з переносним значенням. Формують уміння використовувати слова, які позначають особистісні характеристики, слова з емоційним забарвленням. Учуть осмисленню образних висловів у загадках, казках, прислів'ях, приказках.

Формування граматичної правильності мовлення відбувається на основі попередньо засвоєного матеріалу з лексики й фонетики. Використовують вправи на розрізнення й зіставлення форм слів. Навчають розрізняти закінчення іменників, дієслів, однини і множини, відмінкові зміни одного й того ж слова, правильному використанню іменників, утворених за допомогою непродуктивних суфіксів -иц/я/к (продавщиця, лікарка), зменшено-пестливих прикметників за допомогою суфіксів -еньк/ий, відносних прикметників від основ іменників за допомогою суфікса -в- (медовий, горіховий), суфіксів -яч/-ч- з чергуванням приголосного. Особливу увагу звертають на засвоєння споріднених понять (ліс, лісник). Утворюють порівняльні ступені прикметників та прислівників (високий, вищий, найвищий), навчають творенню складних слів (довговухий, чорноокий).

У дітей розвивають навички правильної побудови простих поширених речень, речень з однорідними членами, простих складносурядних та складнопідрядних речень з використанням сполучників причини, мети, умови й часу.

У формуванні зв'язного мовлення удосконалюють навички описових розповідей, переказу літературних творів та народної творчості, переказі на основі творчої уяви з використанням набутих знань.

Особливості корекції ЗНМ у дітей з затримкою психічного розвитку.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це уповільнення темпу розвитку психіки дитини, яке виражається в недостатності загального запасу знань, незрілості мислення, переважанні ігрових інтересів, незацікавленості в пізнавальній діяльності.

Серед факторів, що зумовлюють різні форми затримки психічного розвитку дітей, розрізняють біологічні, соціальні, психогенні.

Біологічний фактор пов'язаний з ушкодженням мозку й виявляється в багатьох дітей уже в ранньому дитинстві, при цьому уповільнюється темп фізичного й психічного

розвитку. Дитині притаманні незграбність у рухах, пізній початок ходіння, мовлення, знижена пізнавальна активність.

Уважають, що біологічна форма затримки психічного розвитку при відповідному індивідуальному підході з боку педагогів успішно корегується разом із зростанням та розвитком дитини. Проте в несприятливих умовах при недостатній індивідуальній увазі такі діти стають дедалі більше педагогічно занедбаними й потрапляють у число дітей, що не встигають.

На успішність корекції також впливають вік дитини, стан здоров'я, особливості його мікросоціального оточення й інші психологічні особливості дитини.

У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема мовленнєвого розвитку, позитивне вирішення якої допоможе дітям оволодіти рідною мовою як засобом пізнання та спілкування. Найбільш гостро ця проблема постає перед дефектологами, логопедами, які відчують значні труднощі в навчанні дітей цієї категорії мови та мовленню.

Мова дітей із затримкою психічного розвитку задовольняє потреби повсякденного спілкування, але існують грубі порушення в лексичному й граматичному ладі, дітям важко грамотно висловлювати свої думки, їхня мова відрізняється незв'язністю, відсутністю логіки, ясності, виразності.

Мовлення дітей має бідний словниковий запас і граматичні конструкції, але вони мають достатньо розвинений фонематичний слух.

Структура мовного дефекту дітей із ЗПР є дуже варіативною, характеризується комбінаторністю різних симптомів мовної патології. У працях різних авторів робиться спроба класифікувати дітей із ЗПР з урахуванням характеру їхніх мовних порушень.

Так, Є. В. Мальцева [7; с.12] виділяє три групи.

Перша група - діти з ізольованим дефектом, що виражається в неправильній вимові лише однієї групи звуків. Порушення пов'язані з аномалією будівлі артикуляційного апарату, недорозвиненням мовної моторики.

Друга група - діти, які мають виражені фонетико-фонематичні порушення. Дефекти звуковимови охоплюють 2-3 фонетичні групи й виявляються переважно в заміні фонетично близьких звуків. Спостерігаються порушення слухової диференціації звуків і фонематичного аналізу.

Третя група – діти з системним недорозвиненням усіх сторін мовлення – загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ). Крім фонетико-фонематичних порушень спостерігаються значні порушення в розвитку лексико-граматичного боку мовлення: обмеженість словникового запасу, примітивна синтаксична структура речень, аграматизми.

Логопедичну роботу з дітьми, які відстають у розвитку мовлення, треба розпочинати в ранньому віці. Виявлення відхилень у мовленнєвому розвитку, їхня правильна класифікація й подолання у віці, коли мовний розвиток дитини ще не завершено, є досить складним. Від фахівця потрібне розуміння закономірності процесу становлення дитячого мовлення в нормі й патології.

Робота вчителя-логопеда та дефектолога є невід'ємним ланцюгом у своєчасній корекції граматичної компетенції будови мовлення в дітей із ЗПР. Корекція сприяє поліпшенню спілкування та соціальній адаптації дітей з однолітками, а також швидке адаптування в соціумі.

Засвоєння й усвідомлення норм рідної мови, що історично склалися в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці й адекватне їхнє застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови називають мовною компетенцією.

Компетенція в граматиці є неусвідомленим вживанням граматичних форм рідної мови згідно із законами й нормами граматики (рід, число, відмінок, клична форма тощо), чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм.

Робота фахівців з корекції є педагогічним процесом, тому вона керується загальнодидактичними принципами виховного характеру навчання, науковості, систематичності й послідовності, доступності, наочності, свідомого ставлення до навчання й активності, міцності знань, індивідуального підходу. Учитель-логопед та дефектолог спираються на спеціальні принципи: врахування етіології й механізмів мовленнєвого порушення, системності й врахування структури вади, комплексності, диференціального підходу, поетапності розвитку, послідовності й паралельності в роботі над звуками, формування мовленнєвих навичок в умовах живого спілкування.

Згідно з цими принципами логопед на корекційних заняттях використовує різні методи: практичні, наочні, словесні – залежно від мети заняття, етапу роботи, віку дитини, її індивідуальних особливостей.

Практичні методи: вправи, ігри, моделювання. Наочні методи передбачають використання наочних посібників (спостереження, розгляд малюнків, показ зразка завдання). Словесні методи: бесіда розповідь, перекази казок, пояснення, педагогічна оцінка роботи дитини.

Основні завдання щодо виховання звукової культури мовлення: розвиток артикуляційного апарату (м'язи мовного апарату), ознайомлення дітей з будовою мовного апарату, розвиток мовного дихання, розвиток фонематичного слуху, оволодіння правильною вимовою всіх звуків рідної мови, удосконалення дикції, розвиток інтонаційної виразності мовлення (інтонація, темп, тембр, сила голосу, мелодика, наголоси тощо), робота над усвідомленням дітьми звукового складу рідної мови.

Змістом граматичної компетенції є формування граматичної правильності мовлення дітей у практичній мовленнєвій діяльності.

Завдання формування граматичної компетентності мовлення: практичне ознайомлення дітей з граматичними формами рідної мови (морфологічний склад – частини мови; рід, число, відмінок, дієвідміни тощо); засвоєння правильної словозміни слів – відмінкові закінчення, узгодження слів у реченні, чергування звуків у корені слів, невідмінювані слова, зміна наголосів тощо; засвоєння основних способів словотворення української мови – суфіксальний, префіксальний тощо; формування орієнтації дитини на звукову сторону слова; удосконалення синтаксичної сторони мовлення – засвоєння різних типів речення зі сполучниками та сполучними словами; речення з однорідними членами, прямою мовою, правильна побудова речень; навчання висловлювати ту саму думку за допомогою різних граматичних форм; формування граматичного чуття рідної мови, чуття помилок, початок самокорекцій, самоконтролю.

Для формування граматичної правильності мови використовуються такі методи: дидактичні ігри, дидактичні вправи, розповіді з використанням слова, у якому діти допускають помилку, картинки, переказування оповідань, читання віршів, складання дітьми розповідей на групу слів, тему, запропоновану вихователем.

Найефективнішим методом формування граматичної правильності мови є дидактичні ігри.

Кінцевим результатом комплексної роботи з граматики є формування мовленнєвої компетенції дітей.

Корекційно-логопедичний вплив при ЗПР носить комплексний і водночас диференційований характер. Диференціація корекційно-логопедичного впливу здійснюється з урахуванням клінічної характеристики, індивідуально-психологічних особливостей дитини, особливостей його психічної діяльності, працездатності, рівня недорозвинення й механізмів порушень промови.

У процесі корекційної роботи логопеда треба вміти організувати розумову й мовну діяльність дітей, викликати позитивну мотивацію, максимально активізувати пізнавальну діяльність дітей із ЗПР, використовувати різноманітні прийоми й ефективні методи, ефективно здійснювати допомогу дітям у зоні їхнього найближчого розвитку.

Висновки. Поширення порушень мови в дітей із затримкою психічного розвитку зумовлює необхідність їхнього подальшого поглибленого вивчення й універсального визначення шляхів підвищення ефективності корекційного впливу. Порушення мовлення в дітей із ЗПР часто має системний характер, залучає чимало сторін мовної системи. Тому саме своєчасна й цілеспрямована корекція з розвитку граматичної будови мовлення сприяє розвитку розумової діяльності, засвоєння матеріалу в процесі навчальної діяльності, поліпшення спілкування та соціальної адаптації дітей логопатів із ЗПР.

Питання співвідношення мислення та мовлення, диференціальної діагностики порушень та корекції психічного розвитку в дітей із ЗПР попри свої різноманітні дослідження все ще є актуальними.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ДОТИКОВОГО СПРИЙМАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

*Цюрмаста Тетяна Анатоліївна, учитель-дефектолог (тифлопедагог)
Комунального закладу «Черкаська спеціальна загальноосвітня школа – інтернат
I–III ступенів Черкаської обласної ради»*

Цей методичний матеріал взятий з власного досвіду, який спрямований на розвиток дотикового сприймання, моє бачення світу особливої дитини, який я здобула під час роботи в школі – інтернаті з особливими дітьми. Можливо, він отримає відгук від колег, які працюють з такими дітьми.

Протягом 9 років роботи в спеціальній школі я зрозуміла, що навчати та виховувати дітей з порушеннями зору не потрібно якось по іншому, треба відноситись до всіх учнів однаково, не помічати та не акцентувати увагу на проблемах і вадах. Але пам'ятаю, що кожний мій учень - особливий, ні на кого не схожий, а тому намагаюся налаштувати його унікальність, допомогти йому розвиватись і знайти своє «я». Також протягом цих років намагаюся сіяти в душі дітей насіння краси і любові, доброти і людяності, мудрі зернята знань створюючи власні інноваційні методики. Свою роль, як вчителя – тифлопедагога, як вчителя – дефектолога початкової ланки, бачу у тому, щоб допомогти кожній дитині усвідомити сенс свого життя, визначити і накреслити орієнтири власного розвитку, формувати в учнів уміння вчитися.

У сучасному світі, коли стрімко змінюються технології, постійно оновлюється інформація, перед нами, вчителями, виникають нові завдання і постають додаткові труднощі.

Об'єкт дослідження – діти початкової школи з порушенням зору.

Предметом дослідження є особливості дотикового сприймання у дітей початкової ланки з порушенням зору.

Ціль дослідження - розглянути способи формування дотику у дітей початкової ланки з порушенням зору.

Завдання:

- виявити особливості сенсорної сфери;
- розглянути формування дрібної моторики дітей початкової ланки з порушенням зору;
- проаналізувати систему роботи з формування навичок дотику й дрібної моторики дітей початкової ланки з порушенням зору.

В освіті незрячих дітей кожний навчальний предмет виконує власні функції, а всі разом вони сприяють всебічному та гармонійному розвитку особливих учнів. Особливого значення набувають спеціальні уроки, які мають місце лише в школах для

сліпих та слабозорих дітей, зокрема таким навчальним предметом є «Корекція розвитку». Працюючи з дітьми, які мають порушення зору велику увагу я надаю методикам над вправлінням дрібної моторики. Тому що саме дотик займає особливе місце при компенсації сліпоті. Він є одним з основних видів чуттєвого відображення людиною об'єктивної дійсності. За своїм пізнавальним значенням дотик знаходиться в одному рядку із зором. Дотикове сприймання – це контактний аналізатор, який дозволяє сліпому безпосередньо сприймати оточуючі його предмети, внаслідок чого виникає формування предметно - практичних уявлень [1].

Коли моя малеча працює над обстеженням будь - якого предмета чи зображення то дії виконує двома руками. При цьому обидві руки діють не синхронно, а функції їх розділяються: права рука звичайно є пошуковою, а ліва - контролюючою.

Метод дотикового обстеження, як правило, я проводжу у два етапи. Спочатку здійснюю загальноознайомлююче обстеження предмету (зображення). При цьому руки моїх дітей рухаються від початкового пункту, вказаного мною. Відразу ж слід уточнити сприймання з виділенням суттєвих (основних) ознак об'єкта, що обстежується.

Можливі варіанти дотикового сприймання. У деяких випадках лівою рукою дитина фіксує початковий пункт предмета, що обстежується, а правою проводить по всьому предмету, послідовно виділяючи його частини. Потім права рука підводиться до початкового пункту, з'єднується з лівою. Наприклад, при обстеженні багатокутників учень спочатку охоплює фігуру обома руками. Під час такого загального охоплення предмета дитина знаходить самий помітний кут. Потім бере фігуру в ліву руку і тримає її саме за цей кут, вважаючи його першим. Потім веде зліва направо вказівним пальцем правої руки послідовно по сторонам багатокутника, виділяючи і рахуючи кожен кут до того кута, який тримає пальцем лівої руки.

При дотиковому сприйманні деяких предметів після знаходження початкового пункту обстеження ліва рука пересувається вслід за правою.

Способи обстеження змінюються в залежності від особливостей об'єктів.

При обстеженні строго симетричних фігур предметів, малюнків мої учні проводять це обома руками, які одночасно рухаються від верхньої середини точки зверху донизу.

Працюючи над обстеженням тварин свою роботу ми починаємо з голови з наступним переходом до тулуба, хвоста, ногам.

А, коли обстежуємо рослини, то розпочинаємо зі знайомої частини: квітки - з її голови, дерева - з листочків, овочів - з частини, яку їдять.

Коли я впевнена в тому, що алгоритм обстеження окремої групи предметів засвоєний дітьми, я можу тільки називати частини об'єктів, одночасно спосерігаючи за діями дітей і вносити виправлення, якщо це необхідно.

Але я маю пам'ятати про те, що сліпі діти, які мають залишки зору, часто при сприйманні предметів спираються тільки на свій дефективний зір. Внаслідок чого вони отримують неповну, неточну, а іноді неправильну інформацію. Тому у дітей із залишковим зором необхідно розвивати дотик так само, як і у тотально сліпих дітей. Це обумовлюється ще й тим, що всім особам, які відносяться до категорії сліпих, в більшості доводиться будувати свою навчальну і трудову діяльність на використанні дотику.

Властиві дотиковому сприйманню прийоми обстеження об'єктів засвоюються дітьми в процесі предметно - практичної діяльності. Наприклад,

- ✓ при порівнянні мотрійок за висотою діти кладуть долоні на їх голови;
- ✓ для визначення твердості матеріалів користуються характерним натискуванням на предмет першою фалангою великого пальця;
- ✓ при обстеженні об'ємних предметів круглої форми проводять захватуючий рух обома руками;
- ✓ при визначенні фактури використовують не тільки дотик, але й слух (стукають по предмету).

При обстеженні незнайомих чи маловідомих предметів я завжди супроводжую свої дії словесним поясненням, в якому повідомляю спосіб додаткового обстеження і ознаки предмету. Дії своїх учнів контролюю я. Якщо у дитини виникають труднощі в процесі обстеження, то рекомендую таку методику. Звертаючись до дитини, говорю : «Зараз ми з тобою подивимося, що стоїть у нас на столі. Я тобі буду допомагати». Беру своїми руками руки дитини і поплескуючими рухами внутрішньої сторони кистей рук дитини по предмету, знаходжу верхню точку відліку, тобто це верхній кут, ребро, площина тощо. Ліва рука, фіксуючи точку відліку, залишається на цій точці, а права рука рухається вниз по контуру, при цьому кисть руки розміщується таким чином, щоб мізинець був першим пальцем у русі.

Права рука, коли дійде до лівої, яка фокусує точку відліку, повинна обов'язково доторкнутися лівої руки, що створює замкнутість контура предмета.

Потім права рука залишається на верхній точці замість лівої руки і фіксує точку відліку, а ліва рука мізинцем вперед рухається вниз по контуру предмета і обстежує ліву сторону. Коли дійде до верхньої точки відліку, ліва рука повинна доторкнутися і точки відліку, і правої руки.

Основне навантаження під час сприймання руками лягає на вказівний і безіменний пальці, через відчуття яких в основному і пізнається предмет. Тому на особливо складних деталях предмета слід затримувати увагу дитини і відразу ж повторити рух по контуру вказівним і безіменним пальцями.

Закінчивши первинне обстеження предмета я звертаюся до дитини: «Давай, будь ласка, ще раз подивимося руками, правильно ти пізнав, що це, чи ні?» Обстеження повторюється за тією ж методикою. Завжди намагаюся підтримати добрими словами, ні в якому разі не виявляю нетерпіння, незадоволення від невмілих дій дитини, а навпаки, сприяю створенню атмосфери повної довіри та готовності допомогти, направляти рухи рук у вірному напрямку.

При цьому необхідно, щоб кожную деталь дитина називала словом, що веде до закріплення правильного образу предмета, який сприймається для закріплення.

Звичайно, навчання дотиковому сприйманню слід починати з обстеження простих за формою та фактурою предметів на індивідуальних заняттях.

На початку навчання перед і після дотикового обстеження предмета, краще, якщо це буде нескладна дидактична іграшка, дати дитині погратися з нею. Наприклад, розібрати

і правильно зібрати матрешку, пірамідку чи побудувати з двох кубиків стілець, диван тощо. Ці дії з предметами, дидактичними іграшками сприяють розвитку чутливості шкіряного рецептора.

Після деякого оволодіння дітьми прийомами монотануального ((від лат. Mono - один manus - рука) - просторово-тактильне розрізнення, здійснюване однією рукою) і бітануального ((від лат. Bis - двічі manus - рука) - дотик 2 руками) [2] є дотикового сприймання, виконання ними простих ігрових вправ можна переходити до включення у навчання дидактичних ігор з більш складними завданнями. Наприклад, у дидактичній грі «Якої іграшки не стало» дитина повинна спочатку правильно самостійно обстежити руками всі іграшки, які знаходяться на столику (розпочинати з 2-3, але не більше 5 іграшок), а потім після повторного обстеження визначити, якої ж іграшки тепер немає. Це потребує від дитини великих як фізичних, так і розумових зусиль.

Частину часу використовую для спеціальних вправ, ігрових завдань на розвиток дотикового сприймання. Для розвитку дотику і дрібної моторики я використовую адаптовані різні види діяльності:

- застібання і розстібання гудзиків, кнопок, замочків різної форми, величини, кольору;
- намотування ниток на клубочок;
- шнурування черевиків;
- нанизування кілець;
- викладання візерунків з паличок - спочатку за зразком, потім самостійно («Хто цікавіше»);
- збирання розсипаних на столі рахувальних паличок, гороху, квасолі тощо; розкладання їх у коробочки (збирають один вид предметів) («Хто швидше збере»);
- розкладання і складання розбірних іграшок (матрешок, пірамідок різної величини, форми);
- конструювання з кубиків будиночків за зразком, по пам'яті, за власним задумом;
- робота з мозаїкою, пластиліном;
- взимку - працювати зі снігом: ліпити сніжки, снігову бабу, розгрібати лопатками, малювати паличками на снігу;
- літом - ліпити, будувати з піску, малювати по мокрому піску.

Робота зі слабозорими та тотально сліпими учнями включає в себе методику, яка звернена на увагу знайомство і розпізнавання поверхонь різної фактури: гладенької, жорсткої, холодної, теплої тощо. Для цього я використовую набори тканин, сортів паперу, набори, які включають предмети із дерева, металу, скла, пластмаси, глини тощо. При ознайомленні дітей з фактурою предметів їх увага фіксується на температурних відчуттях, які отримують діти при сприйманні різних матеріалів. Матеріали, які обстежують діти, необхідно поєднувати з їх конкретними назвами і характеристикою фактур. Наприклад, метал - гладенький і холодний, хутро - м'яке і ворсисте тощо.

Під час включення дитини в предметно-практичну діяльність активізуються резервні можливості її шкіряного аналізатора, внаслідок чого підвищується рівень всіх видів дотикової чутливості.

Аналіз результатів дослідження

Працюючи над даною методикою, я здійснювала моніторинг рівня сформованості в моїх учнів дотикового сприйняття. Для цього використовувала такі методи, як:

- педагогічне спостереження;
- створення педагогічних ситуацій;
- індивідуальна і групова роботи.

Після запровадження цих методів я помітила в своїх учнях наступні зміни:

- вміють спостерігати, творчо мислити, аналізувати, узагальнювати, використовувати одержану інформацію в різних ситуаціях;

- з великим бажанням виконують посильні завдання;
- вміють співпрацювати в групі, парах, самостійно організовують свою роботу.

Учні стали доброзичливішими, уважнішими один до одного, допомагають один одному у навчанні, проявляють почуття радості за успіхи інших.

Працюючи в пошуку найбільш результативних методів роботи, я дійшла висновку, що процес формування вмінь і навичок стає набагато результативнішим, якщо організувати навчання у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності і взаєморозумінні вчителя і учнів. Саме таке навчання, з використанням інтерактивних технологій, сприяє формуванню дотикового сприймання учнів, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність і творчість.

Якщо підтримувати, стимулювати перші паростки самостійності, зацікавленості, то цілком можливо, що мої особливі учні стануть успішними особистостями, здатними пізнавати і творити навколишній світ і своє життя.

ЛЯЛЬКА ЯК ПЕРСОНА: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО І ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Лисенко Лідія Антонівна, вчитель-логопед,

Пишна Тетяна Олексіївна, вихователь інклюзивної групи,

*Ускова Людмила Олександрівна, асистент вихователя закладу дошкільної освіти
№57 «Берізка комбінованого типу Смілянської міської ради Черкаської області*

Сьогодні, у час інтенсивного розвитку людства, не вистачає такого простого поняття, як людяність і доброта. Терпіння, розуміння потреб інших людей, адекватне ставлення один до одного. Ми всі різні, і потрібно приймати іншу людину такою, якою вона є.

Емоційний інтелект, визнаний останні двадцять п'ять років як один із найважливіших компонентів емоційної адаптації, особистого добробуту, міжособистісних відносин і загального успіху в різних ситуаціях повсякденного життя показав позитивну кореляцію з такими змінними, як емпатія, вербальний інтелект, екстраверсія, відкритість почуттів, самооцінки та задоволеності життям [7].

Основи майбутньої особистості закладаються вже у дошкільному віці, який, за визначенням О. М. Леонтьєва, є періодом первісного, фактичного складу особистості. Тому проблема розвитку емоційної компетентності особливо актуальна для дітей дошкільного віку, оскільки цей вік особливо сприятливий для розвитку емоційної сфери.

Мерілін Палла (*Естонія, координатор проектів Comenius*) рекомендує педагогам інклюзивних груп не зациклюватися на обговоренні лише одних проблем і невдач, а обговорювати також і про радісні події. Все як у реальному житті, в якій трапляються різні історії. Цьому сприяє якнайкраще використання методики PersonaDolls.

Спілкування з лялькою відбувається таким чином: вона сидить у педагога на колінах і «нашіптує» йому на вухо те, про що хоче розповісти або запитати. Потім педагог переказує дітям почуте.

М.Палла підкреслює, що ляльки зроблені не просто для гри, а й для методичних занять: «Коли лялька приходить у гості до дітей, ми вправляємося у вирішенні проблем. Лялька розповідає про те, що сталося, діти аналізують це за допомогою педагога, потім самі пропонують рішення».

Педагогічна технологія «Лялька як персона» є однією із технологій розвитку емоційного інтелекту. Ця технологія дозволяє дітям із фізичними вадами ототожнювати,

співпереживати, знаходити творчі рішення, щоб втішити ляльку, а також забезпечує можливість вирішення конфліктів, розвиваючи емоційну компетентність дитини.

Методика «Лялька як персона» реалізовувалася в рамках проекту «Створення інклюзивного безпечного середовища в навчальних закладах і громадах», що впроваджувався Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта та Фонду «Інститут Відкритого Суспільства» з листопада 2015 року по грудень 2017 року.

Педагогічний колектив нашого закладу обрав саме цю технологію, маємо авторські напрацювання: методичні рекомендації, консультації, розробки занять у старшій групі, лепбуки, дидактичні ігри та вправи.

Інноваційна ідея досвіду – формування нового способу мислення педагогів інклюзивної групи та здатності адаптуватися до змін в суспільстві; надихати їх та озброювати їх необхідними навичками, аби з допомогою ляльок долати стереотипи й упередження, які лежать в основі стигматизації, виключення та дискримінації.

Мета: навчити дітей із особливими освітніми потребами переносити досвід і навички, засвоєні під час взаємодії з ляльками, на реальні ситуації їхнього повсякденного життя.

Завдання:

- вивчення методики та ознайомлення з досвідом роботи колег України з «лялькою як персона»;

- створення предметно-розвивального освітнього середовища для оптимального соціального і психологічного розвитку кожної дитини (*створені персони, паспорта, особисті альбоми, історії ляльок*);

- адаптація діяльності педагогів за допомогою методики «Лялька як персона», керуючись пріоритетами інклюзії, рівності та справедливості, допомагаючи змінювати на краще життя своїх вихованців та їх сімей, створення умов для самоосвіти, саморозвитку;

- використання ляльки-персони в усіх вікових групах (*зустрічі з лялькою епізодичні*); спостереження за реакцією дітей на ляльку-персону;

- залучення батьків, як однодумців, до спільної діяльності.

Складові методики «Лялька як персона»: командний підхід; задоволення індивідуальних потреб дітей із ООП; співпраця з батьками; створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі; системність та планованість їх проведення.

Актуальність досвіду

Побудова демократичного суспільства неможлива без створення рівних прав і рівних можливостей для всіх громадян, у тому числі і для дітей із ООП. Упродовж останніх десятиріч світова спільнота суттєво змінила своє ставлення до цих проблем, усвідомлюючи, що людина з інвалідністю — це **насамперед** Людина. Її інвалідність — **вторинна**.

Діти з особливими освітніми потребами є однією з найуразливіших категорій суспільства. Метою соціальної політики уряду України щодо дітей з особливими потребами є створення умов, за яких вони могли б користуватися тими самими правами й виконувати ті самі обов'язки, що й інші члени суспільства. Характерно, що з розвитком демократичного суспільства, яке гарантує право кожного громадянина на активну участь у житті цього суспільства, прийшло нове розуміння понять «інвалідність», «вади розвитку», «інтеграція» тощо.

Проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) набула широкої актуальності сьогодні. Освітній інклюзивний простір став доступним для таких дітей, адже право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу — це право всіх дітей. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей — усі діти є цінними й активними членами суспільства.

В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак (ст.3. Закону України «Про освіту»)

Навчання дітей із інвалідністю ґрунтується на принципах виваженої педагогіки, дієвість яких підтверджується і від використання якої виграють усі діти. Вона передбачає, що відмінності між людьми є природнім явищем. Через обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні розвиток цих дітей значною мірою залежить від задоволення їхніх потреб іншими людьми, а це становить багатогранний процес соціально-педагогічної інтеграції та процесу інклюзії, зокрема. Освіта дітей із особливостями психофізичного розвитку є одним із найважливіших завдань для країни. Це необхідність створення дійсно інклюзивного середовища, де кожен зможе відчувати затребуваність свого існування.

Суспільство повинно дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь і стати повноцінним його членом. Водночас, наше сьогодення – це зміна ціннісних орієнтацій в освіті, визнання розмаїття особливостей кожної дитини, обумовлене зміною освітньої парадигми на гуманістичну «освіта для всіх, школа для всіх».

Так у Законі України «Про освіту» чітко визначено поняття, що інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Такі вчені, як Г. Гарднер (H.Gardner), Д. Гоулман (D. Goleman), Д. Карузо (D. Caruso), Дж. Майер (J. Mayer), П. Саловей (P. Salovey) та ін. наголошували на необхідності і доцільності розвитку емоційного інтелекту, який визнано фактором забезпечення успішного особистісного зростання особистості. Особливості застосування та впливу педагогічної технології «Лялька як персона» досліджували такі вчені як Б.Браун (B. Brown), К Сміт (C.Smith), А.Ван Келен (A.VanKeulen), Д.Малівал (D.Malleval), М.Моні (M.Mony), К.Мюррей (C.Murray), К.Натбраун (C.Nutbrown).

Л.Виготський писав про шкідливий вплив на дітей з проблемами у розвитку соціальної ізоляції. Він дійшов висновку, що, відриваючи таких дітей від сімей та друзів і створюючи для них особливе соціальне довкілля, суспільство викликає в них «вторинну інвалідність». Такі дії дуже негативно відбиваються на дітях з проблемами у розвитку, оскільки при цьому не враховуються їхні основні соціальні потреби (Л.Виготський, 1978).

На початку XX ст. Марія Монтессорі створила «Дитячий дім» для захисту і виховання дітей бідняків у Римі. Вона була переконана, що до дитячої індивідуальності необхідно ставитися з повагою, слід дозволяти дітям робити вибір і заохочувати їх до розв'язання проблем. Марія Монтессорі намагалася розвивати у дітей вміння та навички, які давали б змогу надалі самим потурбуватися про себе. Вона була щирим захисником безнадійних, на думку багатьох, дітей.

Усвідомивши це, каліфорнійська вихователька дитячого садка КейТаус розробила педагогічну технологію «Лялька як персона» у 50-х р.ХХ ст. з метою дослідження і протистояння упередженням та дискримінації [6, с.180].

Аналіз психолого-педагогічних джерел переконав нас у тому, що, завдяки технології «Лялька як персона», діти отримують можливість виражати власні почуття, розвивати емпатію. Саме нездатність розуміти свої емоції та емоції інших людей, правильно оцінювати реакції оточуючих, а також невміння регулювати власні емоції при прийнятті рішень призводять до багатьох життєвих невдач [2]. На сьогоднішній день існує певна кількість програм та педагогічних технологій для розвитку емоційного інтелекту. Однією з таких технологій і є педагогічна технологія «Лялька як персона».

Ляльки як персони, відомі у світі як ляльки анти-упередження, з'явилися на світ, щоб допомогти дітям подолати упередження стосовно статі, раси, соціального статусу і сформувати неупереджене ставлення у дітей молодшого віку [9, с. 142]. Спілкування дітей та педагогів через ляльок значно полегшує взаємодію під час вирішення складних питань та забезпечує діалог «на рівних».

У закладі дошкільної освіти 01.09.2018 відкрито інклюзивну групу. У результаті чого, було створено команду працівників закладу (завідувач, вихователь-методист, практичний психолог, вчитель-логопед, вихователь, музичний керівник, асистент вихователя) та батьків. Виготовили нові ляльки, які будуть з багатих і бідних сімей, багатодітних та неповних сімей, а також з особливими освітніми потребами тощо.

Розпочинаючи впровадження цієї методики, педагоги, насамперед, визначили пріоритетні завдання інклюзивного виховання та навчання дітей у закладі дошкільної освіти:

1. Забезпечення обов'язкової дошкільної освіти дітей старшого дошкільного віку (Закон України «Про дошкільну освіту» (2628-14), Відомості Верховної Ради України, 2001 р., N 49, ст. 259) та Закон України від 06.07.2010 р. № 2442-VI «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу») у відповідності з програмовими вимогами до навчання дошкільників з вадами психофізичного розвитку.

2. Розвиток потенційних можливостей дітей із особливостями психофізичного розвитку в спільній діяльності із здоровими однолітками.

3. Організація психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями в розвитку.

4. Реалізація корекційно-розвиткового навчання, направлено на виправлення або послаблення наявних у дітей фізичних та (або) психічних порушень, які заважають їх успішному навчанню і розвитку.

5. Створення адаптивного освітнього простору, який задовольнить освітні потреби дитини з особливостями психофізичного розвитку.

6. Формування життєвоважливого досвіду і цілеспрямованого розвитку когнітивних, мовленнєвих, моторних, соціальних функцій у дітей, які дозволять знизити залежність дитини від сторонньої допомоги та підвищити соціальну адаптацію.

7. Формування позитивного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, створення психологічно комфортного середовища в освітній установі.

8. Попередження виникнення та подолання (за наявності) вторинних, третинних порушень фізичного та (або) психічного розвитку у дітей з особливими потребами.

9. Надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, залучення законних представників до процесу навчання та виховання дитини, формування у них адекватного відношення до особливостей її розвитку, напрацювання оптимальних варіантів сімейного виховання.

Був проведений семінар для педагогів на тему «Лялька як персону» (матеріали семінару див.ст.22 методичного посібника), підготували та провели ряд консультацій (див.ст.22-51 методичного посібника), «Створюємо персону», «Ляльки та їхні історії», виготовили ляльки (див. ст.39 методичного посібника), визначили очікувані результати (див.ст.52 методичного посібника) тощо.

Під час виготовлення ляльок ми залучали батьків для того, щоб персонажі виглядали правдиво (фізичні особливості

зовнішності, культурна приналежність тощо) і щоб ті чи інші типи інвалідності були передані точно.

Використання щодня в роботі інклюзивної групи такої форми організації дітей, як «груповий збір», структура якого передбачала «обмін новинами», дозволила нам організувати розмову належним чином, коли в певний момент говорила тільки одна дитина, а інші слухали, а також не тільки слухали, але і чули кожного. Враховуючи логопедичну спрямованість дітей інклюзивної групи, «груповий збір» стимулював комунікацію дітей, що допомогло нам у роботі з «лялькою-персоною».

Досвід роботи нашого закладу дає змогу стверджувати, що зустрічі з лялькою розширюють інтелектуальні обрії дітей, розвивають загальні знання і поповнюють їхній словниковий запас. У роботі з використанням «ляльок як персон» саме дорослий виконує функцію їх перекладача. Він не є лялькою, а лише говорить від її імені: розповідає дітям те, що лялька «прошепотіла» йому на вушко або розповіла раніше.

Відповідно до методики «лялька як персона» ми перетворили ляльок на «маленьких людей» і через ляльок будували діалог із дітьми.

Кожну ляльку ми наділили особистою індивідуальністю (ідентичністю), історією життя, особистісними рисами, родиною і культурним походженням, уподобаннями, страхами та здібностями. Ляльки, які ми використовували, схожі традиційних пупсів або Барбі, а на дитину 5-6 років.

Вивчаючи та впроваджуючи методику «Лялька як персона», ми переконалися, що вона дозволяє дітям із інвалідністю ототожнювати, співпереживати, знаходити творчі рішення, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти (ст. 3 Закону України «Про освіту»).

Педагоги під час занять із «ляльками-персонами» вчили дітей із ООП на практиці вдосконалювати навички вирішення проблемних ситуацій, оцінювати різні варіанти їх залагодження та обирали ті, які найімовірніше приведуть до успіху.

Такі заняття допомагали вихованцям інклюзивної групи сформулювати свої запитання щодо особливостей ляльки або ситуації, в яку вона нібито «потрапила», усвідомити і висловити емоції з цим пов'язані, обговорити, як можна діяти в цій ситуації тощо. Заняття ми організовували в колі. Важливим моментом таких занять був фізичний контакт із лялькою на початку та наприкінці заняття.

Діти під час заняття з лялькою ставили запитання: «А цим можна захворіти? А чому вона така? А в неї це пройде?» тощо.

Діти за своєю сутністю безпосередні, тому задавали досить незручні питання та іноді висловлювали досить жорстокі з погляду етики думки. На це педагогам необхідно реагувати спокійно, пам'ятаючи, що діти ще не володіють етикою міжособистісних стосунків, а також повною мірою не розуміють, чому дитина з особливими освітніми потребами не така, як усі.

І як результат, аналізуючи почуття ляльок, вихованці починали розуміти їхні мотиви, тобто те, чому вони поводитися і думали саме так. Дітям подобалося давати поради та пропозиції лялькам, а також говорити про свої власні вчинки та ситуації, які траплялися з ними, описувати, що вони відчували при цьому [10].

Педагогам під час упровадження методики «лялька як персона» варто пам'ятати, що лялька не є іграшкою, і не знаходиться в ігровому куточку. Ляльки «приходять на гостини» до дітей тільки на спеціальні заняття.

Багато традиційних педагогічних підходів які ми раніше використовували у своїй роботі з дітьми що мають фізичні вади не дали очікуваного ефекту - діти, прослухавши розповіді вихователя чи взявши участь у бесіді, часто залишалися байдужими. До того ж часто такі розмови перетворювалися в надокучливе моралізування, що ніколи не приносить користі.

Саме методика «лялька як персона» покликана навчати дітей:

- ☉ позитивно сприймати себе в різних ситуаціях;
- ☉ шанувати свою родину та родини інших;
- ☉ співчувати, чути інших і вчитися одне в одного;
- ☉ стояти за себе в ситуаціях несправедливості й упередження;
- ☉ переносити навички у спілкуванні з лялькою на реальні життєві ситуації.

Використання методики «лялька як персона», на нашу думку, доповнює та удосконалює процес освітньої роботи з дітьми, що мають ООП сприяють підвищенню її ефективності. Ми розуміємо, що передовий досвід – це не є догма, а лише підказка, в якому напрямку ми можемо рухатися.

На даному етапі «ляльки-персони» в нашому закладі у віці від 4 до 6 років з повних, благополучних сімей із середнім статком, а також з вадами слуху, мови, зору тощо. Розробляючи технологічні ланцюжки для появи нової ляльки, ми керуємося принципом «не нашкодь», щоб уникнути ненавмисного посилення окремих стереотипів.

Як свідчать результати нашої роботи, у розмовах із лялькою, діти з фізичними вадами ніби піднімаються вище себе самих, неначе намагаються «стрибнути» над рівнем своїх звичайних суджень і умовиводів. Саме довіра до ляльки як доброго друга й співрозмовника сприяла чутливості дітей із ООП до ігрових ситуацій, готовність моделювати реальність, долати стереотипи.

Кожного разу, коли до колекції ми додавали нову ляльку, педагоги обговорювали та погоджували персону цього «хлопчика» або «дівчинки» та інші деталі. Знайомлячи дітей з новою лялькою, ми розповідали про деякі факти про неї (нього). При цьому основні факти про персону ляльки залишалися незмінними, так само, як незмінною є базова інформація стосовно дітей.

Пропонуємо теми для обговорення:

- ☉ формування «позиції» до окремої дитини;
- ☉ «Я особливий (-ва)»
- ☉ неухважність дитини до своїх однокласників;
- ☉ ігнорування в групі дитини із ООП, тощо.

Інформацію про кожну персону, яку ми створювали фіксували та зберігали спільно з рештою працівників, а також усі нові подробиці, які поступово додавали під час оповідання історій ляльки на заняттях. Також ми ознайомлювали батьків із цією інформацією.

При впровадженні методики «лялька як персона» нами було враховано ряд педагогічних умов, які забезпечили ефективність роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби:

➔ створення рівних можливостей для всіх дітей та формування позитивного ставлення до оточуючого;

➔ чуйне ставлення та індивідуальний підхід до кожної дитини, її думок, переживань;

➔ забезпечення умов для того, щоб кожна дитина почувала себе комфортно, щоб її думки визнавали і цінували (особливо сором'язливі діти, які ще недостатньо володіють мовою спілкування);

➔ здійснення педагогічних втручань у належний час і спосіб, щоб делікатно підтримувати і допомагати дітям розвивати впевненість у собі, довіру і самоповагу;

➔ допомога дітям з інвалідністю відчувати себе рівноцінними учасниками освітнього процесу, життя;

➔ створення можливостей для гри дітей у безпечному і стимулюючому середовищі з турботливими дорослими;

➔ формування емоційного інтелекту.

Заняття з використанням «ляльки як персони» дали педагогам змогу:

- ❖ підвищити рівень участі дітей в освітньому процесі;
- ❖ спонукати їх активно слухати та розвивати відповідні навички;

❖ приймати відповіді кожної дитини і надавати позитивний зворотний зв'язок; реагувати на проблемні питання, які виникають в дитячому колективі (або на запит батьків).

Ця методика вимагає від дитини з ООП не шаблонних, звичних дій, а гнучкості мислення, швидкої орієнтації і адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення різноманітних задач.

Як засвідчила практика роботи з дітьми інклюзивної групи, малюки дуже добре розуміють, що є справедливим, а що ні. Педагоги не повинні говорити дітям, що дітей із фізичними вадами необхідно жаліти, оскільки стосунки, побудовані на співчутті, не можуть бути рівними. Педагогам необхідно зосереджувати увагу на тому, що у всіх дітей з ООП є власні інтереси, здібності й таланти, якими вони можуть поділитися з іншими. Саме такий підхід допомагає налагодженню рівноправних дружніх стосунків.

Хоча інклюзивна група у закладі дошкільної освіти забезпечує сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі дітей із ООП, проте для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише педагогів і персоналу закладу освіти, а й батьків, членів родин, ровесників.

Тому враховуючи важливість даного питання для батьків вихованців інклюзивної групи, педагогами було проведено день відкритих дверей під час якого музичний керівник закладу продемонструвала практичні вправи по психологічній реабілітації дітей засобами музикотерапії; ряд консультацій, методичні поради та рекомендації, створено міні - бібліотеку спеціалізованої та методичної літератури тощо.

Висновок. Аналізуючи результати проведеної роботи, можна зробити висновок: методика «PersonaDolls» дозволяє ефективно та в ігровій формі вирішувати питання дискримінації, поповнювати словниковий запас та займатися питаннями рівності, підтримують тих, хто потерпає від неї та дають змогу кожній дитині почуватися частиною колективу, побачити себе в новому світлі.

Методика «PersonaDolls» унікальна тим, що теми для обговорення кожний педагог вибирає відповідно виходячи до потреб своєї групи, добре узгоджується з Базовим компонентом дошкільної освіти та сприяє його реалізації за освітніми лініями «Особистість дитини», «Дитина в соціумі».

Представлена система роботи за методикою «лялька як персона» підвищує рівень участі дітей із ООП, розвиває навички активного слухання, спонукає педагогів приймати відповіді кожної дитини і надавати позитивний зворотний зв'язок. Дає можливість проводити ефективні, стимулюючі та цікаві бесіди, спрямовані на подолання дискримінації, формування емоційної грамотності, обговорення проблем рівноправності, заохочення особистісного зростання дітей у безпечній і психологічно комфортній атмосфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: непонимание, приводящее к «исчезновению» /И.Н. Андреева//Психологический журнал. – №9. – 2006. – С. 28– 32.
2. Ань Н.М. Развитие эмоционального интеллекта/Нгуен Минь Ань// Ребенок в детском саду. – 2007. – №5. – С. 80–87.
3. Гриценюк Л. І., Обухівська А. Г., Панок В. Г. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показники розвитку за підсумками 2004-2005 навчального року) / Київ: «Ніка – Центр», 2005. - 30 с.
4. Гладченко І.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / І.В.Гладченко. – Київ: 2012 – 110 с.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. Путівник для педагогів. – Київ, 2010.

6. Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах (Проект). Інститут спеціальної педагогіки АПН України. - Київ. - 2002.

7. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л. І., - Київ, 2007. – 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ

***Почтаренко Валентина Михайлівна**, вихователь компенсуючої групи закладу
дошкільної освіти №17 Смілянської міської ради Черкаської області;*

***Шумейко Вікторія Василівна**, вчитель-дефектолог закладу дошкільної освіти
№17 Смілянської міської ради Черкаської області*

Актуальність вивчення проблеми аутизму зумовлена різким зростанням кількості дітей, що мають проблеми у соціалізації та комунікації. За даними ВООЗ сьогодні приблизно кожний 68 новонароджений має ознаки розладу аутичного спектру, при чому кількість таких дітей продовжує зростати – приблизно на 13 % в рік. Дитина з аутизмом може народитися в будь-якій родині – незалежно від раси, національності і соціального положення батьків.

У зв'язку із внесенням змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг від 23.05.2017 року актуальною є проблема організація освітнього процесу дітей, що мають особливі освітні потреби.

У групі, де ми працюємо, діти з аутизмом, з інтелектуальними порушеннями легкого ступеня, синдромом Дауна, потребують спеціальної допомоги у процесі навчання та соціальної адаптації. До кожної дитини потрібно знайти індивідуальний підхід.

З метою забезпечення цілісного входження дитини з особливими потребами в освітній простір, що відповідатиме її потребам і можливостям, в сучасному закладі дошкільної освіти передбачена така форма організації освіти, як інклюзивна. Інклюзивна освіта означає створення умов для отримання, засвоєння і використання знань, умінь і навичок дітьми з особливими освітніми потребами в різних видах діяльності разом з усіма однолітками групи. Тому загальною метою закладу дошкільної освіти з інклюзивною освітою є забезпечення умов для спільного виховання і навчання дітей не зважаючи на лікарський діагноз. Завданнями такого закладу є:

- створення комфортного простору для всіх дітей;
- створення інклюзивного розвивального середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;
- формування толерантного товариства дітей, батьків, персоналу закладу дошкільної освіти;
- створення у освітньому закладі педагогічної системи, центрованої на потребах дитини та сім'ї.

Принципи організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в групах з інклюзивною формою навчання:

- індивідуалізації та диференціації;
- єдності сенсорного (безпосередній чуттєвий досвід дитини як основа розвитку), мовленнєвого (формування різних видів мовленнєвої компетенції), лінгвістичного

(засвоєння мовних засобів), комунікативного (включення дітей у різні форми спілкування) розвитку;

- підтримки самостійної активності дитини;
- міждисциплінарного підходу (освіта дитини з психофізичним рушенням вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу до визначення впровадження методів і засобів її виховання, навчання і розвитку);
- варіативності в організації процесів навчання і виховання;
- активного включення в освітній процес всіх його учасників: дітей, батьків і фахівців;
- партнерської взаємодії з родиною, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами (організація такої взаємодії передбачає зустрічі з батьками, бесіди, консультації, інформаційну підтримку, складання індивідуальної програми розвитку з урахуванням запитів сім'ї, залучення батьків до корекційно-розвивальної роботи, організацію зустрічей з фахівцями тощо).

Основні ознаки аутизму

Розлади аутичного спектру (РАС)– це розлади розвитку при яких виникають труднощі в комунікативній сфері, соціалізації і побутовій орієнтації. Уперше терміном «аутистичний» почав користуватися Блейлеру 1908 році для опису втечі від соціального життя, яка спостерігалась у дорослих, хворих на шизофренію. Цю самостійну проблему вперше описав швейцарський психіатр Лео Каннер у 1943 році у своїй праці «Аутистичні порушення емоційного контакту». Саме він визначив ряд ознак, характерних для всіх аутистів:

- уникання контактів з людьми, уникання зорового контакту;
- відсутність «гуління» і лепету;
- відсутність вказівного жесту;
- дитина не відкликається на своє ім'я;
- повна індіферентність до дітей;
- відсутність здатності до наслідування;
- схильність до чіткого заведеного порядку в повсякденному житті, бурхливі емоційні реакції на зміну цього порядку;
- прив'язаність до предметів, постійне крутіння їх в руках, незвичне їх використання;
- механічне використання інших для своїх потреб;
- мутизм або безглузде повторення слів, ехололії;
- ходіння на «носочках», махання руками ніби «крильцями», крутіння навколо себе;
- стереотипна, повторювальна поведінка, стимуляція органів чуття;
- відсутність реакції на емоції інших людей;
- прив'язаність до певних ритуалів нефункціонального характеру (переймання датами, маршрутами, розкладом і т.д.);
- страхи, порушення сну і прийому їжі, прояви злості, агресія та навіть прояви самоагресії;
- «відкат» у розвитку.

Симптоми аутизму у дитинстві

Симптоми аутизму зазвичай першими помічають батьки або ті, хто дивиться за дитиною, перші три роки. Батьки часто починають турбуватися, коли їх дитина не любить, щоб його обіймали; не зацікавлений в певних іграх, наприклад, гра в «Ку-ку», не починає говорити. Іноді дитина починає говорити, як і усі інші діти, а потім втрачає набуті мовні навички. Часто здається, що дитина, що страждає аутизмом не чує, а іноді може здаватися, що вона чує окремі фонові звуки, наприклад, гудок потягу.

При ранньому і інтенсивному втручанні більшість дітей покращують свої соціальні навички, навички у спілкуванні і у міру дорослішання можуть обслуговувати себе. На

протизагу поширеному міфу про дітей з аутизмом, дуже небагато з них живуть в повній ізоляції або «живуть у своєму власному світі».

Ми, як педагоги повинні знати, що:

1. аутизм не хвороба, а порушення функціонування організму і розвитку. Аутизм не можливо вилікувати. Допомогти аутисту може рання діагностика, реабілітація і педагогічний супровід.

2. Аутизм неможливо виявити, поки дитина не народиться. Симптоми стають помітними між 1-3 роками.

3. Рівень інтелектуального розвитку при аутизмі може бути різним - від глибокої розумової відсталості до феноменальної обдарованості, від повної відсутності мовлення до гіперкомунікабельності.

4. Люди з аутизмом не є небезпечними для оточуючих. Більше того, в деякій мірі аутичні риси присутні у багатьох людей, що нас оточують.

Використання сучасних методів корекції дітей з РАС у закладі дошкільної освіти

У сучасному світі неабідна соціальна адаптація дитини з особливими освітніми потребами, і розвиток мовлення, її соціалізація відіграють велику роль у житті таких дітей. Першочергове завдання для нас, як спеціалістів, полягає у правильному підборі методів та прийомів, які потрібно використовувати у корекційній роботі з дітьми.

Певні проблеми, що виникли у роботі з дітьми з РАС, які виховуються в нашому закладі, змусили нас звернутися до вивчення досвіду закордонних спеціалістів-практиків щодо використання певних методик та програм у розвитку дітей з особливими потребами.

Найбільш ефективними вважаються в сучасній педагогічно-корекційній системі: АВА-терапія, DIR/Floortime, PECS, Денверська модель, методика ЕрікаШоплера по програмі TEACH, система Монтессорі, Соціальні історії, Арт-терапія, Музикотерапія, програма «MoreThanWords» («Більше, ніж слова»), СІ – сенсорна інтеграція.

Для своєї корекційної роботи в умовах дошкільного закладу найчастіше ми використовуємо елементи методик: АВА-терапії, DIR/Floortime, PECS, Денверської моделі, методики ЕрікаШоплера по програмі TEACH, системи Монтессорі, Соціальних історій на заняттях, під час індивідуальної форми роботи з дітьми, під час режимних моментів, на прогулянках, під час ігор; Арт-терапію використовуємо на заняттях з образотворчої діяльності; Музикотерапію, елементи СІ – сенсорної інтеграції використовуємо на музичних заняттях та заняттях з фізкультури, під час ігрової діяльності. В результаті своєї роботи ми відмічаємо позитивні зміни в розвитку дитини, покращується адаптація і соціальна поведінка, проявляються здібності дитини.

ABA (Applied Behavior Analysis) - Прикладний аналіз поведінки – це інтенсивна навчальна програма, яка базується на поведінкових технологіях і методах навчання. АВА, як наука, яка вивчає вплив факторів в оточуючому середовищі на поведінку, і маніпулює цими факторами, щоб змінити поведінку. Мета АВА – програми – розширення та набуття мовних, ігрових, і соціальних навиків, а також в нормалізації поведінки, яка заважає навчанню і є не бажаною. Багато хто вважає АВА дресурою і про це можна сперечатися дуже довго, але доведено, що дана методика дає найкращі результати з соціалізації та розвитку комунікації дітей з РАС.

DIR/Floortime – автор підходу професор Стенлі Грінспен. Мета терапії аутизму в рамках концепції не стільки робота над зовнішніми сторонами поведінки і симптоми захворювання, стільки створення фундаменту для здорового розвитку. Основна стратегія в рамках концепції DIR, це загальна філософія, яка охоплює всі контакти з дитиною на протязі дня. **Floortime** потребує уваги до індивідуальних особливостей обробки інформації у дитини і її нервової системи, до моделей відносин у сім'ї, до індивідуальних особливостей батьків. **Floortime** вирішує основні задачі: слідувати за дитиною і ввести

дитину в наш загальний світ не силою, не примусом, а за його власним бажанням. Потім слідує пробудження дитини до освоєння кожної стадії розвитку.

Один з найпростіших методів є **PECS** (picture exchange communication system – система спілкування з допомогою обміну картинок) – полягає у тому, що попередньо роблять фотографії або малюнки найнеобхідніших, найулюбленіших предметів побуту, а у відповідний момент дитині пропонують вибрати картку й одразу ж дають те, що вона вибрала. У такий спосіб дитину заохочують до вибору й подання дорослим картинок-зображень того, що дитина бажає, це супроводжується також вербальним називанням предмета. Поступово кількість картинок може збільшуватися, та в міру того, як розвиватиметься мова, від використання картинок поступово переходять до вербальних взаємодій.

Денверська модель розроблена для корекції розладів аутичного спектру психологами Саллі Роджерс і Джеральдін Доусон і є програмою ранньої корекції дітей від 12 до 48 місяців, поєднує як методи АВА так і інші способи впливу. Ці методи мають на увазі участь батьків, спільну діяльність, позитивні емоції і орієнтування на відпрацювання нормальної послідовності розвитку навичок і умінь. В результаті терапії по Денверській моделі у дітей молодшого дошкільного віку підвищується IQ, поліпшується адаптація і соціальна поведінка.

Проект **ТЕАССН** надає особливе значення співпраці батьків і педагогів, забезпечуючи таким чином комплексність, де нові навички одночасно закріплюються в усьому навколишньому оточенні дитини. **Ерік Шоплер** в співпраці з університетом, об'єднанням батьків і державними закладами розробив на основі проекту ТЕАССН вправи по допомозі людям з аутизмом «Підтримка аутичних і відстаючих в розвитку дітей (0-6 років)».

Програми розвитку з тренувальними завданнями складаються індивідуально для кожної дитини, що є основою корекційної роботи з ними.

Педагогіка Монтесорі підкреслює і розвиває потенційні здібності дитини, використовуючи спеціально розроблені навчальні матеріали, та ретельно підготоване середовище, приділяючи велику увагу незалежності дитини та її індивідуальним потребам. Система Монтесорі надає дитині відповідну освіту і необхідну свободу, забезпечує її потреби та виховує в ній впевненість у власних силах, любов до життя, повагу, а в майбутньому вона у повній мірі реалізує себе. Задача методу полягає у підготовці дитини з РАС до життя, а не до школи. Монтесорі-культура міцно побудована на незалежності мислення і дій та повазі до себе, однолітків, викладачів, дорослих і світу навколо.

Арт-терапія – один з найефективніших методів терапії аутичних дітей. Вона дозволяє проникнути у внутрішній світ такої дитини. Арт-терапія розвиває комунікативні навички і сприяє формуванню терапевтичних відносин.

Зображувальна діяльність допомагає знизити емоційне напруження і створити у дитини відчуття великого комфорту, що сприяє підвищенню її толерантності. Такий підхід дозволяє знизити напругу у дитини і робить її більш відкритою для контакту з дорослими.

У своїй роботі ми використовуємо основні принципи арт-терапії: занурення в творчий стан за допомогою малювання, ліплення, аплікації, музики. Заняття проводяться як в груповій, так і в індивідуальній формах роботи. На індивідуальних заняттях використовуємо авторські методики, розроблені індивідуально для кожної дитини з урахуванням її особливостей. Ці методики спрямовані на розвиток, в першу чергу, уяви, соціальних і вербальних навичок, дрібної моторики, уваги, навичок малювання, адже ці навички лежать в основі вміння писати.

Музикотерапія. Багато спеціалістів в області аутизму приділяють все більше уваги музикотерапії, як методу корекції при аутизмі. Така цікавість не випадкова, адже діти дуже чутливо сприймають звуки і мелодії. На сьогоднішній день музикотерапія є

«молодим» методом боротьби з аутизмом, але дієвим. Існують навіть спеціальні інститути, які займаються питаннями музикотерапії.

Музика володіє сильною психологічною дією, тому її рекомендують використовувати в терапевтичних цілях. Жива музика сильніше діє на психологічний стан людини, ніж музика записана.

Музикотерапія дуже ефективно діє на дітей, у яких діагностують аутизм. Наприклад, дитина з аутизмом дивиться в очі музико педагогу, вітається з ним за руку, відповідає посмішкою на посмішку. Музикотерапія сприяє розвитку почуття ритму, концентрації уваги, стимулює рухливість і покращує самопочуття, розвиває дрібну моторику і вчить груповій взаємодії, спонукає до підвищення мовленнєвої активності.

У результаті комплексного прийому даних методик спостерігаються наступні зміни: більш довірливі відношення з дітьми, встановлення контакту, покращення поведінки, розвиток дрібної моторики і координації рук.

Соціальні історії – цей метод був розроблений Керол Грей. Ціль методу – надати людині з аутизмом відповіді на питання, як взаємодіяти належним чином з іншими людьми, «зчитувати» і розуміти соціальну ситуацію. Соціальні історії розробляються індивідуально для конкретної дитини і можуть включати речі, які дитина цінує, або якими цікавиться. Діти з аутизмом краще сприймають інформацію візуальну, тому бажано в історію включати малюнки, фотографії або навіть реальні предмети.

Програма **«More Than Words»** («Більше, ніж слова») – орієнтована на використання в сім'ї, яка дає батькам аутичних дітей практичні методи для того, щоб допомогти їх дітям у спілкуванні. «Більше ніж слова» робить акцент на щоденних заняттях дитини, як на контекст для навчання спілкуванню. Програма «Більше ніж слова» включає відповідне керівництво щодо навичок спілкування, підкреслює важливість окремих дій, прогнозованості, використання візуальних методів, щоб покращити навчання аутичної дитини. Програма організована на чотирьох основних цілях: покращення спілкування в наслідок діалогу; більш зрілі і традиційні шляхи для спілкування; покращення навичок спілкування для соціальних цілей; покращення розуміння мови.

Сенсорна інтеграція (CI) – це правильна взаємодія наших почуттів. Така взаємодія дозволяє виконувати повсякденні дії, або функціонування.

Творець теорії сенсорної інтеграції американський психолог та ерготерапевт Джин Айрес (A. J. Ayers) виявила, що правильне функціонування дитини, а потім дорослого, залежить не тільки від правильного розвитку почуттів, таких як: відчуття зору, слуху, смаку та нюху, але й почуттів, які вона назвала базальними. До них відносяться: відчуття дотику, відчуття руху/рівноваги і розуміння положення тіла.

Дитина з порушенням CI може вести себе дивно і незрозуміло для оточуючих. Якщо неправильно отримує і обробляє сенсорні подразники, може не терпіти миття голови, плескання або чухання без видимої причини, крутитися на стільці, уникати близького контакту або вимагати його частіше, ніж його однолітки.

У світі існує значно більше корекційних методів, методик, програм для дітей з аутизмом. Багато хто з батьків проводить медикаментозне лікування, дотримується без глютенної і казеїнової дієти (БГ/БК дієта), що також дає свої позитивні результати.

Методичні і практичні поради вихователям

Сьогодні в Україні дуже важливим є питання освіти дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Якщо у вашій групі з'явилася дитина, яка відрізняється від однолітків своєю поведінкою, реакцією на навколишнє оточення, ми радимо діяти за такими принципами:

1. Педагог НЕ ВСТАНОВЛЮЄ діагнозу і не повідомляє його батькам. Педагог може звернути увагу батьків на те, що поведінка їх дитини відрізняється від поведінки однолітків.

2. Порекомендувати звернутися до дитячого психіатра, невролога, отоларинголога (щоб виключити проблеми зі слухом), до дитячого психолога, логопеда-дефектолога або отримати консультацію в ПМПК.

3. Не критикувати батьків і дитину!

4. Спробувати встановити контакт з дитиною (включатися в гру дитини, коментувати дії, або гратись паралельно поряд).

5. Дізнатися у батьків, що любить дитина (іграшки, ігри, їжа, предмети і т.д.), а що ні, чого боїться для попередження негативної поведінки.

6. Виявити сенсорні уподобання або проблеми дитини.

7. При істеричі діяти відповідно до потреб дитини (дати усамітнитись в дитячій палатці, під столом тощо, або міцно обійняти дитину).

8. Зрозуміти на якій стадії спілкування дитина: стадія потреб; стадія прохань; стадія раннього спілкування або стадія партнерської взаємодії, для ефективного будування відносин з дитиною і мотивування до спілкування.

9. Говорити з дитиною чіткими короткими фразами.

10. Навчати поведінковій етиці на емоційній основі, аналізувати світ емоцій. В подальшому розвиток творчих здібностей та уяви дозволяє дитині адекватно сприймати літературні казки;

11. Педагогам не слід використовувати травмуючі слова: «ти злякався...», «не вийшло...». Завдання педагога – попередити наростання негативізму, подолати комунікативний бар'єр;

12. Одним з напрямків роботи є соціально-побутова адаптація дітей, формування навичок самообслуговування.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Ефективність навчально-виховної роботи досягається на основі надання таким дітям якісної корекційної допомоги у взаємодії вихователів, асистентів вихователів (в інклюзивних групах), психологів, корекційних педагогів, музкерівників і батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аршатская О.С. Психологічна допомога дитині раннього віку при дитячому аутизмі // Дефектологія. – 2005. – № 2. – С.46-67.

2. Боровая Л.П. Социально-психологическая помощь семьям, имеющим тяжело больных детей / Л.П. Боровая // Социально-педагогическая работа. – 1998. – №6. – С. 59-63.

3. Ватерс Л. Поддержка аутичных и отстающих в развитии детей : Сборник упражнений для специалистов и родителей / Л. Ватерс, М. Ланзид, Э. Шоплер. Мн. : Издательство БелАПДИ, 1997. – 18 с.

4. Веденіна М.Ю. Використання поведінкової терапії аутичних дітей для формування навичок побутової орієнтації. // Дефектологія. – 1997. – № 2. – С. 31-39; № 3. – С.15-21

5. Гілберг К., Пітерс Т. Аутизм: медичні та педагогічні аспекти / За ред. Л.М. Шіпіцин, Д. Н. Ісаєва. СПб, 1998. – 124с.

6. Дитина з аутизмом-проблеми в побуті. Методичні рекомендації з навчання соціально-побутовим навичкам аутичних дітей і подростков. / Под ред. С. А. Морозова. – М. 1998. – 92с.

7. На допомогу батькам, які мають дітей з особливими потребами: Метод. рек. / І. Б. Іванова, Л. В. Борщевська, Л. В. Зіброва та ін. / Український інститут соціальних досліджень. – К., 1999. – 80 с.

8. Про світ дітей з особливими потребами: Порадник керівникам освітніх установ, вчителям, вихователям дошкільних закладів, шкіл-інтернатів, батькам щодо роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку / В. І. Шнайдер. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2003. – 140 с.

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Шевченко Анна Анатоліївна, практичний психолог Ірдинського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Черкаської області

Затримка психічного розвитку (ЗПР) - це сповільнення темпу розвитку психіки, яке найчастіше виявляється під час вступу до школи і проявляється у нестачі загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, переважанні ігрових мотивів і нездатності займатися інтелектуальною діяльністю.

При народженні виявити у дітей затримку психічного розвитку не можна. Перші тривоги у батьків щодо розвитку дітей зазвичай виникають, коли дитина пішла в дитячий сад, в школу, і коли вихователі, вчителі відзначають, що він не засвоює навчальний матеріал. Але й тоді деякі батьки вважають, що з педагогічною роботою можна почекати, що дитина з віком самостійно навчиться правильно говорити, грати, спілкуватися з однолітками [2].

Захворювання можна діагностувати у дошкільному або молодшому шкільному віці. Найчастіше виявляється на попередньому тестуванні перед вступом до школи. Виражається в обмеженості уявлень, нестачі знань, нездатності до навчальної діяльності, незрілості мислення. У кожному індивідуальному випадку причини захворювання бувають різними [4].

В якості **причин** затримки психічного розвитку можна виділити наступні [1]:

- порушення когнітивного розвитку дитини, через які він починає у фізичному і психічному розвитку відставати від однолітків - так званий, гармонійний інфантилізм.
- різні соматичні захворювання (фізично ослаблені діти). Ураження центральної нервової системи (діти з мінімальною мозковою дисфункцією). У таких дітей відбувається значне зниження працездатності, пам'яті й уваги, виникають проблеми із засвоєнням навичок читання, письма, рахунку й мови, розвиваються емоційні та особистісні порушення.

Іноді дітей з ЗПР відносять до педагогічно запущених дітей, у яких відставання у розвитку обумовлене лише причинами соціального характеру. Однак це не так.

В одних випадках на перший план виступатиме затримка розвитку емоційної сфери (різні види інфантилізму), а порушення в інтелектуальній сфері будуть виражені не різко. Емоції таких дітей як би знаходяться на більш ранній щаблі розвитку і відповідають психіці дитини більш молодшого віку: з яскравістю і жвавістю реакції, переважанням емоцій у поведінці, ігрових інтересів, навіюваності і недостатньої самостійності. Ці діти невтомні в грі, в якій проявляють багато творчості і вигадки, і в той же час швидко притуплює інтелектуальну діяльність. Тому в першому класі у них нерідко виникають труднощі, пов'язані як з невмінням підкорятися правилам дисципліни, так і з тим, що на заняттях вони більше віддають перевагу грати [3].

В інших випадках, навпаки, переважатиме уповільнення розвитку інтелектуальної сфери. У цьому випадку дитина схильна до боязкості. Це перешкоджає формуванню активності, ініціативи, самостійності. І у цих дітей переважають ігрові інтереси. Вони насилу звикають до школи та дитячого колективу, проте на уроках поведуться більш правильно. Тому до лікаря вони попадають не у зв'язку з порушеннями дисципліни, а через труднощі навчання. Нерідко такі діти дуже важко переживають свої шкільні невдачі [3].

Для організації навчального процесу дітям, які мають діагноз затримка психічного розвитку рекомендовано навчатись в інклюзивних класах.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [6].

Невід’ємною частиною інклюзивного навчання є корекційно-розвиткові заняття. Організації корекційно-розвиткових занять має передувати ознайомлення педагога, психолога з психолого-педагогічними висновками ІРЦ консультації, а також шкільного консилиума навчального закладу зроблених стосовно кожної дитини, яка буде залучатися до занять. Відповідно психолого-педагогічних висновків можуть спостерігатися три основні групи дітей із затримкою психічного розвитку [5].

1. Діти, у яких мають місце порушення пов’язані з дефіцитним розвитком функції регуляції пізнавальної діяльності при первинно збереженому інтелектуальному розвитку дитини. Це, насамперед, стани дефіциту уваги з гіпер- чи гіпоактивністю, недорозвиненістю мотиваційної та емоційно-вольової сфер, розлади працездатності різного походження.

2. Діти з нерівномірними проявами пізнавальної активності і продуктивності, недостатнім інтелектуальним розвитком при порівняно збереженому рівні їх навченості, яка може бути реалізованою в умовах спеціально організованого навчання.

3. Діти, яким властиве поєднання низького рівня інтелектуальної продуктивності і надмірно слабкої пізнавальної активності; недостатній інтелектуальний розвиток зумовлений зниженою навченістю. Їм властива особлива ригідність, негнучкість мислення, внаслідок чого дитина під час навчання дуже обмежено користується допомогою: підказка, пояснення не допомагають їй перейти від хибного способу дії до продуктивнішого.

Корекційно-розвиткові заняття з дітьми із ЗПР з розвитку когнітивної сфери проводяться в групі та індивідуально. У процесі психокорекційної роботи важливо враховувати індивідуально-типологічні особливості кожної дитини, а сам процес корекції має проводитися в межах діяльності, доступної для дитини (ігрова, навчальна тощо). План заняття складається на основі орієнтовного календарно-тематичного планування, яке педагог, психолог розробляє керуючись програмою корекційно-розвиткових занять «Корекція розвитку».

Для кращого засвоєння знань, умінь, навичок та більш продуктивної роботи розроблено дидактичний посібник «Робочий зошит з «Корекції розвитку» для дітей із затримкою психічного розвитку (другий рік навчання)».

Навчально-методичний посібник складено відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти. Зміст вправ передбачає цілеспрямований вплив на розвиток когнітивної сфери учнів із затримкою психічного розвитку з метою формування пізнавальної діяльності, наочно-образного та словесно-логічного мислення, вольових дій, відповідно до вікових та психологічних особливостей молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

Робочий зошит містить різноманітні вправи та завдання, які охоплюють програму з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих класів, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей із затримкою психічного розвитку (автори програми «Корекція розвитку»: Сак Т.В., Прохоренко Л.І.). Учителю може використовувати зошит в інклюзивному класі для індивідуальної роботи з учнями.

Робочий зошит створено з метою розвивати: сенсорно-перцептивну діяльність і формувати еталонне уявлення; мислинневу діяльність (аналітико-синтетичного процесу, порівняння, узагальнення, класифікації) у взаємозв’язку з мовленнєвим розвитком; наочно-образне та словесне логічне мислення; вольову сферу (формування уваги, здатності до вольових зусиль, довільної регуляції поведінки); дрібну моторику рук.

Формувати предметно-практичну діяльність (мотиваційного, орієнтовно-операційного і регуляційного компонентів).

Вправи допоможуть учням засвоїти знання, сформувати уміння визначати властивості навколишніх предметів, розвивати логічне мислення, довільну увагу, орієнтацію у просторі, покращать дрібну моторику рук.

Висновки. Дослідивши літературні джерела з означеної теми, можна зробити такі висновки, що затримка психічного розвитку це - порушення нормального темпу психічного розвитку в цілому або окремих його функцій (моторних, сенсорних, мовних, емоційно-вольових), в результаті чого дитина, яка досягає шкільного віку, продовжує залишатися в колі дошкільних та ігрових інтересів.

Пізнавальна діяльність дітей даної категорії характеризується низьким рівнем активності і темпом переробки інформації. Увага нестійка, пам'ять обмежена і неміцна. Поняття «затримка» підкреслює часовий (невідповідність рівня розвитку зросту) і в той же час тимчасовий характер відставання, який з віком долається тим успішніше, чим раніше створюються адекватні умови навчання і розвитку дітей даної категорії. В зв'язку з підвищеними вимогами до суспільного виховання актуальною є проблема вдосконалення системи навчання та навчання дітей із затримкою психічного розвитку. Від того, яким буде зміст підготовки цієї категорії дітей та саме як вона буде здійснюватися, залежить не лише якість шкільного навчання, а й формування особистості майбутнього учня.

В роботі із дітьми з ЗПР необхідно спиратися на одне з провідних положень психології про те, що здібності як індивідуальні властивості особистості, формуються в діяльності і що вродженими можуть бути тільки задатки, які є лише передумовами, можливостями до розвитку здібностей.

Отже, в нас час актуальною є проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами. Нові методи та засоби є необхідними для їх ефективного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальные проблемы диагностики задержки психического развития детей / Под ред. К.С. Лебединской. – М., 1982 – 125 с.
2. Дети с задержкой психического развития / Под ред. Т.А. Власовой, В.И. Лубовского, Н.А. Цыпиной. – М., 1984.
3. Ковалев В.В. Семиотика и диагностика психических заболеваний у детей и подростков. – М., 1985. – 286 с.
4. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. – Київ: Актуальна освіта, 2005.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 № 912

РОЗДІЛ 3.

ІННОВАЦІЇ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ Е.ЖАК-ДАЛЬКРОЗА З РИТМАМИ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ

*Барабаш Ольга Іванівна, керівник музичний закладу дошкільної освіти № 9
Луцької міської ради Волинської області*

Актуальність теми інновації. Сучасність визначає в дошкільній освіті пріоритетні напрями формування гармонійної особистості дитини з урахуванням її індивідуальних задатків, нахилів, здібностей, потреб, зважаючи на необхідність збереження та відродження рідної мови, національної ідентичності, традиційності українського етносу. Музичне мистецтво, з його різножанровістю ресурсу, мультисистемністю підходів, варіативністю навчальних методів є тим інструментом, що здатний оптимізувати сенсорно-пізнавальну діяльність дитини та генерувати в підростаючій особистості потужний творчий потенціал та внутрішню культуру.

Серед систем музичного виховання, що привернули увагу педагогічної спільноти у європейському просторі, найбільш популярною стала система «Ритмічна гімнастика» або «Евритміка», розроблена на початку ХХ ст. швейцарським композитором і педагогом Е. Жак-Далькрозом (1865-1950). Тут синтез ритму з усіма іншими засобами виразності музичної мови, зі структурою і формою твору надає цілісності і широти комплексного впливу на особистість. Ще більш привабливою та цікавою є можливість інтеграції цієї системи з багатовіковою фольклорною спадщиною українського народу.

Метою впровадження інновації є використання елементів Ритмічної гімнастики Е. Жак-Далькроза під час музичних занять в дошкільному закладі, та асиміляція його завдань в український дитячий музичний фольклор.

Основне завдання ритміки – формувати в дітей сприйняття музичних образів і здатність передавати їх у русі; за допомогою Ритмічної гімнастики під музику зміцнити дитячий організм, покращити осанку, розвивати загальну м'язову моторику та налагодити координацію між нервовою та м'язовою діяльністю; стимулювати позбавлення фізичних і психологічних комплексів; формувати уявлення про характерні особливості музики; спонукати музичний та гармонійний розвиток особистості дитини; допомогти усвідомити свої сили та знайти радість життя через творчість.

Форми і методи досягнення мети інновації. В основу новаторської педагогічної системи Е. Жак-Далькроза «евритміки» покладено природний взаємовплив рухової моторики і слухового сприйняття. Звідси, головною формою роботи є рухова інтерпретація музичних творів, як дієвий спосіб їх візуалізації. Вчений пояснює людське тіло як первинний та універсальний музичний інструмент, котрий має неповторний ритм (дихання, серцебиття). На його думку, музика починається тоді, коли людські емоції перевтілюються в музичний рух. Саме ж поняття «рух» співвідноситься не лише з категорією ритму, а й з іншими засобами музичної виразності (метр, темп, мелодія, динаміка, артикуляція).

Чи не мамина колискова, що відображає чуттєвий зв'язок між мамою і дитиною, викликає одну з перших людських емоцій – емоцій, що за переконанням Е. Далькроза, перевтілюються в музичний рух. Зразки цього жанру характеризують тихе і спокійне звучання, вузький діапазон, що багаторазово повторюється, короткий наспів. Звернення, у формі монологу або уявного діалогу, до немовляти сповнене безмежної любові, тепла і

ніжності, така форма особливої емоційної атмосфери підсилює щирість та безпосередність висловлюваних думок та почуттів.

Е. Жак-Далькроз переконує, що м'язи і нервова система мають бути привчені до відтворення різноманітних ритмічних рухів, а вухо – здатним правильно сприйняти музику, що дає поштовх цьому рухові. Тому важливим у музичному вихованні є слухання музики, адже вслухаючись в музичний твір, дитина емоційно відгукується на його характер та згідно його настрою рухається. Саме колисковою піснею розпочинається чи не кожен розділ «Музична скринька» в змісті музично-педагогічної роботи з дітьми різного віку в програмах виховання і навчання. Тут завданням є ознайомлення з доступними для дітей зразками української народної музики: в колисанках підкреслювати співучість рідної мови. Допомогати дітям запам'ятовувати музичні твори, їх назви, впізнавати знайомі пісні, інструментальну музику за мелодією. Таким чином, колискова музична поезія за допомогою монотонного співу, відповідних рухів і приємних дитині словесних образів перевтілюється в музичних рух. Рух, що зумовлений темпом гойдання, з перших днів життя розвиває ритмічність дитини і формує музичний слух та фонематичне сприймання наспівною нескладною мелодією та особливою інтонаційною організацією, підсвідомо вводить в світ імпровізації.

В своїй системі музично-ритмічного виховання швейцарський педагог закликає використовувати спеціальні вправи, у яких той чи інший засіб музичної виразності – темп, ритм, штрихи, динаміка – має втілюватися у таких рухах, як плескання, кроки, біг, стрибки тощо. Саме до перших музично-ритмічних рухів спонукають малечу забавлянки або потішки, чучикалки та примовки через ті ж позитивні емоції, імпровізацію та ігрову діяльність. Слухове сприйняття дуже простеньких, ритмізованих пісеньок-ігор стимулює єдність слова та моторики дитини, і не тільки супроводжуються відповідними рухами дорослого, а й схилиють відгукуватись тіло дитини у заданому ритмі, тобто забезпечують дитину ритмічними враженнями, тим самим формуючи відчуття ритму; активізують і заспокоюють її, спонукають до позитивного емоційного відгуку на музичний твір. Адже їх звучність, ритмічність, наспівність, цікавість викликають бажання у дітей повторити, запам'ятати. Так, приспівуючи дитячу примовку «Кую-кую чобіток» дорослий ритмічно постукує по ступні дитини. При виконанні потішки «Сорока-Ворона» - ритмічно перебираються пальчики дитини один за одним, починаючи від мізинного. Чучикалку (або гуцикалку) «Чуки-чуки, чуки-чук» - підспівують підкидаючи дитя на коліні. Потішка «Гойда-гойда-гойдаша» виконується гойдаючи дитя на нозі або на гойдалці. «Тосі, тосі, лапці» - цією забавлянкою заохочують дитину плескати долоньками в ритм тексту, *якщо дитина маленька, її долоньками плещуть дорослі*. Коли дитина починає стояти на своїх ніжках, виконують забавлянку «Ой без дуди, без дуди». «Дибки, дибки!» примовляють, навчаючи дитину ходити. Пісенькою «Гоп, гоп, горобейки» - спонукають дитину пританцьовувати.

Спостерігаємо, що дитина отримує не тільки задоволення від спілкування з дорослим, а й отримує певні ритмічні враження та починає самотужки репродукувати ритм. Варто зазначити, що цим жанром простеньких, ритмізованих пісеньок-ігор розвиваються наступні музичні здібності дитини: інтонаційний слух, тембровий слух, відчуття ритму, музичний рух, музична пам'ять. Таким чином, у процесі первинного виховання цим жанром дитячого фольклору в доступній, ігровій формі відбувається природний взаємовплив рухової моторики і слухового сприйняття, що покладений в основу «евритміки» педагогічної системи Е. Жак-Далькроза.

В музичному вихованні дошкільнят жанр простеньких, ритмізованих пісеньок-ігор спочатку використовую як звуконаслідування «а-а-а», «ксьов-ксьов», «шу, шу, шу», «гоп-гоп», «тук-тук» і т.д. (ранній вік); далі - підспівування, відтворюючи ритм плесканням в долоньки (молодший вік); потім – як музично-ритмічні вправи: кроки, притупи, оплески (середній вік); пізніше поєднуючи зі співом, рухами та грою на дитячих музичних інструментах, іграшках (старший дошкільний вік).

Так, на прикладі забавлянки «Кую-кую чобіток» для діток раннього віку пропоную виконати стукаючи кулачок в кулачок та підспівуючи на мелодію склади «ток-ток», «тук-тук». Далі співає дорослий, дітки допомагають наголошуючи останні склади «чобіТОК», «молоТОК», далі стукають кулачками співаючи «тук-тук» (кує молоточок). Діткам молодшого дошкільного віку можна запропонувати цю ж забавлянку підспівати постукуючи кулачком об кулачок, а в кінці ритмічно потупати однією ніжною, або перекинути ногу на ногу та ритмічно постукувати («кувати») свою п'ятку підспівуючи «тук-тук». Озвучити ритм забавлянки грою музичних молоточків (або інших ударних музичних інструментів) варто запропонувати діткам середнього дошкільного віку. Діткам цього віку також цікаво імпровізувати, підбираючи рухи до співаночки (як наприклад, посварити пальчиком «Не подаси молоток», притупити ніжкою «Не підкую чобіток»). І вже старший дошкільний вік діток впевнено дозволяє собі вивчивши співаночку (розспівуючись нею протягом певного часу перед співом) «гратися» з її темпо-ритмами, одночасно закріплюючи поняття коротких та довгих звуків *ТА – ті*. Закликаю малят відтворювати ритми не лише оплесками, тупотінням, а й клацанням пальчиків, лясканням по колінцях. Малюкам цікаво виконувати ритмічні партитури; записувати маркером (короткі, уривчасті звуки – крапочки, довгі-горизонтальні лінії, плавні – хвилясті лінії) на дошці (аркуші); виконувати вправи з ритмо-складами і ритмо-жестами; вони в захопленні від легенького постукування кулачками по спинці товариша (ігровий масаж) та обов'язково в кроках (або крокувати одночасно проплескуючи ритм). Пропоную обрати дитячі музичні інструменти (іграшки) відповідно до поставленого завдання, та в заданому метро-ритмі озвучити його. В цьому віці даю можливість проявити себе імпровізуючи: придумати та викласти ритмічними гудзиками власний ритм музичного твору (восьмі нотки – *ті*, маленькі гудзики, четвертні – *Та*, великі гудзики). Чи «озвучити» його ритм звуками тіла, змінити темп, регістр, силу звучання, за бажанням та відтворити задумане в кроках та рухах, у такий спосіб втілюючи у підібраних творах засоби музичної виразності.

«Життя – є музика з її живим і відтворюючим ритмом», наголошує Е. Жак-Далькроз і закликає пробуджувати в дітях їх особистий ритм, а не нав'язувати свій власний. Велике значення педагог надає пластичній та музичній імпровізації і в рухах цінує новизну і непередбачуваність, що виходять із власних м'язових відчуттів і уявлення музичної форми. І тут в допомогу сама природа у формі давнішої фольклорної верстви – закличок, примовок та приказок (віршоване пряме звертання дітей до різних явищ природи: Сонця, Дощу, Вітру тощо). Цей жанр народної творчості особливо повно розкриває можливості дитячого голосу: силу, дзвінкість, емоційну темпераментність. Тут переважають інтонації закличу, кличу; а також утворення певної сформованої мелодійної структури, характерної лише для цього жанру та супроводжуються деякими пантомімічними елементами (рухами рук, голови, тулуба тощо), подекуди з використанням дитячих музичних іграшок (свищики, окарини, дерев'яні палички, макітра з товкачем). Суть закличок – прохання, щоб пішов чи припинився дощ, розійшлися хмари і вийшло сонечко, тобто адресатом цих пісенних віршів-закличок є переважно головні небесні світила та метеорологічні явища.

Дошкільнята в захопленні від цих музично-поетичних творів, що дають можливість «обрати ритм настрою» (чи то хмарно, чи сонячно), імпровізувати в рухах (покликати, прогнати), проявити емоції під час співу (впевненість, радість). Коли надворі хмарно, мрячно, діти кличуть сонце закличкою «Вигрій, вигрій, сонечко», утворюючи коло і роблячи колоподібні рухи руками. «Ой вітре, вітроньку» - просять вітра пригнати хмару, коли довго немає дощу. Птахів закликають грою на свищиках та закличкою: «Птахів закликаю із теплого краю!» Прохаючи небо дощу, діти «задобрюють» його звуками калатаючи товкачем у дерев'яній макітрі наспівуючи «Іди, іди, дощику». Щоб позбутися хмари, діти роблять з піску чи з землі дзвіницю і, ритмічно б'ючи по ній паличками, приспівують «Бий в дзвони, бий, хмару розбий». Якщо хочеться погратися зі

слимачком, то є примовка-пісенька до нього «Равлику-павлику». Отже бачимо, що цей жанр дитячого фольклору не тільки надає дитячому мовленню інтонаційно-емоційного забарвлення а й спонукає до творчості у вигляді рухів, міміки, звуків при зверненні до адресата. Тут хочеться зауважити, що російський театральний діяч С. М. Волконський підкреслював філософічність Далькрозівського жесту: так, в пластичній картині цілої ноти або такту 4/4 (чотири чверті) рух рук вниз означає землю, до себе – Я, від себе – всесвіт, вгору – небо. Бо ж і в закличках при звертанні до неба, сонця руки природно піднімаються до гори, до вітру – вгорі колихаються, до дощика – показують, що змочити потрібно землю і т.д.

Таким чином виразні рухи людського тіла що в Далькрозівській системі, що у фольклорних жанрах служать поряд з мімікою формою передавання внутрішніх переживань (уявлень).

Родзинкою та емоційною розрядкою перед проведенням музичної рухливої гри стануть прозивалки (дражнилки), лічилки, що оформляються найпростішою мелодією та будуються на музично-ритмічній декламації. Виконуються голосно, чітко, в жартівливому характері говірком («Гандзя-бандзя кучерява», «Грицько-Тицько»). За Далькрозом «Потрібно відчинити двері на зустріч фантазії, дати дітям нову гру – вправи...повинні бути грою для дітей!» Погратися можна і римою обраного імені, щоб подражнити; «озвучити» ритм імені жестами (оплесками, стуком, лясканням тощо); викласти ритмічну формулу свого імені, чи імені товариша. Своєрідну гру слова і ритму містить в собі українська народна лічилка, що визначає роль і місце у колективній грі кожного учасника. Для цього жанру характерною є виразність, жвавість і барвистість («Котилася торба з високого горба», «За горами, за лісами»).

Дошкільнята з своєрідним запалом виконують мирилки, що спрямовані на розв'язання конфліктів. Ці короткі римовані рядки розвивають вміння дітей відтворювати ритм словесно-музичного твору та викликають емоційний відгук. Тут діти мають можливість в грайливій, музично-віршованій формі схрестити мізинчики, потиснути один одному руки, пообійматися, поцілуватися («Мир-миром», «Мізін-мізін-мізинець»). Адже «Завдання педагога – перетворити вправи в форму гри для того, щоб вони стали доступнішими дітям», - наполягає Е. Жак-Далькроз.

Оскільки основною мірою часової тривалості в системі музично-ритмічного виховання «Ритмічна гімнастика» – четвертна нота, їй відповідає один звичайний крок. Крок – як відображення мелодійного ритму, тобто новий рух викликається новим звуком а не механічне відбиття метра. Більш короткі тривалості відображаються більш дрібними кроками, в довгих початок звуку відзначається кроком, а його протяжність - рухами рук і тіла. Так, і ритміка хороводів (обрядово-ігрових танків, народних хороводних ігор) пристосована до ходи, зазвичай відповідає одному кроку. Їх особливістю, є те, що розвиваються вони з замкненого кола і супроводяться піснею, зміст якої відбиває хореографічних рисунків, танцювальний ритм кроків і жестів.

Сучасне музично-ритмічне виховання дітей дошкільного віку, в традиціях Еміля Жака-Далькроза реалізується на основі таких методів: вільного бажання, руху, ігрового методу, методу ритмічного дихання. Дитячий фольклор, по своїй суті, ігровий. Коли йдеться про “дитячий музичний фольклор”, майже завжди розуміється “дитячий музично-ігровий (або пісенно-ігровий) фольклор”. А гра для дитини – це її життя. “Гра є наймиліша хвилина, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей”, – говорив В.Верховинець, – “завдяки іграм можна виховати у дитині всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням”.

Тому саме через дитячі музичні ігри, у яких драматизація поєднується із змаганням - бігання навздогін, наввипередки, пошуком, прориванням кола чи «ланцюга», формується спритність і фізичне загартування, вправність і кмітливість, гнучкість і винахідливість, наполегливість і витривалість, розвивається пам'ять, увага, зосередженість, вміння

приймати раптові й найдоцільніші рішення, гартується воля, почуття колективізму та взаємовиручки. Якщо виходити з завдань Далькрозівської системи, знаходимо можливість використання музичних ігор, як спеціальних вправ, спрямованих на виховання швидкої реакції – уміння швидко включатися в рух, переривати або змінювати його.

Спостерігається помітна близькість педагогічних ідей Жак-Далькроза й відомого діяча української музичної культури і педагога В. Верховинця. Фольклорист у своїй збірці ігор з піснями «Весняночка» обґрунтовує значення музичної гри для естетичного впливу на вихованців, розвитку творчого начала, музичних здібностей, наголосив на благотворній дії музики й слова, танцю і ритмічних рухів. Торкаючись проблеми фізичного виховання, Верховинець писав: «Дітям потрібна гімнастика, але така, яка не розстроювала б нервів, а заспокоювала, приносила все нові враження і непомітно, без відома дітей, розвивала б у них не тільки силу фізичну, але єднала б в собі виховання тіла й розуму».

Відтак пропонує цікаві варіанти перетворення фольклорних форм у ігри та вправи: його варіант «Дибидибиди» - сприяє гартуванню дитячого організму виконанням гімнастичних вправ, розвитку почуття ритму (ритмічні рухи під спів), формуванню уваги. Співаночка «Гоп-гоп, гу-ту-ту» розвиває грою почуття ритму (пристуки під спів), тренує здатність вільного чергування та координації декількох різних рухів протягом коротких відтинків часу. Народною грою «Занадився Журавель» - можливість розвивати дитячу спритність (*лови та втеча*). Грою «Ой летіла зозуленька» - виховувати у дітей увагу та швидку реакцію на події. Народну пісню «Ой у полі жито» подав в ігровій формі так, що у дітей не тільки виховується любов до природи, а й гартується дитячий організм фізичними вправами (чеберяння, присідання і випростовування); тренується здатність координації декількох рухів (пристукування ногою та кружляння в повітрі руками) і т. д.

У цій добірці дитячих ігрових пісень з урахуванням їх ладотональних, мелодійних і ритмічних особливостей, поєднанні ігор реалістично-побутового плану, хороводів і танцювальних композицій відчутна певна система педагогічних поглядів В. Верховинця, що суттєво розвиває концепцію Жак-Далькроза. Як методична система Е. Жак-Далькроза передбачає триєдність музики, слова і руху, так і в народних дитячих музичних іграх, як правило, має місце синтез слова, руху і музики.

Тож, використання малих фольклорних жанрів починаючи з раннього віку і впродовж дошкільного, забезпечує різноманітність музично-ритмічних вправ, що фізично зміцнюють дитину, створюють радісний, бадьорий настрій, спонукають до імпровізації, розвивають ладове чуття та музично-ритмічні здібності.

Отримані результати та висновки щодо ефективності пропонованої інновації. Викладене вище дає підставу стверджувати, що використання ідей і системи музичного виховання швейцарського педагога, з огляду на їх близькість до традицій української музичної етнопедагогіки й досягнень педагогічної думки, може бути плідним і перспективним. Йдеться про українські народні дитячі ігрові пісні, основою яких є рухи під музику, інсценізація, елементи хореографії, що сприяють розвитку творчих здібностей дітей, гармонійно впливають на фізичний розвиток, виховують естетичні почуття, формують відчуття духовності.

Впроваджуючи елементи Ритмічної гімнастики в музичному вихованні дошкільнят спостерігаю, як малюки вправно і сміливо намагаються відповідати рухами тіла на музику, її інтонацію, динамічні відтінки, темп та ритм. Інтегруючи цю методичну систему в український дитячий музичний фольклор важко не помітити як його ритмічність, цікавість, мелодійність викликають бажання у дітей повторити й запам'ятати, що сприяє розвитку рідної розмовної мови, природної та музичної пам'яті, внутрішньому слуху, музичних здібностей, координації рухів а головне, викликає почуття радості. Як і наголошував музикант-педагог, композитор, диригент, професор Женевської консерваторії Е. Жак-Далькроз: «Заняття... повинне приносити дітям радість, інакше, воно втрачає половину своєї ціни». І коли дитячі емоції, з професійною підтримкою

педагога, у вільній творчості живого спілкування гармонійно розкриваються та перевтіляються в рух, розпочнеться музика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарева М. В. Музыкально-ритмическое воспитание Эмиля Жак-Далькроза: история и современность. Режим доступа: http://www.rusnauka.com/5_NMIV_2009/Pedagogica/40829.doc.htm
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер.: А. М. Богуш – К.: Видавництво, 2012.
3. Зарубіжні системи музичного виховання дошкільнят і молодших школярів. Режим доступу: <http://www.vvpc.com.ua/node/476>
4. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник / К.: Знання-Прес, 2006.-591с.
5. Ритмопластичне інтонування у діалоговій взаємодії мистецтв (на матеріалі методичної системи Еміля Жак-Далькроза). Навчально-методичний посібник для студентів мистецько-педагогічних факультетів. Умань: 2014.
6. Смоляк Олег Український дитячий музичний фольклор. Підручник-хрестоматія для викладачів та учнів. Лілея. Тернопіль: 1998.

ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ КАРЛА ОРФА ТА ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Мішкова Оксана Миколаївна, музичний керівник КЗ «Кам'янський ЗДО (ясла-садок)
«Веселка» виконкому Червоногрігорівської селищної ради Нікопольського району»
Дніпропетровської області*

*«Фантазію і здатність до переживання слід розвивати у ранньому віці.
Усе, що дитина переживає, все, що в ній пробуджене і виховане,
проявляється вродовж усього життя»
Карл Орф*

Безліч телеканалів із різноманітними програмами, розвиток ринку комп'ютерних ігор сьогодні привертають увагу дорослих і дітей, проте «екран» не дає навичок комунікативного спілкування. На сучасному етапі розвитку системи дошкільного виховання найбільшого значення набула потреба пошуку нових форм виховання, яка б сприяла особистісному зростанню дошкільника.

Театралізована діяльність один з компонентів художньо – мовленнєвої діяльності, засіб розвитку правильного, образного літературного мовлення, що дає дитині змогу висловити свої емоції, ставлення до літературного образу, увійти у роль казкового персонажу, самостійно побудувати зв'язне висловлювання на основі усвідомлення змісту, ідеї художнього твору через різні види театралізованої діяльності.

Театралізована діяльність дає широкі можливості щодо творчих проявів дітей. За Л.С.Виготським, акторська праця є «своєрідною творчістю психофізіологічних станів» людини. Вона поєднує в собі театралізовані ігри: режисерські, ігри-драматизації, музичні квести, імпровізації та інсценізації літературних творів у процесі літературних свят, історії-хвилинки, концерти, дитячі вистави тощо. Завдяки цій діяльності розвивається фантазія дошкільнят, в їхньому уявленні виникають яскраві образи літературних героїв.

Театр – один з найяскравіших емоційних засобів, що формує смак дитини та діє на уяву різними засобами: словом, дією, зображувальним мистецтвом, музикою. Приносить величезну користь для естетичного та духовного виховання, для становлення характеру дитини, для прищеплення їй найкращих рис, для підтримки свого статусу у суспільстві.

Це свято: яскраві вогні рампи, оплески, вітання, посмішки, побажання, квіти, - розширення світогляду та мовленнєвого спілкування, удосконалення їх психічних процесів, розвиток пізнавальних інтересів, можливість самовираження особистості, усвідомлення власного Я. Тут формуються особистісні моральні якості, долаються недоліки; сором'язливим, невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти нервові напруження, подолати сумніви щодо себе, повірити у власні сили, невгамовних та неорганізованих навчає витримки.

Позитивно впливає на емоційну сферу дитини, він акумулює життєву мудрість, це високий рівень естетичного виховання, адже він поєднує в собі вплив музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва, оптимізм, енергію.

Кожен педагог шукає своїх шляхів, методів та прийомів до вирішення цього завдання, використовуючи різні форми навчання та виховання.

В Кам'янському ЗДО «Веселка» організації естетичного виховання завжди приділялась велика увага. Колектив працівників розуміє, що естетичні смаки, прищеплені дитині в дошкільному віці, творчі здібності, виховані змалечку, дають поштовх в майбутньому бути добрим, щирим, вміти бачити красу.

Прилучити дитину до краси і гармонії, до світу мистецтва, пробудити її творчі здібності і бажання займатися різними видами діяльності – це завдання театралізованої діяльності дошкільників, яка має на меті:

- навчити дітей умінню «входити в образ» і «утримувати» його впродовж театралізованої діяльності;
- розвивати здібності дітей до акторської діяльності, усвідомлення мовленнєвих виконавчих дій;
- формувати у дошкільника бажання до самовираження, пізнання себе як творчої особистості;
- виховувати цікавість дітей до театру, бажання до участі в театралізованих дійствах, заохочувати пізнавальну активність дітей.

Театральна діяльність нерозривно пов'язана з казкою. З раннього віку казка супроводжує життя кожної дитини. Вона допомагає дітям пізнавати багатий світ почуттів і переживань, моделювати «інше життя», яке доповнює та збагачує дійсність.

У будь-якому віці в казках можна відкрити щось таємне і хвилююче. Слухаючи їх у дитинстві, людина несвідомо накопичує цілий «банк життєвих ситуацій», тому дуже важливо, щоб усвідомлення «казкових уроків» починалося з раннього віку, з відповіді на запитання: «Чого нас вчить казка?»

Залучення дітей дошкільного віку до театру пов'язано в основному з виставами - казками. Саме вони викликають інтерес, доступні дитячому сприйняттю, мають неабияке суспільне значення для морального та естетичного виховання дітей. Театралізована діяльність дозволяє дитині вирішувати багато проблемних ситуацій від імені особи певного персонажа. Це допомагає долати боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість.

Важливе значення для організації театралізованої діяльності дітей та керівництва нею має визначення змісту, функціонального призначення, специфіки мовленнєвих завдань у кожному з її видів.

Головними творчо-діяльнісними завданнями у цьому напрямі є :

1. Залучення дітей до участі і показу театралізованих вистав, інсценуванні, драматизації музичних казок.
2. Розвиток бажання у дітей грати в театралізовані ігри за змістом знайомих казок. Відтворення образів казкових персонажів за допомогою звуконаслідування, співів, гри на музичних інструментах тощо.
3. Формування у малюків позитивної самооцінки, впевненості у власних силах та здібностях, створення почуття задоволеності від процесу та результату роботи. Візуалізація казкових персонажів у малюнках, ліпленні з пластиліну тощо;
4. Втілення хореографічних і пантомімічних образів казкових персонажів.

Карл Орф зазначав: «Елементарна музика, слово і рух, ігри і все, що пробуджує і розвиває духовні сили дитини, створюють основу для розвитку її особистості, основу, без якої ми прийдемо до душевного спустошення...». На його думку, елементарне музикування у процесі виховання має бути не чимось додатковим, а основоположним.

Безпосередня робота В. Верховинця з дітьми спонукала його до створення дитячого репертуару й оригінальної методики музичного виховання. Як і К. Орф, найважливішу виховну роль В. Верховинець відводив фольклору. Це пов'язано з тим, що фольклор є такою формою суспільної свідомості, у якій інтегрувалась, закріплювалась та акумулювалась вироблена народом традиційна інформація. «Він умів органічно пов'язати пісню з рухом, поєднати спів великого хору з танцем. Ідея комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва остаточно утвердилась у створеній В. Верховинцем новій синтетичній жанровій формі – театралізованій пісні» – пише дослідник творчої спадщини В. Верховинця Дем'яненко Н. Ю.

За методиками К. Орфа та В. Верховинця Мішкова О.М. працює не один рік. Застосовувала музичне озвучення дитячого оркестру (гра на шумових інструментах – кубики, дзвоники, дерев'яні олівці, брязкальця, папір) на святах, музичних виставах. Розучування дитячих поспівок, ритмічних вправ для розвитку голосу за допомогою комплексного використання елементів музичного (проплескування долонями, клацання пальцями, язиком, топання ніжками), хореографічного (використання різноманітного методичного матеріалу – хусточок, квіточок, музичних інструментів тощо) і драматичного мистецтва. Діти з радістю приймають участь у шумових оркестрах, озвучуванні лялькових казок, виставах, театральних постановках, підтанцьовують та співають. Систематичне використання в практиці роботи всіх різновидів (жанрів) музично-театральної діяльності розвиває у дітей музичну культуру і музично-творчі здібності.

Прилучення дошкільнят до скарбниці театрального мистецтва має різні форми організації відповідної роботи. Це, передусім, найдоступніша дитині самостійна музично-театральна діяльність. Під час проведення занять Оксана Миколаївна приділяє велику увагу розвитку самостійності дітей, їх творчих здібностей, враховуючи при цьому індивідуальні особливості дитини. На музичних заняттях вона дбає, щоб діти розвивались не лише музично, а й творчо та інтелектуально. Так поряд зі знайомими завданнями, які спонукають дітей мислити креативно, на заняттях використовує дитячий квест як форму роботи, яка дуже подобається дітям.

Квест- (від англійської *quest* – пошук)- один із видів ігор, що потребує від гравців розв'язання розумових завдань та пошуку рішень для просування за сюжетом. Для квесту обирають сюжет (це може бути знайома казка, мультфільм, книжка, художній фільм тощо) та вигадують цікаві завдання, розв'язуючи які гравці виявляють творчість та креативні здібності.

«Історія-хвилинка» - це коротка оповідка з казковим сюжетом, у змісті якої закладено образне визначення певного музичного терміну чи поняття, а також його музична «розшифровка» лейтмотивів. На відміну від казки, «історія-хвилинка» не передбачає широкої описовості та неспішного розгортання подій з усілякими перипетіями. У ній завжди мало персонажів, а це допомагає зосередитися на власне музичному терміні (наприклад, «регістр»), який потрібно засвоїти.

Окрім того, використання «історії-хвилинок» на заняттях з музики дає змогу розвивати в дітей концентрацію уваги на об'єкти вивчення та поступово формувати у них вміння пов'язувати образи або явища з відповідним музичним втіленням.

Але заняття тривають 15-30 хвилин, а в групі більше 20 дітей. Тому для всебічного розвитку дошкільників використовує інші форми роботи.

У першу чергу – це гурткова робота. Для глибшого розвитку артистично обдарованих дітей у нашому закладі був створений музично-театральний гурток «Барвінчата». У його програму вміщено театралізовані ігри, ігри – драматизації, вистави, драматизації казок.

Метою програми гуртка є: розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва; виховання потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні; формування потреби у сприйнятті та виконанні музики; формувати в дітей елементарні музичні знання та здібності; розвивати музичний слух, почуття ритму, музичну сприйнятливість; сприяти виконанню музичних творів у колективі; виховувати стриманість, дружність взаємовідносин, порядність в міжособистісних стосунках, естетичний смак.

Створити всі умови для максимального прояву творчої активності дітей, їх творчого самовираження. Допомогти дітям старшого та середнього віку задовольнити потребу й цікавість дітей музикою, музично-театралізованою та оркестровою діяльністю, розвивати її природні здібності, активізувати дитячу творчість, своєчасно виявити обдарованість дитини.

Мішкова О.М. розробила цілу низку власних музичних вистав. До Вашої уваги три сценарія: музична вистава у виконанні дитячого та педагогічного колективу «Пан Котович», музично-театралізована розвага з використанням музичних шумових інструментів - іграшок за системою К. Орфа «Подорож до королівства ШорохаШелестовича» та лялькова вистава для дітей дошкільного віку «Глечик для малечі».

Музична вистава «Пан Котович» складена за мотивами української народної казки «Пан Коцький». Головний герой Котик, який спочатку бешкетував, тому і втік з дому, палко закохався у лісову красуню Лисичку та вирішив подарувати незвичайний подарунок, який міг би вразити її своєю оригінальністю. І вирішує Пан Котович виготовити ляльку-тильду. В цьому йому допомагають лісові мешканці – герої казки.

Видатний дизайнер Фіма Зайчеліні представляє виставку художніх ляльок різних жанрів і стилів, розповідає про портретних ляльок, знайомить з ляльками – талісманами, інтер'єрними прикрасами та просто іграшками – друзями.

Вовк, постачальник тканини для Фіми, зі своїми помічниками жучками сонечками знайомить глядачів з кращими зразками тканини, дарує Пану Котовичу відріз.

Кабанчик з помічниками мурашками в лабораторії чаклюють над натуральними ароматизаторами для тильд. Дарують Пану Котовичу пляшечку з ванільно-коричним ароматом.

Ведмідь, лісовий ювелір, торгує прикрасами, коштовним камінням. У Котовичі побачив надійного ділового партнера і подарував прикраси для ляльки тильди.

Машуня, дівчинка-майстриня, господарка kota-бешкетника, навчила та допомогла Котові зшити та прикрасити ляльку тильду для Лиски.

Казка завершується феєричним танком з ляльками тильдами, які є копіями героїв казки, зустріччю Пана Котовича та Лиски.

Музично театралізована розвага з використанням музичних шумових інструментів - іграшок за системою К. Орфа «Подорож до королівства ШорохаШелестовича». У розвагу було включено музикування на шумових інструментах, музично-ритмічні вправи з листочками, брязкальцями, паперовими фантиками, вправи із звуконаслідуванням (озвучення природних явищ, пташок, звірів) «Зозуля», «Гоп, гоп», «Дзвоники дзвенять». У гості приходить Звуковинка, яка розкриває діткам секрети звуків музичної скриньки і запрошує на свято до короля ШорохаШелестовича. Розвага завершується виступом Мага Шурши – бея та святковим феєрверком.

Сценарій лялькової вистави «Глечик для малечі» складений за мотивами української народної казки «Чарівний глечик»: дідусь, збираючись набрати глечик малини, губить його у кущах. До того глечика потрапляє Жабка, яка влаштовує в ньому дитячий садок для маленьких жабенят. В лісових мешканців багато турбот: «дуже поспішаю на лісовий ярмарок», «зайченятко сховати у вас, бо за нами лиска женеться», «запросили в гості», «...потрібно жолудів наріти, та ось малечу ніде діти». Так до глечика-садка потрапляють діти лісових мешканців: мишеня, зайченя, лисеня, дику поросю

та ведмежа. Вихід кожного героя казки озвучує певний шумовий інструмент. Наостанок дідусь залишає звіряткам їх дитсадок і пригощає малиною.

До речі, в усіх виставах герої виконували пісні, «розмовляли» віршами, які склала Мішкова Оксана Миколаївна.

Однією з головних ідей поєднання театралізованої діяльності та методик Карла Орфа та В. Верховинця є власна дитяча творчість, яка створює атмосферу радості, формує особистість, стимулює розвиток творчих здібностей дітей. Як наслідок - закладання міцного фундаменту музичності, тобто розвиток музично-ритмічного відчуття і музичного слуху, що дають змогу дітям переживати і розуміти музику, вільно творити.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕГРОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

*Дощенко Інна Олександрівна, завідувач Покровського комунального дошкільного
навчального закладу №21 художньо-естетичного спрямування комбінованого типу
Дніпропетровської області*

Майбутнє України залежить від духовного потенціалу підростаючого покоління, від доброти, турботи про близьких, любові до Батьківщини. Проблема моральності та управління процесом виховання моральних якостей особливо у дітей дошкільного віку, виступає в пріоритеті проблем, які потребують пильної уваги батьків, педагогів, суспільства. Про це йдеться в Законах України «Про дошкільну освіту, в Базовому компоненті дошкільної освіти, а реалізація завдань Національної доктрини розвитку освіти України у

XXI столітті забезпечить перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти, що виходить із її пріоритетності для розвитку України. Це забезпечить відчуття зростання інтелектуального, культурного, духовно – морального потенціалу суспільства та особистості.

Дошкільний вік у сенсі духовного розвитку унікальний і своєрідний. Він закладає основи образного сприйняття світу. Це перші кроки до духовного ідеалу, і при певних умовах вони можуть перетворитися в любов до правди, до краси, до рідного краю. Зважаючи на це, вихователь вирішила долучитися до цієї **актуальної проблеми** через залучення дошкільнят до духовних переживань, зробити прагнення дитячих душ щирими, глибокими, різносторонніми.

Проблема розвитку духовності в дошкільній педагогіці не нова. Першим над нею глибоко замислився німецький педагог Фрідріх Фребель ще в XIX столітті.

Потім цьому питанню приділяли увагу багато видатних педагогів, один з них В.О.Сухомлинський. Його педагогічний досвід з роками не втрачає своєї актуальності. Видатний педагог особливу увагу приділяв питанню морального виховання підростаючого покоління. Тому сучасна практика виховання все частіше звертається до осереддя духовного життя народу – педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського. Виходячи з цього вихователь поставила перед собою **проблему**: «Формування духовно-ціннісних орієнтирів у дітей старшого дошкільного віку як засобу соціалізації в інтегрованому освітньому просторі через використання спадщини В.О.Сухомлинського», та окреслила **мету**:

- *формування моральної свідомості (уявлень, понять, про добро і зло);*
- *формування моральної поведінки (навичок культури поведінки, поваги до батьків, довколишніх, правдивості, чесності);*
- *формування моральних почуттів (турботливість, совість, гуманність).*

Спираючись на це вихователь означила **шляхи вирішення** поставленої проблеми:

- *забезпечення комфортного перебування дітей в умовах дошкільного закладу, створення атмосфери доброзичливості у групі;*
- *організація розвивального середовища (природного, предметного, ігрових засобів, соціального);*
- *формування групової взаємодії і позитивних взаємин з ровесниками;*
- *співпраця з батьками у питаннях морально-духовного виховання дітей;*
- *впровадження спадщини В.О.Сухомлинського, як засобу морально-духовного виховання, у всіх видах діяльності дітей.*

Означивши шляхи вирішення, вихователь розподілила свою роботу за такими **напрямами:**

- *обстеження рівня сформованості основ морально-духовних якостей у дітей 6 - го року життя (див. додаток, стор.);*
- *складання моделі роботи з формування морально-духовних цінностей у дітей 6- го року життя з використанням спадщини В.О.Сухомлинського (див. додаток, стор.);*
- *складання перспективного плану роботи з дітьми по формуванню морально-духовних цінностей та перспективного планування гуртка «Криниця моралі» (див. додаток, стор.);*
- *створення у групі творчої майстерні «Добро Дії» (див. додаток, стор.);*
- *здійснення взаємозв'язку з батьками по формуванню у дітей духовних цінностей.*

В.О.Сухомлинський вважав необхідним якомога раніше ознайомити дітей з духовними основами нашого суспільства, сформувати позитивне до них ставлення, викликати загострений інтерес до понять добра і зла, організовуючи виховний процес так, щоб участь, щирість, співпереживання, співчуття, людяність виявилися в діяльності.

Взявши це до уваги, вихователь провела обстеження рівня сформованості основ морально-духовних якостей у дітей, здійснила моніторинг, який показав недостатній рівень моральної свідомості, моральної поведінки та моральних почуттів у вихованців. Для підвищення рівня сформованості цих показників вихователем був складений перспективний план роботи (див. додаток, стор.).

Особливістю формування морально-духовних цінностей у дітей є те, що цей процес не можна обмежувати формами освітньо-виховної роботи. Дитина здобуває соціальний досвід постійно, а завдання вихователя насичувати його відповідним змістом. Уся атмосфера в дошкільному закладі, поведінка дорослих, спілкування, спільна діяльність дітей мають забезпечувати реалізацію цієї мети. Виходячи з цього вихователем було організоване відповідне розвивальне середовище, яке забезпечило б кожній дитині перебування в умовах дошкільного закладу, сприяло створенню атмосфери доброзичливості у групі та піднімало рівень моральної свідомості, соціальної компетентності поведінки, та почуттів дошкільнят.

Вихователь побудувала модель роботи, яка включала в себе такі **блоки:**

I – музейна педагогіка;

II – творча майстерня «Добро Дії».

Музейна педагогіка – одна з форм сучасних освітніх технологій та соціалізації дітей, її завдання формувати у дітей ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини, розвивати інтерес до експонатів музею, виховання емоцій, розвиток фантазії, уявлення, активності, формування життєвої компетенції. В дошкільному закладі створений музей В.О.Сухомлинського «Серце віддаю дітям», тому у вихователя є можливість знайомити дітей з творчістю видатного педагога, використовувати музейний простір:

- проведення занять у секторі «Різнобарв'я казок – це якісно новий рівень, який включає в себе передачу і засвоєння набутих умінь і навичок;
- хвилинки милування в куточку невимовної краси – організація вільного часу в музейній кімнаті;
- ігри, вправи, етюди в куточку мрій – встановлення дружніх стосунків на основі спільних інтересів дітей.

Важлива особливість міні-музеїв, це участь малюків у їх створенні, що забезпечує умови для особистісного розвитку дітей, у групі створений міні – музей «Хліб – всьому голова». Виховання любові до землі, до хліба, до людей праці – основна мета міні музею.

Форми роботи:

- екскурс в минуле. Вирощування хліба в сиву давнину;
- сучасні часи. Шлях хліба до столу;
- народна мудрість про хліб;
- експонати музею «Хліб – всьому голова».

Завдяки проведеній роботі у дітей сформувалося дбайливе, шанобливе ставлення до хліба, почуття глибокої поваги до людей, які його вирощують.

Щоб сформувати морально-духовні цінності у дітей, наголошував В.О.Сухомлинський, необхідно організовувати процес емоційного переживання дитиною почуттєвих утворень. Для цього вихователь створила творчу майстерню «Добро Дії», яка направлена на підвищення рівня сформованості цінностей через:

- спостереження в природі, мандруючи екологічними стежками в куточки невимовної краси;
- розв'язання проблемних ситуацій з використанням тренінгу «Дружилка»;
- складання казок на тему моралі: «Казка вчить, як на світі жити, з використанням творів В.О Сухомлинського»;
- опрацювання прислів'їв, приказок на тему духовності «Скарбниця моралі»;
- використання дидактичних ігор «Вчимося граючись»;
- створення альбому сімейної творчості за творами В.О Сухомлинського;
- фото презентації «Краплинки доброти».

Результатом плідної співпраці вихователя і дітей в творчій майстерні стали заняття:

- заняття-діяство «Подорож в Країну Щастякрай» (казка складена на основі казок В.О Сухомлинського) (див. додаток, стор.);
- заняття подорож «Знай наших»(з використанням музейної педагогіки) (див. додаток, стор.);
- заняття-гра «Де гра – там радість» з використанням ігрових технологій (див. додаток, стор.);
- ранкова зустріч «Доброго ранку бажаємо, день розпочинаємо» (використання програми «Крок за кроком» (див. додаток, стор.);
- «Перші промінчики весни». Складання описової розповіді з використанням наочного моделювання.

Під час спільної діяльності з дітьми вихователь не залишає поза увагою жодної пропозиції, проблемної ситуації, бо вважає, що дитина повинна усвідомлювати, заради чого вона ставить мету і чого саме має досягти. Як зазначив В.О. Сухомлинський, основним завданням педагога є зробити безцінні моральні багатства людства, особистим здобутком кожної дитини.

Формування основ морально-духовних цінностей у дітей, передбачає використання системи **методів і прийомів:**

1. Метод формування морально-духовної поведінки, як засіб соціалізації дошкільника:

- практичне залучення до виконання конкретних правил поведінки;
- показ і пояснення у вихованні культури поведінки;

- вправлення у моральній поведінці;
 - створення ситуації морального вибору.
2. Метод формування духовної свідомості:
- роз'яснення конкретних моральних норм і правил;
 - навіювання моральних норм і правил.
3. Метод стимулювання духовно-моральних почуттів і мотивів поведінки:
- приклад інших;
 - педагогічна оцінка поведінки, вчинків дитини;
 - колективна оцінка поведінки дитини;
 - схвалення моральних вчинків дітей;
 - заохочення дитини до моральних вчинків;
 - осуд недостойних вчинків дітей.

Всім відомо, що виховують не норми, правила та ідеї, а виховує діяльність, до якої залучена дитина, щоб вона на практиці відчула значущість моральних вимог. Активність дитини в діяльності вихователів забезпечує такими формами роботи: інтегровані заняття; екскурсії; дні відкритих дверей; експериментування; створення ситуацій морального вибору; уроки добра і краси; вікторини, розваги, конкурси; ранкові зустрічі та середовищна форма проведення занять за програмою «Крок за кроком».

Для підвищення ефективності форм роботи, вихователів використовують **інноваційні прийоми**.

- Використання ігор та вправ програми «Self Esteem». Казкові ігрові технології: «Квітка доброти»; «Промінчики людяності»; «Дзвіночки совісті»; «Острів розуміння».

- Психотехнологія: гімнастика почуттів.

- Енергетичні вправи: АРТ терапія: «Жива вода»; «Серце на долоні»; «Тепло рук друг друга».

- Інтерактивні методи ТРВЗ: «Мікрофон»; «Дебати»; «Асоціативна квітка»; «Піраміда запитань»; «Дослідницький фартух»; відеометод.

Для їх застосування від педагога вимагається здатність до глибоких почуттів, та творче вміння залучати дітей до співпереживання.

БКДО передбачає варіативну складову змісту дошкільної освіти. Однією з ефективних форм організації освітнього процесу в умовах дошкільного закладу є гурткова робота, яка спрямована на задоволення потреб та інтересів дітей певного виду діяльності, виявлення та розвиток у них загальних та спеціальних здібностей. З огляду на це, та для підняття рівня сформованості морально – духовних цінностей у дітей вихователів створила гурток «Криниця моралі» (див. додаток, стор.);

Робота гуртка будується на основі авторської програми. Педагог склала перспективний план гуртка, з використанням спадщини В.О.Сухомлинського, який містить у собі заняття та різні види діяльності, поділені на де'ять **тематичних модулів**:

- «Вчитель добра і краси»;
- «Про мораль знати, негараздів уникати»;
- «З дітьми дружно жити і їх розуміти»;
- «Довіру проявляти і співпереживати»;
- «Гарних манер набувати і ввічливим ставати»;
- «Добрі справи творити і завжди їм радіти»;
- «У злагоді бути – про образи забути»;
- «Себе оцінити і кращім зробити».

Під час роботи гуртка вихователів на простих, зрозумілих і цікавих прикладах вчить малюків відчувати різницю між гарними і недобрими вчинками, та їх наслідками, прислуховуватись не до своїх примх, а до людського серця. Неоціненним джерелом цих

моральних понять є твори В.О.Сухомлинського. Варіативна складова дає змогу забезпечити належний рівень соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку.

«Дитина – дзеркало родини; як у краплі води відбивається сонце, так у дітях відбивається моральна чистота матері і батька» – це слова великого педагога В.О.Сухомлинського. Саме родина є кращим і головним осередком, де дитина осягає абетку моральності, засвоює, що таке добре, а що таке погано, вчиться проявляти допомогу. І тут відіграє велику роль організація всього життя дитини відповідно до принципів загальнолюдської моралі.

Невід’ємною частиною у вихованні дітей є взаємозв’язок дошкільного закладу і родини, саме від спільної роботи, від єдності думок у вихованні дітей залежить, якою виросте дитина. Усвідомлюючи, що робота з родиною є важливою ланкою соціалізації через духовно-моральне виховання дітей, педагог поставила перед собою такі **завдання:** встановлення єдності у вихованні дітей; педагогічна просвіта батьків; обмін досвідом сімейного виховання; ознайомлення батьків із життям і роботою дошкільного закладу.

Для реалізації цих завдань вихователь створила консультативний пункт «Джерело доброти» та впроваджує ефективні **форми роботи з батьками:** батьківські збори: «Роль батьків у духовно - моральному вихованні дітей»; тестування: «Морально – духовне виховання дитини в родині»; педагогічний практикум: «Психічне здоров’я дитини»; дні відкритих дверей: «Впровадження етнопедагогіки в сучасній виховний процес»; показові заняття; консультації: «Знайомимо дітей з казками В.О.Сухомлинського»; складаємо розповіді за малюнками; спільні свята, розваги, екскурсії; тематичні папки – пересувки: «Краплинки людяності», «Педагогіка доброти», «Енциклопедія морального виховання», «Виховуємо особистість».

В результаті плідної праці вихователя та батьків по формуванню у дітей морально-духовних цінностей у батьків сформувався інтерес і потреба у використанні творчості В.О.Сухомлинського у різних життєвих ситуаціях по вихованню своїх дітей. Ця робота сприяла створенню «Альбому сімейної творчості за творами В.О.Сухомлинського», та фотопри презентація: «Кожен може творити добро».

Пріоритетом у морально-духовному вихованні виступає не отримання різноманітних знань, а їх якість, значення і мета, вміння застосувати ці знання у соціумі. Тому дуже важливо, що у групі утвердилися взаємини особистісної рівності між вихованцями. Сформувалися поняття про добро і зло у Кирила Б., Сергія Л., Дениса Д. Оволоділи навичками культури поведінки Маркус С., Єва Б., Аріна А., Артур М. Навчилися стримувати свої емоції, рахуватися з думкою своїх товаришів Олександр С., Ярослав К., Олександр М. Підвищився рівень морально-духовних якостей у всіх дітей групи.

На основі проведеної змістовної систематичної роботи можна зробити **висновок:** що вихователів вдалося сформувати у дітей старшого дошкільного віку моральну свідомість, моральну поведінку та почуття. В групі створені сприятливі умови для становлення соціальної компетентності дитини, та розвитку у дітей соціальних емоцій, а також:

- ✓ збагатилися знання дітей про пріоритети загальнолюдських цінностей;
- ✓ розширилися уявлення дітей про авторитет та людські чесноти;
- ✓ підвищилася культура поведінки в громадських місцях;
- ✓ сформувалося узагальнене поняття «культура людини»;
- ✓ розвинулася здатність до самоконтролю у діяльності, вміння аналізувати свою поведінку та зважати на думку інших;
- ✓ розширилися знання про культурні традиції свого народу.

Виходячи з цього вихователь вважає за доцільне формувати духовно- ціннісні орієнтири у дітей старшого дошкільного віку, як засобу соціалізації в інтегрованому освітньому просторі через використання спадщини В.О.Сухомлинського.

МНЕМОТЕХНІКА В ДИДАКТИЧНИХ ІГРАХ НА ЗАНЯТТЯХ З МАТЕМАТИКИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Острань Руслана Романівна, вихователь дошкільного навчального закладу ясел-садок комбінованого типу №18 «Дзвіночок», м. Умань Черкаської області

Музика Ганна Андріївна, вихователь дошкільного навчального закладу ясел-садок комбінованого типу №18 «Дзвіночок», м. Умань Черкаської області

Актуальність. Сьогодні з-поміж важливих завдань, що постають перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання дітей дошкільного віку. Одним із центральних питань розумового виховання є розвиток уваги і логічного мислення.

Незаперечним є той факт, що успішність учнів початкових класів значною мірою залежить від початкових математичних уявлень дошкільнят. Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує вихователів та батьків на використання сучасних засобів впливу на розвиток дитини, що відповідали б завданням Нової Української школи. Однак, технократичний напрям у навчанні математики, який ще має місце в системі освіти, а також формалізований характер викладання в традиційній школі, унеможливають реалізацію особистісно-орієнтованого, гуманістичного підходу до роботи з дітьми дошкільного віку.

Усі батьки майбутніх першокласників мріють про те, щоб їхня дитина у школі навчалася успішно, щоб навчання було легким та захоплюючим. Проте практика показує, що, навіть, та дитина, яка вже вміє писати, читати та рахувати в дошкільному віці, у шкільному навчанні стикається з деякими проблемами та труднощами під час запам'ятовування того чи іншого матеріалу.

Працюючи з дітьми дошкільного віку, ми помітили, що у сучасної дитини об'єм довготривалої пам'яті набагато більший, а прохідність оперативної вище, що дозволяє сприймати і переробляти велику кількість інформації за короткий проміжок часу. Ця здатність дана сучасним дітям для того, щоб в століття високих технологій вони встигали орієнтуватися в інформаційному потоці.

У повсякденному житті дитина отримує велику кількість інформації, проте запам'ятовує вона тільки те, що їй цікаве та доступне для її розуміння. У школі ситуація дещо інша: потрібно вчити та запам'ятовувати не те що хочеться, а те що задають. А це дітям дуже важко вдається. Адже у дошкільному віці права півкуля мозку розвивається в малят сильніше, тому уява відіграє дуже важливу роль в житті малюка. І саме на цьому етапі потрібно зробити все, щоб у дитини не втратився інтерес до навчання, а навпаки, малюк був впевнений у собі, у своїх силах.

Підвищена потреба дитини до сприйняття інформації примушує її постійно шукати можливості для її задоволення. І ми можемо задовольнити ці потреби дошкільників, використовуючи прийоми і методи мнемотехніки, які поєднанні в логічних, логіко – математичних іграх і вправах. В роботі з дітьми ми помітили, що спеціальним навчанням можна значно підвищити рівень розвитку в дітей мисленнєвих дій, суджень, міркувань і умовиводів. Використання мнемотехніки на заняттях з математики забезпечує розвиток творчості, відповідальності, зберігає психічне та фізичне здоров'я, що гарантує виску якість освіченості в майбутньому шкільному житті.

Мнемотехніка, як різновид образної пам'яті, допомагає дитині без проблем засвоїти необхідну інформацію. Наприклад, цифри дитина запам'ятає швидше, якщо їх «оживити». Керуючись методами мнемотехніки, можна вигадати портрет для кожної цифри, скласти про неї казку чи небилицю, провести аналогію з оточуючим світом, а потім їх можна намалювати, зліпити, викласти нитками, мотузочками чи природнім матеріалом тощо. Після такого «оживлення» дошкільник не просто краще запам'ятає цифри, математичні терміни та різноманітну інформацію, але й отримує радість від

процесу навчання.

Якщо систематично проводити з дитиною спеціально спрямовану роботу, то образна пам'ять формуватиметься швидше. Використовуючи різноманітні додаткові засоби для запам'ятовування — картинки, опорні слова, питання, а також класифікацію і групування предметів — можна розвинути в дошкільника образну пам'ять, збільшити швидкість запам'ятовування та обсяг матеріалу, який дитина може запам'ятати.

Дошкільнята природно користуються різного роду асоціаціями, активно сприймають корисну інформацію, легше переводять мимовільну увагу в довільну. Такий процес навчання стає ефективнішим.

Мнемотехніка на заняттях з математики в дитячому садочку

У дошкільному віці переважає наочно-образна пам'ять і запам'ятовування носить переважно мимовільний характер: діти краще запам'ятовують події, предмети, факти, явища, близькі їхньому життєвому досвіду. При навчанні дітей, цілком обгрунтовано використання творчих методик, ефективність яких очевидна, поряд із загальноприйнятими.

Дуже влучно писав В. О. Сухомлинський у своїй праці «Серце віддаю дітям»: «Педагогічна мудрість вихователя в тому й полягає, щоб дитина ніколи не втрачала віри в свої сили, ніколи не відчувала, що в неї нічого не виходить, щоб кожен крок до знань був гордим злетом птаха, а не стомленою ходою знесилоного подорожнього, що змагає під непосильною ношею.»

А для цього на заняттях з математики ми використовуємо різні методи та прийоми мнемотехніки, для того щоб навчання дітей було цікавим, легким. За допомогою яскравої дитячої уяви, розвинутої образної пам'яті можна швидко й надовго запам'ятати потрібну інформацію. Найголовнішим є те, що таке навчання, засноване на грі та фантазії, зовсім не обтяжує дитину – навпаки, зацікавлює.

Мнемотехніка (від грец. «μνημονικον» - мистецтво запам'ятовування) – це спосіб покращення засвоєння нової інформації шляхом свідомого утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів. [12, ст.10]

Мнемотехнічні прийоми передусім застосовують для поліпшення засвоєння складної інформації та подальшого її відтворення, наприклад: послідовність цифр, телефонні номери, історичні дати, формули, показники тощо.

Перші згадки про мнемотехніку, або мнемоніку, як і сам термін, з'явилися у Стародавній Греції. Греки настільки обожнювали пам'ять, що у їхній міфології з'явилася богиня пам'яті Мнемозіна, яка була матір'ю дев'яти муз, покровителькою всіх наук і мистецтв.

Вважається, що термін «мнемотехніка» придумав Піфагор Самоський (570-490 рр. до н.е.) – давньогрецький філософ і математик, засновник релігійно-філософської школи піфагорійців.

Перші збережені роботи по мнемотехніці датуються приблизно 86-82 рр. до н.е. і належать перу Цицерона та Квінтіліана.

Мета, яку ми ставимо перед собою – це ефективне засвоєння складу числа, усвідомлене вивчення цифрового ряду від 1 до 10, вміння оперувати числами при роботі з множинами та вміння легко вирішувати всі математичні завдання, користуючись методами та прийомами мнемотехніки.

У своїй роботі ми активно використовуємо навчально – методичний посібник Чепурного Г.А. «Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти» та мнемо гру Чепурного Г.А., Парниводи Т.І. «Числа та їх таємниці».

Основними завданнями є:

- розвиток логічного та творчого мислення, зв'язного мовлення;
- забезпечення доступності здобуття дітьми дошкільного віку знань, умінь та навичок ефективного засвоєння програмового матеріалу;
- здійснення особистісно – орієнтованого підходу до дитини;

- поширення та удосконалення форм і прийомів роботи з батьками, залучення їх до навчально-виховного процесу;
- розвиток пам'яті (образної, слухової, тактильної, кінестетичної та ін.), мислення, уваги, уяви;
- засвоєння методів і прийомів мнемотехніки, що сприяють збереженню психічного і фізичного здоров'я у подальшому успішному навчанні;
- стимулювання мотивації навчання;
- активізація пізнавальної діяльності.

Мнемотехніка не замінює, а полегшує всі традиційні форми навчання, природно залучає дошкільників до набуття початкових знань, умінь та навичок роботи із інформацією, яку необхідно засвоїти до оперування знаковими формами мислення.

Багато дидактичних ігор з математики, які ми презентуємо, поєднано з рухливими іграми, що задовольняє природну потребу дошкільника в русі. Крім того, ми помітили, що уміле поєднання мнемотехніки з рухливою грою сприяє більш швидкому процесу запам'ятовування та вивчення нового матеріалу, розвиває образну уяву, увагу і підключає ще й кінестетичну пам'ять дитини.

Все це сприяє всебічному, гармонійному розвитку дошкільнят, а саме розвитку розумових, творчих здібностей, спостережливості, мовлення, активізує її приховані інтелектуальні можливості.

У статті вміщено дидактичні ігри з математики, розроблені з використанням прийомів та методів мнемотехніки, які поєднанні в логічних задачах, іграх та вправах для розвитку уяви, уваги, пам'яті та мислення.

Даний матеріал можна використовувати з дітьми дошкільного віку, починаючи з молодшої групи. Далі дидактичні ігри ускладнюються з кожною віковою групою. Такі ігри стануть у нагоді вихователеві при формуванні в дітей уявлення про число, склад числа; ознайомленні з величиною предметів, геометричними фігурами; орієнтуванні в просторі та часі; розв'язанні простих арифметичних дій.

Нижче наводимо приклади дидактичних ігор на заняттях з математики з використанням мнемотехнічних прийомів на молодший та старший дошкільний вік

Розділ І. Кількість і лічба

Молодший дошкільний вік

Програмовий зміст: вчити дітей розрізняти поняття «один», «багато»; знаходити, яких предметів багато, який один; вчити кількісної лічби в межах 3, називати та співвідносити число з цифрою, використовуючи мнемо гру «Числа та їх таємниці»

Знайомство з цифро образами.

(Вихователь дітям показує картинку, у якій заховалася відповідна цифра і розповідає про неї історію-казочку)

1 – Олівець – Мандрівець.

Це олівець, який любить мандрувати, дізнаватися про все цікаве на світі, все, що відбувається навколо нас. Він веселий, життєрадісний, кмітливий. А ще він дуже схожий на цифру. А на яку він схожий цифру вам підкаже віршик.

2 – Турботлива Ластівка.

Це пташечка, яка про всіх турбується, піклується, за всіх хвилюється, ніби як матуся за своїми дітками. А на яку цифру вона вам схожа? Ось і підказка діткам у віршику:

3 – Хитрунка Лисичка.

Це Лисичка яка хоче всіх перехитрити, з усіма потоваришувати, комусь допомогти. А ще вона може з кимось погратися, а когось і обманути. Подивіться уважно на лисичку. На яку цифру схожий її хвостик? *(І т.д продовжується з наступними цифрами в старшому дошкільному віці)*

Дидактична гра «Один – багато»

Мета: вчити дітей розрізняти поняття «один», «багато», знаходити, яких предметів багато, який один; розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять, мовлення.

Хід гри: гра проводиться у вигляді лото. На столі перед дитиною лежать предметні картинки на яких зображені цифро образи (олівець, пташечка, лисичка тощо). Дітям пропонується підібрати картку де зображено не один, а багато таких же цифро образів.

Дидактична гра «Казкові гості»

Мета: закріплення уяви про поняття «один», «багато», «більше», «менше», «порівну». Розвивати уміння порівнювати множини, перелічуючи їх елементи.

Хід гри: на математичній роздільній смужці діти викладають картинки з цифро образами і проводять різні математичні дії з ними.

Середній дошкільний вік

Програмовий зміст: вчити дітей лічити предмети в межах 5; називати числа у межах п'яти в прямому і зворотному порядку; утворювати числа шляхом додавання 1 до попереднього числа; визначати місце кожного числа в ряді чисел 1 до 5; вміння лічити кількісною і порядковою лічбою; співвідносити цифри із числом і числа із цифрою в межах п'яти.

Дидактична гра «Назви цифру»

Мета: вчити дітей співвідносити цифро образ з відповідною цифрою; розвивати асоціативне мислення, увагу, логічне мислення, пам'ять, мовлення:

Хід гри: вихователь показує картинки з цифро образами. Діти повинні назвати цифру, що відповідає цифро образу. Як ускладнення – діти називають дуже швидко. «Один, два, три, чотири, п'ять – цифру швидко називай!»

Дидактична гра «Назви картинку»

Мета: дітей співвідносити цифру з цифро образом; розвивати асоціативне мислення, увагу, логічне мислення, пам'ять, мовлення:

Хід гри: вихователь показує картки з цифрами, а діти швидко називають відповідний цифро образ.

Рухлива гра математичного змісту «Ліліпутики або Скороходики»

Мета: вчити дітей співвідносити картинку з цифро образами з відповідною цифрою; розвивати логічне мислення, асоціативне уявлення, кмітливість.

Хід гри: діти шикуються в шеренгу, вихователь показує картинку з цифро образом, діти співвідносять її з відповідним числом, голосно називають його і роблять вперед один крок на ступню. Перемагає той, хто перший дійде до фінішу.

Фізкультхвилинка «Покажи фігуру»

Під веселу музику вихователь показує картинку з цифро образом, а діти відповідними рухами та жестами показують цифру якій вона відповідає.

- 1- образ Олівця: руки зімкнуті і підняті вгору. Руками потрібно робити кругові рухи за годинниковою стрілкою (начебто малюємо коло в повітрі) і одночасно повертатися навколо своєї осі;
- 2- образ Ластівки: руки в сторони, покроковий рух вперед і назад зі змахами рук (імітація руху крил Ластівки).
- 3- Образ Лисички: присісти, руки поставити на коліна і робити кругові рухи колінами, потрібно уявити себе Лисичкою, яка хвостиком малює у повітрі цифру три.
- 4 – образ Будиночка: руки на землі. Голова високо піднята і повертається вправо та ліво, «неначе цікавиться: хто йде в гості?».
- 5 – образ Яблучка: високо стрибати і по черзі (правою та лівою руками) зривати з уявної яблуні яблука.

Старший дошкільний вік

Програмовий зміст: вчити дітей лічити предмети в межах 10 ; називати числа у межах десяти в прямому і зворотному порядку; утворювати числа шляхом додавання 1 до попереднього числа; визначати місце кожного числа в ряді чисел 1 до 10; вміння лічити кількісною і порядковою лічбою; співвідносити цифри із числом і числа із цифрою в

межах десяти; вчити дітей складу числа в межах 10 за допомогою мнемо гри «Числа та їх таємниці»

Знайомство з цифро образами продовжується

Приєм «Аналогія»

Аналогія за цифрою. (Дітям потрібно сказати що з оточуючих предметів схоже на дану цифру)

- 6 - чайник, комп'ютер, равлик, ополоник, праска, лампа, жук.
- 7 - коса, прапор, сокира, молоток, гілка дерева.
- 8 – велосипед, лялька – неваляйка, окуляри, колеса машини, пісочний годинник, сніговик.
- 9 - барабан, дельфін, кит, труба, квітка.
- 10 – сонечко з чарівною паличкою, м'ячик, повітряна куля, бублик тощо.

Дидактична гра «На що схоже»

Мета: вчити дітей знаходити серед різноманітних зображень те, що, на їхню думку, схоже на задану цифру; співвідносити цифро образ з відповідною цифрою; розвивати асоціативне мислення, увагу, логічне мислення, пам'ять, мовлення;

Хід гри: на столі лежать картинки. На них зображені різні предмети. Дітям пропонується до заданої цифри знайти картинку, яка схожа на неї.

Дидактична гра «Склад числа», використовуючи мнемо гру «Числа та їх таємниці»

Мета: вчити дітей складу числа в межах 10 за допомогою мнемо гри «Числа та їх таємниці»; розвивати логічне мислення, асоціативне уявлення, мовлення; виховувати зацікавленість та дружні стосунки.

Хід гри: використовуючи мнемо гру «Числа та їх таємниці», показуємо дітям сюжетну картинку. Запитуємо про яке число чи про які пари чисел йдеться в даному сюжеті. Далі вихователь розповідає казкову історію. Після знайомства з історією дітям пропонується, дивлячись на зображення в картці, відтворити казкову розповідь, скласти та прочитати приклади по ній, назвати склад числа даної цифри.

Розділ II. Знайомство з геометричними фігурами

Дидактична гра «Назви геометричну фігуру»

Мета: ознайомити дітей з геометричними фігурами (круг, квадрат, трикутник); навчати малювати розпізнавати ці площинні фігури, правильно застосовувати їх назву; розвивати асоціативне мислення, увагу, логічне мислення, пам'ять, мовлення; виховувати допитливість.

Хід гри: педагог розкладає перед дітьми площинні геометричні фігури. Діти розглядають їх, обстежують пальчиком, рахують кути, сторони. Для кращого запам'ятовування назв геометричних фігур пропонуються картинки з мнемотехнічними прийомами.

Розділ III. Орієнтування в просторі

Дидактична гра «Вправо, вліво»

Мета: вправляти дітей в умінні орієнтуватися у частинах тіла, визначати правий і лівий бік, розрізняти просторові напрямки від себе: попереду, ззаду, праворуч, ліворуч, зверху, знизу; розвивати вміння змінювати напрямок руху під час ходьби.

Хід гри: педагог фломастером малює на руках дитини певні зображення: на правій руці – прапорець (початок слова співпадає зі словом права), а на лівій сонечко (сонечко яскраво світить влітку, сонце – літо. Початок слова «літо» співпадає зі словом «ліва»). Надпис на руці зберігається цілий день і педагог час від часу дає дітям завдання: підняти ліву руку, тупнути правою ногою і т. п.

Розділ IV. Орієнтування в часі

Дидактична гра «Пори року»

Мета: уточнювати знання дітей про пори року, про місяці (назва та їх послідовність)

Хід гри: за допомогою мнемотехнічного прийому «Піктограма», вихователь

зображує назву кожного місяця відповідної пори року. Діти легко та швидко вивчають ці назви та послідовність пір року і місяців. (Наприклад, весняні місяці – малюємо квіточки – це квітень, травичку – травень тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чепурний Г. А., Парновода Т. А. Мнемо гра «Числа та їх таємниці»
2. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 152 с.
3. Мацюк Л.Г., Крушинська В.Д. Дидактичні ігри з математики в дитячому садку. Київ: Освіта, 1992, - 64 с.

ЕЙДЕТИКА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сидун Вікторія Олександрівна, вихователь дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №18 «Дзвіночок», м. Умань Черкаської області

Андрієнко Сніжана Олександрівна, вихователь дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №18 «Дзвіночок», м. Умань Черкаської області

Актуальність. У даній статті розкриваються методика проведення занять з мовленнєвого розвитку з використанням методів та прийомів ейдетики з дітьми дошкільного віку. Висвітлюються різні ейдетичні підходи для розвитку та збагачення мовлення.

Ми живемо в суспільстві, яке переповнене різноманітною інформацією. Її потік ллється на дітей звідусіль: з телевізора, з Інтернету, з книг. Перенасичення інформацією зумовлює те, що сучасні дошкільнята часто не можуть запам'ятати те що дійсно необхідно, у них виникають труднощі при її вивченні. Все це стає причиною до зниження мотивації у навчанні та низької успішності.

У той же час діти з легкістю запам'ятовують фрази з мультфільмів, рекламних роликів, слова з пісень. Але скільки зусиль їм треба докласти для того, щоб запам'ятати віршик, правило, описати картину, переказати оповідання і т.п. До того ж, вивчений віршик діти забувають через тиждень – два, а улюблені фрази пам'ятають місяцями. У чому ж тут справа? А справа в тому, що діти сприймають та запам'ятовують інформацію через світ образів. Як же допомогти дитині запам'ятати та утримати інформацію? Яким чином спонукати дитину до пізнавальної мовленнєвої активності, створити ситуацію успіху, сформуванню гармонійну особистість? — На всі ці запитання і допомагає знайти відповіді ейдетика.

Ейдетика – це термін, що означає можливість та здатність запам'ятовувати інформацію за допомогою образів, а також тактильних, смакових та нюхових відчуттів і відтворювати її, коли це буде потрібно. Ейдетика розвиває образне мислення, пам'ять, мову, фантазію, уяву, творчі здібності.

Методика ейдетики включає понад двадцять різноманітних технік ефективного запам'ятовування інформації. Дитина з добре розвиненими ейдетичними здібностями буде успішно опановувати навчальний матеріал, запам'ятовувати та обробляти весь об'ємний потік інформації, який надходить. Саме тому ейдетика — це не лише напрям нашої роботи, а й одна з основ успішної соціалізації та адаптації дошкільника до навколишнього світу.

Спираючись на досвід Г.А. Чепурного і Е.В. Антошука нами була розроблена педагогічна технологія « Розвиток мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку з використанням прийомів ейдетики».

Метою роботи є створення умов для розвитку мовленнєвої компетенції дошкільників, формування необхідних ейдетичних навичок.

Завдання:

- забезпечити легкість засвоєння нової інформації;
- створити умови для повноцінного своєчасного і різнобічного розвитку дитини;
- розвивати пам'ять (зорову, слухову, тактильну), образне мислення, стійку, довільну увагу, творчу уяву;
- використовувати методи та прийоми ейдетики як умови для подальшого успішного навчання;
- розвивати ейдетичні здібності дітей;
- формувати вміння складати поширені розповіді (в молодшій групі з 5-6 речень, середній з 7-9, старшій з 10-12), збагачених прикметниками;
- викликати бажання до складання та переказування близько до тексту казки з використанням прийомів ейдетики;
- формувати мотивацію навчальної діяльності через використання образного та творчого мислення.

Очікуванні результати на кінець навчального року

- ефективно і швидко засвоюють нову інформацію і користуються нею, довгий час, з легкістю відтворюють її;
- за допомогою прийомів та методів ейдетики без напруження та страху сприймають та вивчають новий матеріал;
- розвинуті ейдетичні здібності дітей;
- вміють складати поширені описові розповіді (в молодшій групі з 5-6 речень, середній з 7-9, старшій з 10-12), збагачені прикметниками за опорними схемами;
- складають та переказують близько до тексту казки за допомогою опорних схем, піктограм, предметних картинок;
- виявляють бажання вивчати й декламувати вірші за допомогою прийомів ейдетики;
- сформована мотиваційна готовність до навчальної діяльності.

Використання методів ейдетики на заняттях з розвитку мовлення.

У дошкільному віці дуже важливими є збагнення, узагальнення та фіксація дитячого досвіду у вигляді еталонів, символів, умовних позначень, моделей. Передусім нас, як вихователів, хвилюють питання педагогіки емпайерменту - її головний принцип не інформувати, а надихати на самостійні дії в пізнанні себе та світу і прийняття рішень.[5,с.6]. Ми прагнемо підвищити пізнавальну активність дитини та забезпечити умови для виховання творчої особистості. Ейдетика сприяє розвитку логічного й асоціативного мислення, пам'яті, полегшує обробку інформації. Використання прийомів ейдетики на заняттях мовного спрямування активно сприяє:

- гармонійному розвитку дитини;
- ефективному засвоєнню інформації;
- збагаченню словникового запасу, милозвучності мови;
- розвитку комунікативних та пізнавальних здібностей;
- розвитку пам'яті, творчого, логічного й образного мислення, фантазії, уяви;
- формуванню навичок самонавчання та підвищенню упевненості у власних можливостях.

Опис прийомів ейдетики.

Асоціативні картки

Асоціативні картки – це предметні картинки, які характеризують обраний об'єкт (пора року, частина доби, настрої дитини і т.д.), що вивчається на занятті. Вони дають змогу активізувати та розширити увагу,

словниковий запас дитини, логічне мислення, милозвучність мовлення, пам'ять. На першому етапі ми вивчаємо ознаки з допомогою карток (осінь яка? Мальовнича, грибна, дощова, золота і т. д). На другому етапі набуті знання використовуються в дидактичних іграх, при опису картини, складанні розповіді. Використовуючи цей метод, діти самостійно складають власні казки.

Мнемотаблиці

Мнемотаблиця – це схема, в яку закладена певна інформація. Як будь-яка робота, будується від простого до складного. Мнемотаблиці можуть бути наочні, наочно - схематичні і схематичні. Якщо діти, впоралися з наочною моделлю, то завдання ускладнюється: дається наочно – схематична модель. Цей вигляд мнемотаблиць включає меншу кількість зображень. І лише після цього дається схематична мнемотаблиця. Мнемотаблиці служать на заняттях з розвитку зв'язного мовлення дошкільнят дидактичним матеріалом.

Ми використовуємо їх з метою збагачення словникового запасу, навчання переказу казок, відгадування та загадування загадок, навчання складати описові розповіді.

Робота на заняттях по мнемотаблицях складається з таких етапів.

- Читання казки чи оповідання вихователем з проведенням словникової роботи.
- Розглядання таблиці і розбір того, що на ній зображено.
- Перекодування інформації, тобто перетворення з абстрактних символів в зрозумілі, знайомі образи.
- Переказування казки чи оповідання по заданій темі.

Після використання мнемотаблиць діти в результаті :

- вміють сприймати та розуміти розповідь дорослих, художній твір, поданий для подальшого переказу;
- можуть переказувати за допомогою схем, піктограм, навідних картинок;
- виявляють бажання вивчати й читати вірші з пам'яті за допомогою прийомів ейдетики.

Наступний прийом який ми використовуємо – піктограми.

Піктограми – маленькі прості малюнки, значки, в яких виділяються суттєві ознаки предмета або поняття.

Метод піктограм - це те саме малюнкове письмо, де слова замінені символами або спрощеними малюнками. Вони допомагають запам'ятовувати будь – які літературні твори, як віршовані так і прозові. Цей прийом використовується для збагачення словникового запасу, розвитку мовної активності.

Діти залюбки перетворюють вірші в малюнки, схожі на комікси, тому відтепер «вивчити вірш» — значить «розказати цікаву, веселу історію за допомогою малюнків».

Особливості вивчення віршів, прислів'їв та приказок за допомогою ейдетики

Для ефективного вивчення віршів з дітьми дошкільного віку ми використовуємо принцип поєднання уяви і позитивних емоцій , що допомагає краще запам'ятовувати інформацію з опорою на образи. Іншими словами, рядки вірша краще запам'ятовуватимуться, якщо кожний з них проілюструвати образними картинками. Ефективність підвищується майже вдвічі. Ми пропонуємо дітям самим вибрати вірш для заучування з двох, трьох запропонованих.

Методика вивчення вірша.

- Прочитати вірш з обов'язковою словниковою роботою.
- Поділити вірш на блоки (по 2 або 4 рядки).
- Намалювати образні картинки до кожного блоку вірша (бажано, щоб ці картинки придумували й малювали самі діти, але можна використовувати й готові, прості та зрозумілі зображення). Чим менший вік дитини тим менша кількість картинок.
- Прочитати вірш, послідовно розташовуючи картинки.
- Розповідати вірш за асоціаціями з цими картинками.
- Відтворювати вірш без опори на картинки.

Ще можна запропонувати дітям такий варіант вивчення вірша:

- Читаємо дітям перший рядок вірша. Просимо дітей закрити очі та уявити собі, що вони бачать, чують, відчувають.
- Переказуємо вірш своїми словами, згадуючи ті картинки, які з'являлися в їхній уяві.
- Перечитуємо увесь вірш, звертаючи увагу дітей на ритм, рими, паузи.
- Діти розповідають весь вірш самостійно.

За таким принципом діти середнього і старшого дошкільного віку можуть вивчати прислів'я і приказки.

Діти добре опановують цей метод. Але дуже важливо дотримуватись наступних правил.

- Правило поетапності виконання завдання.
I етап — малюнок;
II етап — зчитування інформації з малюнка;
III етап — зчитування інформації з пам'яті.
- Правило рефлексивності.
Багаторазове повторювання інформації буде зайвим, уже після декількох раз вірш (прислів'я, приказка) легко, без напруження відтворюється (рефлексивний рівень).
- Використовувати різну інтонацію, темп, тембр, силу голосу.
- Розповідати із різним емоційним забарвленням образів (як лагідне кошеня, грізна Маринка)

Не варто нав'язувати дітям асоціації чи образи, які їм абсолютно незрозумілі. Вивчаючи вірші за цією методикою, дошкільнята можуть не лише розвиватися, а й отримувати велике задоволення.

Особливості складання описових розповідей

Описова розповідь - це найбільш важкий вид монологічного мовлення. Опис задіює всі психічні функції (сприйняття, увагу, пам'ять, мислення). У своїй роботі ми використовуємо схеми-моделі, для побудови описових розповідей при розгляданні картини. Розглянемо особливості даної методики.

Перед тим як виконати основне завдання (скласти опис або розповідь тощо), дітям пропонуються ігри та вправи на розвиток і збагачення словника, формування граматичної побудови мовлення. Вихователь має пам'ятати, що методика навчання зв'язного мовлення перебуває у взаємозв'язку з іншими аспектами мовленнєвого розвитку.

Для роботи використовується аркуш картону 45х30 см, поділений на шість і більше квадратів (за кількістю характерних ознак предметів або об'єктів чи пір року, про які потрібно розповісти). Перший прийом це - входження в картину. Дитина уявляє себе частиною картини - білочкою, хмаринкою, краплинкою роси тощо. Дорослий задає навідні запитання: що ти відчуваєш, про що думаєш, мрієш? Далі дітей навчаємо знаходити головні, суттєві ознаки предмета, відрізняти їх від другорядних. Діти вибудовують розповідь з дотриманням послідовності та параметрів, закладених у схемах: колір, форма, величина, матеріал, частини, дії. Використання схем при складанні описових розповідей допомагає дітям засвоїти порівняння предметів не в загальній формі — чим подібні, або чим відрізняються предмети, а диференціювати, порівнюючи предмети за формою, величиною, кольором тощо.

Навчання наших дошкільнят складанню описових розповідей, з використанням наочних опорних схем помітно спрощує завдання. Робить висловлювання чіткими, зв'язними та послідовними.

Ефективно використовуємо технологію Сидорчук -Кузнецової, яка розрахована на навчання дітей складанню двох типів розповідей по картині, розповідь реалістичного характеру та розповідь фантастичного характеру. Для цього теж використовуємо схеми-моделі. Обидва типи оповідань можна віднести до творчої мовленнєвої діяльності різного рівня.

Ще у своїй роботі використовуємо такі дидактичні ігри та вправи, як: «Що спочатку, що потім», «Виправ помилку», «Розкажи за ланцюжком», «Розклади правильно», «Додай слово». Ці вправи формують у дітей практичні навички виділяти початок і кінець дії, правильно називати їх, закріплюють уявлення про структуру зв'язного висловлення (початок, середина, кінець) і розвивають уміння вибудовувати сюжет.

Таким чином, використовуючи різні методи навчання, дошкільники вчаться більш повно і яскраво складати описові розповіді, а також правильно задавати запитання. Словниковий запас дитини поповниться, мова її стане більш емоційною, виразною, послідовною, багатшою. Дитина зможе будувати складні речення.

Навчання складанню казок

Казка входить у життя людини з раннього дитинства, відіграючи неабияк важливу роль у становленні особистості. У житті дитини казка займає настільки важливе місце, що деякі дослідники називають дошкільний вік «віком казок». І ми також дотримуємося такої думки, адже казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування. Вона розвиває фантазію і уяву, логічне мислення та мовлення дитини, і так само її творчий потенціал.

У своїй роботі ми користуємося такими дидактичними методами розвитку творчого вміння складання казок:

1. Запам'ятовування абракадабри.

Вихователь називає дітям кілька слів, і разом з ними придумують цікаву казку. Вона може називатися «Абракадабра». Починаємо з 7-10 слів. Для початку повільно повторити, їх дітям, а потім разом спробувати пов'язати їх у казку.

2. Створення казок під час розповідання казки "по колу".

Дітей вихователь організовує в коло і пропонує скласти казку. На початку краще працювати з іграшками (7-8 предметів). Для малюків молодшого віку вихователь визначає головного героя казки, а старші вибирають його за власним бажанням. Дорослий починає казку, а діти далі самостійно розвивають сюжет.

3. Складання казок за допомогою асоціативного мислення.

Цей метод є одним із найефективніших ейдетичних прийомів у роботі з дітьми. Його суть полягає в тому, що кожне наступне слово пов'язується з попереднім якою-небудь дією. І чим неординарнішою та смішнішою буде ця дія, тим краще запам'ятається асоціативний ряд слів. Зрозуміло, що в роботі з малюками термін «асоціативний ряд» використовувати не можна, тому доцільно буде скласти казку, наприклад з такою послідовністю подій:

«Квітка - на квітці виросла чашка - з чашки вийшло кошеня – кошеня одягло чобітки – із чобітків вилетіла бджола». Такий вид роботи дуже подобається дітям. За цим методом можна працювати з молодшої групи. За допомогою методів ейдотехніки можна не лише складати казки, а й переказувати.

Будувати навчання дошкільнят на асоціативних зв'язках, активізуючи всі види пам'яті й мислення, дуже результативно. Коли дитина почувається успішною, у неї неодмінно з'являється інтерес до навчання, вона стає більш організованою і працездатною. Цю роботу системно і плановірно потрібно починати вже в молодшій групі.

Усі вище згадані прийоми ми використовуємо на заняттях з розвитку мовлення, також включаємо їх в дидактичні ігри та індивідуальну роботу. Ці ейдетичні прийоми сприяють активізації всіх пізнавальних процесів, розвитку пасивного і активного словника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кривоніс М. Л. Ейдетика як засіб підготовки дитини до школи / Авт. – упоряд. М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. – Х.: Вид-во «Ранок», 2012. – 176 с. – (Дошкільна освіта).
2. Чуб Н.В. Розвиваємо пам'ять. Вправи, вірші, чистомовки для малюків

- 4-6 років/ Худ. Є.А. Мартиненко. – 2-ге вид. – Х.: Вид. група «Основа», 2009 – 80с. – (Серія «Дошкільний навчальний заклад. Розвивайка»).
- 3.Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 152 с.
4. Антошук Є. В. Знайомтесь, ваша пам'ять! / Євген Антошук. –К.: Шк. світ, 2010. – 192 с.- (Серія «Психологічна скарбничка»).
5. ж.: «Дошкільне виховання» №12/2017

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КРАУДСОРСИНГУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

***Балала Любов Іванівна, методист з питань дошкільної освіти відділу освіти
Синельниківської міської ради Дніпропетровської області***

Головним завданням державної освітньої політики України є забезпечення сучасної якості освіти. Система дошкільної освіти, як зазначено в Законі України «Про освіту», є першою сходинкою в системі безперервної освіти, що висуває підвищені вимоги до якості освіти у ЗДО. У оцінці якості дошкільної освіти, визначення рівня навчальних досягнень вихованців не є критерієм, тому в сучасних умовах актуальним є завданням розробки ефективного інструменту, який міг би «вимірювати» якість умов надання освітніх послуг, незалежно від типу і спрямованості діяльності ЗДО, регіональних особливостей, місцевих умов.

Активна взаємодія з сім'ями вихованців - важливий і обов'язковий напрямок діяльності дошкільного закладу в рамках реалізації Базового компоненту дошкільної освіти, що має своєю метою усвідомлене включення батьків в єдиний, спільний з педагогами процес розвитку дитини. Реалізація даної мети дозволить значно підвищити ефективність освітнього процесу і якість надаваних освітніх послуг.

Сучасні батьки - грамотні, поінформовані, але разом з тим дуже зайняті, і обмежені в часі для отримання великого обсягу інформації. Зайнятість батьків є однією з основних проблем взаємодії дошкільного закладу з сім'єю. Тому особливої актуальності набуває пошук таких моделей взаємодії сім'ї та дошкільного закладу, які забезпечать всебічний розвиток особистості дитини. У сучасному суспільстві, де повсюдне використання ІКТ, феномен краудсорсингу як технології привертає все більше уваги науковців і практиків освітньої галузі.

У 2006 році Джеф Хау вперше використав термін краудсорсинг (від англійського crowd - «натовп») для позначення мережевих технологій, що дозволяють залучати користувачів мережі («народних експертів») до вирішення будь-яких завдань. У своїй статті, опублікованій в журналі посилався на висловлювання одного з керівників компанії Procter&Gamble, що, на відміну від аутсорсингу, який не сильно відрізняється від звичайного найму, краудсорсинг полягає в залучення людей ззовні і їх участі в творчому спільному процесі на принципах відкритого входу (OpenCall).

Краудсорсинг сьогодні може стати найважливішим інструментом соціалізації в умовах переходу від традиційних суспільств (society) до мережевих спільнот (community).

Хоча ідея краудсорсингу не є новою, застосування інформаційних технологій перетворює Інтернет у технологічно орієнтовану платформу для аутсорсингу завдань Інтернет-спільноті та залучення віртуальних експертів для опрацювання одержаних результатів. У якості засобів для реалізації різних моделей краудсорсингових проектів використовують існуючі соціальні мережі (наприклад, Facebook), вікі-портали

(наприклад, Wikipedia.org), портали для проведення дискусій (наприклад, GoogleModerator) чи розробляють власні (наприклад, Witology). При цьому важливо зберегти керованість подібного процесу та забезпечити якісний результат.

Використання краудсорсингу в освітньому процесі - це один із сучасних напрямків у дошкільній освіті, який допомагає педагогу урізноманітнити форми підтримки освітнього процесу, підвищити якість роботи з батьками вихованців, а також популяризувати діяльність вихователя групи і дошкільного закладу в цілому. Переваги використання у взаємодії з сім'ями вихованців і представниками шкіл очевидні і полягають в наступному:

- ☐ мінімізація часу доступу до інформації;
- ☐ можливість педагога продемонструвати будь-які документи, фотоматеріали;
- ☐ забезпечення індивідуального підходу до батьків вихованців;
- ☐ оптимальне поєднання індивідуальної і групової роботи з батьками;
- ☐ зростання обсягу інформації;
- ☐ оперативне отримання інформації батьками;
- ☐ забезпечення діалогу педагога і батьків групи;
- ☐ оптимізація взаємодії педагога з сім'єю і школою.

Робота в даному форматі веде до побудови моделі управління якістю освітніх послуг, підвищенню компетентності педагогів, обопільної готовності дошкільного закладу і сім'ї до вирішення актуальних проблем виховання дошкільнят. Цілеспрямований системний інформаційний вплив, спрямований на батьківську громадськість, з використанням краудсорсингу дозволяє значно підвищити ефективність взаємодії дитячого садка, сім'ї та школи.

Інноваційність проекту визначається наступними моментами:

- ☐ розуміння краудсорсингу як складової процесу дошкільної освіти, яка має свої завдання, принципи і закономірності;
- ☐ розуміння краудсорсингу як інструменту залучення до вирішення тих чи інших проблем дошкільної освіти широкого кола осіб для використання їх творчих здібностей, знань і досвіду на добровільних засадах із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій;
- ☐ визнання в якості основних отримувачів процесу краудсорсингу - суб'єктів дошкільної освіти (дошкільнят та їхніх батьків) та суб'єктів подальшої освіти дошкільнят (початкова і основна загальна освіта);
- ☐ розробка нового змісту і форми соціального партнерства, що забезпечують підвищення якості освіти в ЗДО.

Інноваційний проект

Застосування технології краудсорсингу в освітньому процесі як механізм підвищення якості освітніх послуг дошкільного закладу

Основна ідея проекту

Реалізація інноваційного проекту дозволить закладу дошкільної освіти забезпечити вирішення завдань управління якістю, за допомогою отримання зворотного зв'язку від максимально широкої аудиторії зацікавлених осіб в якості освітніх послуг на основі інформаційних технологій і комп'ютерних телекомунікацій.

Мета проекту: удосконалити систему управління якістю освітніх послуг через включення батьків і вчителів в оцінку діяльності дошкільного закладу з допомогою краудсорсингу.

Об'єкт інноваційної діяльності: процес взаємодії закладу дошкільної освіти та суб'єктів міської суспільно-професійної спільноти.

Предмет інноваційної діяльності: умови ефективного застосування технологій краудсорсингу в освітньому процесі дошкільної освітньої організації, що забезпечить підвищення якості освітніх послуг.

Завдання проекту.

1. Створити систему нормативно-правового, кадрового, матеріально-технічного, інформаційно - методичного забезпечення проекту.

2. Здійснити аналіз українських і зарубіжних досліджень у галузі краудсорсингу, уточнити структуру і зміст поняття «краудсорсинг».

3. Обґрунтування можливості застосування технологій краудсорсингу для вирішення завдань підвищення якості дошкільної освіти.

4. Розробити та апробувати модель мережевого партнерства дошкільного закладу та суб'єктів міського суспільно-професійного співтовариства з метою концентрації ресурсів і координації дій щодо підвищення якості дошкільної освіти:

- ☐ розробити положення про краудсорсинг;
- ☐ описати моделі краудсорсингу в контексті всіх її складових як засобу залучення споживачів освітніх послуг до управління якістю дошкільної освіти;
- ☐ розробити інструментарій проведення краудсорсингу;
- ☐ розробити карту для проведення краудсорсинга з характеристиками освітніх послуг, умов, освітнього середовища на основі яких споживачі зможуть оцінити якість;
- ☐ розробити технологію діяльності по мотивації споживача освітніх послуг до участі у краудсорсингу, на взаємодію з ЗДО щодо поліпшення умов надання освітніх послуг.

5. Визначити педагогічний потенціал технології краудсорсингу для підвищення якості дошкільної освіти.

6. Проаналізувати і узагальнити результати інноваційної роботи.

Новизна проекту.

Підвищення якості освітніх послуг на основі інноваційної моделі оцінки якості освітніх послуг із залученням громадськості та педагогічної спільноти в рамках краудсорсингу.

Очікувані результати: застосування технології краудсорсингу дозволить закладу дошкільної освіти ефективно використовувати для вирішення своїх проблем знання, досвід та творчі здібності суб'єктів громадськості та педагогічної спільноти для забезпечення сучасних вимог до якості дошкільної освіти.

Для краудвокерів (zareєстрованих учасників):

- ☐ реалізація свого творчого потенціалу;
- ☐ повноправний член освітнього процесу;
- ☐ безкоштовний користувач унікальним контентом;
- ☐ генератор ідей, має можливість винагороди за них.
- ☐ практика залучення до оцінки якості освіти та управління освітою в ЗДО.

Для рекрутерів (споживачів освітніх послуг):

- ☐ можливість стати споживачем унікального нового контенту;
- ☐ генератор ідей, має можливість винагороди за них.
- ☐ виробник і співавтор нового знання;
- ☐ організація освітнього процесу буде здійснюватися з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних, лего технологій.

Для ЗДО:

- ☐ отримання експертної оцінки своїх компетенцій;
- ☐ взаємодія з рекрутерами через залучення їх до оцінки якості дошкільної освіти та управління освітою в ЗДО;
- ☐ розширення аудиторії та сфери свого професійного впливу;
- ☐ можливість стати генератором нових освітніх тенденцій;
- ☐ зниження витрат в реалізації освітньої політики;
- ☐ виключення ризику незатребуваності освітнього продукту;
- ☐ ліквідація розриву між традиційними і інноваційними підходами до управління освітньою системою в закладі, проектування освітнього процесу;

☐ розвиток професійної компетентності педагогічних працівників ЗДО у процесі оцінки якості дошкільної освіти та управління якістю відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти;

☐ підвищення культури використання даних щодо оцінки якості споживачами освітніх послуг (рекрутерами);

☐ ведення різних інструментів і процедур оцінки якості дошкільної освіти в ЗДО буде супроводжуватися підвищенням інформаційної прозорості діяльності освітньої системи - ЗДО, розвитком механізмів зворотного зв'язку;

☐ прийняття більш ефективних управлінських рішень керівником ЗДО з урахуванням думок, вимог, пропозицій учасників освітніх відносин і зацікавлених в забезпеченні якості дошкільної освіти осіб, через залучення до вирішення їх інтересів шляхом надання можливості висловлювати пропозиції, обговорювати і оцінювати ці пропозиції.

Для освітянської спільноти:

☐ відпрацьована для впровадження інноваційна технологія краудсорсинг в управлінні ЗДО;

☐ підготовлено методичні рекомендації з використання сучасних технологій в управлінні та організації освітнього процесу;

☐ розроблений і апробований комплексний моніторинг якості дошкільної освіти в ЗДО на основі краудсорсингу;

☐ введення на рівні ЗДО прозорих процедур внутрішньої оцінки (самооцінка, самообстеження) для управління якістю дошкільної освіти в ЗДО;

☐ впровадження механізмів зовнішньої незалежної системи оцінки якості роботи ЗДО за участю громадськості;

☐ включення споживачів освітніх послуг (краудвокерів) в оцінку діяльності освітньої системи через розвиток механізмів внутрішньої і зовнішньої оцінки якості дошкільної освіти у ЗДО і державно-громадське управління;

☐ формування культури оцінки якості освіти на рівні регіону і окремих ЗДО через підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівників системи освіти в аналізі та використанні результатів оціночних процедур.

Організація краудсорсингу

Окрема сторінка для обговорення:

- ☐ тимчасово зробити стартовою,
- ☐ забезпечити головну сторінку сайту з помітним посиланням,
- ☐ провокаційне запрошення до обговорення.

Обговорювати невеликі фрагменти або конкретні завдання.

Забезпечити сервісами для зворотного зв'язку:

- ☐ інтерактивне голосування,
- ☐ коментування,
- ☐ діалогове спілкування (міні-форум, чат).

Активна модерація обговорення:

- ☐ направляти напрямок обговорення,
- ☐ провокувати ...

Скарбничка ідей - обговорення потім ...

Головне - не пропустити несподівані, цікаві ідеї, які на перший погляд можуть здатися абсурдними або навіть зовсім нереальними

Інструментарій для проведення краудсорсингу:

- анкети - опитувальники
- інтерв'ю
- радіомовний комплекс, телекомунікаційний комплекс.

Використання краудсорсингу в освітньому процесі - це один із сучасних напрямків у дошкільній освіті, яке допомагає вдосконалити освітній процес ЗДО, підвищити якість роботи з батьками вихованців, а також популяризувати діяльність дошкільного закладу.

Основним механізмом реалізації інновації є вирішення наступних завдань:

1. Розробка та впровадження нормативно-правових документів, що регламентують діяльність у сфері мережевого партнерства дошкільного закладу та суб'єктів громадськості та педагогічного співтовариства з метою концентрації ресурсів і координації дій щодо підвищення якості дошкільної освіти;

2. Розробка педагогічних продуктів, які виконуються в рамках основних напрямків інноваційного проекту і орієнтованих на вирішення проблем, що вимагають експериментальної перевірки;

3. Організація діяльності педагогів-новаторів у сфері застосування технологій краудсорсингу в освітньому процесі дошкільної освітньої організації;

4. Підтримка педагогів дошкільного закладу, що реалізують технології краудсорсингу;

5. Створення партнерської мережі з суб'єктами громадськості та педагогічної спільноти, що забезпечує концентрацію і ефективне використання зовнішніх ресурсів;

6. Розробка горизонтальних механізмів обміну інноваційним досвідом (конференції, семінари, спеціалізовані інтернет-портали та форуми і т.д.), а також формування і оформлення професійної спільноти фахівців у галузі якості дошкільної освіти.

Процес освітнього краудсорсингу включає кілька етапів від створення до експертної оцінки освітньої ідеї.

Етапи інноваційного проекту з визначенням проведеної діяльності за різними напрямками(освітньої, управлінської, взаємодії з соціумом, облаштування розвивального освітнього середовища, транслявання результатів і т.д.)

1 етап: підготовчий Вересень 2016 р. – серпень 2017 р.	
Завдання	1. Аналіз об'єктів соціуму для визначення доцільності встановлення партнерства. 2. Встановлення контакту з установами (потенційними партнерами) мікрорайону. 3. Створення творчої групи для розробки проекту. 4. Визначення напрямків і форм взаємодії. Складання плану роботи партнерського спільноти.
Результат	- визначені об'єкти соціального партнерства, - складено план взаємодії, - підготовлені експерти
2 етап: практичний вересень 2017 р. – серпень 2018 р.	
Завдання	1. Апробація технології краудсорсингу в умовах ЗДО.
Результат	- розроблено механізм практичного застосування технологій краудсорсингу в ЗДО.
3 етап: експертно-аналітичний вересень 2018 р. – серпень 2019 р.	

Завдання	1. Підбиття підсумків застосування технологій краудсорсингу. Аналіз виконаної роботи. 2. Аналіз ефективності, доцільності проекту, що реалізовується. 3. Визначення проблем, що перешкоджають досягненню очікуваного результатів. 4. Визначення перспектив подальшої співпраці.
-----------------	--

Результати проекту можуть бути використані для організації семінарів, конференцій та вдосконалення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти. Модель краудсорсингу може бути ефективно поширена в дошкільних закладах міста.

ВИСНОВОК. Заклад дошкільної освіти в умовах зростаючої конкуренції на ринку освіти змушений відповідати новим вимогам, що пред'являються до якості освітніх послуг, тому необхідне оновлення та вдосконалення систем управління освітніх, спрямоване на підвищення якості освіти. При цьому незамінним інструментом «зворотного зв'язку» із замовниками виступає краудсорсинг.

За своєю суттю в освітньому процесі, краудсорсинг є інноваційним механізмом управління зворотним зв'язком між педагогом ЗДО, соціумом, сім'єю. Саме поняття зворотного зв'язку наповнене новим змістом, у застосуванні нових парадигм, адекватних розвитку соціальних і комунікативних процесів. Зворотній зв'язок є важливим засобом освіти, що забезпечує конструктивну взаємодію між різними елементами суб'єкта й об'єкта в системі і встановлює рівновагу між ними (при відсутності рівноваги система розпадається і перестає існувати), за допомогою зворотного зв'язку система стає гнучкою, здатною стабільно розвиватися і функціонувати в умовах, що змінюються.

Застосування механізму краудсорсингу дозволить досягти узгодження інтересів всіх учасників освітніх відносин, залучення необхідних людських, інноваційних ресурсів для підвищення ефективності управлінських рішень, комфортності освітніх умов.

Залучення батьків як представників громадського управління для оцінки якості освітнього процесу цілком правомірно. Однак слід звернути увагу на те, що батьківське співтовариство дошкільного закладу не обов'язково є свідомими носіями соціального замовлення. Кожен окремо батько може мати свої, особливі цінності та особистими уподобаннями, уявлення про якість освіти можуть виявитися досить хаотичними або представлений минулим досвідом, існуючими стереотипами про дошкільну освіту. Крім того, залучення батьків («не фахівців») до процедури оцінки якості освіти досить болісно сприймається педагогами. Ці обставини потребують особливі вимоги до змісту, форми та процедури опитування батьків. По суті, такі опитування повинні дозволити не тільки отримати від батьків зворотний зв'язок про розвиток дітей і їх відношення до дошкільного закладу, а й розвивати батьківські уявлення про якість освіти.

ЕДЬЮТЕЙНМЕНТ ЯК ФІЛОСОФІЯ ТА ІНТЕГРОВАНО-КРЕАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ АБО ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ «СКАРБНИЧКА КОРИСНИХ ДРІБНИЧОК»

*Дяченко Тетяна Володимирівна, директор Комунального закладу освіти дошкільний
навчальний заклад (ясла – садок) №8 «Лісова казка» Синельниківської міської ради
Дніпропетровської області*

Суттєвим аспектом гуманітаризації змісту дошкільної освіти є спрямування на формування в дітей світоглядних і наукових уявлень про себе як об'єкт природи, на формування почуття особистої відповідальності за майбутнє світу, яке ґрунтується на

знанні законів природи, необхідності рахуватися з ними і використовувати у практичній діяльності.

Сучасні дослідження педагогів і психологів, спрямовані на вивчення різних аспектів навчання дітей дошкільного віку, показують, що продуктивність інтелектуального розвитку дітей залежить не тільки від того, як організований процес навчання, передача їм знань, а й від зворотного зв'язку у цьому двосторонньому процесі - від позиції самої дитини, її активності.

Як стимулювати природну потребу дитини в новизні? Як розвинути здатність шукати нове? Як навчити бачити проблеми, конструювати гіпотези, задавати питання, спостерігати, експериментувати, робити висновки, класифікувати, давати визначення поняттям? Як правильно викладати і захищати свої ідеї?

Діти - допитливі дослідники навколишнього світу. Ця особливість закладена від природи. Свого часу І.М.Сеченов писав про природжену властивість нервово-психічної організації дитини - несвідомому прагненні розуміти навколишнє життя. Цю властивість І.П.Павлов назвав рефлексом «що таке?», під впливом якого дитина виявляє якості предметів, встановлює нові для себе зв'язки між ними.

Проблему розвитку пізнавальної активності дошкільників широко досліджували педагоги і психологи, С.Л. Рубінштейн, М.М. Подьяков, А.Н. Подьяков, Л.А. Венгер, А.Р. Лурія. Автори визначають дошкільний вік як сензитивний для розвитку пізнавальної активності, виділяючи її основні етапи формірованія - цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес.

У роботах багатьох вітчизняних педагогів (Н.В. Гавриш, К.Л. Крутій, Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір) говориться про необхідність включення дошкільнят в осмислену діяльність, у процесі якої вони б самі могли виявляти все нові і нові властивості предметів, помічати їх подібності та відмінності. Унікальним засобом забезпечення співробітництва, співтворчості дітей і дорослих, способом реалізації особистісно-орієнтованого підходу до освіти є технологія едьютеймент.

Едьютеймент — це нова освітня технологія, яка ґрунтується на отриманні дитиною та педагогом задоволення від процесу навчання (первинного інтересу до предмета, явища, інформації), заснована на концепції захоплення від розваги в навчанні. Едьютеймент — це одночасне навчання і задоволення цікавості, яке веде до глибокого захоплення проблемою, запропонованою дитині дорослим або сформульованою самостійно. У практичній діяльності заняття та освітні ситуації з використанням засобів технології едьютеймент можуть проходити не тільки в межах дитячого садка, але й в іншому місці, де можна отримати інформацію з будь-якої пізнавальної теми в невимушеній атмосфері. Технологія едьютейменту є інтеграційним поняттям, яке, крім розваги, охоплює і залучення, і захоплення під час навчання дітей дошкільного віку.

Едьютеймент в силу своєї природи активно заряджений синергетичним ефектом. У рамках цієї синергії креативні технології органічно поєднують теорію і реальну практику, дискусію, ігрову територію, лабораторію експериментів, метод мозаїки або групового пазла головоломки (анг. Jigsawtechnique), квести, воркшопи, презентації, «openspace» і багато іншого, що сьогодні вживається у різних галузях людської діяльності.

Основними характеристиками використання технології едьютейменту для розвитку дітей старшого дошкільного віку є: неформальна обстановка та позитивна атмосфера на «заняттях», відсутність строгих меж і заборон, мінімальний контроль із боку дорослого, урахування індивідуальних темпів діяльності, непередбачуваність прикінцевого результату, можливість активного спілкування, взаємного збагачення знаннями, формування пізнавального інтересу.

Закон України «Про освіту», Базовий компонент дошкільної освіти орієнтують педагогів на розвиток проявів самостійної пізнавальної активності у дітей, що цілком і повністю відповідає технології проектної діяльності. Отже, організація діяльності

вихованців по ознайомленню з навколишнім у формі партнерської діяльності дорослого з дітьми повинна розгортатися як дослідження речей і явищ навколишнього світу, доступне і привабливе для дітей.

Сучасному суспільству потрібні освічені, моральні, що відрізняються мобільністю особистості з конструктивністю мислення, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, прогнозуючи їх можливі наслідки. Тому перед суспільством постає завдання надзвичайної важливості: домогтися того, щоб кожна дитина виросла не тільки здоровою, але і обов'язково - активною, думаючою, здатною на творчий підхід до будь-якої справи.

Таке завдання відповідає цільовим орієнтирам державного стандарту дошкільної освіти на етапі його завершення:

□ дитина проявляє допитливість, цікавиться причинно-наслідковими зв'язками, намагається самостійно придумувати пояснення явищам природи і вчинкам людей; спостерігає, експериментує. Володіє початковими знаннями про себе, про навколишній світ, у якому живе, знайома з творами дитячої літератури, володіє елементарними уявленнями з математики, історії та ін.; дитина здатна до прийняття власних рішень, спираючись на свої знання і вміння в різних видах діяльності.

Спираючись на вимоги до змісту освіти, представлені у Базовому компоненті дошкільної освіти педагоги повинні переорієнтувати зміст освітнього процесу на забезпечення самовизначення особистості, яка включає в себе не тільки зовнішню активність дитини, а й внутрішню психологічну основу. Саморозвиток особистості можливий лише в діяльності, що включає в себе не тільки зовнішню активність дитини, а й внутрішню психологічну основу. Така активна діяльність забезпечує продуктивні форми мислення. Сучасна дошкільна освіта повинна відповідати запитам часу і більш того значно випереджати. Це не означає, що традиційні форми і методи педагогічної діяльності повинні бути забуті, але поотрібно бути більш чутливими до новизни.

Пізнання - складний процес, у якому можна виділити компоненти нерозривно взаємопов'язані між собою.

Перший компонент включає в себе інформацію, що складається з окремих відомостей фактів подій нашого світу та розумових процесів необхідних для отримання і переробки інформації.

Власне інформація (відомості, факти, події життя) ні в якому разі не розглядаються як самоціль, як знання заради знань. Інформація розглядається як засіб, за допомогою якого треба розвинути у дитини необхідні для пізнавального розвитку процеси, навички, вміння, засоби пізнання.

Другим компонентом пізнання є ставлення людини до інформації.

Особливість дітей дошкільного віку полягає в тому, що вони завжди готові пізнавати те, до чого добре ставляться, і не хочуть навіть чути про те, до чого відносяться погано, негативно.

На цій особливості дітей і ґрунтується технологія едьютейнмент. Спочатку потрібно створити у дітей позитивне ставлення до тої інформації, яку хочемо їм передати, створити атмосферу загальної привабливості що буде фундаментом на який легко накладуться знання.

В основі технології едьютейнмент лежить ідея про спрямованість діяльності на результат, в ході якої дитина відкриває для себе багато нового і незвіданого раніше. Це спільна діяльність дорослого і дітей над певною практичною проблемою. Результат, який можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності.

Організація проектної діяльності, з використанням технології едьютейнмент, будується на унікальних відносинах «дитина - дорослий», на співучасті дорослого і дитини. Співучасть у діяльності - це спілкування на рівних, де нікому не належить привілей вказувати, контролювати, оцінювати. Педагог веде дитину до співучасті

поступово, від спостережень за його діяльністю до епізодичної участі в ній, потім до партнерства і, нарешті, до співпраці.

Інноваційний проект «Скарбничка корисних дрібничок» або едьютейнмент як філософія та інтегровано-креативна технологія у дошкільній освіті

Мета: використання технології едьютейнмент для розвитку пізнавальної активності дошкільнят у процесі організації різних видів дитячої діяльності.

Завдання:

- гнучке проектування розвиваючого предметно-просторового середовища, що забезпечує ситуацію вибору, підтримку дитячої ініціативи, допитливості та самостійності в різних видах діяльності;
- створення тематичних міні-музеїв в формі «скарбнички корисних дрібничок» у результаті проектної діяльності на основі методу системного оператора;
- модифікація і інтеграція сучасних педагогічних технологій;
- рішення освітніх завдань у процесі ігрової, пізнавальної, продуктивно-творчої діяльності;
- соціалізація дитини через формування системно-сміслового мислення: не чому, а навіщо?
- створення нових механізмів взаємодії з батьками в процесі спільної проектно-дослідницької діяльності.

Новизна проекту полягає в облаштуванні розвивального предметно-просторового середовища, що забезпечує підтримку дитячої ініціативи та самостійності в різних видах діяльності; у використанні модифікованого для розуміння дошкільнятами методу системного оператора технології для реалізації тематичних проектів; у створенні механізмів взаємодії з батьками в рамках проектної діяльності.

Опис реалізації інноваційного проекту «Скарбничка корисних дрібничок»

Процес пізнання дітьми світу організовуємо у формі партнерської діяльності дорослого з дітьми, що розгортається як дослідження речей і явищ навколишнього. Результатом такої діяльності є різноманітні колекції, які нажаль не часто використовуються, і тому іноді залишаються припадати пилом на полицях. Ось тоді і прийшла ідея: провести ребрендинг і перетворити непотріб у «Скарбничку корисних дрібничок», у якій так цікаво придумувати і виконувати захоплюючі справи, відкривати світ.

Успіх виконання будь-якого проекту багато в чому залежить від того, як педагог зможе зацікавити дошкільнят. Щоб залучити дітей до проекту «Скарбничка корисних дрібничок» вихователь запитала:

- Діти, а що таке скарбничка? (Це кімната, або коробка у якій зберігаються різні предмети).
- А чому їх там зберігають? (Тому, що вони зараз не потрібні, а потім можуть стати у нагоді).
- Діти, а ви любите збирати різні предмети? Де ви їх зберігаєте? (скринька, коробочка).
- Коли одна людина збирає, то цього достатньо. А якщо ми будемо всі разом збирати різні предмети, де б ми з вами їх змогли розміщувати і зберігати? (У кімнаті, у коморці, у скарбничці)
- Як ви думаєте, якою має бути наша «Скарбничка корисних дрібничок»? (Простора, щоб все помістилося; чиста, суха, щоб нічого не зіпсувалося).
- Де ми будемо розміщувати зібрані предмети? (На полицях, у ящиках, у коробках, у мішечках, у лоточках).
- Давайте підберемо у групі місце, яке найбільше підходить для скарбнички.

Діти вирішили, що це місце буде біля магнітної дошки і полиць. Щоб зайти до скарбнички потрібно відкрити двері, за якими відкриється дивовижний світ речей і подій, з якими вони пов'язані. Ігровим маркером, що позначає ці двері в світ відкриттів, стала

ширма, із зображенням казкової скарбнички зовні і всередині. Відкриваєш і потрапляєш до скарбниці, де зберігають корисні предмети і речі.

Технологія введення ігрового персонажа.

Вихователь: - Діти, наша «скарбничка» місце незвичайне. Тут можуть відбуватися найрізноманітніші чудеса: можна робити відкриття, придумувати ігри, казки, малювати, виготовляти різні вироби і навіть створити мультфільми. З предметами і речами можуть відбуватися найрізноманітніші перетворення і зміни.

Вихователь: - Як ви думає, хто з казкових персонажів зможе стати зберігачем «Скарбнички корисних дрібничок»?

Діти обговорювали кандидатури героїв казок, мультфільмів. Пропонували Кота в чоботях, бо він може ловити мишей і тому предмети будуть збережені; Мудру сову, бо вона багато знає і зможе відповісти на всі питання; Мальвіну, тому що вона дуже організована, вихована, вміє писати, тому зможе зробити каталог всіх корисних речей. Але, врешті-решт, зупинилися на домовичку Кузі, тому що він добрий, допитливий, а найголовніше, зможе оберігати комору не тільки вдень, але і вночі, коли всі діти розходяться по домівках. А ще тому, що Кузя розуміє мову рослин, птахів і тварин. Адже він довгий час жив в лісі.

Для організації дослідження предметів, підбору та розміщення експонатів у «Скарбничці корисних дрібничок» доречним для використання стало прийомів і методів ТРВЗ. Педагог не повинен давати готові завдання, розкривати перед дошкільнятами істину, а повинен вчити її знаходити, розвивати у дітей винахідницьку кмітливість, творчу уяву і діалектичне мислення. Мета - ТРВЗ не просто розвивати фантазію дитини, а навчити мислити системно. У процесі проектної діяльності з дітьми ми використовували метод ТРВЗ «Системний оператор». Цей метод дозволяє розглянути світ в системі. Системний оператор - це дев'яти екранна таблиця, в якій одночасно відображається система, її надсистема і підсистема. Системою можна взяти будь-який предмет, об'єкт або явище природи. Наприклад: система «Синиця». Разом з дітьми ми обговорили цю систему

1) З чого складається? (Голова, дзьоб, тулуб, лапки, хвіст, пір'я) - це буде підсистема.

2) Розглянули надсистему - це місце де можна зустріти Синицю (у лісі, у дитячому садочку).

3) Розглянули з дітьми якою вона була раніше (була пташеням, вилупилася з яйця), які частини у неї були (дзьобик, лапки, хвостик). Завдяки чому об'єкт з'явився на світ (мама синиця висиджувала в гнізді, гріла своїм теплом, годувала комахами).

4) Ми з дітьми представили що ж з ним буде в майбутньому (стануть батьками, з'їсть кішка)

Розглядаючи систему «Зима» діти добре запам'ятали назву зимових місяців і сезонні зміни які відбуваються взимку.

Розглядаючи систему «Ялинка» діти познайомилися з хвойними деревами, а потім ми намалювали хвойний ліс.

Метод системного оператора можна застосовувати у будь-якій освітній діяльності: пізнавально-дослідницькій, художньо-творчій, комунікативній. Може бути як частиною освітнього процесу або спеціально організованою діяльністю. Це залежить від поставленої мети педагогом. Так само цей метод не вимагає великої підготовки: системний оператор можна намалювати на дошці або на аркуші ватману. Цей метод зацікавлює дітей і дозволяє їм міркувати про минуле предмета або явища і створювати модель майбутнього. Діти проявляють інтерес до об'єктів навколишнього світу, формують здатність до переносу знань і умінь в нову ситуацію, бачення невідомого в невідомому, розвивають логічне і творче мислення, прагнуть фантазувати і уявляти.

Принципи системного оператора сформували у жартівливому віршику для дітей:

Якщо ми розглянемо Щось,
А це Щось - для чогось,
То це Щось із чогось,

Та ще й Щось - частина чогось.
Щось було раніше чимось,
Чимось буде потім Щось.
Є вороги у цього Щось,
Багато друзів є у Щось,
А ще нейтральне є у Щось,
І робить все по своє це Щось.
А тепер це Щось візьми -
І у домовичка Кузі роздивись.

Перший підпроект у «Скарбничці корисних дрібничок» був присвячений птахам. Щоб зацікавити дітей зачитали дітям лист від птахів: «Добрий день, діти! Пишуть вам птахи. Ми кожен день за вами спостерігаємо і дуже багато про вас знаємо: ваші імена, одяг, ваші улюблені ігри, ваші голоси. А що ви знаєте про нас, про птахів? Якщо ви за нами поспостерігаєте, то дізнаєтеся про нас багато цікавого. І ми, напевно, подружимося».

Так почалося наша захоплююча подорож в таємничий світ птахів. Спочатку ми поцікавилися, що діти знають про птахів, і що б вони хотіли дізнатися. У цьому нам допоміг «метод трьох питань». Діти стали приносити картинки і фігурки з зображенням птахів, книги про птахів. Так у нашій групі підібрані різні картинки, які знайомлять малюків з життям птахів. Виникла проблема: де їх розташувати, щоб всім було зручно їх розглядати. Картинки із зображенням птахів ми розташували на магнітній дошці, а об'ємні ігрові макети, моделі, маркери на полиці. Таким чином, ми візуально визначили центральну клітинку, об'єкт нашого дослідження-це птахи.

Ідея переписуватися з птахами дітям дуже сподобалася. Листи стали орієнтирами для досліджень відповідно до методу системного оператора.

Так, для того щоб ознайомити дітей із середовищем проживання птахів, дошкільнята отримали лист, у ньому картинки птахів і прохання підібрати будиночки для них. Діти розібрали картинки і стали шукати інформацію про те, де живуть ці птахи. Але треба було не тільки дізнатися, які це будиночки, а й виготовити їх. Вирішити цю проблему нам допомогли батьки. Так в нашій скарбничці з'явилася ціла експозиція, яка знайомила з місцем існування птахів і з їх будиночками.

Об'єкт для розгляду з дітьми розміщено в центр таблиці з дев'яти екранів (3x3). Цей об'єкт (система) на екрані №1 ми позначаємо кружком зі знаком питання? (Що це?) У нашому випадку це птахи.

Для того щоб ознайомити дітей із середовищем проживання птахів (на екрані №2 - надсистема), дошкільнята отримали лист, у ньому картинки птахів і прохання підібрати будиночки для них. Діти розібрали картинки і стали шукати інформацію про те, де живуть ці птахи. Будь-який об'єкт (система) не існує сам по собі, вона завжди є частиною чогось або знаходиться в якомусь спеціальному місці. На екрані №2 (надсистема) розміщуємо знак: маленьке коло у великому і питання «Частиною чого є?» (Птахи є частиною мешканців планети Земля). У «скарбничці» розмістили макети, картинки місць проживання птахів, їх будиночки. Але треба було не тільки дізнатися, які це будиночки, а й виготовити їх. Вирішити цю проблему нам допомогли батьки. Так в нашій скарбничці з'явилася ціла експозиція, яка знайомила з місцем існування птахів і з їх будиночками.

Об'єкт (система) найчастіше неоднорідна за своєю суттю. Вона складається з якихось частин, деталей. На екрані № 3 ми розміщуємо знак: коло, поділене на сектори і питання «З чого складається?». У скарбничці ми можемо більш детально розглянути будову птахів: дзьоб, пір'я, лапи, крила, яйця, зібрати колекції.

Таким чином, ми розглянули центральний стовпець (1, 2, 3) нашої таблиці, що вже дозволило отримати деякі відомості про об'єкт який нас цікавить, далі проаналізуємо центральну горизонталь, яка є своєрідною тимчасовою стрічкою.

На екрані № 4 зображення про те, чим був об'єкт. Чим було до того, як стало птахом ? На екрані № 4 ми розміщуємо знак: коло, від якого йде стрілка вліво і питання

«Чим було?». У нашому випадку це яйце. Ми можемо у «скарбничці» розмістити колекцію яєць, макет яйця, ігри.

Майбутнє системи відображено на екрані №5. Що станеться з цим об'єктом? На екрані розміщуємо знак: коло, від якого йде стрілка вправо і питання «Чим стало?». Розкриваючи це у «скарбничці» можна розмістити предмети і об'єкти, які познайомлять дошкільнят з роллю птахів в житті людини: використання пір'я, виготовлення продуктів харчування, картини із зображенням птахів, книги про птахів.

На екрані № 6 - надсистема в минулому. Позначимо знаком: маленький коло у великому, від якого стрілка вліво і питання «Чим було раніше?». Досліджуючи птахів, можна розглянути ілюстрації про те яке було середовище існування птахів на планеті Земля у минулому: мезозойський, юрський період. На екрані № 8 - надсистема в майбутньому. Позначено знаком: маленький коло у великому, від якого стрілка вправо. У нашому випадку тут можна розглянути ілюстрації про те, як може змінитися існування птахів у майбутньому: екологічні зміни на планеті Земля.

На екрані № 7 - це антисистема: вороги нашого об'єкта (людина, хижаки, холодна зима, погана погода). На екрані №9 - це підсистема: друзі об'єкта (людина, будиночки, сонечко, соняшник). Знак підсистеми: коло зі знаком плюс. Знак антисистеми: коло зі знаком мінус.

Наступний лист був із сюрпризом: всередині була гра «Кільця Луллія». Діти повинні були підібрати для птахів корм. Виявилось, що всі птахи харчуються по-різному.

Дошкільняти зробили висновок, що світ птахів дуже різноманітний. Птахи бувають: великі, маленькі, водоплавні, літаючі, свійські, хижаки т.д. Далі було дослідження особливостей будови птахів. Відповідаючи на питання «З чого складається?», дошкільнята дізналися про особливості будови птахів. Для гри «Кільця Луллія» малюки виготовили диски, підібрали і наклеїли картинки, з'єднуючи які, підбирали пари: дзьоб - їжа, голова- хвіст, голова- лапи, птиця- будиночок.

Далі заповнити скарбничку нам допоміг метод колекціонування. Разом з дітьми збирали матеріал, у нашому випадку це пір'я, яйця. Знаходили подібності та відмінності, обговорювали можливості їх групування. Потім матеріал розміщували так, щоб його було зручно розглянути, обстежити взявши у руки.

Для організації освітньої діяльності дітей з птахами у рамках «скарбнички», ми намагалися привернути їх увагу інтригуючим матеріалом або демонстрацією незвичайного ефекту. Дослідницька діяльність відбувалася в ситуації вільного розміщення дітей та дорослого навколо предмета дослідження. Потім дітям надавалася можливість поекспериментувати самим. Готуючись до обговорення з дітьми, декілька разів міняли умови досліду, щоб дошкільнята мали змогу подивитися, що з цього вийде. А результатом процесу дослідження ставало формулювання будь-яких причинно-наслідкових зв'язків (якщо ..., то; тому, що ...). Так спроба пофарбувати пір'я, підштовхнула дітей до дослідження їх особливостей. Не всі пір'я вдалося розфарбувати, з деяких фарба скочувалася. Експериментальним шляхом ми з'ясували, що пір'я водоплавних птахів змащуються жиром і не намокають. Виявляється, не всі пір'я добре розфарбовуються, а тільки ті, які нічим не змащені. Такими виявилися пухові пера, а не махові. Вони ж підійшли для виготовлення вертушок і парашутиків, тому що були легші і довше приземлялися. Після експериментування набори для проведення дослідів залишалися в нашій коморі для підгрупи дітей.

У процесі ознайомлення з різноманітністю пташиного світу, звернули увагу дітей, що не всі птахи плавають. Так була виділена і поставлена проблема дослідження: «Чому не всі птахи плавають?». Спільними зусиллями дітей і вихователя були визначені гіпотези для дослідження:

- вони мають різну будову;
- птахи по-різному харчуються;
- у птахів різні пір'я.

Був складений план дослідження: спостерігати за птахами, вивчити енциклопедію, провести дослід з пір'ям водоплавних птахів. У результаті спостережень з'ясували, що водоплавні птахи харчуються не тільки мошками, але і ряскою, дрібною рибою, водоплавними комахами, жабами. Так у нас з'явився тематичний альбом «Фотоподорож по водоймах нашого краю», який нам допомогли зібрати батьки, що захоплюються риболовлю і туризмом. З пір'ям птахів були проведено дослід: «Як з гусака вода», «Різнокольорове пір'ячко», «Яка пір'їнка легше», «Якою пір'їнкою можна писати». У результаті було встановлено причинно-наслідкові зв'язки і зроблені висновки. Для того, щоб діти могли самостійно експериментувати ми разом з дошкільнятами розробили технологічні карти проведення цих дослідів. Таким чином, лабораторія у «скарбничці» постійно поповнювалася все новими матеріалами для експериментування, які перебували в доступному для дітей місці. Поступово ми в ній збирали обладнання, яке ініціює дитячу пошукову діяльність, спираючись на зону найближчого розвитку.

Основа проблемного навчання - питання і завдання, які пропонують дітям. Часто використовуються питання, які спонукають дітей до порівняння, до встановлення подібності та відмінності. І це цілком закономірно: про все у світі людина дізнається через порівняння. Завдяки порівнянню дитина краще пізнає навколишню природу, виділяє в предметі нові якості, властивості, що дає можливість по-новому поглянути на те, що здавалося звичайним, добре знайомим.

Питання для порівняння ставляться так, щоб діти послідовно виділяли спочатку ознаки відмінностей, а потім - подібності. Серед проблемних питань особливе місце займають ті, які спонукають розкрити протиріччя між сформованим досвідом і отриманими новими знаннями.

Можна і помилятися - нехай діти помітять помилку, поправлять. Важливо виховувати у дітей інтерес до чужої думки. І не слід забувати про жарт: вона активізує думку, спантеличує дітей. Несподівані цікаві прийоми пробуджують їх до роздумів.

З метою розвитку пізнавальної активності, формували у дошкільнят спеціальні знання, вміння і навички пошукової діяльності, а саме: бачити проблему, ставити питання, висувати гіпотези, давати визначення поняттям, робити висновки, доводити і захищати свої ідеї.

Наприклад, щоб діти навчилися ставити запитання, ставили на стіл який-небудь предмет і пропонували дітям розпитувати про нього або придумати питання від імені якого-небудь предмета або істоти.

А ось висувати гіпотези дошкільнята навчаться, якщо спочатку запропонувати пояснити явища не тільки реальними, а й фантастичними причинами. Наприклад: придумати п'ять казкових пояснень того, чому співають птахи (дають концерт, їх зачарувала казкова фея, вони так передбачають погоду). Потім пропонуємо придумати правдоподібні пояснення цього явища. В ході цієї вправи у дітей формується «словник гіпотез». Гіпотези зазвичай починаються зі слів «може бути», «припустимо», «допустимо», «можливо».

Щоб діти навчилися бачити проблеми, ми граємо з дітьми в словесні ігри: «Подивися на світ чужими очима», «Склади розповідь від імені іншого персонажа», «Склади розповідь, використовуючи дану кінцівку», «Придумай нетрадиційний спосіб використання заданого предмета», « Назви якомога більше ознак предмета », « Придумати і намалювати якомога більше сюжетів на одну і ту ж тему». Дані вправи сприяли розвитку системного бачення світу, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей.

Ініціюючи подальшу дослідницьку роботу дошкільнят по збиранню корисних речей для «скарбнички» по темі «Птахи» ми запропонували розглянути адаптовану для дітей таблицю «Системний оператор» і подумати, що позначають символи: коло зі стрілкою вліво і коло зі стрілкою вправо. Так наша «скарбничка» стала наповнюватися предметами, які є минулим і майбутнім птахів. У минулому пташка були яйцем, пташеням, а в майбутньому можуть стати продуктами харчування, елементами одягу,

головних уборів, використовуватися у виготовленні предметів побуту, втілюватися в творах мистецтва: картини, музика, хореографія.

У процесі підбору експонатів відповідно до № 9 (система-друзі) ми активізували дошкільнят ще одним листом: «Добрий день, діти! Пишуть вам птахи, що живуть на вашому майданчику. Ми часто спостерігаємо, як ви граєте. Ми і самі любимо пограти. Але зараз зима, і нам треба економити сили. Взимку не до веселощів! А ви не забувайте про нас. Виходьте на прогулянку, ми вам будемо дуже раді! ». Перед дошкільнятами виникла проблема: з'ясувати які труднощі відчувають птахи взимку і чим їм можна допомогти. Так почалася дослідницька робота.

У результаті дитячої пошукової та дослідницької діяльності в нашій «скарбничці» з'явилися готові годівниці для птахів, а також заготовки для їх самостійного виготовлення; фотоальбом на тему «Зимуючі птахи», дидактична гра «Хто, чим харчується?». А щоб всі педагоги і батьки дитсадка взяли активну участь в наданні допомоги пернатим, зусиллями дітей і батьків було підготовлено театралізоване дійство «Пригоди Горобчика». Таким чином, піклуючись про птахів, діти зробили висновок, що вони є їхніми друзями. Тому в нашій «скарбничці» з'явилися картинки, фотографії, ілюстрації з книг, де діти дбають про птахів. Малюки придумали схеми-підказки, які розповідали, як потрібно піклуватися про птахів.

Але в природі у пернатих багато ворогів. Так в «скарбничці» з'явилися такі експонати: картинки зими, сильного вітру, жаркого сонця, мисливця з рушницею, хижаків.

Таким чином, для поповнення корисними дрібничками скарбничку, на будь-яку тему можна використовувати дидактичні ігри:

- Гра «Добре-погано». Мета гри: висловлювати свої відчуття і асоціації з заданими предметами або об'єктами, вміти пояснити їх. Наприклад: Птахи це добре: це пух, вони нас радують, вони співають, вони знищують шкідливих комах, вони нас годують, вони несуть яйця, вони дають пух для теплих речей. Птахи це погано: знищують посіви, бруднять дах, тротуари, переносять захворювання.

Гра дозволяє розглянути будь-який предмет або явище з різних сторін, формувати у дітей цілісну картину світу.

- Гра «Кільця Луллія». Мета: вчити проводити символічну аналогію, тобто відшукувати аналогічний предмет або його частину з навколишнього світу. Гра складається з двох дисків, що обертаються, на секторах кожного кільця розміщуються зображення предметів або їх частина для виконання завдань.

- Гра «Скринька відчуттів». Використовується для самостійної діяльності дітей і для виконання завдань педагога. Завдання дітей - визначити на дотик предмет і пояснити, за якими ознаками вони це зробили.

Для будь-якого міні-музею можна також виготовити цілий набір добре знайомих і улюблених ігор: «Четвертий зайвий», «Знайди п'ять відмінностей», «Розрізні картинки», «Вгадай, що в мішечку», «Лабіринт», «Чия тінь».

У справжніх музеях чіпати руками більшість експонатів не можна, а ось в нашій «скарбничці» не тільки можна, а й треба. Але тільки за однієї умови: якщо слідувати правилам. І ці правила ми з дітьми придумали самі.

1. Тут можна грати з усім, але по-різному!
2. Ці «дрібнички» можна чіпати руками!
3. Ці «дрібнички» можна тільки розглядати!
4. Ці «дрібнички» можна нюхати!
5. Попроси дорослого допомогти (тобто тільки для спільних з дорослими ігор).

Пошуково-дослідницька робота дітей, педагогів і батьків по облаштуванню «скарбнички» проходила в трьох напрямках:

- 1) у рамках безпосередньої освітньої діяльності, тобто: у формі занять, цільових прогулянок, екскурсій;

- 2) у ході режимних моментів, як у спільній діяльності дорослого і дітей, так і в процесі самостійній діяльності дошкільнят;
- 3) у ході розважальної діяльності.

На презентаційному етапі - «Представлення та застосування «скарбнички».

Будь-яка експозиція повинна враховувати такий логічний ланцюжок: сприйняття - розуміння - осмислення - закріплення - застосування.

Головна особливістю нашої роботи із «скарбничкою» є те, що всі зібрані об'єкти активно включаються у дитячу діяльність, як у процесі створення, так і після закінчення.

Це можуть бути різноманітні ігри музейного змісту: ігри-розваги, ігри-подорожі, ігри-вправи, інтелектуально-творчі ігри, ігри за сюжетом літературних творів.

Крім ігор можна використовувати такі види роботи, як:

- ☐ виготовлення технологічних карт для дослідів і експериментів, малюнки, колажі, аплікації, схеми, моделі;
- ☐ виконання завдань (намалювати, виліпити, придумати свою назву, загадку, скласти казку і т. д.).

Ігровий персонаж, домовичок Кузя, включається до організації освітнього процесу на базі зібраного матеріалу. Так, з метою активізації дітей пропонуємо допомогти йому: відгадати загадку, ребус, навести порядок, провести дослід, відповісти на питання.

У процесі використання адаптованої таблиці «Системний оператор» діти мали «корисні дрібнички» на полицях скарбнички, пояснюючи свій вибір. Такий підхід дозволив закріпити вміння дітей розкривати структуру елементів об'єкта, його внутрішні та зовнішні зв'язки, що об'єднують всі знання про об'єкт в єдине ціле. Зібраний матеріал дозволив використовувати такі форми роботи як: екскурсія по скарбничці, що проводиться дітьми для батьків і вихованців дитячого садка; інтерв'ю для газети дитячого садка про цікаві справи у «скарбниці», створення путівника по «Скарбниці корисних дрібничок», створення відео екскурсії по «скарбниці».

ВИСНОВОК. У процесі реалізації проекту та використанню технології едьютейнмент було досягнуто наступних результатів:

- ☐ створено проект розвиваючого предметно-просторового середовища, що забезпечує ситуацію вибору, підтримку дитячої ініціативи, допитливості і самостійності в різних видах діяльності;
- ☐ модифіковано метод «Системний оператор»;
- ☐ створені механізми взаємодії з батьками у процесі спільної проектно-дослідницької діяльності;
- ☐ підвищено професійну компетентність.

Діти проявляють ініціативу і самостійність, оволоділи основними засобами в різних видах діяльності: ігровій, мовленнєво-комунікативній, пізнавально-дослідницькій діяльності, конструюванні; здатні вибирати учасників по спільній діяльності. Діти виявляють допитливість, задають питання дорослим і одноліткам, цікавляться причинно-наслідковими зв'язками, намагаються самостійно придумувати пояснення явищам природи і вчинкам людей; схильні спостерігати, експериментувати. Діти виявляють здатність приймати власні рішення, спираючись на свої знання і вміння в різних видах діяльності.

Сформовано спільність всіх учасників освітнього процесу (діти-батьки-педагоги) на основі партнерства та принципів діяльнісного методу у вихованні та розвитку дітей.

Дошкільнята виступають як «проектувальники» діяльності не прямо, а через свій відгук на освітнє середовище, що використовується вихователем для його перетворення і доповнення. Переваги даної моделі у тому, що досягається баланс дорослої і дитячої ініціативи не за рахунок жорсткого панування, а за рахунок гнучкого проектування партнерської діяльності, де обидві сторони виступають як основні учасники освітнього процесу. А найголовніше - діти повноцінно і радісно проживають кожен день у дитячому садочку, здійснюючи великі і малі «відкриття».

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ ДИТИНИ ДО ІСТОРИЧНИХ, КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ, ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*Долгаль Світлана Григорівна, вихователь–методист Житомирського дошкільного
навчального закладу №56 Житомирської області*

*Шевчук Ірина Валеріївна, вихователь Житомирського дошкільного навчального
закладу №56 Житомирської області*

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання дітей та учнівської молоді [6]. В основу патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України.

У статті 7 Закону України «Про дошкільну освіту», листі МОН України від 27.11.2014р № 1/9-614 саме визначено одним із основних завдань дошкільної освіти - виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій та звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, свідомого ставлення до себе та довкілля.

Філософи й політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до Батьківщини.

Науковці доводять необхідність виховання патріотизму починаючи з дошкільного віку. Саме в цей період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі. Дошкільний відрізок життя людини, на думку науковця Газіної І.О., є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного простору дуже яскраві і сильні, тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді, на все життя, що дуже важливо у вихованні патріотизму [3, с.10].

С.Ф. Русова відзначає, що «...навчання дітей з самого початку повинно бути збудовано на тому рідному ґрунті, на якому зростає дитина, щоб воно було міцно зв'язано з тими враженнями, що їх заклала в душу дитини рідна сім'я, рідна хата. Мають значення цяцьки, які будуть в руках дітей; вони ж поширюють перші спостереження дітей, вони розвивають пам'ять їх та зовнішні чуття» [10, с.304].

Значну роль у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку відіграють народні традиції — досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо). З традиціями тісно пов'язані народні звичаї — усталені правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним [5, с.92]. Прилучаючись до народознавства, на думку науковців, діти поступово утверджуються у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість, розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, розпис, народна іграшка), вони поступово отримують цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Тому так важливо у дошкільному віці залучати малят до участі у народних святах і обрядах, адже пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії ми, педагоги, формуємо майбутнього свідомого громадянина нашої України.

Визначним засобом національного виховання та розвитку духовності дитини, на думку дослідників, в різні періоди розвитку суспільства були і є народні ігри та іграшки. Гра і дитина – невіддільні одне від одного поняття. В грі дитина засвоює важливі правила дорослого життя. Обов'язковим та безпосереднім супутником гри є іграшка, досить часто це різновиди ляльки. Діти сприймають іграшку (особливо ляльку) як живу істоту, яка супроводжує їх упродовж усього дитинства, виконуючи роль друга та одночасно дає змогу краще пізнати навколишній світ та самого себе.

В дошкільному закладі іграшка, в тому числі і народна іграшка, є обов'язковою складовою предметно-ігрового середовища, важливою передумовою розвитку дитячої гри.

У нашому дошкільному закладі педагоги активно використовують в освітньо-виховному процесі народну іграшку як дієвий засіб морального та патріотичного виховання. Знайомство з народною іграшкою, ігри з нею, долучають дітей до творчої спадщини рідного народу, формують у дітей такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх витворів, до мистецтва взагалі.

На нашу думку, народна іграшка – це «чарівна ниточка» в руках дитини, яка з'єднує її з історією Батьківщини, сприяє зміцненню в дитини світлого, оптимістичного настрою, позитивного сприйняття навколишнього світу та є могутнім засобом формування національної свідомості.

Яскравим прикладом народної іграшки, як могутнього засобу виховного впливу на дитину, є лялька та, безпосередньо, лялька –мотанка. Вона відома ще з трипільської культури як оберіг, пов'язаний з різноманітними обрядами. Ми вважаємо, що ця іграшка дає нам, педагогам, унікальну можливість закласти в душах маленьких громадян України основи моралі, добра, любові, вихованості. Використання ляльки-мотанки в освітньо-виховному процесі дошкільного закладу допомагає сформувати у дітей інтерес до розмаїття традицій та звичаїв рідного краю, пізнати історію життя свого народу, долучити малят до української культурної спадщини, впливати на формування естетичних почуттів та смаків вихованців.

Активне використання ляльки - мотанки в сучасній педагогічній практиці, як одного з найдавніших видів народного мистецтва, сприяло заохоченню педагогічних працівників нашого закладу до використання її в освітньому процесі дошкільного закладу. Проте значним поштовхом до зміни ставлення педагогів (з формального на зацікавлене і піднесене) до ляльки – мотанки, як цікавого дидактичного посібника, стало виготовлення колегою - вихователем серії авторських ляльок – мотанок та презентація роботи з ними під час декади творчих здобутків в рамках підготовки та проведення атестації. Вправність колеги у створенні іграшок, ознайомлення з напрямками їхнього використання в освітньому процесі сприяло зародженню бажання у більшості членів педагогічного колективу спробувати створити свою власну ляльку-мотанку. Однак, як її виготовити, що означає кожна деталь іграшки, як використовувати в роботі з дітьми? Виникло багато запитань.

З метою допомоги педагогам ефективно використовувати ляльку-мотанку в освітньо-виховному процесі ми почали працювати над такими завданнями:

1. Розробка методичних матеріалів на допомогу вихователям у використанні ляльки-мотанки як засобу патріотичного виховання дітей дошкільного віку.
2. Створення добірки довідкових матеріалів щодо:
 - історії виникнення ляльки-мотанки, як різновиду української народної іграшки;
 - її значення в житті людей у давнину і нині;
 - видів, символічного та магічного значення ляльок – мотанок;
 - досліджень науковців щодо використання ляльки-мотанки в роботі з дітьми дошкільного віку.

3. Аналіз вимог програми щодо можливості використання народної іграшки та, безпосередньо, ляльки-мотанки як засобу патріотичного виховання дітей в дошкільному навчальному закладі.
4. Систематизація схем послідовності етапів роботи у виготовленні різних видів ляльок-мотанок;
5. Виготовлення ляльок-мотанок педагогами власноруч, із залученням до виготовлення батьків та дітей.
6. Створення міні-музею ляльки-мотанки.
7. Створення каталогу наявних в закладі ляльок – мотанок, із фото матеріалами та рекомендаціями щодо використання.
8. Напрацювання примірних конспектів занять та інших освітньо-виховних заходів з використанням ляльки-мотанки як засобу пізнання історії життя та культурної спадщини українського народу.
9. Підбір художньої літератури, яку доцільно використовувати в роботі з різними видами ляльок-мотанок.
10. Оформлення рекомендацій щодо використання певного виду ляльок – мотанок згідно календарно – обрядових свят, традицій та звичаїв українського народу.
11. Визначення форм роботи методичного супроводу у реалізації завдань даного питання з учасниками освітнього процесу (педагогами, батьками, вихованцями).

Робота з кадрами розпочалася із серії консультацій про значення української народної іграшки у розвитку дитини, безпосередньо про значення ляльки – мотанки, як одного з найдавніших видів народного мистецтва та проведення майстер-класу з навчання технології виготовлення ляльки-мотанки.

Занурення педагогів у неповторний та чарівний світ народного мистецтва створення ляльки-мотанки дав чудові результати. Педагоги опанували мистецтвом виготовлення ляльок, їх колористичного та орнаментального оздоблення, у кожній групі збільшувалася кількість ляльок, до їхнього виготовлення залучалися батьки та діти.

Знайомство дітей з лялькою – мотанкою у групах дошкільного віку нашого закладу розпочинається під час реалізації завдань тематичного циклу «Ігри, іграшки, забави» на початку нового навчального року, в рамках ознайомлення дітей з народними іграшками. Саме в цей час у куточках народознавства кожної вікової групи з'явилися композиції з ляльок – мотанок, які були виготовлені власноруч їхніми вихователями. Показ і пояснення вихователів з використанням цікавих історій та оповідок, доступність в оволодінні прийомами їх виготовлення (виготовлення без голки — лише за допомогою нитки і тканини) сприяло зацікавленню дітей дошкільного віку новою іграшкою – лялькою-мотанкою.

Ознайомлення з лялькою – мотанкою ми розпочинаємо вже у групі молодшого дошкільного віку. Ляльки «приходять» до дітей під час читання творів усної народної творчості, «граються» з дітьми під час організації ігрової діяльності, задіяні на заняттях, розвагах тощо. Діти четвертого року життя з цікавістю розглядають ляльки, бавляться ними.

Дітей середнього дошкільного віку вихователі знайомлять з більшою кількістю ляльок, їх різновидами, акцентуючи увагу на їхній схожості та певних відмінностях, вчать використовувати ляльки в іграх та на заняттях. Діти цього віку охоче створюють елементарні іграшки – мотанки (зайчика, пташку), які в подальшому використовуються для організації театралізованих, сюжетно-рольових ігор, для оформлення інтер'єру групових приміщень. Вихователі знайомлять дітей з елементарними знаннями про певні магічні властивості ляльки - мотанки, якими наділяють її народні майстрині.

Дітей старшого дошкільного віку педагоги знайомлять з особливостями пропорцій, кольорів, атрибутів та символів ляльок. На початку року дітей залучають до самостійного створення окремих частин ляльки, знайомлять з процесом виготовлення ляльок, історією

виникнення та призначення, збагачують уявлення про календарно – обрядові свята, традиції та звичаї, пов'язані з певними видами ляльок.

Створені власноруч ляльки-мотанки діти із задоволенням використовують у сюжетно – рольових іграх, іграх – драматизаціях, рухливих іграх тощо.

Для виготовлення ляльок - мотанок необхідна була наявність достатньої кількості різноманітних матеріалів (різної структури та кольору тканина, стрічки, нитки, тасьма тощо). Звичайно, педагоги та діти за допомогою звернулися до батьків, які з радістю відгукнулися, а згодом і самі активно залучилися до співпраці. Навчали батьків мистецтву створення ляльки – мотанки вихователі на батьківських зборах, під час групових та індивідуальних консультацій, проводячи з ними майстер – класи.

Різнманітність, неповторність кожної ляльки та досить велика кількість їх в групах, в сімейних колекціях педагогів та вихованців підштовхнула нас до ідеї створення міні – музею ляльки – мотанки в дошкільному закладі.

В умовах дошкільного закладу неможливо створити експозиції, що відповідають вимогам музейної справи. Тому періодичні та постійно діючі виставки назвали «міні – музеєм». У справжніх музеях не можна торкатися експонатів руками, а от у міні – музеях не лише можна, а й потрібно! Їх можна відвідувати кожного дня, самому міняти, переставляти експонати, брати у руки і розглядати. У звичайному музеї дитина пасивний споглядач, а тут вона творець експозиції.

Створення і функціонування міні – музею ляльки-мотанки було спрямоване на реалізацію таких завдань:

1. Формувати у дітей уявлення про музей, як заклад чи окреме відведене місце для зберігання предметів культурно – історичного значення.
2. Поглибити знання дітей про ляльки – мотанки, їх види та способи виготовлення.
3. Формувати у дітей уявлень про зв'язок народної іграшки (безпосередньо ляльки – мотанки) з побутом та звичаями українського народу.
4. Мати можливість кожному педагогу активніше використовувати ляльки-мотанки в освітньому процесі закладу, а саме, в різних видах дитячої діяльності, наприклад, в сюжетно – рольових іграх, театралізованій діяльності тощо відповідно тематичних циклів освітньо – виховної роботи.
5. Збагачувати розвивальне середовище закладу народними іграшками (ляльками-мотанками), виготовленими власноруч завдяки співпраці педагогічного колективу, вихованців закладу та їх батьків.
6. Активізувати прагнення дітей та дорослих якомога глибше пізнати свій народ, свої національні корені через залучення їх до поповнення експонатів музею.
7. Сприяти формуванню освіченої та розвиненої особистості, вихованню в дитини патріотизму, любові до України.
8. Сприяти розвитку творчого мислення, креативності. Стимулювати дошкільнят до творчого застосування набутих знань та вмінь в ігровій та продуктивних видах діяльності.

Протягом декількох місяців музей започаткував свою роботу. Значним поповненням до експонатів музею стали ляльки-мотанки, виготовлені педагогами на майстер-класі. Згодом був організований конкурс з виготовлення ляльок-мотанок, до якого залучилися педагоги, вихованці та їх батьки. Часто діти приносили з дому різноманітні ляльки-мотанки, виготовлені разом з батьками або придбані на різноманітних ярмарках та виставках. Деякі ляльки-мотанки, які приносили до музею батьки, були для родини вже сімейною реліквією, тому такі ляльки тимчасово знаходилися в музеї. Залучення до експозицій музею експонатів сімейних колекцій, організація та проведення тематичних виставок відповідно календарно-обрядових та державних свят значно підвищило інтерес дітей до музею. Мобільність монтування експозицій дала змогу педагогам проводити в зручний для них час оглядові та тематичні екскурсії, заняття, бесіди, організовувати вікторини, виставки та свята.

Цінним у функціонуванні музею, наявності стійкого інтересу до його експонатів, на нашу думку, було активне поповнення експонатів музею різними за формою, змістом, розмірами ляльками-мотанками, доступність експонатів для малят (наприклад, діти мали можливість просто погратися з лялькою) та дорослих, надання можливості кожному влаштувати в музеї власну авторську експозицію.

Творчою групою у складі вихователя-методиста Долгаль С.Г. та вихователя Шевчук І.В. були розроблені методичні рекомендації та систематизовані матеріали на допомогу педагогічним працівникам у використанні кожного експоната музею відповідно тематичних циклів та календарно-обрядових свят, підібрана художня література, зібрані довідкові матеріали.

Швидко зорієнтуватися і педагогічно вірно використати певний вид ляльки-мотанки або композиції з ляльок в освітньо-виховному процесі допоміг вихователям створений нами каталог, який містив в собі окрему картку на кожний вид ляльки-мотанки, фото наявних в музеї ляльок даного виду, інформацію про історичне значення та «магічні» якості ляльки, рекомендації щодо використання під час тематичних циклів, рекомендовану художню та допоміжну довідкову літературу, інтернет-ресурси, ким виготовлений експонат.

Отже, у вихованні дітей дошкільного віку існує багато проблем, однією з найголовніших в сучасних реаліях є така: як прищепити дитині, зберегти й посилити в ній відчуття причетності до родових, етнонаціональних ціннісних основ і водночас підготувати її до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, технологічних і художніх здобутків людства. Одним із шляхів до розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, є активне використання народної іграшки та, безпосередньо, ляльки-мотанки в освітньо-виховному процесі дошкільного закладу.

Висновок. Використання ляльки-мотанки в освітньому процесі дошкільного закладу сприяло: збагаченню знань дітей про історію життя свого народу, можливість долучитися до його культури; формуванню естетичних почуттів та смаків дошкільнят; вдосконаленню вміння вдало і доречно використовувати в мовленні народний фольклор, образні вирази, метафори, порівняння тощо; формуванню у вихованців основ моралі, добра, дружні відносини між дітьми; формуванню такої важливої моральної якості, як любов до Батьківщини; значному підвищенню інтересу дошкільнят до розмаїття традицій та звичаїв рідного краю; збагаченню знань про працю, побут та відпочинок людей у давні часи, розумінню взаємозв'язку, значення та виникнення певних традицій, звичаїв та обрядових свят в історичному минулому і сьогоденні; збагаченню змісту ігрової діяльності малят; розвитку пізнавальної, емоційної сфер особистості, її творчих здібностей; соціалізації дитини, і, безпосередньо, підготовці дівчаток до виконання найважливіших жіночих функцій – народження та виховання дитини, створення та збереження сімейного затишку; формуванню вміння використовувати вільний час для цікавої і корисної роботи.

Важливо відзначити, що високий рівень результатів у вихованні, навчанні та розвитку вихованців був забезпечений завдяки злагодженій співпраці всіх учасників освітньо-виховного процесу. Спільні заходи національно – патріотичного спрямування дарували всім учасникам освітнього процесу хвилини натхнення та радості, такі важливі і необхідні в нашому повсякденному і не завжди безхмарному житті, сприяли згуртуванню та об'єднанню, формуванню у дітей та утвердженню у педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі. - К.: Вища шк., 2003. - 206 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. — Мюнхен, 1958. — Т.1. — С.202.

3. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). // Педагогіка. – 2005. – №1. – С. 8-10.
 4. Грушевський Марко. Дитячі забавки та ігри усякі. Зібрані по Чигиринщині Київської губернії // Киевская старина. – 1904, июль-август. – С.85.
 5. Духовні витоки українських свят та обрядів. // Упорядник Лемешенко Н.В. – Запоріжжя 2006 – 92 с.
 6. Закон України «Про дошкільну освіту»
 7. Лист МОН України від 27.11.2014р № 1/9-614
 8. Лозован М. Генна пам'ять народної іграшки // Поштовий вісник. – 2008. - № 7.
 9. Найден О.С. Українська народна іграшка. Сміслові та обрядові основи // ОМ - 1991 - №3 - с.27-30
 10. Русова С. Вибрані педагогічні твори. - К.: Освіта, 1996. - 304 с.
- Інтернет ресурси:
1. zolotapalanka.blogspot.com/2012/09/blog-post_11.html
 2. <http://motanka.ucoz.ru>
 3. <http://sites.google.com/site/lalkamotanka/>.
 4. <http://garbuz.org.ua/Narodni-zvichai/2009-02-05-14-32-34.html>.
 5. http://barvinok.ucoz.net/publ/z_babusinoji_skrini/ljalka_motanka_bereginja_rodu/11-1-0-13.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МОДИФІКОВАНОЇ МЕТОДИКИ СПРИЙМАННЯ ЗОБРАЖЕНОГО НА КАРТИНІ ОРГАНАМИ ЧУТТІВ

*Алехнович Олена Іванівна, вихователь Житомирського центру розвитку дитини №5
Житомирської області*

На сучасному етапі розвитку суспільства людство все більше уваги приділяє дошкільному періоду життя людини, становленню його особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій ланці освіти, бо саме в дошкільний період у дітей формуються основи наукового світорозуміння, визначаються способи навчальної діяльності, дитина вчиться жити серед людей. За словами А. М. Леонтьєва, «фактичне формування особистості» відбувається якраз саме в дошкільному віці.

Проблема розвитку дитячих творчих здібностей є досить актуальною на сучасному етапі. Значущість проблеми розвитку дитячої творчості, розкриття і максимальна реалізація творчих здібностей кожної особистості підкреслюється й у державних документах: національній доктрині розвитку освіти в Україні, законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про мову», «Державному компоненті дошкільної освіти », тощо.

Традиція вивчення проблеми мовленнєвих творчих здібностей дошкільників пов'язана з розглядом їх як одного з видів зв'язного висловлювання в умовах навчання мовлення.

Актуальність теми. Проблема дитячої творчості є досить актуальною на сучасному етапі. Дослідження багатьох вчених дозволяють визначити необхідність і можливість розвитку творчих здібностей у дітей вже з дошкільного віку.

Теорія здібностей представлена в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Іщенко, О.Ковальов, Г.Костюк,

С.Кулачківська, В.Крутецький, О.Леонтьєв, М.Лейтес, О.Матюшкін, В.Д.Шадриков, В.М. Ямницький, Дж. Гілфорд, Д. Рензуллі, К.Роджерс, С. Торренс та ін.), які визначають їх як психічні властивості індивіда, що регулюють досягнення людини і слугують умовою життєдіяльності [1, с.430]; як властивості функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції та мають індивідуальну міру прояву і виявляються в успішності та якісній своєрідності засвоєння і реалізації діяльності [2, с. 273]. Мовленнєва діяльність дитини виявляється в її здібностях до мовлення. Ступінь оволодіння нормами рідної мови в дошкільному віці значною мірою залежить від того, наскільки розвинуте в неї чуття мови. [3]

Природу цього явища прагнули пояснити багато хто з учених, які трактували його по-різному. Так, у Ф. Буслаєва і К. Ушинського знаходимо визначення "словесний інстинкт", "дар слова" (розвиток здібностей до свідомого опанування слів рідної мови). К.Д. Ушинський відзначає: "Ви помічаєте, що дитина, бажаючи висловити свою думку, в одному разі вживає один вислів, в іншому — інший, і мимоволі дивується почуттю, з яким вона відчула надзвичайно тонку різницю між двома словами, очевидно дуже схожими. Ви помічаєте також, що дитина, почувши нове для неї слово, починає здебільшого відмінювати його і сполучати з іншими словами цілком правильно. Чи могло б це бути, якби дитина, засвоюючи рідну мову, не засвоювала частинки тієї творчої сили, яка дала народові змогу створити мову?" [4, с. 283].

А. Богуш визначає поняття "чуття мови" як "сукупність відчуттів, які безпосередньо відображають зв'язки й відносини, характерні для мови як складної об'єктивної системи засобів взаємного спілкування людей" [5, с.42]. О.М.Шахнарович — як "деяку систему елементів і правил їх вибору" [6], що розвивається не тільки шляхом наслідування.

Актуальність і недостатня розробленість дослідженої проблеми обумовили вибір теми статті «Розвиток мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку з використанням модифікованої методики сприймання зображеного на картині органами чуттів.»

Метою статті є висвітлення проблеми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з використанням модифікованої методики сприйняття картини різними органами чуттів. Розкриваються сучасні підходи щодо створення умов для удосконалення освітнього процесу з розвитку мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку. Упровадження модифікованої методики сприйняття картини органами чуттів в практику роботи з дітьми сприяє поліпшенню роботи щодо формування словесної творчості дітей на більш високому рівні, розвитку мовленнєвої творчості, розвитку творчої уяви, естетичної чутливості, емоційно — ціннісному ставленню до навколишнього світу, формуванню в дітей вміння передавати свої враження у зв'язному висловлюванні.

Для покращення роботи з формування зв'язного мовлення виокремила основні завдання досвіду: підготовка наукової, практичної та теоретичної бази для роботи за методикою; розробка системи роботи з розвитку мовленнєвих творчих здібностей дітей з використанням методики сприйняття картини органами чуттів з дітьми старшого дошкільного віку; створення відповідних умов для впровадження модифікованої методики в роботі з дітьми; сприяння розвитку мовленнєвої творчості.

Розвиток креативності — одне з важливих завдань Базової програми. Як його реалізовувати у мовленнєвій діяльності? Як запалити у дитини вогник творчого розповідання? Проблема розвитку словесної творчості завжди була однією з найбільш актуальних для дошкільної освіти. Хоча інтерес до словесної творчості у дітей виникає досить рано, але скласти повноцінну художню розповідь дитина старшого дошкільного віку не спроможна. Тому науковці наголошують на важливості самого творчого процесу як невід'ємної складової формування особистості дитини. Творча мовленнєва діяльність виникає в дошкільному віці у процесі спілкування дитини з ровесниками та дорослими, активного пізнання нею довкілля. Відбувається вона на рівні зв'язного висловлювання і є

наступним після словотворчості етапом, на якому дитина здобуває знання про мову і мовлення, творчо опановує мову.

Словесна творчість — це організоване за законами логіки, граматики й композиції мовлення, що має тему, виконує комунікативні функції, наділена відносною самостійністю і завершеністю, може бути розчленованим на більш чи менш значущі структурні компоненти. Компетентність дитини у мовленнєво-творчій діяльності визначається її вмінням виявити творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу.

Творчі розповіді за картиною можливі лише тоді, коли діти вже вміють добре бачити і розуміти картину та відтворювати зміст зображеного у зв'язній розповіді. Заняття з творчого розповідання за картиною проходять у два етапи:

- організація сприймання, розглядання картини;
- навчання розповідання за її змістом.

Ефективним доповненням бесіди за змістом твору живопису є модифікована Н.Гавриш методика сприймання зображеного на картині різними органами чуттів, розроблена російськими науковцями І.Мурашківською і Т. Сидорчук. Методику побудовано на принципах теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Вона спрямована на формування в дітей умінь сприймати зображення через уявні можливі відчуття від зіткнення з різними об'єктами й на навчання передавати свої враження у зв'язному висловлюванні.

Працюючи за програмою «Українське дошкілля», я зіткнулися з проблемою як організувати навчальний процес, щоб старші дошкільники вдало складали творчі розповіді, які методи і прийоми стануть найефективнішими на шляху до поставленої мети. Перший місяць роботи за "старими" методами не привів до бажаних результатів (діти не могли складати логічні, послідовні творчі розповіді за картиною, швидко втомлювалися, були замкнутими, боязкими).

Я вирішили спробувати методи та інструментальні прийоми ТРВЗ.

Кожній людині має бути доступна творчість найвищого рівня. Творчій людині жити нелегко, але вона здатна пізнавати радість відкриття й знаходити собі застосування в різних сферах діяльності.

ТРВЗ – це педагогіка співтворчості, дорослий при цьому – своєрідний поводитир, але в той час іде позаду. Тут немає вчителів та учнів, є одна спільна справа – навчитися логіки мислення. Діти – мудреці й філософи від народження. І цю творчу зарядженість дитини нам, дорослим необхідно розвинути, не розгубити, не розплескати, захопити. Головне – зрозуміти, що дитина, яка думає, шукає, вирішує свої проблеми, - це нормально! А творчий розвиток навчить будь-яку людину прогнозувати наслідки кожного кроку.

Послідовність вправ за цією методикою може бути така:

1.Виокремлення об'єктів, зображених на картині: "Як справжнім дослідникам, вам подобається все вивчати, розглядати, слухати. Якщо так, то ваша рука може швидко й легко перетворитися на зорову (або слухову) трубу, її треба тільки скласти так, щоб

утворилася трубка. А тепер спробуємо подивитися крізь цю трубу та назвати тільки один предмет на картині - великий він чи малий, все одно".

Алгоритм визначення складу картини:

- Перерахувати всі об'єкти на картині.
- Схематично позначити об'єкти на листку паперу
- Згрупувати об'єкти за якою – небудь ознакою.
- Повідомити дітям правило цього етапу «Дивлюся на картину і називаю всі об'єкти»

- Показати дітям емблему даного етапу.

2. Встановлення різного рівня залежностей між об'єктами: "Ви, як справжні дослідники, вже вмієте побачити на картині найдрібнішу, найнепомітнішу річ та назвати її. Проте ніщо не існує саме по собі. Усе із чимось пов'язане. Спробуйте поєднати два будь-які предмети, зображені художником, визначити зв'язок між ними, встановити, чому вони важливі один для одного".

Алгоритм встановлення взаємозв'язків між об'єктами на картині.

- Виділи два об'єкти на картині
- Поясни чому вони між собою пов'язані
- Поєднай ці об'єкти за допомогою стрілок
- Скажи правило даного етапу «Всі об'єкти пов'язані між собою» «Один об'єкт пов'язаний з іншим, тому що»

- Покажи емблему цього етапу.

3. Уявлення об'єктів через сприймання їх різними аналізаторами: "Уявіть, що наша картина незвичайна, і до неї додаються спеціальні навушники (або рукавички), через які можна почути всі звуки (або доторкнутися до будь-чого) на картині. Тож "послухайте" уважно і скажіть, що ви почули".

Алгоритм входження в картину за допомогою різних аналізаторів.

- Подивися на картину зайді в неї.
- Вибери один із аналізаторів, який допоможе тобі «подорожувати» картиною.
- Опиши свої враження.
- Скажи правило цього етапу «Коли я дивлюся на об'єкт я уявляю чим цей об'єкт може пахнути, і які звуки цей об'єкт може вимовляти.

- Відшукай емблему цього етапу.

4. Перетворення об'єктів в часі. "Уявіть, що ви подорожуєте по картині на машині часу. Виберіть об'єкт і уявіть що з ним могло бути в минулому, чи майбутньому.

Алгоритм перетворення об'єктів в часі

- Вибери об'єкт і визнач стан об'єкта в теперішньому часі.
- Уяви минуле (майбутнє) об'єкта змінюючи його ознаки та дії.
- Склади невеличку розповідь (4 – 5 речень) про минуле (майбутнє) об'єкта.
- Скажи правило цього етапу «Я вибираю об'єкт і уявляю, що з ним було раніше, і що з ним буде потім.....

- Відшукай емблему цього етапу.

5. Складання творчої розповіді за сюжетною картиною з опорою на попередні етапи.

Алгоритм складання творчої розповіді

- Обери об'єкт своєї розповіді.
- Розглянь схему розповіді
- Склади свою розповідь.

Щоб твори живопису мали розвивальний та виховний вплив на дитину, необхідні дорослі - посередники між мистецтвом і дитиною. Як зазначає Н. Гавриш, ступінь впливу мистецтва на дитину багато в чому залежить від методики, яку використовує вихователь. Науковець зауважує, на тому, що треба так будувати роботу, щоб діти зрозуміли образ, створений художником, а твір мистецтва викликав у них естетичне переживання, радість, задоволення. [9]

Пропоную авторську розробку системи роботи з розвитку мовленнєвих творчих здібностей дітей з використанням методики сприймання картини органами чуттів з дітьми старшого дошкільного віку згідно «Базового компонента» та програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля».

Система роботи включає:

- орієнтовне планування освітньої роботи з складання творчих розповідей за картиною з використанням модифікованої методики сприймання картини органами чуттів з дітьми старшого дошкільного віку;
- план – сітка планування попередньої роботи з складання творчих розповідей за картинами з дітьми старшого дошкільного віку відповідно тематики картин;
- конспекти занять з освітньої лінії «Мовлення дитини» з складання творчих розповідей за картиною з використанням методики сприймання картини органами чуттів відповідно орієнтовного планування роботи на рік.

Цінним в роботі є те, що в систему роботи включено зроблену добірку матеріалу на допомогу вихователям про використання методу моделювання. Я пропоную різні форми роботи з дітьми за освітніми лініями відповідно програми «Українське дошкілля» в процесі роботи над картиною, добірку художньої літератури, мовленнєвих дидактичних ігор та вправ для попередньої роботи відповідно теми картини, інтерактивні ігри, новітні прийоми роботи за методикою сприймання зображеного на картині органами чуттів, розробленої науковцями І.Мурашківською і Т.Сидорчук на принципах ТРВЗ.

Розроблені мною практичні матеріали допоможуть вихователям дошкільних навчальних закладів, а також батькам в роботі з мовленнєвих творчих здібностей дітей.

Отже, при формуванні мовних навичок у дітей дуже важливим є розвинути творчі та розумові здібності дітей, поглибити знання про навколишній світ, розвинути в дітях бажання творити, змінюючи світ на краще. Виконання цих завдань можливе через ознайомлення дітей з мистецтвом, художньою літературою, які позитивно впливають на почуття і розум дитини, розвивають його сприйнятливість, емоційність. Проблема навчання дошкільнят творчого розповідання стає реально розв'язуваною, якщо педагог, пред'являючи дітям нову картину, потім цілеспрямовано відпрацьовує з ними розумові операції з аналізу картини як цілісної системи і зображених на ній окремих об'єктів.

Нова концепція утворення вимагає йти шляхом розвитку безмежних можливостей людського організму, шляхом розвитку правопівшарного типу мислення, розвитку сенсорної активності, ейдетичної пам'яті, інтуїтивного мислення.

Життєздатність багато в чому забезпечується компетентністю людини, її здатністю нестандартно мислити, бадьорістю й жвавістю духу. Формуванню цих найцінніших накопичень сприяє модифікована методика сприйняття картини органами чуттів. У тому що це все успішно працює, я переконалася на власному досвіді.

Працювати по – старому не можливо, тому що сам час вимагає міняти методи роботи з дітьми. Адже розвиток мовленнєво творчої особистості дуже важливий як для виживання людини, так і для держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. Изд-е 5-е. — М.: Изд-во полит. литературы. 1986. — 514 с.
2. Шумилин А.Т. Талант и творчество // Формирование творческих способностей: сущность, условия, эффективность. Сб. трудов. — Свердловск: СГПИ, 1990. - С. 40-53.
3. Н. Гавриш, І. Котик Методика розвитку мовленнєвої діяльності: - К: Вища школа, 1996.
4. Ушинський К.Д. Рідне слово //Твори: У 6 т. — К.: Рад, школа, 1955. — Т. 1. - С. 269-278.
5. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика. Навч. пос.- Запоріжжя: ЛШС. ЛТД, 2000. - 256 с.
6. Концепція дошкільного виховання в Україні. - К.: Освіта, 1993 —16 с.

7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». – Тернопіль, вид – во «Мандрівець», 2017. – с. 231.
8. Базовий компонент дошкільної освіти/ нова редакція/. – К., 2012. – с. 7, 20 - 22
9. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі – К.: Вид. Дім "Слово", 2010. – с.188 -219.

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ТА СЕНСОРНИХ ЕТАЛОНІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПАЛИЧОК ДЖОРДЖА КЮІЗЕНЕРА

***Жмуцька Оксана Антонівна, вихователь Житомирського центру розвитку дитини №5
Житомирської області***

В Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошується, що сучасна українська освіта може й повинна не тільки передавати молодшому поколінню естафету набутих людством досвіду та знань, але й навчити його творити своє життя, вільно мислити.

Спрямованість освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компонента дошкільної освіти передбачає сформованість доступних для дітей дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів навколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати набуті знання у практичній діяльності (ігровій, трудовій, сенсорно-пізнавальній, математичній тощо), оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у дитини наочно-дійового, наочно-образного, словесно-логічного мислення. Велику роль в розумовому вихованні і в розвитку інтелекту дитини відіграє математичний розвиток [1, с. 7]. Математика володіє унікальним розвиваючим ефектом. Її вивчення сприяє розвитку в дітей дошкільного віку пам'яті, мовлення, уяви, емоцій; формує наполегливість, терпіння, творчий потенціал особистості. Допомогає пізнати взаємозв'язки і залежності оточуючого світу. Потенціал педагога дошкільного закладу полягає не в передачі тих чи інших математичних знань і навичок, а в залученні дітей до матеріалу, що дає джерело вражень для розвитку уяви, зачіпає не тільки чисто інтелектуальну, але й емоційну сферу дитини. Педагог дошкільного навчального закладу(ДНЗ) повинен дати дитині відчуття, що вона зможе зрозуміти, засвоїти не лише основні поняття, але і загальні закономірності. А головне пізнати радість при подоланні труднощів. Тому що, математична освіта - цілеспрямований процес виховання й навчання з метою пізнання дітьми математичних законів, систематизації математичних знань та формування математичних компетентностей, розвитку особистості та формування в дітей цілісної картини світу [4].

Актуальність теми. Сьогодні на зміну жорсткій навчально-дисциплінарної моделі виховання прийшла особистісно-орієнтована модель, заснована на дбайливому і чуйному ставленні до дитини і її розвитку. Нагальною стала проблема індивідуально-диференційованого навчання та корекційної роботи з дітьми. Тому в педагогічній практиці сучасного дошкільного закладу палички Кюїзенера з їх орієнтацією на індивідуальний підхід займають все більше місце. Процес навчання дітей дошкільного віку з формування елементарних математичних уявлень буде протікати успішно, якщо використовувати елементи педагогічної технології "Палички Кюїзенера"

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не потрібно нікого переконувати у тому, що період дошкільного дитинства дуже важливий для всебічного розвитку дитини, адже значна частина здібностей формується у дітей до 5-6 років.

Але це не означає, що потрібно прагнути перетворити дитину на носія енциклопедичних знань. Маємо на увазі важливість не стільки самих по собі знань дошкільників, скільки здатність використовувати їх у різних життєвих ситуаціях, розсудливо поводитися, проявляти високу пізнавальну активність, кмітливість, гнучкість мислення, самостійність суджень, тобто, уміння поводитись, відповідно до своїх вікових можливостей, індивідуального життєвого досвіду та вимог життя.

А вихователь, як організатор, партнер і людина, яка супроводжує дитину у її розвитку має передбачати створення умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини та формування у неї життєвої компетентності. Введення компетентності як пріоритетної категорії в дошкільну освіту означає підготовку дитини до реалій життя, вміння жити в соціумі, користуватися отриманими знаннями. Перебуваючи у постійному пошуку разом з вихованцями, педагог-дошкільник помічає та робить висновки про те, що є найбільш цікавим, розвивальним, з чим можна діяти.

Мої спостереження допомогли зупинити вибір на методиці Кюїзенера. Я маю на меті переконати усіх зацікавлених вихователів у її результативності та корисності.

Методика Кюїзенера — універсальна, вона не суперечить жодній існуючій методиці, а навпаки, вдало їх доповнює. Палички Кюїзенера прості та зрозумілі дітям: вони легко звикають до них ще в зовсім ранньому віці і вже сприймають у якості ігрового матеріалу, а не бачать у них нудне заучування чисел та математичних понять. Цей матеріал широко використовується в дитячих садках Угорщини, Польщі, Бельгії, США, Франції та інших країн. Нашим педагогам він також відомий, але практично використовується недостатньо. Причина, як мені здається, відсутність методичної літератури, дуже обмежені пропозиції самого дидактичного матеріалу на ринку України.

Палички Кюїзенера, як дидактичний засіб, в повній мірі відповідає специфіці й особливостям елементарних математичних уявлень, що формуються у дітей дошкільного віку, а також їх віковим можливостям, рівню розвитку дитячого мислення (в основному наочно-дійового і наочно-образного). У мисленні дитини відбивається перш за все те, що спочатку відбувається в практичних діях з конкретними предметами. Робота з паличками дозволяє перевести практичні, зовнішні дії у внутрішній план, створити повне, чітке і узагальнене уявлення про математичне поняття - кількості, величини [4]. Палички Кюїзенера можна пропонувати дітям з двох років для виконання найбільш простих вправ. Вони можуть використовуватися у другій молодшій, середній, старшій групах ДНЗ. Вправлятися з паличками діти можуть індивідуально або по кілька осіб, невеликими підгрупами. Можлива і фронтальна робота з усіма дітьми. Вихователь пропонує дітям вправи в ігровій формі. Існує два варіанти паличок. Перший - це об'ємні брусочки різної довжини та кольору. Другий варіант складається з плоских смужок 2х2 см, 2х4 см, 2х6 см, 2х8 см, 2х10 см, 2х12 см, 2х14 см, 2х16 см, 2х18 см, 2х20 см. Кольорові набори структуровані наступним чином: біла - позначає число 1 (25 шт.); рожева - позначає число 2 (20 шт.); блакитна - позначає число 3 (16 шт.); червона - позначає число 4 (12 шт.); жовта - позначає число 5 (10 шт.); фіолетова - позначає число 6 (9 шт.); чорна - позначає число 7 (8 шт.); бордова - позначає число 8 (7 шт.); синя - позначає число 9 (5 шт.); помаранчева - позначає число 10 (4 шт.).

Роботу з паличками можна розпочинати в будь-якій віковій групі. При цьому доречно дотримуватись таких умовних етапів роботи з ними:

- ознайомлювальний (сенсорно-ігровий);
- частково-керований (практично - діяльний);
- самостійний (експериментально-дослідний).

Пропоную розглянути особливості застосування паличкових наборів Кюїзенера у різних вікових групах: друга молодша група, можна використовувати паличкові набори Кюїзенера, як об'ємні, так і з плоских смужок. В молодшій групі, коли у дітей формують поняття — один і багато, більше менше, по одному, жодного, застосування паличок Кюїзенера закріплює результат занять з ФЕМУ. З паличками значно легше проводити

заняття на кількість і лічбу. Завдяки паличковим наборам ми можемо знаходити багато предметів та один; розрізняти рівність і нерівність груп предметів за їх кількістю, користуючись прийомами накладання та прикладання; розуміти та вживати у мовленні слова «порівну», «більше», «менше», «стільки ж - скільки»; прийомами накладання та прикладання; розуміти та вживати у мовленні слова «порівну», «більше», «менше», «стільки ж - скільки»; розуміти запитання «скільки?». На заняттях про величину: порівнювати за висотою, довжиною предметів різних розмірів [3]. Отже, на цьому етапі знайомства з паличками діти самостійно зможуть зробити відкриття стосовно властивостей паличок: їх багато, вони різного кольору та розміру, палички одного кольору однакові по довжині, їх можна розкласти по групам. Ігри та вправи на цьому етапі спрямовані на групування паличок за різними ознаками, створення з них різних будівель. При цьому використовують слова «однакові», «різні». В ході ігор дорослий повинен допомогти дитині виділити ознаки, за якими порівнюються палички: колір та довжину. Для цього пропонують дитині наступні завдання: знайди та покажи паличку такого ж кольору (довжини); знайди всі жовті (червоні, сині, інші) палички; знайди всі палички такої самої довжини; візьми по одній паличці різного кольору; знайди і покажи саму коротку (довгу) паличку, назви її колір; візьми дві палички різного кольору і знайди серед них довгу (коротку); розклади палички за кольором; візьми дві палички одного кольору, які вони по довжині?; побудуй килимок, щоб смужки були одного кольору; побудуй килимок так, щоб всі смужки в ньому були різного кольору.

Наступний етап реалізується в середній групі ДНЗ та спрямований на формування в дітей кількісних відношень. Діти опановують вміння співвідносити колір та число, і навпаки, число і колір, вчать «відчувати» числа, тобто навчання відбувається не через абстрактні поняття, які ще складні і незрозумілі для дитини, а через практичні дії [4]. Для цього в кожній грі - вправі закріплюється назва кольору та кількісний склад, число паличок: - знайди і покажи одну (дві, три) паличку, якого вона (вони) кольору?; візьми саму коротку паличку, якого вона кольору? Біла паличка (смужка) це одиниця, число «один»; покажи паличку «три», якого вона кольору?; знайди рожеву паличку, яке число вона позначає? (спочатку числа називаємо по порядку, далі завдання ускладнюється - числа йдуть у роздріб); знайди до палички відповідну цифру; побудуй два квадрата: один з блакитних паличок, а другий з червоних. Який квадрат більший? (чим довша паличка, тим більший квадрат). В орієнтуванні в просторі, використовують об'ємні та площинні набори, з якими також цікаво та легко працювати дітям. Завдяки кольоровій гамі та довжині. Де забезпечується розуміння та вживання у мовленні слів: «вперед (попереду)», «назад (позаду)», «праворуч», «ліворуч», «угору (вгорі)», «вниз (знизу)»; виконувати дії відповідно до цих слів. Де вчимо диференціювати та позначати словами положення предметів у просторі (попереду, нижче, вище, близько, далеко) та напрямки (вниз (донизу), угору (вгорі) [3]. Наприклад: - Якого кольору смужка вгорі (знизу)? Ліворуч викладіть червону смужку, а жовту праворуч; Якого кольору смужка праворуч (ліворуч)? У групі середнього віку, коли діти вчать одночасне встановлення відносної величини різних параметрів предметів, які порівнюються (висока - вища - найвища, коротка - коротша - найкоротша); розкладають предмети за вказаною ознакою в порядку зростання або спадання [3], [5]. Наприклад: Поставте разом блакитну, червону, жовту палички. Яка з них висока - вища - найвища? Викладіть білу, рожеву, блакитну смужки, Яка з них коротка - коротша - найкоротша? Візьміть смужки: червоного, блакитного та рожевого кольорів. Викладіть їх таким чином: довга-довша - найдовша. Лічба в межах п'яти (кількісна та порядкова лічбою) може здійснюватися також за допомогою паличкових наборів - дітям пропонується викласти числові сходинки, розмір яких залежить від рівня підготовки дітей, та дається наступне завдання: «Знайди паличку «один». Якого вона кольору? Поклади її перед собою. А тепер візьми паличку «два». Якого вона кольору? Поклади її під білою паличкою, щоб вийшла сходинка. Знайди «три». Якого кольору «три»? Поклади блакитну паличку під рожеву. Порахуй, скільки в тебе сходинок. Візьми

паличку «чотири». Якого вона кольору? Поклади паличку червоного кольору під блакитну. Зараз візьми паличку «п'ять». Якого кольору? Поклади жовту паличку, щоб вийшла сходинка. Порахуй, скільки в тебе сходинок. Постав пальчик на білу паличку і разом порахуємо, кожного разу переставляючи його. Скільки сходинок? Яка по порядку біла (блакитна, жовта, рожева, червона) паличка? Давай порахуємо: перша, друга, третя, четверта, п'ята (пальчик крокує по сходах, а дитина називає). А тепер порахуємо у зворотному напрямку: п'ята, четверта, третя, друга, перша». Поступово числові сходи збільшуються. Відповідно в ході ігрових вправ діти засвоюють порядкову і кількісну лічбу. Засвоївши основні арифметичні дії на паличках Кюїзенера, діти починають рахувати без їх допомоги.

Пропоную авторську розробку системи роботи з формування елементарних математичних уявлень та сенсорних еталонів у дітей молодшого та середнього дошкільного віку з використанням паличок Джорджа Кюїзенера згідно вимог «Базового компонента» та програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля».

Система роботи включає:

- ☐ Орієнтовне планування роботи з освітньої лінії «Дитина в сенсорно - пізнавальному просторі» для дітей молодшого дошкільного віку з використанням паличок Джорджа Кюїзенера.

- ☐ Орієнтовне планування роботи з освітньої лінії «Дитина в сенсорно - пізнавальному просторі» для дітей середнього дошкільного віку з використанням паличок Джорджа Кюїзенера.

- ☐ Конспекти занять до орієнтовного планування для дітей молодшого дошкільного віку.

- ☐ Конспекти занять до орієнтовного планування для дітей середнього дошкільного віку.

- ☐ Авторська розробка розвиваючих ігор та вправ з використанням паличок Дж. Кюїзенера.

- ☐ Розвиваючі ігри та вправи по темі.

Планомірність розвитку й навчання – один із найважливіших принципів організації комплексу розвивально – виховної роботи. Лише за правильного планування процесу навчання дітей можна успішно реалізувати програму всебічного розвитку особистості дошкільника. Навчальна діяльність з використанням методики «Палички Кюїзенера» дала позитивні результати:

- Діти засвоїли еталони кольору ;
- Засвоїли відношення предметів по довжині , висоті , за масою, об'ємом ;
- набули навичок кількісного і порядкового рахунку, прямого і зворотного рахунку ;
- Вільно орієнтуються у числовому ряді;
- Навчилися називати попереднє і наступне число , порівнювати числа ;
- Навчилися складати і віднімати числа в межах 5;
- Удосконалюються уявлення про геометричні фігури ;
- Навчилися моделювати , конструювати, групувати за кольором і величиною;

Отже, це свідчить про те, що формування сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників з використанням методики Кюїзенера є ефективною. Розроблені мною практичні матеріали допоможуть вихователям дошкільних навчальних закладів, а також батькам в роботі з формування елементарних математичних уявлень та сенсорних еталонів у дітей та дошкільного віку з використанням паличок Джорджа Кюїзенера.

Висновок Сенсорний розвиток, розвиток сприйняття і уявлень про зовнішні властивості речей відіграє важливу роль у загальному процесі розумового розвитку дитини. При відсутності спеціального сенсорного виховання в ранньому і дошкільному дитинстві воно проходить уповільнено, далеко не завжди досягає того рівня, який потрібен для забезпечення подальшого розвитку пізнавальної діяльності дитини, її успішного шкільного навчання, підготовки до всіх видів фізичної та розумової діяльності,

невід'ємною частиною яких є сприйняття. Це привело до необхідності впроваджувати в практику роботи інноваційні методи навчання. «Кольорові палички» є функціональним математичним навчальним матеріалом, який дозволяє у ході тактильної взаємодії («через руки») дитини формувати поняття числової послідовності, складу числа, відношення «більше-менше», «право-ліво», «між», «довше», «вище» тощо. Посібник сприяє розвитку дитячої творчості, наочно-дійового мислення, уваги, орієнтування у просторі, сприймання, дрібної моторики, фантазії та уяви, пізнавальної активності, комбінаторних та конструктивних здібностей.

Впровадження методики «Палички Кюїзенера» в освітній процес сприяло кращому розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей дітей.

На практиці переконана в тому, в тому, що за допомогою цих паличок легко запам'ятовується склад числа з одиниць і малих чисел. Молодші дошкільники залюбки будують сходи, килимки, будиночки, готуючись до сприйняття співвідношення числа й кольору, кольору й числа. За допомогою паличок діти також засвоюють кількісну й порядкову лічбу, вчаться знаходити закономірність і продовжувати ряд чергуючи палички (серіація) та порівнюючи їх за довжиною і висотою.

У своїй подальшій педагогічній діяльності я і надалі особливу роль у вихованні дітей буду віддавати сенсорному вихованню з формування елементарних математичних уявлень та сенсорних еталонів у дітей дошкільного віку з використанням паличок Джорджа Кюїзенера. Сенсорний розвиток дитини складає фундамент загального розвитку, що неможливо без опори на повноцінне сприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. - 1999. - №1.- с. 7
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: «Академ - видав», 2004.-456с.
3. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р., Руханська Л.С., Самін В.Р. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» - Т. «Мандрівець», 2013. - 264с.
- 4.Тарнавська Н. П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять. Навчально - методичний посібник, частина І. - Ж.:ЖДУ імені Івана Франка. 2013.-76с.

МЕРЕЖЕВИЙ ПРОЕКТ «ПІДГОТОВКА ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

***Олійник Лія Миколаївна**, доцент кафедри теорій й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Актуальність теми інновації. Сьогодні, в час розквіту інтернет технологій, перед керівниками закладів дошкільної освіти постає завдання: підвищувати власну інформаційно-комунікаційну компетентність, щоб бути обізнаними самі та вчасно інформувати педагогічних працівників та батьків вихованців стосовно всіх інновацій в освіті. Широкомасштабна освітня реформа, яку спланувало та поступово впроваджує Міністерство освіти і науки України разом із українською громадськістю, відбувається на засадах ідей Концепції «Нова українська школа» розрахована на роки та стосується всіх освітніх ланок. Сьогодні її поступ найбільш вагомо відбувається в початковій освіті. Тому питанням дошкільної освіти, яка є невід'ємним складником системи освіти в Україні та передуює початковій освіті, слід приділяти пильну увагу й ретельно врахувати освітні

зміни. Адже саме випускники закладів дошкільної освіти з 1 вересня 2018 року підуть у перші класи Нової української школи.

Мета і завдання на вирішення яких спрямована інновація.

Метою інновації є створення умов для неперервного розвитку професійної компетентності керівників закладів дошкільної освіти з актуальних освітніх питань за допомогою сучасних інтернет технологій.

Завдання інновації: Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей керівників закладів дошкільної освіти в ході проектно-дослідницької діяльності. Орієнтування керівників закладів дошкільної освіти на застосування інтернет технологій у професійній діяльності. Просвітницька діяльність з метою підвищення інтересу педагогів та батьків до базових якостей особистості, які мають бути сформовані у випускників ЗДО. Надання розуміння, яким має бути освітнє середовище у закладах дошкільної освіти, щоб воно сприяло підготовці старшого дошкільника до навчання у Новій українській школі. Ознайомлення керівників закладів дошкільної освіти з нормативною базою Нової української школи. Формування вмінь щодо проектно-дослідницької діяльності з батьками випускників ЗДО в сучасних умовах з метою просвітництва з питань Нової української школи. Спрямування освітнього процесу ЗДО на формування готовності дітей шостого року життя до навчання в Новій українській початковій школі.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації. На кафедрі теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти спланована та проводиться робота із підвищення кваліфікації керівників дошкільної області із застосуванням новітніх технологій.

Досвід застосовування базових сервісів Google у змішаному навчанні на курсах підвищення кваліфікації у Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти з метою підвищення ІКТ-компетентності педагогів та розгляд перспектив його впровадження для системи післядипломної освіти, надихнув мене на подальше використання хмарних технологій у роботі з керівниками дошкільної Миколаївщини із окресленого вище освітнього питання. Так, 27 вересня 2017 року у МОППО відбувся обласний семінар «Підвищення професійної компетентності керівників закладів дошкільної освіти засобами інтернет-технологій» з метою: набуття нових професійних компетентностей фахівцями дошкільної освіти Миколаївської області; науково-методичної підтримки в упровадженні інтернет-технологій у роботу закладів дошкільної освіти; методологічного забезпечення професійної підтримки керівних кадрів дошкільної освіти Миколаївщини. Із 36 осіб, які взяли участь у заході, 12 керівників дошкільної Миколаївської області виявили бажання працювати у мережевому проекті «Підготовка випускників закладів дошкільної освіти до навчання у Новій українській початковій школі» (далі Проект) у межах міжрегіонального інтернет-марафону, що був ініційований Рівненським ОППО «Поліські мережеві проекти».

До роботи над Проектом долучилися дванадцять керівників дошкільної Миколаївщини, які уміли працювати із законодавчою, науковою, методичною літературою за фахом; мали навички користування комп'ютерною технікою, інтернетом та сервісами Google на рівні користувача. У них була самомотивація, уміння самоорганізуватися та розподіляти власний час на виконання запланованого обсягу роботи самостійно та у підгрупах.

У Законі України «Про освіту» визначено: «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів». Отже, сьогодні види післядипломної освіти мають обиратися з урахуванням зручності для педагогічного працівника та закладу, у якому він працює. Наявність широких пропозицій на ринку освітніх послуг дозволяє педагогу обирати зручні та ефективні способи підвищення кваліфікації. Участь у Проекті із застосуванням хмарних технологій, як засіб

підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної освіти, – є продуктивним доповненням до очної формальної освіти. У такий спосіб кожний керівник має можливість зростати як професіонал без відриву від основної роботи. Долучатися до роботи над Проектом він може з будь-якого пристрою, що має вихід в інтернет, з будь-якого географічно розташованого місця, у зручний для себе час та бути на постійному зв'язку з тьютором Проекту й працювати з колегами у документах зі спільним доступом у режимі онлайн та офлайн.

Метою Проекту було дослідження умов, що забезпечують неперервність двох перших освітянських ланок (дошкільної та початкової освіти) та сприятимуть безкризовому переходу вихованців закладів дошкільної освіти до шкільного навчання. Дослідження дозволило сформулювати методичні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти, щодо підготовки випускників закладів дошкільної освіти до навчання у Новій українській початковій школі.

Узагальненим результатом навчання дошкільної освіти має стати готовність дитини вчитися у початковій школі, яка включає в себе такі складові:

- особистісну – ставлення до школи; сформованість якостей, які дозволять дитині спілкуватися з однолітками і вчителями;
 - соціальну – потреба у спілкуванні; здібність до врахування потреб інших; готовність взяти на себе нову соціальну роль;
 - інтелектуальну – запас конкретних знань; початкові уміння у навчальній діяльності; уміння виокремити навчальну діяльність;
 - емоційну – емоційна рівноваженість; відсутність імпульсивних реакцій;
 - фізичну – розвинені фізичні якості: гнучкість, швидкість, сила; наявність витривалості, що є ключовою характеристикою фізичного розвитку.

Рекомендації педагогам щодо формування компетентного випускника закладу дошкільної освіти, готового навчатися у Новій українській школі:

- Над якою б проблемою ви не працювали, завжди пам'ятайте про високе призначення педагога – допомогти маленькій людині розгадати секрет свого внутрішнього «Я».

- Будьте готові до компетентного усунення суперечок між запитами школи і амбіційними завищеними вимогами окремих батьків щодо підготовки їхніх дітей.

- Візьміть до уваги, що готовність до школи полягає не в тому, що в дитини виявляються вже сформованими базові якості (довільність, ініціативність, самостійність, свобода поведінки, безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка, відповідальність, креативність), а в тому, що вона оволоділа передумовами для їх подальшого розвитку.

- Враховуйте, що перехід дитини з закладу дошкільної освіти до школи є надзвичайно важливим станом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища і розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, і зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей.

- Допоможіть і батькам, і дитині усвідомити, що заклад дошкільної освіти і школа є ланками однієї єдиної системи освіти, а все те, що чекає дитину у школі, є продовженням того, що вона опанувала у дошкільному дитинстві.

- Запам'ятайте, що педагогічними умовами виховання базових якостей є: урізноманітнення форм організації освітнього процесу; надання пріоритету інтерактивним методам навчання і виховання; забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і дітей; блочно-тематичний підхід до планування освітнього процесу на засадах інтеграції.

- Під час організації освітнього процесу якнайповніше використовуйте гру як повноцінний ефективний метод розвитку дітей, що несе в собі значний психотерапевтичний ефект формування у дітей старшого дошкільного віку такі особистісні риси як самостійність, відповідальність, працьовитість.

- Пам'ятайте, інтегроване навчання забезпечує формування у дітей цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно, сприяє поглибленню та розширенню знань, діапазону їх практичного застосування.
- Забезпечуйте орієнтацію дитини на рефлексію, самоаналіз, вироблення власних критеріїв оцінювання, допомагайте дітям у накопиченні досвіду успішної діяльності як визначального мотиву саморозвитку і самовдосконалення.
- Виробляйте нові підходи до забезпечення неперервності, передбачайте єдність методології розуміння і збереження цінностей дитинства, гуманізації навчання.
- Не забувайте, що особливо важливою для майбутніх учнів є фігура першого вчителя, якого вони сприймають як надзвичайну людину, яка розуміє дітей, виявляє душевну турботу про них, зацікавленість у їхніх успіхах, створює оптимістичний настрій, дружелюбну та доброзичливу атмосферу.
- Завжди пам'ятайте слова Ш. О. Амонашвілі: «Діти прагнуть до шкільного життя зовсім не для того, щоб продовжити там свої ігри, а для того, щоб утвердитися у своєму дорослішанні».

Взаємодія учасників Проекту відбувалася у закритій дослідницькій групі команди на Facebook Готуємо до школи. Мережевий проект. На підтримку роботи команди було створено сайт Готуємо до школи, який став міцним ресурсом для роботи з педагогічною та батьківською громадськістю з інформування про Нову українську школу.

5 грудня 2017 з метою висвітлення просування команди керівників закладів дошкільної освіти Миколаївщини в інтернет-марафоні «Поліські мережеві проекти» та обговорення результатів роботи підготовчого етапу Проекту відбувся тренінг регіонального рівня з використання ІКТ у конкурсах професійної майстерності. Також було сплановано командну роботу над Google Документом «Концепція формування компетентного випускника закладу дошкільної освіти, готового навчатися у Новій українській школі».

Робоча онлайн зустріч команди керівників дошкілля Миколаївщини з приводу завершення роботи над основним етапом Проекту відбулася у форматі вебінару 01 березня 2018 з прямою трансляцією на YouTube. У заході взяли участь 13 науково-педагогічних працівників Миколаївського та Рівненського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівники дошкілля Миколаївщини.

До 1 вересня 2018 року триватиме заключний етап роботи над Проектом. Всі його матеріали розміщено на оновленому Сайті Google Готуємо до школи. Попереду важлива робота над Проектом – його апробація. До неї плануємо долучити близько 100 керівників закладів дошкільної освіти Миколаївщини, педагогічні й батьківські колективи цих закладів. Сподіваємося, що наш Проект буде корисним для всіх дорослих, яких хвилюють питання безкризового переходу дитини від дошкільного дитинства до навчання у Новій українській школі.

Отримані результати та висновки щодо ефективності пропонованої інновації. Команда керівників дошкілля Миколаївської області у ході роботи над проектом дійшли висновків:

Освітні реформи повернули дітям дошкільного віку України дитинство. У новітньому Законі України “Про освіту” 2017 року, зазначено, що дошкільна освіта відповідає нульовому рівню Національної рамки кваліфікацій а початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року.

По-перше, на що треба звернути принципову увагу всім, хто причетний до перших двох освітнянських ланок, це те, що у дошкіллі відсутнє поняття компетентність. Фахівці дошкілля оперують терміном компетенція.

Цим термінам надається наступне тлумачення:

Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці;

Компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

У Законі «Про освіту» поняття компетенція відсутнє. А дефініція компетентність має таку трактовку:

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій передбачає, що у дитини впродовж дошкільного віку треба розвинути здатність адекватно діяти у відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем та сформувати готовність до систематичного навчання. На кінець дошкільного дитинства у малюка мають бути елементарні загальні знання про себе та довкілля та розуміння найпростіших причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків. Він має уміти виконувати елементарні завдання у відомих однотипних ситуаціях, у плані комунікації: ситуативно взаємодіяти в обмеженому колі осіб за допомогою інших та реагувати на прості усні повідомлення. Стосовно автономії та відповідальності прописано, що дошкільник виконує завдання під безпосереднім контролем.

Враховуючи все це, колектив розробників Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року під керівництвом А. М. Богуш, який є вітчизняним Державним стандартом дошкільця у семи його освітніх лініях визначив 17 компетенцій, на які мають орієнтуватися вихователі закладів дошкільної освіти, під час підготовки старших дошкільників до навчання у початковій школі. Адже у Базовому компоненті дошкільної освіти «зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи».

По-друге, принципова позиція авторів проекту, стосовно визначення віку, в якому для дитини закінчується дошкільне дитинство та починається систематичне навчання в початковій школі. Віддати дитину до школи у шість або у сім років визначали, та продовжують визначати батьки дитини. Мовленнєвий оборот «як правило», що його було застосовано у Законі “Про освіту” 2017 року у статті 12 п. 4, дає право батькам визначати вік, у якому їхня дитина має йти до школи.

Слід відмітити, що за останні роки серед батьківства спостерігалась тенденція навмисного відтягування віку дитини, у якому вона йшла до школи у бік збільшення. Адже умови для навчання шестирічок у початковій школі не відповідали їхнім фізіологічним та психологічним особливостям. Отже, батьки резонно намагалися «не віднімати у дитини зайвий рік дитинства» та зберегти дитя від нервових розладів та дидактогії – боязні навчання.

Сьогодні у 100 школах країни триває Всеукраїнський, а в 9 школах Миколаївської області – регіональний експеримент з пілотування Держстандарту Нової української початкової школи. З 1 вересня 2018 року всі першокласники в Україні підуть на навчання у Нову українську школу, яке буде тривати 4 роки й поділяється на два цикли: перший цикл – адаптаційно-ігровий (1–2 класи), звикання до шкільного життя; другий – основний (3–4 класи), формування почуття відповідальності й самостійності.

Реформа нової української школи дає батьківській громадськості сподівання на те, що у початковій школі буде створено сучасне освітнє середовище, придатне для навчання дітей у комфортних умовах, що відповідають віковим та індивідуальним особливостям їхніх дітей. А те, що навчання у закладах загальної середньої освіти буде тривати 12 років, ще додатково буде спонукати батьків віддавати дитину до школи у шестирічному віці. Педагоги дошкільця мають надавати достовірну інформацію про Нову українську школу

родинам своїх вихованців та консультувати батьків вихованців, щоб допомогти прийняти індивідуальне та важливе для кожної родини рішення: у якому віці віддати дитину до школи в шість чи в сім років та на яку форму навчання. Адже за Законом «Про освіту»: «Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою, здобувається в інституційних або індивідуальних формах, визначених законодавством, як правило, в закладах освіти». Початкова освіта складає перший рівень повної загальної середньої освіти (стаття 12 п.п. 2-3).

Таким чином у дошкільних закладах освіти до семи років залишаються лише ті діти, яким за медичними показниками буде рекомендовано піти на навчання до школи у сім років – на рік пізніше їхніх однолітків.

По-третє, треба вносити корективи у змістовій частині Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, зважаючи на ті зміни, які відбуваються у сучасній початковій школі. За А. Богуш існують три процеси, які забезпечують неперервність освіти: *Наступність* – передбачає опору на знання, уміння, творчі якості та здібності, які дитина здобула у дошкільному закладі. *Перспективність* – обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи. *Спадкоємність* – успадкування школою діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини на її дошкільному етапі.

Ці процеси вимагають перегляду Базового компоненту дошкільної освіти, з метою визначення «портрета» компетентного випускника закладу дошкільної освіти, готового навчатися у Новій українській школі.

Огляд веб-ресурсів, застосованих у роботі над проектом: Пошта-Gmail, GoogleCalendar, Google-Диск, Blogger, GoogleHangouts, YouTube, Blogger, Google+, Facebook, Viber, Padlet, Coggle та результативність висвітлення проектних питань дають підстави для ствердження, що всі керівники дошкілля Миколаївщини, які взяли участь у роботі над Проектом, значно підвищили професійну кваліфікацію не тільки з актуальних питань дошкільної освіти, а й покращили власну інформаційно-комунікаційну компетентність, без якої професійна діяльність сучасного керівника закладу дошкільної освіти значно ускладнюється.

ПРЯМІ ПОСИЛАННЯ:

1. Сайт «Готуємо до школи» <https://sites.google.com/view/gotuemodoskoli>
2. Вебінар на YouTube: <https://youtu.be/76SIEyFNkWY>
3. Блог «Навчання для майбутнього» <http://liyalno1.blogspot.com/2017/04/google.html>
4. Сайт МОІППО:
 - 4.1. Обласний семінар clc.to/EPvRjA
 - 4.2. Тренінг clc.to/l-H5_w
 - 4.3. Вебінар clc.to/kYXiWA
5. Закрита група <https://www.facebook.com/groups/1928777600471220/>

ДРУЖНА ВЕДМЕЖАТКОВА РОДИНА – ЩАСЛИВА ТА СПОКІЙНА В САДОЧКУ ДИТИНА» (АДАПТОВАНА ДАНСЬКА МЕТОДИКА «ДИТЯЧИЙ САДОК БЕЗ НАСИЛЛЯ – ШКОЛА БЕЗ ЦЬКУВАННЯ»)

***Косенко Наталія Миколаївна, вихователь-методист ДНЗ №8 «Світлячок»
м. Лисичанськ Луганської області***

Базовий компонент дошкільної освіти визначає зміст і державні стандарти якості розвитку, виховання і навчання дитини перших 6-ти років, зокрема формування життєвої компетентності, в основі якої – поєднання здорового тіла, розвиненої душі і соціальної позиції. Життєва компетентність особистості – це широке поняття, яке узагальнює всі

види компетентності в різних сферах діяльності, зокрема ігровій, навчальній, трудовій, побутовій, є складним утворенням, що включає загальні знання, уміння, навички, життєвий досвід, котрі відповідають вимогам життя.

Соціальна компетентність передбачає загальну здатність дитини до освоєння системи соціальних зв'язків та відносин в оточуючому середовищі внаслідок цілеспрямованого навчання, що сприяє успіху в будь-яких напрямках життєдіяльності, зумовлює формування вміння жити повноцінним життям і адаптуватися в суспільстві.

Соціалізація - це засвоєння людиною моралі, моральних норм та цінностей, а також правил поведінки в суспільстві, яке його оточує. Здійснюється соціалізація, головним чином, через спілкування. Бути соціальним у певній життєвій ситуації означає проявляти готовність та здатність контактувати з різними за віком, статтю, спорідненістю, родом діяльності, характерологічними особливостями людьми.

У роботі зі старшими дошкільниками наявні тривожні тенденції. До школи приходять діти, які не готові до розуміння самої організації шкільного життя, погано орієнтуються у відносинах між людьми, не уявляють їхніх соціальних ролей; не знають: коли, з ким і як слід розмовляти; плутають ділові й дружні стосунки або взагалі не розуміють, кого треба слухати – вчителя чи однокласника. Їм не просто знайти своє місце у колективі, включитися до навчальної діяльності, що є свідченням однобічної (інтелектуальної) підготовки до школи. Батьки вважають, що розумовий розвиток набагато важливіший, ніж формування у дітей моральних якостей та принципів. А педагоги, «в погоні за гарними показниками» не приділяють належної уваги соціалізації дитини.

Тож в нагоді нам стала данська методика «Дитячий садок без насилля – школа без цькування», яку ми адаптували до освітніх потреб нашого закладу.

Сутність методики полягає в чотирьох цінностях, які прищеплюються дітям за допомогою освітніх ситуацій і ведмедиків: турбота, толерантність, чесність, сміливість. Ми додали ще взаємодопомогу, співчуття, прощення, дружбу. Дружні відносини у дитячому закладі допомагають дітям стати впевненішими у собі, а це якість, що стане їм в нагоді в школі. Психологи зауважують: «Є чимало дітей, які не впевнені у собі через те, що постійно почуваються об'єктом глузувань. Це починається у дитячому садочку, і на ньому не закінчується. До того ж діти, які були, скажімо, жертвами, ризикують пізніше перетворитися на кривдників. Саме тому важливо втрутитися у цей процес на ранньому етапі та зупинити його у зародку».

Мета методики – прищепити дітям зазначені цінності, навчити більш усвідомлено осмислювати соціальні ситуації, розпізнавати емоції і реагувати з співпереживанням, а також зробити так, щоб батьки, педагоги і дитина стали однією командою, не боялися ділитися один з одним, допомагали і піклувалися один про одного.

Кожна дитина отримує ведмедика і дома, разом з батьками, вирішує, якої статі буде ведмедик, яке у нього ім'я, який пошити одяг. Усі ведмедики однакові, але у кожної дитини є свій особистий, про якого вона піклується. Разом з плюшевими звірами діти вчаться і пізнають довкілля, опановують складний світ людських стосунків та відносин.

Ведмедики відіграють ключову роль, якщо деяким дітям інколи буває складно спілкуватися і ділитися з іншими дітьми і дорослими, то іграшка стає для малюка найкращим другом і радником.

Кожна група по-своєму оформляє місце, де живуть ведмедики кожної дитини. Для них може бути призначене спеціальне місце – стенд з кишеньками, звідки дитина може в будь-який момент взяти свого ведмедика. Вихователю також потрібно запам'ятати нових плюшевих «вихованців» своєї групи.

Є у нас і великі ведмедики – Марічка та Михайлик. Великих ведмедиків всі сім'ї за чергою забирають на вихідні. Батьки і дитина повинні продумати план проведення часу (піти всією сім'єю з ведмедиком до зоопарку, приготувати пиріг, покататися на санчатах,

разом помалювати чи почитати тощо), зробити фоторепортаж, який діти будуть представляти на освітній ситуації.

Освітня ситуація — це ситуація освітнього напруження, що виникає спонтанно або спеціально організована вихователем і розв'язання якої передбачає спільну діяльність усіх її учасників. Її мета — створення разом з дітьми певного освітнього результату (ідей, версій, схем, дослідів) у ході спеціально організованої діяльності.

Кількість освітніх ситуацій, їх змістове наповнення залежать від вікових та психофізіологічних особливостей дітей. Тривалість освітньої ситуації — від кількох хвилин до трьох і більше днів. Можливий також ланцюжок взаємопов'язаних ситуацій під час повсякденної діяльності дошкільнят, системи занять або окремого заняття.

Освітні ситуації з ведмежатами проводимо у групах молодшого віку 1 раз на тиждень, у групах середнього віку — 2 рази на тиждень, у групах старшого дошкільного віку — 3 рази на тиждень. Кожного місяця освітні ситуації присвячені якійсь чесноті (цінності).

Тривалість упродовж дня у молодшій групі — до 10–12 хв., у середній — до 15 хв., у старшій — до 20 хв. Форми організації — групова, підгрупова, індивідуальна. Позиція педагога у взаємодії з дітьми — діяльнісна модель взаємодії. Позиція дитини в освітній діяльності — активність, спрямована на набуття соціального досвіду.

Освітні ситуації розподіляємо наступними чином:

- 1 тиждень — ведмежа поруч;
- 2 тиждень — ведмежа разом;
- 3 тиждень — ведмежа навпроти;
- 4 тиждень — найкращі друзі.

Під час освітньої ситуації «ведмежа поруч» діти сидять у колі поруч з ведмежатами. Такі ситуації присвячені, так би мовити, «теоретичному» ознайомленню дітей з певною цінністю. Вихователь використовує твори художньої літератури, розповіді з власного життя чи історії з життя групи, з дітьми проводяться бесіди, розгляд картин, ілюстрацій.

Під час освітньої ситуації «ведмежа разом» діти сидять у колі, а ведмежата у них на руках. Діти разом з ведмежатами грають у дидактичні ігри («Оціни вчинок», «Навчимо ведмедика чарівним словам», «Сумний, веселий, злий», «Норми поведінки», «Квітка вчинків» тощо), розв'язують поведінкові ситуації, ситуації морального вибору, виконують творчі завдання. Якщо дитина не хоче відповідати за неї відповідає ведмедик. У свого ведмедика дитина може спитати поради.

Під час освітньої ситуації «ведмежа навпроти» діти сидять у колі, а ведмежата навпроти них. Такі ситуації використовуємо для того, щоб навчити дитину описувати свої почуття, емоції, не соромитися висказувати думки стосовно певної проблеми, не боятися вести діалог з будь якою людиною. Застосовуємо ігри «Як я ставлюся до інших», «З ким дружити, а з ким ні?», «Де знайти друзів» тощо.

А освітня ситуація «найкращі друзі» є підсумком всього місяця, ми показуємо дітям, що погане ставлення до однолітків може призвести до втрати кривдником друзів. Під час таких ситуацій застосовуємо принципи сенсорної інтеграції: звукове, аромо, тактильне лото, масажі, хороводні рухливі ігри.

Ведмедики включені в реалізацію методики. Ми зробили bearbox, у якому зберігаються ігри, завдання, обладнання для освітніх ситуацій. Bearbox — це велика коробка бузкового кольору, яку приносять у групу великі ведмедики. Чому саме бузкового? Бузковий колір означає легкість, відкритість і притаманний людям, які несуть в собі творчий початок. І саме плюшеві звірята, а не дорослі, навчають наших малюків. Адже це весело та позитивно, коли тебе навчає м'який плюшевий звір.

Найчастіше використовуємо комунікативно-діалогові (дискусійні), в ході яких генеруються ідеї, що стосуються розв'язання поставленої проблеми, їх обґрунтовують, висловлюють і зіставляють різні погляди, здійснюють рефлексію та ігрові, які доцільно

створювати у предметно-змістовому (імітаційно-ігровому) та соціально-психологічному (рольовому) планах освітніх ситуацій.

Під час розгортання освітніх ситуацій використовуємо чотирикомпонентну структуру (автор К.Крутий).

Частина 1. Комунікативна діяльність Постановка, формулювання проблеми. Вихователь зацікавлює дітей ситуацією, пропонує їм завдання (або його частину) та забезпечує його прийняття (завдання розв'язуються через дослідницько-пошукові та комунікативні ситуації).

Частина 2. Пізнавальна діяльність Висунення припущень та гіпотез шляхом залучення до активної участі частини дітей та кожної дитини.

Частина 3. Перетворювальна діяльність Вибір, перевірка припущень, створення дітьми освітньої продукції у вигляді малюнків, аплікацій, ліплених зображень, моделей, схем для конструювання, планів, виробів, віршів, розповідей тощо, а також зміни особистісних якостей дітей.

Частина 4. Оцінно-контрольна діяльність (рефлексія) Підбиття підсумків, оцінювання досягнень дітей (активізується їхній емоційний відгук на власну діяльність та її результат, тобто отриману освітню продукцію), висновок.

Отже, наводимо приклад освітньої ситуації «Я вибачаюсь!» (тема «Прощення», 4 тиждень):

Частина 1. Комунікативна діяльність. Вихователь звертає увагу дітей, що у деяких кишеньках відсутні ведмежата. Діти висувають, припущення, чому так сталося, куди поділися ведмежата. (діти їх образили і тому вони пішли від них)

Частина 2. Пізнавальна діяльність. Вихователь пропонує запитати у великого ведмежа, як виправити ситуацію. (вибачитися) Щоб вибачитися, треба знати певні слова. Діти по черзі називають слова, які вони знають. Вихователь знайомить з новими словами вибачення. Діти із синельного дроту роблять равликів, промовляючи слова-вибачення: «Вибач мені», «Пробач мене будь ласка», «Перепрошую», «Я більше так не буду». Своїх равликів діти складають у чарівну скриньку. Велике ведмежа нагадує дітям, що маленькі ведмежата люблять бути із дітьми поруч та разом. Тож треба пограти у гру, і ведмежата повернуться. Діти із вихователем починають грати у хороводну гру «Каруселі», під час якої чутно рев ведмедів. Малята знаходять своїх ведмежат у шафі і закінчують гру разом.

Частина 3. Перетворювальна діяльність. Велике ведмежа пропонує ігри із bearbox : «Оціни вчинок», звукове лото, арт-лото «Дружба». (діти сидять у колі на килимку, ведмежата на руках у дітей).

Частина 4. Оцінно – контрольна діяльність (рефлексія). Діти дістають своїх равликів із чарівної скриньки і просять пробачення у ведмежат. (ведмежати навпроти)

До виконання творчих завдань активно включена сім'я дитини. Даючи складні завдання малюкові, які він не може виконати самотужки, батьки залучаються до процесу, що йде тільки на користь. (разом з малятами наші батьки виготовляли «Скриньку приємних спогадів», «Дерево приємних побажань», «Квітку вибачень» (із синельного дроту), малювали найкращого друга, виготовляли подарунки для дітей з центру реабілітації тощо).

У групах, які впроваджують цю методику, помітно знизилася тривожність у дітей, майже нема конфліктних ситуацій поміж дітей, налагоджується тісна співпраця між батьками та дітьми. Ми плануємо і надалі працювати за цією методикою, розробляючи нові форми взаємодії між дітьми, дорослими та ведмежатами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
2. Крутий К. На зміну заняттю – освітні ситуації? Збережемо найкраще і підємо далі // Дошкільне виховання. – 2016 - №9
3. <http://ukrdeti.com>

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІГОР ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ТВОРАМИ ЖИВОПИСУ

*Новікова І.В., вихователь закладу дошкільної освіти №8 «Світлячок»
Лисичанської міської ради Луганської області*

Малювання є одним з найважливіших засобів пізнання світу і розвитку естетичного сприйняття, так як воно пов'язане з самостійною, практичною і творчою діяльністю дитини. Не секрет, що мистецтво як специфічна форма пізнання світу викликає сильний емоційний відгук, чинить величезний вплив на формування особистості дитини на всіх етапах її розвитку, дозволяє ширше і глибше пізнавати навколишнє життя, різноманітність її проявів, побачити її красу і непривабливі сторони.

А. А. Волкова, характеризуючи творчість дошкільнят, писала: «Виховання творчості – різнобічний і складний вплив на дитину. Ми бачили, що у творчій діяльності дорослих беруть участь розум (знання, мислення, уява), характер (сміливість, наполегливість), почуття (любов до краси, захоплення зображенням, думкою). Ці ж сторони особистості ми повинні виховувати в дитині для того, щоб успішніше розвивати в ній творчість. Збагатити розум дитини різноманітними уявленнями, деякими знаннями – значить дати багату поживу для творчості дітей. Навчити дітей уважно придивлятися, бути спостережливими – значить зробити їх подання ясними, більш повними. Це допоможе дітям яскравіше відтворювати у своїй творчості побачене ними».

Сучасна дитина живе в світі електронної культури. Комп'ютери оточують маленьких дітей з народження: і вдома, і в дошкільному закладі. Потужний потік нової інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій, поширення ігрових приставок, електронних іграшок дуже впливають на виховання дошкільників і їх сприйняття навколишнього світу. 5-6 річний малюк вже вільно спілкується з персональним комп'ютером. Істотно змінюється і характер його улюбленої діяльності – гри. На сьогоднішній день дитиною засвоюється тільки та інформація, яка найбільше його зацікавила, найбільш близька, знайома йому, та яка викликає приємні і комфортні почуття. Тому одним із засобів, що володіє унікальною можливістю, підвищення мотивації та вдосконалення навчання сучасного дошкільника, розвитку його творчих здібностей і створення позитивного емоційного фону освітньої діяльності є комп'ютер.

Комп'ютер став необхідним і важливим атрибутом не тільки життєдіяльності дорослих, а й засобом навчання дітей. У закладі дошкільної освіти для оптимізації навчального процесу необхідно застосовувати наочний метод навчання, тому вихователю приходять на допомогу мультимедійні засоби, які дозволяють більш якісно, цікаво та продуктивно надавати інформацію дітям.

Саме застосування ІКТ безпосередньо в образотворчій діяльності дитини може стати доповненням, але ні в якому разі не замінювати живопис, малювання, ліплення та аплікацію, а доповнюють їх, збагачуючи педагогічний процес новими можливостями.

Використовуючи можливості програми PowerPoint, мною були розроблені презентації та ігровий дидактичний матеріал, такий як «Впізнай та назви пори року», «З чого складається пейзаж», «Склади пейзаж», «Які кольори використав художник», «Відгадай жанр живопису», «Визнач настрій картини», «Змішай кольори», «Домалюй пейзаж», «Склади натюрморт», «Склади візерунок», «Склади колірний ряд», «Підбери фарби, які використав художник у своїй картині», «Знайди помилку», «Зміни і подивись» і т. д.

Дидактична гра «Впізнай і назви пору року» (Вихователь почергово відкриває на комп'ютері репродукції картин, діти називають зображену пору року: пояснюють, чому вони так думають).

Дидактична гра «З чого складається пейзаж»

Мета: закріпити знання про жанр живопису - пейзаж, його відмінні і складові особливості, частини. Відібрати ті предмети, на яких зображені елементи, притаманні жанру пейзажу, обґрунтувати свій вибір.

Дидактична гра «Склади пейзаж»

Мета: закріпити знання про складові елементи пейзажу, про ознаки пір року. Скласти композицію з заданим сюжетом.(зимовий, осінній)

Дидактична гра «Які кольори використав художник» («Сонечко» (теплі) та «Дощик» (холодні)).

Мета: поглибити та розширити знання про поняття колір, зацікавити, показавши, що кольори бувають теплих та холодних відтінків. Розвивати кольорове сприйняття.

Дидактична гра «Відгадай жанр живопису»

Мета: Закріпити знання про жанри живопису: розвивати увагу, пам'ять; виховувати бажання пізнавати серед інших жанрів і обґрунтувати свій вибір.

Дидактична гра «Визнач настрій картини»

Мета: формувати вміння дітей відчувати загальний емоційний настрій картини. Розвивати художньо-естетичний смак.

Дидактична гра «Змішай кольори» (можна провести у формі рухливої гри – «Знайди пару»)

Мета: формувати знання дітей з кольорознавства; вчити змішувати кольори, щоб отримувати потрібний; закріпити назви кольорів; розвивати увагу, естетичний смак. Вихователь показує картинку, а діти з відповідними кружечками стають у пару.

Дидактична гра «Частини доби».

Дошкільнятам пропонуються слайди з краєвидами, які яскраво виражають, частини доби; кольорові картки (рожеві, жовті, блакитні, бузкові відтінки). Треба визначити, до якої частини доби (ранок, день, вечір, ніч) відносяться запропоновані на слайдах пейзажі. Обґрунтувати свій вибір короткою описовою розповіддю. Вибрати кольорову картку, з якою асоціюється та чи інша частина доби.

Дидактична гра «З чого складається натюрморт»

Мета:закріпити знання про жанр натюрморту, особливості зображення, складових елементів. Закріпити знання про предметний світ, його призначення та класифікації.

Дидактична гра «Художники – реставратори».

Мета: продовжити знайомство дітей з різними жанрами живопису і роботою художників. Діти відновлюють розрізану на кілька частин репродукцію картини або ілюстрації . По закінченню роботи називають її жанр.

Одним з очевидних переваг мультимедійного заняття є посилення наочності.

- ☐ Перегляд уроків тітоньки Софи;
- ☐ Перегляд презентацій («В музеї», «В художній галереї», «На природі»);
- ☐ Гімнастики для очей;
- ☐ Фізкультхвилинка;
- ☐ Продуктивна діяльність;
- ☐ Музичний супровід та ін.

Нагадаю відому фразу К. Д. Ушинського: «Дитяча природа ясно вимагає наочності. Навчає дитину яким-небудь п'яти невідомим їй словам і вона буде довго й марно мучитися над ними; але пов'яжіть із картинками двадцять таких слів - і дитина засвоїть їх на льоту. Ви пояснюєте дитині дуже просту думку, і вона вас не розуміє; ви пояснюєте тій же дитині складну картину, і вона вас розуміє швидко...»

Використання на заняттях ІКТ призводить до цілого ряду позитивних ефектів: збагачує заняття емоційною забарвленістю; пред'являє інформацію на екрані в ігровій формі, що викликає у дітей великий інтерес; несе в собі подібний тип інформації, зрозумілий дошкільнятам; рухи, звук, мультиплікація надовго привертає увагу дитини; володіє стимулом пізнавальної активності дітей; психологічно полегшує процес засвоєння.

Висновок. Основним завданням занять з ознайомлення з мистецтвом є залучення дітей до світу мистецтва, формування просторової уяви, розвиток навичок творчого сприйняття навколишнього світу. Тому для ефективної роботи вважаю за необхідне використання на заняттях мультимедійної установки. Використання ІКТ у практиці навчання є обов'язковою умовою інтелектуального, творчого, морального розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наталя Коляда. Використання інформаційно-комунікативних технологій в роботі педагога. Інтернетресурси.
2. Горвиць Ю., Поздняк Л. Кому працювати з комп'ютером в дитячому саду [Текст] / Ю. Горвиць, Л. Поздняк // Дошкільне виховання, 1991. - № 5. - С. 95-95.
3. Губіна Т. Н. Мультимедіа презентації як метод навчання [Текст] / Т. Н. Губіна // Молодий вчений. — 2012. — №3. — С. 345-347.
4. Дидактичні гри Ірини Дудко, Олени Білик. <https://anelok.in.ua/>

ДОШКІЛЛЯ ТА ШКОЛА: СПІЛЬНІ КРОКИ, СПІЛЬНА МЕТА

Давидова Олена Василівна, практичний психолог комунального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №3 «Берізка» Білокуракинської селищної ради Луганської області

Актуальність. Останнім часом однією з актуальних проблем розвитку українського суспільства є побудова системи безперервної освіти. Вона зумовлена необхідністю створення умов для переходу дитини з дитячого садка в школу, який є важливим етапом її життя та пов'язаний не лише зі зміною середовища розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, із зіткненням із новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей тощо. Усе це можливе за дотримання принципу наступності дошкільної та початкової освіти.

В даний час особливої актуальності набула проблема наступності між ланками освіти - ДНЗ і школою, а саме послідовний перехід від однієї ланки до іншої, що виражається у збереженні та поступовій зміні змісту, форм, методів, технологій навчання і виховання

Слід зазначити, що наступність між дошкільними і шкільними ланками освіти не повинна розумітися тільки як підготовка дітей до навчання. У дошкільному віці закладаються найважливіші риси майбутньої особистості. Необхідно прагнути до організації єдиного розвиваючого світу – дошкільної та початкової освіти. І саме від педагогів залежить, щоб перехід дітей до школи став більш м'яким, а першокласники могли швидше адаптуватися до нових умов. Саме для цього вчителі повинні знайомитися з формами, методами роботи в дошкільних установах. А ознайомлення самих дошкільнят зі школою, навчальним та громадським життям школярів дає можливість розвинути у них інтерес до школи, бажання вчитися. Також важливу роль у забезпеченні наступності дошкільної і шкільної освіти відіграє детальне вивчення уявлень батьків і педагогів один про одного, що приведе їх до взаємодії та розробці спільних рекомендацій. Але найважливішу роль, в організації наступності дошкільної установи і початкової школи відіграють особистості вихователя і вчителя. Вихователь в дитячому садку - це друга мама, яка може обійняти малюка, погладити по голівці і дитина тягнеться до свого вихователя. А прийшовши до школи його зустрічає вчитель. Все відразу змінюється: учень повинен дотримуватися дистанції між собою і вчителем. Тому й адаптація учня до школи більш затяжна, ніж в дитячому садку.

Не слід забувати, що важливим аспектом є психологічна готовність дитини до навчання у школі. У психологічному словнику поняття "Готовність до шкільного

навчання" розглядається як сукупність морфо-фізіологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного, організованого шкільного навчання. Готовність до шкільного навчання - це бажання і усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх протиріч, які визначають мотивацію до навчальної діяльності.

У 2016 році був розроблений проект «Майбутній першокласник», головна мета якого, налагодити тісну співпрацю зі школою, поступове знайомство зі шкільним життям, що сприятиме покращенню мотиваційного компоненту та прискорить формування внутрішньої позиції школяра.

Науково-теоретичні основи висунутої проблематики

У психолого-педагогічній літературі проблема адаптації вивчалась на різних рівнях – від розкриття змісту самого поняття (Ю.Александровський, Ф.Березін, В.Казначеев) до виявлення особливостей її прояву в різних видах діяльності (В.Мерлін, В.Рожественський, Я.Стреляу) та чинників, які детермінують цей процес у тих чи інших умовах (О.Мороз, М.Раттер). Проблемам соціальної адаптації і дезадаптації особистості присвятили свої праці К.О.Абульханова-Славська, Г.О.Балл, Ф.Б.Березін, М.Й.Боришевський, Л.В.Дзюбко та ін. Питання профілактики дезадаптації особистості в умовах навчального закладу досить широко представлена у працях українських науковців: О.О.Єжова, Л.В.Кальченко, Л.І.Мішик, В.М.Оржеховська тощо. Незважаючи на те, що в даний час адаптації дітей до школи приділяється значна увага, імовірні проблеми намагаються вирішити в основному за допомогою надання психологічної підтримки шляхом зниження тривожності, підвищення впевненості в собі, тоді, коли дитина прийшла вже до школи, але мало уваги приділяється саме запобіганню виникнення цих проявів. Щоб адаптаційний період був максимально легким, необхідно готувати дитину ще з дитячого садочка.

Адаптацію до шкільного навчання можна розглядати у трьох базових ракурсах: фізіологічна, психологічна і соціальна. У дійсності всі елементи адаптації певною мірою взаємодетерміновані і корелюються між собою. Зазвичай фізіологічна адаптація відрізняється найменшою тривалістю (до кількох тижнів), позначається на пристосуванні до зміни режиму життєдіяльності, нового порядку дня тощо. Крізь призму пристосування молодших школярів до умов навчання у ЗОШ слід особливу увагу приділити адаптації соціально-психологічній – активному пристосуванню індивіда до нових умов середовища і оточення, перебудову пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер особистості при переході до нового етапу життєдіяльності. Дослідники називають багато критеріїв оцінки процесу адаптації. Л.С.Гармаш, виходячи із провідного виду діяльності молодших школярів – навчальної діяльності, пропонує оцінювати ефективність адаптації саме за навчальними успіхами дитини [4].

Дошкільний та молодший шкільний вік є сензитивними періодами соціального становлення особистості як повноцінного члена суспільства. Значно розширюється сфера соціальних контактів дитини. На думку М.Р.Битянової, М.М.Врублевської та інших дослідників, саме в початковій школі починають формуватися системи відносин дитини зі світом і самою собою, ті стійкі форми взаємин з однолітками й дорослими та базові навчальні установки, які істотною мірою визначають надалі успішність її шкільного навчання, можливості особистісної самореалізації в шкільному середовищі [6]. Особливістю навчальної діяльності є засвоєння молодшим школярем нових правил. За виконанням правила лежить система відносин дитини з дорослою людиною. Коли дитина підпорядковується правилу, то спілкування з дорослим приносить їй задоволення, переконує Л.М.Обухова. Спочатку правила виконуються у присутності дорослого, потім з опорою на предмет, що заміщає дорослого, і, нарешті, правило стає внутрішнім [7]. Т.В.Морозкіна пов'язує появу відповідальності у молодших школярів із прийняттям вимог моралі І.Д.Бех, В.С.Мухіна, Р.С.Немов акцентують в молодшому шкільному віці

особливий розвиток самооцінки, товариськості, відповідальності, моральних і соціальних якостей, почуттів: доброти, чуйності, емпатії. У школярів з'являється особлива вольова дія – вчинок, орієнтований на інтереси оточуючих людей [10].

Адаптацією є універсальна форма взаємодії людини з оточуючим середовищем. Це складне соціально зумовлене явище охоплює три рівні адаптивної поведінки людини: біологічний, психологічний і соціальний з провідною роллю останнього. Адаптивну діяльність людей мотивують соціально зумовлені потреби, однак водночас для неї властиве і специфічно біологічне, притаманне людському організму. Все це характеризує адаптацію як цілісний біопсихосоціальний процес. Як зазначалося раніше, процес адаптації першокласників до навчання протікає на всіх її рівнях: біологічному (пристосування до нового режиму навчання й життя); психологічному (входження до нової системи вимог, пов'язаних з виконанням навчальної діяльності) та соціальному (входження до учнівського колективу). Наслідок: неорганізованість, неуважність, залежність від дорослих, порушення спілкування, слабка успішність. В біологічній (фізіологічній) адаптації першокласника виділяють декілька етапів: - гостра адаптація (перші 2-3 тижні). Найважчий час для дитини. В даний період на всі нові впливи організм дитини відповідає значною напругою практично всіх своїх систем, і як результат – багато першокласників у вересні хворіє; - нестійке пристосування – організм дитини знаходить адекватні, близькі до оптимальних варіантів реакцій на нові умови; - період відносно стійкого пристосування – організм реагує на навантаження з меншою напругою [9]. Психологічна адаптація являє собою процес мотивації адаптивної поведінки людини, формування мети і програми її реалізації у ситуаціях, що відзначаються значною новизною та значущістю. Це процес взаємодії особистості дитини із середовищем, за якого дитина повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значущих зв'язків. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних засобів і способів задоволення основних її потреб, до яких належать потреба в безпеці, фізіологічні потреби (у їжі, сні, відпочинку тощо), потреба в прийнятті та любові, у визнанні та повазі, у самовираженні, самоствердженні й у розвитку. Тим самим закладаються можливості для успішної соціальної адаптації й соціалізації дитини.

Соціальна адаптація визначається як процес, за допомогою якого дитина досягає стану соціальної рівноваги при відсутності переживання конфлікту із оточуючими людьми. Соціальну адаптацію розглядають як завершальний, підсумковий етап адаптації в цілому, що забезпечує як фізіологічне і психологічне, так і соціальне благополуччя особистості. Першокласник повинен пристосуватись до вимог тих соціальних груп, що характерні для школи (учнівська група, вчителі, інші класи тощо).

Соціальна адаптація проходить чотири основних стадії: - врівноваження – встановлення рівноваги між групою та особистістю, які проявляють взаємну терпимість до системи вподобань і стереотипів поведінки один одного; - псевдоадаптація – поєднання зовнішньої пристосованості до соціальної групи з негативним ставленням до її норм і вимог; - пристосування – визнання і прийняття систем вподобань нової соціальної спільноти, взаємні поступки; - уподібнення – психологічна переорієнтація особистості, трансформація колишніх поглядів, орієнтацій, установок відповідно до нової ситуації [2]. Критеріями успішного адаптаційного процесу в школі, з одного боку – є продуктивність учбової діяльності, а з іншого – психологічний стан школяра, його емоційне самопочуття, відсутність внутрішнього напруження та дискомфорту. Більшість учнів адаптується до умов навчання школи досить швидко, приймаючи вимоги навчально-виховного процесу.

Серед чинників, що впливають на успішність адаптації першокласника до навчання у школі велике значення має зміна соціальної позиції: з дитини-дошкільника вона перетворюється на учня школи, вперше в своєму житті дитина стає членом суспільства зі своїми і суспільно-громадськими обов'язками.

Зі вступом до школи у дитини відбувається зміна провідної діяльності: з ігрової на навчальну діяльність. Діти-школярі починають «навчитися вчитися», тобто запам'ятовувати учбовий матеріал, формулювати відповідь, вирішувати задачі. Вони зобов'язані робити те, що їм не завжди хочеться робити; повинні контролювати свою поведінку, бути уважними на уроках.

Важливим чинником адаптації дитини до школи виступає її соціальне оточення: вчитель, клас, сім'я. Ставлення вчителя до дитини впливає на успішність її подальшого навчання в школі. Набута позиція першокласника в класі серед однолітків та сімейна ситуація, в якій опиняється дитина на початку свого навчання в школі також визначає успішність адаптації до навчання.

Отже, період адаптації першокласника пов'язаний із трансформацією раніше сформованих у нього стереотипів поведінки й навичок життєдіяльності, що призводить не лише до низки утруднень у взаємодії з оточуючим світом і в повсякденному житті, а й нерідко спричиняє погіршення навчальних успіхів. В процесі адаптації першокласника виділяють такі адаптаційні рівні: Високий – першокласник позитивно ставиться до школи, її правила і вимог. Навчальний матеріал засвоює легко. Глибоко й повно опановує програмовий матеріал, розв'язує ускладнені задачі, чемний, уважно вислуховує вказівки, пояснення вчителя. Доручення виконує охоче і сумлінно, без зовнішнього контролю. Виявляє високу зацікавленість до самостійної роботи, готується до всіх уроків. Має у класі позитивний статус.

Середній – першокласник позитивно ставиться до школи, відвідування уроків не спричиняє негативних переживань. Розуміє навчальний матеріал, коли вчитель пояснює його досить детально й наочно. Засвоює основний зміст програми з усіх предметів, самостійно розв'язує типові задачі. Зосереджений і уважний під час виконання завдань, доручень, вказівок учителя, разом з тим потребує контролю з боку дорослого. Зосередженим буває тільки тоді, коли робить щось цікаве для себе. Майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання. Доручення виконує сумлінно. Дружить з багатьма однокласниками.

Низький – першокласник негативно або байдуже ставиться до школи. Спостерігаються порушення дисципліни. Самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання самостійних завдань не виявляє до них інтересу. До уроків готується нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичних нагадувань як з боку учителя, так і з боку батьків. Для розуміння нового матеріалу потребує значної допомоги вчителя і батьків. Доручення виконує під контролем і без особливого бажання [1].

У випадку коли дитина не може адаптуватися до навчання у школі у неї виникає шкільна дезадаптація. Вона визначається як багатофакторний процес зниження і порушення здатності дитини до навчання внаслідок невідповідності умов та вимог навчального процесу, найближчого соціального середовища її психофізіологічних можливостей і потреб. Провідними причинами, з одного боку, є особливості дитини (її неможливість в силу особистісних причин реалізувати свої здібності і потреби), а з іншого боку, особливості мікросоціального оточення і неадекватні умови шкільного навчання [10]. Також шкільну дезадаптацію розглядають як переважно соціально - педагогічне явище, у формуванні якого визначальне значення належить сукупним педагогічним і власне шкільним чинникам [2]. А також як складне соціально- психологічне явище, суть якого становить неможливість для дитини знайти в просторі шкільного навчання «своє місце», на якому вона може бути прийнятою такою, яка вона є, зберігаючи і розвиваючи свою ідентичність, потенції і можливості для самореалізації та самоактуалізації. Основні проблеми соціалізації молодшого школяра в перші місяці відвідування школи можна позначити як труднощі адаптації дитини до вимог навчання в школі. До них належать наступні типи труднощів:

- зміна режиму життєдіяльності. Дорослий повинен чітко, зрозуміло розкривати вимоги та доброзичливо контролювати їх виконання, використовуючи переважно схвалення дій дитини.

- специфіка відносин з учителем. Учитель займає іншу позицію, ніж вихователь дошкільного закладу. Він оцінює, насамперед, результати діяльності учня, а не його особистість. Дитина ж прагне до схвалення своїх дій з боку дорослого, а при відсутності схвалення вважає, що дорослий його «не любить».

- нові вимоги в сім'ї, члени якої починають серйозніше ставитись до дитини, до її діяльності в школі. Зростає обов'язковість у поведінці дитини. У центрі відносин з батьками - результати й процес учіння.

- згасання інтересу до школи при появі перших труднощів у навчанні, коли потрібно докласти зусиль, проявити наполегливість, працелюбність. Подальший розвиток позитивної навчальної мотивації залежить від формування навчальної діяльності. Р.В.Овчарова [8] зазначає, що проблема шкільної дезадаптації може проявлятися в різних формах, мати різні причини, наслідки і локус скарг.

Перша форма. Несформованість елементів і навичок навчальної діяльності. Причинами є індивідуальні особливості інтелектуального розвитку, педагогічна занедбаність. Наслідком: погана успішність. Локус скарг: погана успішність з усіх предметів, погане читання, відставання з математики, погана пам'ять, неухважність, учень мовчить на уроках, боїться відповідати, хоча знає; невпевненість у собі; тривалість підготовки уроків, тривожність, занижена самооцінка. Пасивність, песимізм; розчарування школою, пропуск уроків, втечі зі школи.

Друга форма. Несформованість мотивації учіння, спрямованість на інші, позашкільні види діяльності. Причина: інфантилізм виховання, гіперопіка, несприятливі фактори, що зруйнували позитивну мотивацію (шкільні між особистісні відносини, неадекватне оцінювання навчальної діяльності). Наслідок: погана успішність і поведінка на фоні достатньо високого рівня пізнавальних здібностей. Локус скарг: тривога з приводу індивідуально-особистісних якостей – повільності. Інертності, некоммунікабельності, егоїстичності впертості, неорганізованості, стомлюваності, агресивності, озлобленості, страхів, брехливості.

Третя форма. Нездатність до довільної регуляції поведінки, уваги, навчальної діяльності. Причина: особливості сімейного виховання (гіперпротекція або домінуюча гіпопротекція), той самий тип виховання в дитячому садочку і початковій школі. Наслідок: неорганізованість, неухважність, залежність від дорослих, порушення спілкування. слабка успішність.

Локус скарг: тривога з приводу особливостей поведінки, навчальної діяльності і спілкування дитини з ровесниками і дорослими, нетовариськість. Замкненість, відсутність друзів; невміння дружини із ровесниками; погані відносини з учителями, дитину дратують у школі, б'ють у класі; погані відносини між дітьми в сім'ї, відсутність бажання грати з ровесниками, тяжіння до «поганих дітей» нерозуміння дитини [8].

Опис інновації Проект поділяється на дві основні частини:

I частина проекту з 1 вересня – 31 грудня.

Робота з дітьми:

Мета: дати елементарні знання про навчання дітей у школі; формувати поняття чим відрізняється урок від заняття; програвання шкільного життя під час сюжетно-рольової гри «Школа»; покращення емоційно-вольової та інтелектуальної готовності під час занять, ігрової діяльності та у повсякденному житті дошкільника; налаштування майбутнього школяра на позитивні зміни, шляхом створення проблемних ситуацій під час ігрових та навчально-виховних моментів; поступова зміна ігрової діяльності на навчальну.

1) Екскурсія до школи.

2) Заняття з дзвоником (розвиток емоційно-вольової сфери)

3) ігри з інтелектуальним навантаженням (розвиток інтелектуальної сфери дошкільника)

4) Розігрування проблемних ситуацій (розвиток соціальної сфери)

5) Читання оповідань про школу (розвиток мотиваційної сфери).

6) Свята та розваги з використанням психосоціальних ігор.

7) Індивідуальні та групові розвиваючі заняття з психологом.

Робота з батьками:

Мета: дати знання психологічної готовності дитини, до навчання у школі, звернути особливу увагу батьків про підготовку дитини до навчання, покращити взаєморозуміння «дорослий – дитина», розвивати бажання дорослих бути не лише люблячими батьками, а й стати наставником та другом для своєї дитини.

Проведення зборів, індивідуальних та групових консультацій, круглих столів, вікторин, розваги та свята разом з дітьми.

Робота з педагогами:

Мета: ознайомлення з віковими особливостями дітей та як вони впливають на інтелектуальний розвиток, розширення знань, щодо емоційно - вольового та мотиваційного компоненту психологічної готовності дитини до навчання у школі; допомогти створити сприятливе середовище для виховання, навчання та підготовки дитини до школи.

Семінари-тренінги, вікторини, консультації.

II частина проекту з 1 січня - 31 травня.

Робота з дітьми:

1) Перша діагностика «Психологічної готовності до навчання у школі»

2) За результатами діагностики розробка індивідуальних та групових розвиваючих занять, щодо покращення інтелектуальної, емоційно - вольової та мотиваційної готовності до навчання

3) Проведення розвиваючих занять з психологом.

4) Заняття з психологом у школі, з метою покращення емоційно – вольової та мотиваційної сфери майбутнього школяра

5) Повторна діагностика «Психологічна готовність дітей до навчання у школі»

Робота з батьками:

1) Тренінг «Налагодження комунікацій з власною дитиною»

2) Родинне свято «Єдина родина – щаслива дитина»

3) Семінар з елементами тренінгу «Психологічна готовність до навчання у школі»

4) Засідання клубу «Батьки майбутніх школярів»

5) «Поради батькам майбутніх першокласників»

6) Участь батьків на випускному святі дітей старшої групи.

Робота з педагогами

1) Тренінг «Профілактика професійного вигорання»

2) Семінар «Як допомогти дитині налаштуватися на навчання у школі»

3) Вікторина «Готуємо дитину до шкільного життя»

4) Консультації з питань навчання та виховання дітей з особливими потребами.

5) Розробка спільних занять зі шкільним психологом.

6) Відвідування вчителів занять в старшій групі.

7) Участь у випускному святі майбутніх першокласників.

Проект починається 1 вересня з екскурсії до школи – перше знайомство з школярами, зі школою та класом. Діти отримали елементарні знання про школу, правила поведінки школярів на уроці та завітали до класу, де мали змогу самостійно обрати місце за партою та відчувати себе учнем. Маса позитивних вражень від екскурсії не лише підняли настрій кожній дитині, а й налаштували дошкільнят на навчання.

Протягом першого навчального півріччя, виховання та навчання дітей старшої групи було більш насиченим, деякі режимні моменти наближені до шкільного життя:

дзвоник, який оповіщає про початок та кінець заняття, правила поведінки як на справжньому уроці, ігри з інтелектуальним навантаженням, програвання проблемних ситуацій, які можуть виникнути у школі в адаптаційний період і т. п.

Паралельно з цим, проводилась тісна співпраця з батьками та педагогами старої групи. А саме проведення індивідуальних та групових консультацій за запитом, семінари-тренінги, свята та розваги за участю батьків. Сумісні заходи допомагають батьками краще зрозуміти потреби власної дитини, налагодити тісний контакт та взаєморозуміння, підібрати більш ефективну модель виховання та навчання.

З січня починається тісна співпраця зі шкільним психологом, разом з нею ми розробили розвиваючі заняття для майбутніх першокласників, які направлені на розвиток емоційно – вольової та мотиваційної готовності дошкільника. Саме з цією метою були проведені заняття з малими підгрупами дітей з ДНЗ «Сонечко» та ДНЗ «Берізка». Підгрупи формувалися відповідно віковим особливостям та за результатами діагностичної роботи. Першими йшли старші діти, яким вже виповнилося шість років. На цих заняттях діти в невимушеній формі ознайомились з шкільним життям: чим відрізняється урок від перерви, навіщо дзвоник та основними правилами поведінки школярів. Деякі діти були присутні на справжньому уроці, а деякі спробували себе у ролі учнів. Діти мали змогу в невимушеній формі ознайомитися з зовнішнім виглядом класу, його оснащенням та правилами поведінки під час уроку.

На перерві діти мали змогу відчувати себе школярами: де не лише спостерігали за відпочинком старших школярів, а й були ознайомлені з місцями корисного та безпечного відпочинку, пограли у рухливі ігри та мали змогу повеселитися та зняти емоційне напруження від перебування у школі.

В ході проведення занять ми мали змогу спостерігати за кожною дитиною та разом зі шкільним психологом розробили ряд рекомендацій, які є актуальними для дітей.

Продовжується робота повторною діагностикою, після відвідування занять у школі, за результатами якої рівень психологічної готовності до навчання показує значно кращі результати.

Налагодження взаємодії між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом продовжується з відвідуванням вчителями розважальних заходів та занять в ДНЗ. Саме спілкування вчителів з майбутніми школярами, в звичному для дітей середовищі, наближує та налагоджує стосунки, що позитивно впливає на розвиток соціальної сфери дошкільника.

Робота з батьками включає не лише участь у розвагах та святах, а й даються незвичні «домашні завдання» - «Склади казочку для котика разом з мамою», «Посади сімейне дерево разом з татом», «Складіть план для сімейного відпочинку», «Зроби фото сімейного відпочинку на природі» і т. п. Таким чином, в невимушеній формі, родинні стосунки поліпшуються, батьки не лише більше приділяють уваги своїм дітям, а й знаходять час для власного, корисного відпочинку у колі родини.

Висновки. Підводячи підсумки реалізації даного проекту, усі учасники без винятку, відчували позитивні результати. Але головним показником стали відгуки батьків та вчителів у вересні - жовтні 2016 року. Вчителі початкових класів зауважили, що діти, які приймали участь у проекті «Майбутній першокласник», набагато швидше адаптувалися у новому шкільному середовищі, що позитивно відобразилось не лише на емоційному стані, а й значно підвищує рівень знань першокласника

Робота над проектом триває і на теперішній час, нещодавно майбутні першокласники, теж відвідали школу і завітали до дітей, які першими приймали участь у проекті та мають високі результати не лише у навчанні, а й беруть активну участь у шкільному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах/ Упоряд. Т. Червона.– К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.

2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с. 4.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. — М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. — 384 с. 3. Кирилів В. О. Реалізація принципу розвивального навчання.
4. Кривчикова О. Психомоторний стан як фактор адаптації учнів початкових класів до умов навчання в школі / Олена Кривчикова, Тетяна Лясота // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2008. – №2. – С. 162-164.
6. Крупник Г.А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу / Крупник Г.А. // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 251-257.
7. Обухова Л.Ф. Детская (возрастная) психология : Ученик / Обухова Л.Ф. –М.,1996. – 374 с.
8. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. / Р. В. Овчарова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 240 с.
9. Олейниченко С. Н. Адаптация первоклассников к школе. / С. Н. Олейниченко. – Режим доступа : nsportal.ru/
10. Поліщук С.А. Вольові якості у молодших школярів / С.А. Поліщук // Початкова школа. – 2000. – №2. – С. 40-41.
10. Северный А. А. Проблемы междисциплинарного взаимодействия при коррекции школьной дезадаптации / А. А. Северный // Школьная дезадаптация: Эмоциональные и стрессовые расстройства у детей и подростков. Материалы Всероссийской научно-практической конференции 25-27 октября 1995 г. – М., 1995. – С. 11-17

ВИКОРИСТАННЯ КОКТЕЙЛЬНИХ ТРУБОЧОК ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

***Мартиненко Г.В.,** вихователь Куп'янського закладу дошкільної освіти №4 «Чебурашка»
Куп'янської міської ради Харківської області*

На сучасному етапі розвитку дитини, актуальною проблемою є розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку. З раннього дитинства ми навчаємо та розвиваємо дитину різними засобами. Для творчої дитини в майбутньому відкривається різноманітний світ. Тому задача педагога – навчити дитину бачити прекрасне в оточуючому світі, навколо себе. Якщо раніше ми навчали дитину малювати фарбами та пензликом, то зараз є дуже багато не традиційних засобів малювання; аплікацію виконували за допомогою клею та кольорового паперу, то зараз можна використовувати природний матеріал та покладковий; конструювали раніше з будівельного матеріалу, паперу та різних видів конструктору, то зараз можна замінити цей традиційний матеріал.

Для гри дитині зовсім не обов'язково мати безліч іграшок. Досить часто звичайні підручні матеріали можуть стати найцікавішою забавою для дитини. Нещодавно я звернула увагу на елементарну річ, якою ми користуємося в повсякденному житті, це коктейльні трубочки. З такого прекрасного та елементарного матеріалу можна творити шедеври. З їх допомогою можна не тільки пити сік, а й цікаво грати. Головне - покажіть дитині, що можна з ними робити, а далі фантазія малюка сама знайде їм застосування.

Розвивати дитину краще за допомогою ігор. Це твердження вже ніхто не оскаржує: його можна сміливо визнати аксіомою. І не дивно, адже гра становить основу пізнання і життя дитинки. Важливе місце в розвитку малюка займає розвиток дрібної моторики, яка

впливає на розумові процеси дитини, сприяє поліпшенню пам'яті, координації та інших корисних навичок.

Так, наприклад, можна із трубочок будувати башти. А якщо увімкнути фантазію, то навіть проектувати цілі міста, використовуючи все, що можна нанизати на трубочки. А якщо малюк не дуже сильний у будівництві, можна зробити смішного різнобарвного їжака. Тут вам знадобляться ножиці та пластилін.

Дітей старшого віку можна вже знайомити з цифрами і буквами, навчати азам лічби. І знову ж таки - допоможуть трубочки для коктейлю.

Вироби, зроблені своїми руками разом з малюком, допоможуть не тільки скрасити дозвілля, але і навчити дитину працьовитості.

Фахівці вважають, що час, проведений з дитиною, має величезне значення для його виховання.

Малювання. За допомогою коктейльної трубочки можна малювати. Є така техніка малювання як «Плямографія». Де дитина робить пляму та за допомогою своєї фантазії домальовує деталі, тим самим формуючи шедевр.

Аплікація. Також за допомогою таких матеріалів ми разом з дитиною зможемо робити аплікацію. Для цього необхідна картка з нанесеним на неї пластиліном та різнокольорові кільця з коктейльної трубочки (кільця нарізуються з трубочки) Таким самим чином дитині пропонують зробити мозаїку того чи іншого предмету.

Конструювання. Конструктор з коктейльних трубочок. Спробуйте зібрати піраміду з трубочок. Щоб вона трималася, протягніть нитки крізь трубочки і зв'яжіть їх.. Дитині пропонують трубочки різної довжини та картку зразок. Пізніше дитина вчиться фантазувати і конструювати за своєю уявою.

Намісто. Спробуйте нанизати на ниточку або стрічку різнокольорові деталі трубочок. Вийде намисто. Якщо чергувати коктейльні трубочки з намистинками, то виглядає таке намисто дуже ошатно.

Лабіринти. Якщо використовувати будівельні хрестики для з'єднання деталей трубочок, можна навіть зробити цілий лабіринт.

Використання коктейльних трубочок для розвитку дихання та пошуково-дослідницької діяльності.

Дихальна гімнастика: Вправа «Зажени м'яч в ворота», «Знайди повітря в воді».

Надуваємо мильні бульбашки. Зв'яжіть кілька трубочок разом. Занурьте їх в мильний розчин і запропонуйте дитині надути повітряні кулі. Шарових виходить відразу багато. Малюкові буде цікаво спостерігати за тим, як вони скріплені між собою. Дайте дитині спробувати зробити кулі самостійно, і ви побачите, як це заняття захопить його.

Музичні інструменти. З коктейльних паличок виходить цікавий музичний інструмент - флейта Пана. Візьміть кілька коктейльних трубочок і поріжте їх різною довжиною. Відрізнятись вони повинні приблизно на півтора сантиметра. Скріпити їх між собою можна за допомогою двостороннього скотча. Нижні отвори потрібно заклеїти або заліпити пластиліном. Все, можна давати концерт на рукотворній флейті.

Повітряний футбол. Візьміть будь-яку коробку з-під цукерок, зі зворотного боку розмалуйте її під футбольне поле. Ворота робимо з пластикового стаканчика, який розрізаємо навпіл.

На поле його кріпимо скотчем. М'ячем буде фасолінка, забивати її у ворота будемо за допомогою коктейльних трубочок. Кожен гравець дме в свою трубочку, «забиваючи м'яч» в ворота противника. А якщо трубочки зігнути - вийдуть ключики. Тепер можна пограти в хокей - забиваємо шайбу-квасоля в ворота.

Стріли Робін Гуда. Який хлопчисько не любить грати в мисливців, піратів або лицарів. Покажіть дитині, як можна зробити стріли для його «військових походів». Для цього до коктейльної трубочки приклейте з паперу або картону трикутник.

Мозаїка з коктейльних трубочок. Ці прості і милі композиції з трубочок і пластиліну ідеально підійдуть для дошкільнят. Вам знадобляться: різнокольорові

коктейльні трубочки, пластилін, штучні оченята, ножиці, картон білого кольору. Нарізаємо коктейльні трубочки кільцями. На заздалегідь вирізані картонні заготовки наносимо пластилін, а зверху штучні очі і робимо мозаїку з порізаних коктейльних трубочок.

Геометричні фігури. Завдяки трубочках від соку можна пограти з дитиною в цікаву геометрію. За допомогою оригінальних і нескладних виробів дитина легко запам'ятає нові назви геометричних фігур і цікаво проведе час.

Для початку спробуємо зробити пірамідку. Для цього потрібно коротку частину трубочки скласти вздовж і вставити її в довгу частину трубочки. Скріплюємо два трикутника в двох місцях за допомогою прозорого скотчу. Таким же чином приєднуємо до них третій і четвертий трикутник. Правильна трикутна пірамідка, що складається з 4-х трикутників, називається тетраедр.

Таким же шляхом можна скласти і інші правильні геометричні фігури: квадрат, п'ятикутник і ін.

- ☐ З шести квадратів можна скласти гексаедр.
- ☐ Вісім правильних трикутників створюють октаедр.
- ☐ З дванадцяти п'ятикутників отримуємо додекаедр.
- ☐ Двадцять трикутників, скріплені разом, називаються ікосаедр.

Висновок. Такий простий матеріал, як трубочки для коктейлю, відмінно підходить для спільних занять з дітьми. Можна не тільки чудово провести час, але і навчити дитину увазі і працьовитості. Крім того, такі заняття розвивають дрібну моторику, уяву, фантазію, конструктивні здібності дитини, що дуже важливо. Допомагають вирішити деякі пошуково-дослідницькі завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://ditu.com.ua/xobi/2237-virobi-z-trubochok-dlya-kokteylyu.html>
2. <http://loveukrdet.ru/vihovannja/7816-igri-z-koktejlnimi-trubochkami-zahopljujuche.html>
3. <http://tvoyimalysh.com.ua/uk/kid-territory/games/10892-igri-z-koktejlnimi-solominkami-dlya-rozvitku-dribnoi-motoriki-ditini-5-idey.html>

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ І ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ АНІМАЦІЙНОЇ СТУДІЇ «KINDER CINEMA»

***Кисла Надія Вікторівна, вихователь-методист Станіславського дошкільного
навчального закладу – центру розвитку дитини «Казка»
Білозерського району Херсонської області***

Для більшості дітей знайомство з мистецтвом розпочинається саме з мультиплікації: раніше, ніж читати і навіть говорити, діти починають дивитися мультфільми. Використання сучасних засобів зв'язку в дошкільному віці має бути обережним, адже як педагог – практик, керівник дитячої анімаційної студії, часто зустрічаю дітей, які є медіа залежними та батьків, які не часто звертають на це увагу. Тому за моїм переконанням слід навчити дитину створювати власний медіа продукт, а не користуватися вже кимось створеним та часто неякісним. Тому і виникла три роки тому ідея створити у Станіславському ДНЗ – ЦРД «Казка» дитячу анімаційну студію, головна мета роботи якої засобами створення мультиплікаційних фільмів поступово знайомити дитину старшого дошкільного віку з анімаційним мистецтвом, дати можливість самому бути творцем, а не бездумним споживачем. Під час проведення занять часто використовуються відеопрезентації, мультфільми, невеличкі відеоролики, щоб наочно

продемонструвати дітям різноманітні техніки створення мультфільмів, при цьому намагаюся, щоб вони самі спостерігали, аналізували, робили висновки, розвивали увагу, фантазію, мислення та творчі здібності. У процесі перегляду мультфільмів завжди звертаю увагу на правила їх перегляду, акцентую увагу на час перегляду.

Сучасні умови диктують нові вимоги до людини: сьогодні затребувані активні, комунікабельні, творчі особистості, здатні масштабно мислити і діяти. Мистецтво анімації і являє собою сукупність різних видів діяльності, що формують гармонійно розвинену особистість. Цим пояснюється актуальність пропонованої освітньої програми.

Мультиплікація надає великі можливості для розвитку творчих здібностей, поєднуючи теоретичні та практичні заняття, результатом яких є реальний продукт самостійної творчої праці дітей. У процесі створення мультиплікаційного фільму розвиваються сенсомоторні якості, пов'язані з діями руки дитини, що забезпечують швидке і точне засвоєння технічних прийомів у різних видах діяльності, сприйняття пропорцій, особливостей об'ємної і плоскої форми, характеру ліній, просторових відносин; кольору, ритму, руху.

Творчі здібності, спрямовані на створення нового, формуються тільки на нестандартному матеріалі, який унеможливує роботу за існуючим шаблоном.

Заняття в дитячій мультиплікаційній студії допоможуть дошкільникам реалізувати свої творчі задуми. Тут вони зможуть спробувати себе в якості сценариста, режисера, художника і т.д. Під керівництвом педагога діти придумують сюжети казок, малюють і оживляють персонажів за допомогою різних анімаційних програм. Таким чином, робота дитячої студії мультиплікації спрямована на художньо-естетичне виховання дітей і сприяє розвитку їх творчої активності.

Програма є результатом педагогічного пошуку ефективної форми дитячого творчого колективу та організації його життєдіяльності через широку палітру видів творчої діяльності.

Програма - авторська, була створена на основі аналізу роботи дитячих студій мультиплікації України та країн ближнього зарубіжжя; обліку потреб і запитів дітей дошкільного віку та батьків (законних представників); аналізу спеціальної літератури.

Програма побудована з урахуванням емоційної чуйності дітей дошкільного віку, допитливості і здатності опановувати певними теоретичними знаннями в галузі мультиплікації, практичними навичками в галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і роботи на комп'ютері в програмах «AdobePhotoshop», «MovieMaker» і «PinnacleStudio HD UltimateCollection 12 ».

Новизна програми дитячої анімаційної студії полягає в наступному:

- зміст занять побудовано на взаємодії різних видів мистецтва (живопис, декоративно-прикладне мистецтво, література, музика, театр), об'єднаних спільною метою і результатом - створенням мультиплікаційного фільму;
- включення в зміст програми різноманітних видів образотворчої діяльності (малювання, ліплення, конструювання, виготовлення ляльок з різних матеріалів і т.д.) і технічної (освоєння різних технік зйомки, робота з кіно, - відео, - аудіо апаратурою);
- використання системи завдань і вправ, що розкривають виражальні можливості мистецтва мультиплікації і спрямованих на освоєння дітьми різних матеріалів і технічних прийомів художньої виразності;

Перевага програми: вивчаючи ази анімації та мультиплікації, діти знайомляться з провідними професіями (художника, режисера, сценариста, оператора, художника-мультиплікатора та ін.) і мають можливість проживати ці ролі, реалізуючись і самостверджуючись на кожному навчальному занятті.

Програма розрахована на роботу з дітьми від 5 до 7 років.

Заняття проводяться в групах, поєднуючи принцип групового навчання з індивідуальним. Чисельність в групі: 5 – 7 дітей.

Педагогічні принципи роботи дитячої анімаційної студії:

- заохочення творчості, досягнення якості, самостійного пошуку художнього рішення і т.п.

- довіри і поваги до особистості;
- диференційований підхід до освіти дитини, врахування її індивідуальних можливостей і вікових особливостей, статусу дитини в сім'ї;
- надання умов для творчої діяльності;
- практико-орієнтованість, що забезпечує відбір змісту, спрямованого на вирішення найпростіших практичних завдань, планування діяльності, пошуку потрібної інформації;
- принцип індивідуалізації спрямований на активізацію розумових процесів, формування і розвиток у дошкільників узагальнених способів діяльності, формування навичок самостійної роботи.

Опис ціннісних орієнтирів змісту програми:

- цінність людини як духовної істоти, що прагне до пізнання світу і самовдосконалення. У процесі занять постійно створюються твори, але переважає не їхня художня цінність сама по собі, а їх здатність чомусь навчити або чимось збагатити своїх творців і глядачів.

- цінність праці та творчості як взаємопов'язаний з напрямками будь-якої людської діяльності та життя. До будь-якої, навіть самої нудної на перший погляд справи, можна знайти творчий підхід. І будь-яке навіть саме творчу справу треба зуміти довести до кінця, доопрацювати і привести його у досконалий вигляд, зручний для сприйняття іншими людьми;

- цінність патріотизму - один із проявів духовної зрілості людини, що виражається в любові до України, культурних традицій і сподівань її народу, в усвідомленому бажанні служити Батьківщині;

- цінність мистецтва у всіх його видах і різноманітні прояви - не стільки як результату, а як процесу пізнання краси, гармонії, духовного світу людини, морального вибору, сенсу життя, естетичного розвитку людини.

Термін реалізації програми - 1 рік .

Загальна кількість годин – 37.

Мета програми: розвиток творчої особистості дитини дошкільного віку, здатної до самовизначення та самореалізації засобами естетичної, моральної і духовної сили образотворчого мистецтва за допомогою анімаційної і мультиплікаційної діяльності.

Окреслена мета реалізується через вирішення таких завдань:

- реалізація творчого потенціалу особистості дошкільника;
- ознайомлення дітей з основами анімації (задум і драматургія, володіння різними техніками анімації, правила зйомки й монтажу, звукове оформлення мультфільму, спільні перегляди, участь в анімаційних конкурсах, історія розвитку анімації);
- систематичний і цілеспрямований розвиток зорового сприйняття, просторового мислення, фантазії, дрібної моторики та мовлення дітей;
- розвиток художнього та асоціативного мислення дошкільників;
- формування художніх уподобань, етичних, естетичних оцінок мистецтва, природи, навколишнього світу;
- формування моральних якостей, гуманістичної особистісної позиції, позитивного і оптимістичного ставлення до життя;
- розвиток комунікативної культури дітей.
- вивчення (колективний перегляд) шедеврів світової мультиплікації і кіно;
- розвиток мовлення, уяви, абстрактного і творчого мислення за допомогою створення візуальних образів мультиплікації;
- спільне створення мультфільмів, їх монтаж і озвучування;

Очікувані результати:

У процесі реалізації даної програми діти отримають *знання* про: форми прояву турботи про людину при груповій взаємодії; правила поведінки на заняттях, в ігровому

творчому процесі; правила ігрового спілкування, про правильне ставлення до власних помилок, до перемоги, поразки; морально-етичний досвід взаємодії з однолітками, старшими та молодшими дітьми, дорослими відповідно до загальноприйнятих моральних норм; необхідні відомості про види анімаційних технік; способи «оживлення», тобто руху мультиплікаційних героїв на екрані;

вміння та навички: аналізувати і зіставляти, узагальнювати, робити висновки, виявляти наполегливість у досягненні мети; правильно взаємодіяти з партнерами по команді; виражати себе в різних доступних і найбільш привабливих для дитини видах творчої та ігрової діяльності; планувати свої дії відповідно з поставленим завданням; домовлятися і приходити до спільного рішення у спільній діяльності; формулювати власну думку і позицію - «оживляти» на екрані найрізноманітніші предмети і користуватися основними анімаційними техніками; імпровізувати; працювати в групі, в колективі; виступати перед глядачами в різних аудиторіях.

Головним результатом упровадження даної програми має стати отримання дитиною первісного досвіду самореалізації в різних видах творчої діяльності, формування потреби та вміння виражати себе у доступних видах творчості, грі і використовувати накопичені знання.

Отримані результати та висновки щодо ефективності запропонованої інновації.

Дитяча анімаційна студія функціонує в Станіславському ДНЗ – ЦРД «Казка» третій рік поспіль. За цей час дітьми створено 7 мультфільмів та 3 анімаційні відеоролики за власними дитячими історіями. Хочеться наголосити на тому, що відмінністю від інших програм та розробок є саме те, що діти освоюють практичні вміння, створюючи власноруч мультфільм, проходячи всі етапи його створення: вигадують оповідку (сценарій); виготовляють (ліплять, малюють, розмальовують) героїв мультфільму; створюють декорації; поетапно фотографують; озвучують власних героїв; спостерігають за процесом монтажу мультфільму.

Та найголовніше – для дошкільників створюється «ситуація успіху», коли власно створений медіапродукт презентується на широкий загал глядачів. Для цього у ДНЗ проводиться щорічна Церемонія Вручення Золотої Нагороди.

Про успішну апробацію та результативність використання у освітній діяльності окресленої програми свідчать перемоги у конкурсах різних рівнів учасників дитячої анімаційної студії:

- Перемога в конкурсі освітніх технологій – 2017 р., проведеному редакцією журналу Міністерства освіти і науки України «Дошкільне виховання»;
- Гран – прі у конкурсі буктрейлерів «Я обираю читання» у рамках III Всеукраїнського фестивалю педагогічної майстерності «Роль дитячої книги у формуванні гармонійно розвиненої особистості», 2017р.;
- III місце в номінації «Образотворчість» (композиція 3D) II Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості читачів журналу «Джміль», 2017 р.;
- Гран – прі у II Всеукраїнському фестивалі педагогічної майстерності «Гуманізація освітнього простору: з Україною у серці», 2016 р.;
- Лауреати та володарі гран – прі V Всеукраїнського фестивалю педагогічних ідей «Василеві передзвони» у межах Всеукраїнської науково – практичної конференції «Нова українська школа – діалог з В.О. Сухомлинським», 2018 р.;
- Лауреати (переможці у номінації DOCCU - візія) DOCCU - fest: Херсон «Будуємо демократію разом!» організованого у рамках швейцарсько – українського проекту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні - DOCCU», 2018 р.

Та головний показник ефективності запропонованої програми – початок формування успішної, цілеспрямованої, впевненої особистості, зменшення рівня медіазалежності дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 4.

ІННОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ, ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

МОДЕЛЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Яковенко Тетяна Василівна, директор Комунального закладу «Середня загальноосвітня школа №25» Кам'янської міської ради Дніпропетровської області

Визначення нагальних проблем сьогодення щодо створення комфортного освітнього середовища для дітей, які опинилися в скрутних життєвих обставинах потребує інтеграції зусиль суспільства тому, що це стосується конкретно кожного і всіх загалом.

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. У сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд із забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання й освіти як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток нашої держави.

Актуальність. Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що форми і методи психолого-педагогічного супроводу в системі освіти постійно перебувають у процесі розвитку та вдосконалення. Країна вперше торкнулась проблем, які викликані військовими діями в межах держави. З'явилась нова категорія учнів, підлітків, сімей, які потребують додаткової допомоги психологів, педагогів, суспільства. Невідпрацьовані шляхи подолання кризи та запобігання розвитку посттравматичних розладів осіб, які пережили війну, втратили домівки, рідних тощо. Специфіка практики полягає ще й у тому, що зміна об'єктивних умов надання психолого-педагогічної допомоги та підтримки неминує породжує нові соціальні ситуації, зміну в стосунках між людьми в процесі роботи. Це зумовлює необхідність використання адекватних новим ситуаціям методів, технологій і стратегій втручання, впровадження інноваційних підходів з метою надання професійної допомоги та підтримки дітям, що знаходяться в складних життєвих обставинах.

Об'єкт дослідження – учасники навчально-виховного процесу в умовах змін соціально-політичної ситуації в суспільстві.

Предмет дослідження – ефективність роботи моделі «Чудо і МИ» - продукту сублімації системи діяльності навчального закладу та інтегрованої моделі коду BASIC Ph. психологічного виживання людини для створення сприятливого освітнього середовища.

Мета – проаналізувати умови створення в навчальному закладі простору для виховання та навчання учнівської молоді, з метою попередження посттравматичних розладів у дітей та підлітків, які постраждали від бойових дій на території країни.

1. Організація психолого-педагогічного супроводу дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребують додаткового захисту

До сімей, які класифікуються як ті, що опинились у складних життєвих обставинах, належать, зокрема: сім'ї з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самотійно у зв'язку з вимушеною міграцією. Це переважно жителі Автономної Республіки Крим, які були змушені покинути свої місця через загрозу своєму

життю і безпеці, у зв'язку з агресією Російської Федерації, вимушені переселенці з Донецької та Луганської областей [10].

Вони разом зі своїми сім'ями виїжджали до інших областей України, а на місці стикалися з цілою низкою побутових, соціальних, медичних, освітніх, економічних та інших труднощів. Також новим аспектом роботи є категорія учнів, чиї батьки є учасниками АТО.

Згідно соціального паспорту в навчальному закладі протягом 2017-2018 років налічується 25 дітей-переселенців, дітей, чиї батьки є учасниками АТО - 27 (даний показник є динамічним). Ми, як і вся Україна, вперше зустрічаємося з такою категорією дітей. Очевидною стала необхідність соціально-психологічного захисту і психологічної допомоги дітям та їх сім'ям. У часи соціальних потрясінь якраз і виявляється увесь наявний потенціал як особистості, так і суспільства і, безпосередньо, учасників навчально-виховного процесу. Час потребує виявити педагогам високий професіоналізм, відповідальність перед людьми, чуйність і повагу до кожної особистості.

Сьогодні необхідно звернути увагу на необхідність:

- створення сприятливих соціально-психологічних умов у навчальному закладі та оптимізації змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників і батьків;
- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправлення дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо);
- застосування взаємодії освітнього закладу з суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах. Адміністрація навчального закладу постійно спонукає до пошуку нових продуктивних форм взаємодії з дітьми та сім'ями, які опинилися в СЖО, забезпечує підвищення кваліфікації членів педагогічного колективу. Так, наприклад, практичний психолог та соціальний педагог школи пройшли тренінги та мають сертифікати з тренінгів по даній тематиці;
- залучення до надання психологічної допомоги практичних психологів, соціальних педагогів;
- забезпечення методичної підтримки у вигляді проведення навчальних семінарів, тренінгів, лекторіїв для батьків та педагогів.

Ефективною та необхідною формою організації діяльності навчального закладу щодо надання допомоги дітям є проведення психолого-медико-педагогічного консилиуму. Ця форма роботи стосується як дітей переселенців, так і дітей, які навчалися в даному закладі та в яких виникли проблеми у зв'язку із сучасною соціально-політичною ситуацією. Психолого-педагогічний консилиум дозволяє об'єднати зусилля педагогів, працівників психологічної служби та інших суб'єктів навчально-виховного процесу, які зацікавлені в успішному навчанні і повноцінному розвитку дітей і підлітків, намітити цілісну програму індивідуального супроводу та адекватно розподілити обов'язки і відповідальність за її реалізацію [10].

Після проведення практичним психологом діагностики стану дитини, особливостей її особистісного розвитку, здійснюється корекційно-відновлювальна та розвивальна робота, бесіди, консультування дитини, батьків, осіб, які їх замінюють, інформування батьків щодо особливостей вікового розвитку та виховання дитини.

Медична сестра навчального закладу аналізує медичні документи дитини, вивчає фізіологічні особливості, тому що важливим фактором адаптації дитини до нових умов проживання є фізіологічна адаптація, яка має етапи:

- орієнтувальний, коли на весь комплекс нових впливів, які пов'язані з переселенням, відповідають бурхливою реакцією практично всі системи організму;
- нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить якісно оптимальні (чи близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці впливи;

- відносно стале пристосування, коли організм знаходить найкращі варіанти реагування на навантаження, з меншим напруженням усіх систем.

Класний керівник спільно з соціальним педагогом вивчає умови виховання та проживання дітей в родині, про що складається акт обстеження у відповідній формі. Ключовий результат даного етапу роботи – розгорнутий висновок про особливості внутрішньосімейної взаємодії, стилю виховання та житлово-побутових умов, в яких перебуває родина. На підставі вивчення стану умов виховання та утримання дітей в сім'ях, визначення проблемних питань, складається соціальний паспорт класу з обов'язковим застосуванням коду родин, що опинилися в СЖО.

Рішеннями консилиуму є рекомендації з розробки комплексної програми супроводу, що узгоджуються з усіма учасниками і є обов'язковими для всіх спеціалістів, котрі ведуть навчальну, виховну, корекційну та розвивальну роботу з учнями. Рекомендації фіксуються в індивідуальній картці дитини, яку формує соціальний педагог.

2. Практичні аспекти діяльності КЗ СЗШ № 25 м. Кам'янське в системі підтримки дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах.

2.1. Модель створення сприятливого психолого-педагогічного освітнього простору КЗ СЗШ № 25.

В умовах інноваційного освітнього простору, інтегруючи всі напрямки роботи щодо створення сприятливих умов адаптації, самореалізації та соціалізації учнівської молоді в освітньому закладі, форми і методи роботи об'єднані в одну модель, яка спирається на вітчизняний та світовий досвід.

В основу моделі діяльності закладу щодо запобігання та подолання ПТРС «Чудо і МИ» покладено інтегративну модель коду психологічного виживання людини після сильного стресу ізраїльського вченого, психолога і практика М. Лаада BASIC Ph. За моделлю кода М. Лаада, у кожної людини існує 6 основних каналів, кожен з яких «допомагає» вийти з кризової ситуації: 1. *Bipa (B Elief and values)*. 2. *Емоції (A Ffect and emotion)*. 3. *Спілкування (S Ocial)*. 4. *Уява (I Magination)*. 5. *Розсудливість (C Ognition and thought)*. 6. *Фізична активність (Ph ysiology and activities)*.

У нашому навчальному закладі BASIC Ph. представлена у цікавій та зрозумілій дітям формі моделі «Чудо і МИ» і реалізується через проектну діяльність клубів за інтересами, спортивних гуртків, дитячих громадських організацій, роботу учнівського самоврядування та навчальну діяльність. Використовуючи цю модель подолання кризи та адаптації в нових умовах, діти не тільки формують і розвивають власні навички подолання стресу та адаптації, а і набувають нових навичок способів спілкування, самореалізації та самоствердження, відкриваючи для себе нові горизонти...

Канал подолання стресу	Сфера діяльності	Шляхи реалізації в навчальному закладі
Ч (чуття, відчуття, почуття)	Це тип адаптації, з яким людина використовує ефективні або емоційні методи: плач, сміх, усний виклад своїх переживань у розмові з ким-небудь, а також можливе малювання, читання або лист.	Заняття з психологом, День обіймів, День спонтанного прояву доброти, проект «Сімейна розмова», «Школа усвідомленого батьківства».
У м (розум)	Когнітивні стратегії включають збір інформації, рішення проблем, самоорієнтація, внутрішня розмова або складання списків дій і переваг	Навчальний процес, шкільна секція МАН, наукове товариство «Творча феєрія», круглі столи, зустрічі з видатними людьми
Д ія	Такі люди використовують фізичні, тілесні методи боротьби зі	Соціальні флешмоби, КВЕСТ, рухливі перерви, День туризму і

	стресом. Ці методи включають релаксацію, десенситизацію, фізичні вправи й фізичну діяльність взагалі	здоров'я, туристсько-краєзнавчі зльоти, змагання з військово-спортивного багатоборства, спортивні змагання тощо
Оточення	Людина з таким типом адаптації знайде підтримку в приналежності до групи, у виконанні завдання, в тому, щоб грати якусь роль і бути частиною організації	Класний колектив, учнівське середовище, учнівське самоврядування «ДАРУС», шкільний євроклуб «Планета», сім'я, референтна група.
Ідеал	Тут людина скористається своєю уявою, щоб замаскувати грубі факти реальності, він може марити наяву, віддаватися солодким мріям. Він може уявити собі додаткові рішення проблем – рішення, що виходять за переділи реалістичних імпровізацій.	Клуби за інтересами «Нові люди», вокальний гурток «Веселі нотки», хореографічні гуртки «Сузір'я», «Dans dream», театр «Храм твоєї душі», щорічний фестиваль дитячої пісні «Щаслива посмішка», фестиваль української пісні, шкільний музей О.Гончара.
Мудрість Мило-сердя Мораль	Знайде опору у вірі й духовних цінностях, які допоможуть йому пережити важкі часи напруги та перелому. Тут може бути як релігійна віра, так і політичні переконання, почуття місії (призначення), прагнення до об'єднання та самовираження.	Клуб «Милосердя», благодійні акції для воїнів АТО, дітей-переселенців, шкільне родинне свято «Шкільна родина – соборна Україна», ДГО «Барвінкова країна», ДГО «Козаченьки», ДАРУС.
мИр особистість соціалізація		

Тільки об'єднавши усі ресурси громади, залучивши всіх небайдужих учасників навчально-виховного процесу, в нас є можливість подолати наслідки стресових подій, які випали на долю дітей-переселенців, і дати можливість розвитку.

Ця дієва модель не є кінцевим результатом діяльності навчального закладу в сучасних умовах. Пошук продовжується, результати аналізуються, досвід впроваджується.

2.2. Здійснення соціально-педагогічної роботи та соціально-правового захисту дітей, які потрапили в складні життєві обставини.

Школа - це місце, де дитина не готується до життя, а саме живе. Ці слова є ключовими для педагогічного колективу нашого закладу. Тому надзвичайно важливими є роль і місце школи серед соціальних пріоритетів учнів, у ступені їх довіри до самого навчального закладу.

У нашому навчальному закладі реалізується діяльнісна модель «Чудо і МИ» з метою створення умов для адаптації дитини, прийняття рішення в її інтересах. Для здійснення соціально-педагогічного та психологічного супроводу дітей, що опинилися в СЖО формується команда індивідуальної підтримки дитини та до дитини прикріплюється референтна особа з числа учнів (активна, емотивна, емпативна). Супровід дитини комплексний: із залученням ресурсів сім'ї, закладу освіти та громади та базується на індивідуальному підході. Індивідуальний план супроводу дитини, яка потрапила у складні життєві обставини, формується з урахуванням її проблем, потреб, переваг та обмежень. До індивідуального плану входять заходи, які базуються на результатах оцінювання, діагностики, спостереження за дитиною.

Слід відмітити важливу роль класного керівника. Саме він забезпечує дитині своєчасну підтримку, створює сприятливе мікросередовище і соціально-психологічний

клімат у класі. У ході адаптації в учнівському колективі відбувається розвиток навичок спілкування з товаришами, педагогами, самореалізації та соціалізації [5].

Саме подібна практика сприяє швидкій адаптації дитини, яка опинилась в новому колективі. Вдалим прикладом може слугувати ситуація з ученицею 8 класу М., яка переїхала з АРК (2016р.). Згідно моделі «Чудо і МИ» учениця М. схильна долати стрес через канал «Дія», саме на цьому акцентував увагу вчитель фізичної культури та керівник учнівського самоврядування «ДАРУС». Тому до М. було прикріплено референтну особу В. яка активно займається спортом. Під тактовним впливом референтної В., учениці того ж класу, М. опинилась в осередку активу учнівської молоді, як результат - активна участь у житті класу, школи. Учениця М. у складі шкільної команди з туризму, посіла І місце на міських змаганнях (другий рік поспіль), є членом шкільного рою «Сокіл» Всеукраїнської гри «Сокіл» (Джура). Має активну життєву позицію, бере участь у засіданнях учнівського самоврядування, користується повагою серед однолітків.

Наступний приклад. Учениця 8 класу К., прибула з Донеччини (2016р.). Дитина дуже сумувала за домівкою, товаришами, рідною школою, період адаптації був важким і тривалим. Але планомірна діяльність команди педагогів-предметників, класного керівника, шкільного психолога принесла результат. У бесіді зі шкільним психологом мати учениці К. повідомила про те, що дівчинка захоплюється співом (канал подолання стресу «І»). Кроком до адаптації став тандем з учителем музичного мистецтва. Саме через заняття у вокальному гуртку, виступи у концертних програмах в навчальному закладі К. змогла подолати наслідки стресової ситуації, зійти на «п'єдестал» у власних очах та очах однокласників і показала високий рівень початкових досягнень, посіла призові місця на олімпіадах 1, 2 рівнів; участь у захисті робіт МАН на рівні міста.

Також слід відмітити тісний зв'язок з батьками дівчат К. та М. Батьки стали активними учасниками Всеукраїнської протиакогальної освітньої програми «Сімейна розмова», яка реалізується в навчальному закладі з 2013 року.

Учень 11 класу А., прибув із Донеччини (2016р.). В жовтні (2016р.) повернувся за місцем проживання. У навчальному закладі було створено умови для дистанційної форми навчання (канал подолання стресу «У»). Учень А. відчував підтримку не тільки від однокласників, а й від педагогів. В квітні 2017р., коли А. повернувся до навчального закладу, було створено умови щодо навчання та підготовки до участі учня у ДПА, ЗНО відповідно до єдиних вимог.

Таким чином, можна стверджувати, що планомірна, системна робота педагогічного колективу по створенню сприятливих умов для навчання та виховання дітей-переселенців, дітей чий батьки учасники АТО дає можливість створення ситуації успіху та перспективи продовження навчання.

2.3. Організація психолого-педагогічного супроводу дітей.

Всі діти, які опинилися в СЖО мають досвід життєвих потрясінь і потребують допомоги з відновлення їхнього психологічного здоров'я.

Метою психологічної підтримки цієї категорії дітей має бути допомога в подоланні проблем розвитку, викликаних пережитим досвідом вимушеної міграції.

Виявлення дітей із соціально-емоційними проблемами здійснюється нами в процесі вивчення особливостей контингенту учнів освітнього закладу, що дає змогу педагогічному колективу освітнього закладу визначити пріоритетні напрямки подальшої роботи, здійснювати психолого-педагогічний супровід з урахуванням індивідуальних особливостей контингенту учнів та простежувати його ефективність, що в свою чергу, веде до підвищення якості здійснюваної роботи [7].

Практичний психолог закладу докладає зусиль щодо створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому закладі та оптимізації змісту й форм психологічної просвіти педагогічних працівників, дітей, батьків.

До основних проблем, які можуть спостерігатися у дітей-переселенців, належать:

- 1) порушення когнітивних процесів (погіршення пам'яті, труднощі концентрації

уваги, розлади мислення);

2) невротичні реакції (стресове виснаження, фобічні реакції, порушення сну та апетиту);

3) функціональні розлади (регрес поведінки та психосоматичні розлади);

4) емоційні та поведінкові порушення (реакції протесту, підвищена плаксивість та капризність, часті зміни настрою);

5) проблеми пов'язані зі спілкуванням (не сформованість адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість стосовно оточення, можлива надмірна залежність від думок оточуючих);

6) порушення взаємовідносин у сім'ї, коли зміна соціальної ситуації та обов'язків у родині часто змушує дітей і підлітків «включатися» в дорослі проблеми (до яких вони можуть бути не готові).

Початковим етапом цієї роботи є діагностика.

Висновок. Події, які відбуваються в Україні, вкрай складна соціально-політична ситуація у суспільстві показали необхідність соціально-психологічного захисту і психологічної допомоги як дітям та дорослим, так і цілим соціальним групам.

Країна переживає складну соціально-політичну ситуацію. Продовжуються бойові дії в Донецькій і Луганській областях. Десятки тисяч людей змушені покинути свої домівки і тимчасово переміститися в інші регіони нашої держави. У цілому, на сьогоднішній день ситуація складна тим, що протистояння триває і важко передбачити час та спосіб його завершення. Це посилює тривожні настрої в суспільстві, страхи, розчарування [10].

Унаслідок вимушеної міграції найбільше страждають діти. Стрес, пов'язаний із позбавленням домівки, відсутністю звичних речей, втратою друзів, родичів, іноді батьків, позбавлення їхньої турботи й любові, негативно впливає на особистість. Тому освітня робота з дітьми-переселенцями у навчальному закладі має бути спрямована на формування нового рівня міжособистісних стосунків (дитина-дитина, дитина-дорослий), позитивних життєвих цінностей, оптимістичного світобачення, комунікативно-мовленнєвої компетенції. Це криза, і як будь-яка криза містить у собі як приховані можливості, так і небезпеку. З одного боку, криза стимулює оволодіння новими стратегіями спілкування, вирішення конфліктів, розвиває впевненість, новий емоційний досвід. З іншого, вплив на психіку може бути деструктивним, діти втрачають самоконтроль, з'являється тривожність як особистісна риса, емоційне перевантаження може спровокувати дистрес і як наслідок посттравматичний стресовий розлад.

Нинішні суспільні процеси вимагають переосмислення традиційних освітніх технологій, потребують нових можливостей для освітньої сфери.

Педагогічний колектив закладу впроваджуючи модель «Чудо і МИ» - продукт сублімації системи діяльності освітнього закладу та інтегрованої моделі коду психологічного виживання людини BASIC Ph., дійшли до висновку, що сучасний освітній заклад має потенціал для підтримки, становлення, адаптації та самореалізації дітей, що опинились в СЖО. Вважаємо (спираючись на власний та світовий досвід), що це можливо за умови тісної та плідної співпраці учасників освітнього процесу, соціальних служб, громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій / О.І. Бондарчук. – Київ: МАУП, 2006. – 88с.
2. Бочко Н.П. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період. - К., МЖПЦ «Ла Страда - Україна», 2014 - 84 с.
3. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Знаємо та реалізуємо свої права : навч.-метод. посібник / С.Ф. Константінов, Я.М. Квітка, Ж.В. Савич, Н.О. Лещук. – Київ: Наш час, 2007. – 224 с.

5. Петушкова Л.А., Аносова А.В. Методичні рекомендації щодо здійснення соціально-педагогічної роботи та соціально-правового захисту дітей, які потрапили в складні життєві обставини.
6. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.-метод. посіб. / [К. Б. Левченко, І. М. Трубавіна, Л. Г. Ковальчук та ін.]; за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної, І. І. Цушка. – Харків: ФОП «Чальцев», 2008. –384 с.
7. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. –С. 23-32, 46-51, 80-81.
8. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О. А. Удалової. - Київ: 2011. - 292 с.
9. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_795
10. Методичні рекомендації щодо організації психолого-педагогічного супроводу дітей, які потребують додаткового захисту та опинилися в складних життєвих обставинах. К.: МОІН України, 2014 р.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Шипіло Ірина Володимирівна, учитель початкових класів КЗО «Вишневецький НВК»
Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області***

«Навчити дитину вчитися, дати їй уміння, з допомогою яких вона буде самостійно підніматися зі сходинок на сходинок довгого шляху пізнання – одне з найскладніших завдань учителя». Ці слова В. О. Сухомлинського дуже точно висловлюють мету моєї педагогічної проблеми. В. Сухомлинський зазначав, що вміння навчити дитину вчитися можна порівняти з найтоншим інструментом, який має п'ять різців: уміння спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати думки, читати, писати. Усіма цими вміннями дитина і має оволодіти у початковій школі. Одне з пріоритетних завдань сучасної школи – це розвиток у школяра здатності до самоорганізації, самоосвіти, самовиховання, самоосвіти. Самоосвітня компетентність є однією з ключових компетентностей, що формується в процесі навчання і виховання школярів.

Кожному педагогу відомо, що учні, які прекрасно відтворюють навчальний матеріал, не завжди можуть виявити творчість, оригінальність, самостійність у судженнях та оцінках. Ці якості можуть бути сформовані тільки за умови залучення дітей до систематичної навчально-пошукової самоосвітньої діяльності.

Що ж таке вміння вчитися? Як примножувати свої знання, удосконалювати свої здібності? На мою думку, це означає точно знати свої можливості, недоліки та прогалини в знаннях і, коли зустрічається завдання, яке виконати одразу неможливо, не самоусуватися, а шукати засоби поповнення своїх знань. Для дитини, яка володіє вміннями учитися, кожне проблемне завдання – ніби задача з неповними даними. «Це я вже знаю, а це ще ні. Про що мені треба дізнатися, щоб його виконати?». Тому привчаю дітей оцінювати власну навчальну діяльність. Стараюсь організувати навчальну діяльність таким чином, щоб дитина стала суб'єктом навчання, формувати навички самостійної пізнавальної діяльності.

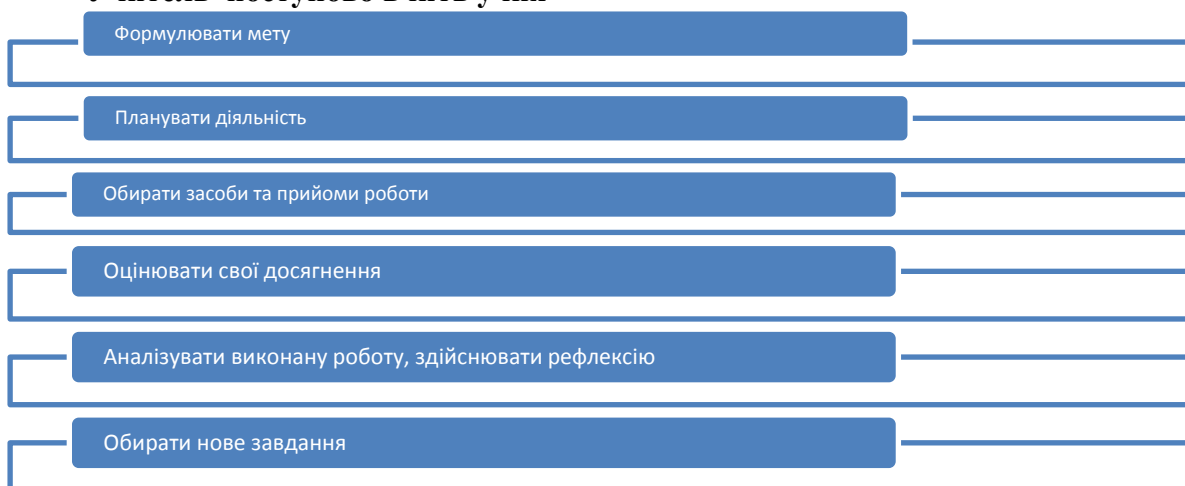
Самостійна робота проявляється в чотирьох основних напрямках навчальної самоосвітньої діяльності: організаційному, практичному, інтелектуальному, психологічному.

- Організаційному (визначення мети, вибір засобів її досягнення, контроль за відповідністю дії плану та цілям, організація діяльності в колективній роботі);
- Практичному (використання ТЗН, опрацювання довідкової літератури, відеоматеріалів, робота з комп'ютером);
- Інтелектуальному (формування проблеми, вибір об'єкта досліджень, систематизація ідей);
- Психологічному (докладання вольових зусиль для подолання труднощів, усвідомлення мотиву, аналіз та оцінювання ситуації).

Всі чотири напрямки тісно взаємопов'язані між собою.

Формування творчої особистості, яка буде здатна навчатися протягом усього життя, реалізується комплексно у трьох основних аспектах. Перший аспект – організація спеціальної самоосвітньої діяльності на уроках. (схема 1)

Учитель поступово вчить учня

Другий аспект – організація навчального самоосвітнього співробітництва, спільної роботи вчителя і учня (схема 2).

Третій аспект – методи та прийоми самоосвітньої роботи на уроці.

Спонукаю дітей до пошукової самостійної діяльності (1-й клас – ситуація наслідування; 2- 4 –й класи – ситуація самостійної дії. Використовую завдання «Пастки». Завдання, які не мають розв’язку або складені не за правилами (задачі з неповними, зайвими даними, ситуації відкритого незнання «знайди помилку»). Цікаві завдання «Каталізатори», які виявляють недостатність знань дитини, мотивують її до самостійного пошуку інформації, спонукає до діалогу з іншими дітьми. Подобаються дітям завдання «Виручалочки» (алгоритми дій, пам’ятки, схеми).

Ці вправи дають змогу:

Вчителю	Учневі
Активізувати пізнавальні можливості учнів;	Навчатися у власному темпі та стилі;
Реально бачити рівень досягнень учнів, прогалини в володінні способами дії;	Раціонально використовувати час;
Надати допомогу окремим учням;	Формувати рефлексивні вміння і навички;
Контролювати процес засвоєння знань	Розвивати творче, самостійне мислення

Для формування самоосвітньої компетентності важливо виховувати у дітей зданість самостійно і критично мислити; творчі здібності; уміння окреслювати проблеми і розв’язувати їх.

Самоосвіта має стати невід’ємною складовою навчального процесу. Цю роботу слід проводити у трьох напрямках.

1. Пошук та впровадження у практику прийнятих форм самоосвіти учнів: організація самостійного засвоєння учнями частини матеріалу на уроці і вдома; добір цікавого матеріалу до уроку; використання елементів творчості в ході виконання домашніх завдань та самостійної діяльності.

2. Озброєння учнів набором навчальних прийомів, необхідних для самостійної роботи: навички письма і читання, усного та писемного мовлення; уміння працювати з книгою; здатність сприймати інформацію на слух; навички складання плану; уміння аналізувати умови задач та розв’язувати їх.

3. Стимулювання та заохочення школярів до самоосвіти: проведення бесід про необхідність самоосвіти; обладнання куточку « Учись учитись», « У світі цікавого»; залучення до процесу самоосвіти учнів їхніх батьків. В своїй роботі використовую такі методи формування самоосвітньої компетентності: проблемний виклад навчального матеріалу (проблемні ситуації, дискусійні моменти); виконання творчих завдань (складання творів, віршів, загадок, інсценізація, рольові ігри, імітація); створення учнівських проектів; організація дослідницької діяльності(досліди та експерименти, уроки-конференції, уроки-презентації); застосування інтерактивних методів («Робота в парі, групі», «Бліц-опитування» «Асоціативний куш», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи – вчуся», «Незакінчене речення», тощо); технологія ситуативного моделювання (ігрова модель навчання, де вчитель є інструктором, консультантом, тренером, ведучим).

Усім відома істина – дітям початкових класів подобається ходити до школи, вони люблять учитися, але часто забувають: діти люблять учитися добре! І тому головне моє завдання створити умови, що забезпечать дитині успіх у навчанні, відчуття радості від того, що я «знаю», я «вмію». Я організовую навчальну діяльність таким чином, щоб кожен відчув силу успіху, що надихає. Адже саме невдачі у навчанні призводять до того, що учень починає втрачати віру в себе, в свої можливості.

Я часто підтримую дитину, хвалю навіть за незначний крок до пізнання. Ще Ян Амос Коменський закликав зробити працю школяра джерелом розумового задоволення і душевної радості. Про це писав В. О. Сухомлинський «Є успіх – є і бажання вчитись. Особливо це важливо на першому етапі навчання – у початковій школі, де дитина не вміє перемагати труднощі, де невдача приносить справжнє горе». Тому вже з перших днів навчання дитини в школі я намагаюся створити ситуацію успіху, бо це і є перша сходинка до формування майже всіх компетентностей.

Під час організації самостійної роботи дотримуюсь принцип«від простого до складного», щоб розвивати «розумний апетит». Завдяки різним методам навчання, поступово підвищується рівень самостійності дітей. Тому на різних етапах роботи залучаю учнів до взаємоперевірки завдань, до оцінювання вивчених віршів, письмових робіт у зошитах. Діти олівцем виставляють бали собі і товаришам, керуючись критеріями оцінювання, даними вчителем. Особливе місце в своїй роботі виділяю самооцінці школяра.

Для підвищення самооцінки використовую такі методи роботи: - часто називаю учня на ім'я, хвалю його в присутності інших дітей і дорослих; завжди відзначаю досягнення; влаштовую у класі бесіди, де діти діляться успіхами, розповідають про шляхи подолання минулих проблем; з метою формування навичок самоосвітньої діяльності обговорюю важливі питання (Що означає бути школярем? Навіщо потрібно вчитися? Як працювати з підручником?)

Одним з основних напрямків роботи з формування самоосвітньої діяльності в початковій школі є робота з книгою, уміння знайти джерела інформації та організувати роботу з ними. Відвідуємо разом з дітьми бібліотеку. Допмагаю підбирати цікаву дитячу літературу, яка буде розширяти кругозір, формувати читацький інтерес. На уроках позакласного читання привчаю дітей презентувати класу свою книгу для читання.

Важливо навчити робити нескладний аналіз прочитаного, поєднувати події, явища, вчинки, складати план, конспектувати. Вчу дітей використовувати у самостійному розвитку комп'ютер, дитячі пізнавальні телепрограми. Починаючи з другого класу учні стають активними учасниками Всеукраїнського інтерактивного конкурсу «Колосок», Міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру», Всеукраїнської українознавчої гри «Соняшник».

Цікава форма роботи, що дає позитивні результати з самоосвіти та якості знань - зошити «Мої канікули». Діти самостійно працюють в таких зошитах, з задоволенням виконують пізнавальні завдання, розв'язують ребуси, кросворди. Формуванню бажання вчитися присвячую виховні години, години спілкування: «Вчитися завжди знадобиться», конкурс кмітливих «Про все нас віті», вікторини «Найрозумніший», « У

царстві живої природи», інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?», свято «Ми вже справжні школярі», практикум «Як організувати свій день?».

Батьки – перші помічники дітей і вчителя. Стараюсь підтримувати з ними постійний зв'язок. Починаю роботу з батьками задовго до школи. Перші збори для батьків майбутніх першокласників традиційні «Як підготувати дитину до школи». Розглядаємо питання «Що повинен знати і вміти першокласник?». Проводжу анкетування, тести для батьків «Чи готова ваша дитина до школи?» Розпочинаючи навчальний рік, постійно знайомлю з основним змістом навчальної програми на поточний рік, програмовими вимогами, загально-пізнавальними вміннями і навичками, щоб батьки бачили перспективу розвитку своєї дитини. Щоб навчитися учитися, молодшим школярам, необхідна допомога батьків, у зовнішній і внутрішній організації себе. До зовнішньої організації належать оформлення записів у зошитах, порядок в одязі, портфелі й на парті; до внутрішньої – вміння створювати план дій, організувати розумовий процес і мовлення. Для цього пропоную батькам «10 заповідей для батьків». Обов'язково проводжу батьківський всеобуч, консультації для батьків «Як батьки можуть допомогти добре вчитися?», «Самооцінка другокласника», «Як допомогти розвивати пам'ять?». Даю рекомендації щодо розвитку читацького інтересу дитини «Читання - запорука успішного навчання». Велику увагу разом з батьками приділяємо підготовці до ДПА. Діти самостійно, отримуючи консультації вчителя, працюють за спеціальними зошитами. Ті діти, які старалися, серйозно поставилися до завдань отримали хороші результати з ДПА.

Систематично спонукаю батьків до співпраці з дитиною: батьки допомагають створювати міні-книжечки з дитячими казочками, віршиками, оповіданнями, знайти в Інтернеті додатковий, наочний матеріал, допомогти намалювати малюнки на виставку, підготувати вироби, тощо. Спостерігаю, що мої сучасні батьки зацікавлені в розвитку своєї дитини, формуванні у дитини навичок самоконтролю, вміння працювати самостійно. Сучасна школа створює умови для особистісно зорієнтованої взаємодії, яка базується на особистісному підході до дитини, спрямовану на діалогічну взаємодію, співпрацю. Тому вивчення вчителем індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини сприяє створенню належних умов для саморозвитку, формування самоосвітньої компетентності. Саме в початковій школі формується велика кількість загально навчальних умінь, які дають особистості змогу працювати успішно. Потрібно розробляти програми з формування самоосвітніх навичок. Вчитель має бути постійним керівником розумової діяльності учнів. Тому я спонукаю дітей на кожному уроці порівнювати, аналізувати, узагальнювати, доводити, оцінювати, відшукувати нове, формую готовність до самоосвіти, розвиваю їх критичне мислення.

УПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

***Тимофєєва Таміла Олексіївна**, заступник директора з навчальної роботи комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа»
Роздорської селищної ради Дніпропетровської області*

У ХХІ столітті освіта перетворюється на одне з основних джерел стратегічних ресурсів людського капіталу та знань, що визначають загальний рівень розвитку суспільства. Освіта, яка вчить жити успішно в сучасному світі, має велику цінність.

КЗО Роздорська середня загальноосвітня школа – це сучасний заклад освіти, який задовольняє пізнавальні інтереси дитини, плекає творчу особистість, створює умови для повноцінного інтелектуального, творчого, морального, фізичного розвитку дитини,

примноження культури й духовності в усій різноманітності національних та світових зразків, тобто школа самореалізації особистості, школа життєтворчості.

Сьогодення все наполегливіше вимагає пошуку таких форм та методів навчання, впровадження яких сприяло б активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищувало б ефективність набуття учнями нових знань, розвивало б творчу активність, а також навички колективно злагоджених дій.

Докорінні політичні, економічні і соціальні зміни в Україні істотно вплинули на всі сфери життя суспільства, зокрема і на освіту. Вимога сьогодення – реформувати освіту на засадах гуманізації та демократизації, привести її у відповідність до потреб часу, вимог суспільства, інтересів дітей, узгодити з міжнародною концепцією про права дитини.

Суспільна потреба у школах нового покоління вимагає особливої уваги до інноваційних процесів, до того, що заважає і що сприяє створенню та поширенню педагогічних новацій. Сьогоднішня психолого-педагогічна наука вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувались, а й той комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу, які дають змогу ефективно вирішувати завдання розвитку і саморозвитку творчої особистості.

Нинішній стан справ у країні потребує від молодого покоління розуміння не тільки політичної ситуації, а й адекватного сприйняття різних форм інформації. Мас-медіа, як найсильніший агент соціального впливу на особистість, допомагає критично ставитися до тих чи інших суспільних зрушень, виводити молодих людей на більш високий ступень свідомості, формувати життєву позицію.

Мабуть, сьогодні в нас більше питань, ніж відповідей. І тому наші ідеї, сміливі проекти мають право на життя за принципом Інтернет мережі, де, об'єднавши кожного з кожним, світ стає тіснішим, бо знищуються географічні й мовні бар'єри, набуває великої сили вільне та усвідомлене мислення.

На сучасному етапі в Україні гостро постало питання медіаосвіти, адже саме від якості отриманої інформації залежить наше майбутнє, у тому числі й майбутнє нашої держави.

Значення мас-медіа в сучасному світі переоцінити просто неможливо. Воно перетворилося на потужний інструмент впливу, охоплюючи безпрецедентну в історії найбільшу кількість людей.

Щоб крокувати у ногу з часом, школа намагається бути центром освітніх інновацій. Ми добре розуміємо, що сьогодні перед школою стоїть непросте завдання – підготувати юних громадян до життя в інформаційному суспільстві, тому наша заявка на участь в обласному експерименті з впровадження медіаосвіти була свідомою і своєчасною.

Із серпня 2011 року експериментальне впровадження медіаосвіти у закладі розпочалося за рішенням педагогічної ради, зверненням до відділу освіти Синельниківської РДА та головного управління освіти і науки облдержадміністрації з клопотанням про присвоєння статусу експериментального навчального закладу обласного рівня, затвердження програми дослідно-експериментальної роботи за темою «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів».

Науково-методичний супровід медіаосвітнього експерименту виконувався Дніпропетровським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, а саме: Ватковською Мариною Григорівною – кандидатом філософських наук, доцентом, проректором з наднових систем навчання та комунікації, завідуючою кафедрою управління інформаційно-освітніми проектами та Піщанською Вікторією Миколаївною – кандидатом культурології, доцентом кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами, завідуючою відділом художньо-естетичного навчання та виховних технологій.

Здійснюючи інноваційну діяльність, педагогічний колектив на I підготовчому етапі проведення експерименту розробив на основі вітчизняної моделі медіаосвіти психолого-

педагогічну концепцію розвитку шкільної системи медіаосвіти та створив власну модель. Шкільна модель медіаосвіти представлена на рисунку 1.

Рис. 1 Шкільна модель медіаосвіти

Основними *механізмами* впровадження моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес було визначено:

- переорієнтація освітньої системи на потреби споживачів медіаосвітніх послуг на основі сучасних стандартів національної освіти;
- інтеграція медіаосвітніх інновацій у навчальні предмети та виховний процес школи;
- активізація саморозвитку учасників навчально-виховного процесу за рахунок розширення медіаосвітніх можливостей;
- використання технологічних можливостей через упровадження сучасних медіа технологій освітньої діяльності, зокрема, у сфері використання ІКТ та інтернет-простору для реалізації медіаосвіти та забезпечення сучасних стандартів освітньої діяльності;
- переорієнтація особистісних ресурсів шляхом оптимізації умов діяльності вчителів та учнів, формування їх інноваційних компетенцій та здатностей, зокрема, медіакомпетентностей, формування механізмів стимулювання до креативності, медіа творчості та медіаінновацій, формування цінностей та моделей поведінки, що відповідають потребам сучасного інформаційного суспільства.

Основними напрямками реалізації проекту стали:

- викладання спеціального медіаосвітнього курсу за вибором «Медіакультура» для учнів 10 класу;
- інтеграція медіаосвіти в інші навчальні предмети школи;
- запровадження широкомасштабної виховної роботи медіаосвітнього спрямування;
- підготовка медіапедагогів;
- розробка та впровадження Концепції неперервної медіаінформаційної освіти педагогічних працівників;
- активізація медіатворчості вчителів та учнів;
- проведення медіазанять різних направленостей: позашкільної роботи гуртків, фото, відео та анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіа освітнього спрямування;

- організація дитячих фестивалів, конкурсів, проектів різних рівнів для сприяння розвитку медіакультури і підтримки шкільної медіаосвіти.

Цінність експерименту полягає в тому, що медіаосвіта:

- формує критичне мислення, орієнтує молодь на критичне сприймання медіапродукції;

- є новою формою інтерактивної взаємодії між учнями та вчителем, передбачає умови для діалогу, взаємного навчання;

- пов'язана з динамічними змінами в інформаційному та медійному просторі, тому тривалість медіаосвітнього процесу для кожної особистості здійснюється протягом усього життя.

Для покращання умов проведення уроків з медіапідтримкою кабінет української мови та літератури оснащений інтерактивною дошкою та медіапроектором, плазмовими телевізорами забезпечено вісім навчальних кабінетів, проектором та ноутбуком – кабінет початкових класів. У школі функціонують два комп'ютерні класи, підключені до мережі Інтернет.

В. О. Сухомлинський писав, що кожна дитина іде в школу з вогником в душі, й завдання педагога – підтримати цей вогник, щоб він не згас. Для цього потрібно перебувати в постійному пошуку цікавих форм, прийомів, засобів, технологій навчання, вміло поєднувати елементи передового педагогічного досвіду та інноваційних технологій у навчально-виховному процесі.

Створенню творчої атмосфери, сприятливої для розвитку здібностей наших учнів, приділяється головна увага педагогічного колективу. На сьогоднішній день у нас працює 22 педагоги, серед яких і досвідчені, мудрі вчителі-методисти, і креативна та працююча молодь.

Для забезпечення результативності експериментальної діяльності з впровадження медіаосвіти в шкільну практику, педагогічні працівники нашого закладу пройшли підготовку при Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Формування медіакультури - процес, який охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу, тому ті цінні рекомендації, форми роботи, які пропонуються у курсі «Медіакультура», ми використовуємо на багатьох уроках та позаурочних заходах. Ефективності медіаосвітніх технологій сприяє створене нами інформаційне освітнє середовище школи.

Медіаосвіта вийшла далеко за рамки одного спецкурсу. Педагоги школи активно займаються цим напрямком на своїх уроках. Вчать порівнювати різні медійні тексти: відео фрагменти та літературні першоджерела, критично аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, коригувати форми подачі інформації на афішах, вивісках, рекламних плакатах, трансформувати медійний текст з одного виду у інший, створювати власні медійні проекти.

Учителі допомагають школярам оволодіти сучасними комунікативними технологіями з одного боку, а з іншого – формують більш відповідальне ставлення до використання цих технологій. Застосування медіауроків має безліч переваг, адже дозволяє підвищити ефективність освітнього процесу за рахунок одночасного викладу вчителем теоретичних відомостей і показу демонстраційного матеріалу з високим ступенем наочності, а також дає можливість навчити дітей застосовувати комп'ютерну техніку для вирішення навчальних і трудових завдань за рахунок практичної обробки навчальної інформації на комп'ютері. Сприяє організації індивідуальної роботи школярів, розвитку їх пізнавальної самостійності і творчості, підвищує мотивацію до навчання за рахунок привабливості комп'ютера, яка зростає за рахунок мультимедійних ефектів, розвиває наочно-образне мислення, моторні і вербальні комунікативні навички учнів.

Здійснюючи інформатизацію освіти, педагогічний колектив створив надійний фундамент для інноваційної діяльності закладу – це публікації, звіти, участь у

виставках, підготовка методичних розробок, виступи у місцевих медіа та інші результати медіаосвітньої діяльності колективу школи.

Важливу роль у формуванні медіаграмотності учнів відіграє позакласна робота. Через класні години, участь у творчих конкурсах та наукових проектах учні здобувають практичні навички у створенні медіапродукту.

Любов Найдюнова говорила: «Щоб дитина грамотно споживала медіа, треба поставити її в позицію творця». Тому традиційним є залучення вихованців до створення власних медіапродуктів, а саме: відеороликів, відеореклами, публікацій, колажів, презентацій на різні теми. Щороку учні школи представляють свої роботи на районних, обласних та Всеукраїнських конкурсах і посідають призові місця.

У школі створено за ініціатииви Шиховцової Ю.І., учителя зарубіжної літератури, шкільну студію «Літературна вітальня». За час роботи студії випущено чотири поетичні збірки творчих доробків учнів під назвою «Первоцвіт». Вірші юних поетів друкувалися на сторінках газет районної «Берег надій» та шкільної – «Шкільний проспект», ввійшли до районних збірок дитячих творчих робіт «Пори року. Зима. Весна.», «Візьму перо і спробую...», «Чарівний світ природи» та кожного року представлялися на конкурси «Собори наших душ», «Олімпійський рух», «У пошуках літературних талантів», «Я чарівник» і презентовані на районних заходах. Свою творчість учасники «Літературної вітальні» продовжують і після закінчення школи. Так, випускниця Шиховцова Наталія в 2013 та 2015 роках стала фіналістом Всеукраїнського конкурсу творчої молоді «Літературна надія Дніпра», а в 2014 році її оповідання ввійшли до збірки «Паралельні світи» Дніпропетровського видавництва «Пороги», у 2016 році – до збірки віршів та прози «На кордоні любові».

Одним із головних елементів шкільної системи медіаосвіти є сприяння поширенню інтеграції медіаосвітніх складових у програми з різних предметів, а одним із методів стала робота з власними медіапродуктами.

Сьогодні ми впевнено можемо сказати, що педагоги, учні та їхні батьки змінили своє світобачення завдяки участі в експериментальному проекті «Медіаосвіта». Кожен учасник навчально-виховного процесу визнав, що медіаосвіта – це вимога часу, бо змінює дитяче сприйняття і істотно впливає на процес соціалізації, формування оцінних суджень про навколишній світ. Впровадження медіаосвітніх технологій сприяє розвитку загальних та спеціальних здібностей дитини, її творчого потенціалу.

Протягом п'яти років школа накопичила достатній досвід у навчанні і вихованні дітей з даної проблеми. Учні нашої школи беруть активну участь у створенні своїх власних медіапродуктів. Переважно це сторінки в соціальних мережах та власні презентації, проекти та відеоролики. Відповідно створюючи свій медіапродукт, керуються власним задоволенням від його змісту та якості і думкою друзів щодо медіапродукту, який створили. Більшість опитаних старшокласників сьогодні вже усвідомлюють, що ЗМІ мають не лише позитивний, а і негативний вплив на особистість, від якого потрібно мати захист.

Ми активізуємо пізнавальну діяльність учнів, використовуючи те, що їм цікаво, а саме: мультимедіатехнології та елементи медіаосвіти. Стефані Дансеро писав: «Школа, яка бажає не на словах, а на ділі бути дійсно демократичною і відкритою, повинна не лише озброювати своїх учнів сумою деяких готових знань, але й давати їм переваги в збагаченні соціального досвіду в практиці спілкування з засобами масової інформації».

Колектив школи має великі плани щодо подальшого успішного продовження використання медіаосвітніх технологій у формуванні творчих особистостей наших учнів. Нами заплановано багато заходів, які сприятимуть формуванню медіаграмотності всіх учасників навчально-виховного процесу: і вчителів, і учнів, і батьківської громади, адже медіакомпетентність – одна з найактуальніших компетентностей сьогодення.

Вважаємо, що перспективними напрямками для ще більш ефективного впровадження медіаосвітніх технологій в навчально-виховний процес є не тільки їх

інтеграція у курси шкільних предметів та поповнення медіатекстами медіатеки, а, насамперед, практична спрямованість медіаосвіти. Це і профорієнтаційна робота з медіаосвіти, і розвиток роботи медіацентру, взаємозв'язок з іншими закладами, медіа структурами, Інтернет-спільнотами, і розвиток медіакультури батьків.

Досвідом школи щодо впровадження медіаосвіти цікавляться інші заклади освіти. На базі школи протягом останніх років проведені районні семінари, на яких педагоги плідно діляться накопиченим багажем знань із колегами.

Під час роботи в освітньому просторі з'явилася спільна для всіх мрія про нову успішну школу. У пошуках ідей, нових технологій, під час їх реалізації зріс рівень компетентності та професіоналізму педагогів. Упродовж роботи в інноваційному режимі також зріс статус школи.

Акцент інновацій ми перенесли з організації навчального процесу на зміни змісту, характеру, технології навчання. Усвідомлюємо, що необхідно розробляти і впроваджувати нові системи контролю та оцінювання знань, засоби навчання, що стимулюють пізнавальну активність, самостійність і позитивну мотивацію навчання. Результатом цієї діяльності є якісні зміни у роботі навчального закладу та освіти в цілому.

Отже, завдяки інноваційним процесам педагогічний колектив комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа» має такі результати:

1. Створено комфортні умови для навчання, розвитку та виховання дітей.
2. Освоєні нові сучасні технології, методи і форми роботи.
3. Підвищується рівень професійної компетентності педагогів, що підтверджується результатами участі педагогів у професійних конкурсах.
4. Передовими педагогами закладу розповсюджується досвід роботи з проблемної теми через відкриті уроки, заходи.

Позитивні результати дає використання інноваційних технологій у вихованні і навчанні дітей: підвищилася мотивація, пізнавальний інтерес учнів до навчання та рівень навчальних досягнень; збільшилась кількість учнів, які приймають участь в інтелектуальних та творчих конкурсах; підвищується рівень сформованості комунікативних навичок учнів; підвищився рівень креативного та критичного мислення; зросла ефективність творчої роботи в групах, парах; збільшилась кількість дітей, здатних до самостійної роботи на рівнях конструктивної та творчої діяльності.

Школа для колективу педагогів – це все їхнє життя. Кожне слово вчителя – це ще одна цеглинка, що вибудовує людину – гідну, чесну, щиру. Така вона, нелегка і неоціненна робота справжнього педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л. Проектування інноваційно-розвиваючого середовища в освіті // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 3. – С. 20–27.
2. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія / Л.І. Даниленко. — Київ: Міленіум, 2004.— 358 с.
3. Вплив інформаційного простору на внутрішній світ і поведінку дитини // Психолог. Спецвипуск. – 2007. - № 16(256). – 32 с.
4. Кон И.С. Психология старшеклассника / И. С. Кон. – Москва : Просвещение, 1982. – 207 с.
5. Кон И.С. Социология личности / И. С. Кон. – Москва : Политиздат, 1967. – 383 с.
6. Бугера О.І. Засоби масової інформації як один з чинників впливу на протиправну поведінку неповнолітніх // Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених «Політ 2005». – Київ: Національний авіаційний університет, 2005. – С. 532.
7. Чорна Л. Психологічний вплив телебачення на дітей і дорослих / Л.Чорна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – №4. – С.48-52.

Л-ЩОДЕННИК ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОГО І ДИВЕРГЕНТНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ, ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

*Величко Анастасія Василівна, учитель української мови і літератури
Томаківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 Томаківської селищної ради
Дніпропетровської області*

В Україні, як і у всьому світі, набирає ваги так зване покоління Y, або «діти тисячоліття». Їхні погляди, спосіб життя кардинально відрізняються від старших поколінь. Для них немає чіткого розмежування між роботою, навчанням і відпочинком. Робота не обов'язково має бути серйозною і нудною. Життя для них – це гармонія між пізнанням нового, самовдосконаленням, грою та розвагою.

Таким чином амбасадор Нової української школи повинен знаходитися у безперервному пошуку дієвих інструментів для реалізації пріоритетних задач нового стандарту освіти.

З-поміж усіх можливих аспектів, що потребують детального вивчення, найважливішим, на наш погляд, є досягнення балансу в системі «навчання-дозвілля-творчість» шляхом застосування альтернативних авторських методик, що спрямовані на розвиток дивергентного мислення, когнітивної обдарованості й самоактуалізацію учнів.

У своїй роботі я пропоную розглянути переваги нестандартного навчання у літній період.

Актуальність теми полягає в можливості включення компонентів інтегрованої системи самонавчання влітку предметів гуманітарного циклу через посередництво нового типу читачького щоденника (Л-щоденник) до канви базової шкільної програми.

Мета дослідження. Розкрити структуру, роль, місце і функції Л-щоденника як дієвого інструменту для досягнення результативності у розвитку дивергентного і когнітивного мислення на уроках гуманітарного циклу.

Поставлена мета обумовлює необхідність розв'язання таких **завдання, на вирішення яких спрямована інновація:**

- моніторинг актуальних новітніх технологій;
- вивчення впливу самонавчання на розвитку дивергентного і когнітивного мислення;
- ознайомлення із психологічними особливостями і навчальними потребами учнів середньої ланки;
- підбір дієвих методів і прийомів для розвитку критичного мислення на уроках гуманітарного циклу;

Сьогодні на ринку є безкінечна кількість канікулярних програм на будь-який смак, проте психологи радять не забирати у дітей вільний час, а краще спрямувати їхні заняття у сферу творчості, яка сприятиме гармонічному розвитку в цілому.

Мене як викладача предметів гуманітарного циклу зацікавило застосування нестандартних рішень для опанування учнями складного, на їхню думку, завдання: читання книг влітку. З метою спростування цього стереотипу була розроблена цілісна система самонавчання, яка керується гаслом: «Проведи літо з користю!».

Її основним дієвим інструментом виступає новий тип читачького щоденника – Л-щоденник, що, окрім стандартної функції (систематизація прочитаних книг), спрямований на розвиток пізнавальної гнучкості; формує набір якостей, властивих майбутнім лідерам і новаторам; дозволяє отримувати знання із задоволенням; враховує психологічні аспекти і уподобання учнів; побудований на принципах випереджаючої освіти; відповідає концепції НУШ (застосування компетентнісного підходу у навчанні, що має сформувати наступні вміння: читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію;

ініціативність; творчість; вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді).

Зазначений вид роботи розрахований на учнів із середнім і високим рівнем знань. Утілюється протягом трьох років для досягнення ключової мети: від формування читачьких навичок до свідомого читача. Адже критичне мислення – це складний **ментальний** процес, що починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення.

Система ґрунтується на проходженні трьох літературних місій у канікулярний період, що спрямовані на розвиток дивергентного мислення:

I етап. «Місія: Літературний лікнеп, або Як провести літо з користю» (*майбутні семикласники*)

II етап «Місія: Експедиція на Землю, або Слідство ведуть геокешери» (*майбутні восьмикласники*)

III етап «Місія: Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд» (*майбутні дев'ятикласники*)

Залучення майбутніх шестикласників відбувається опосередковано, оскільки п'ятий клас у цій поетапній роботі – нульовий адаптаційний рівень, де базові навички формуються під час навчального процесу.

За прогнозами, майбутні старшокласники, отримавши максимальну підготовку протягом навчання у середній школі, реалізуватимуть творчий потенціал, інтелектуальні здібності у профільній освіті, міжпредметних зв'язках, інтегрованому підході до здачі ЗНО; враховуватимуть багатофакторність, сприйматимуть поле значень: текст – контекст – підтекст, матимуть здатність бачити рецисивні, унікальні властивості явищ.

Отже, вчитель-словесник, відкоригувавши методику викладання предметів гуманітарного циклу у середній школі, забезпечить реалізацію творчого потенціалу дитини і продуктивну діяльність під час вивчення й інших шкільних дисциплін у майбутньому.

Слід зазначити, що особливість кожної літературної місії полягає у застосуванні щоразу нових форм і методів роботи, які не повторюються з року в рік.

Л-щоденник «еволюціонує» разом із свідомістю читача, змінює формат і має конкретну виховну і навчальну ціль, але пріоритетні принципи залишаються незмінними: мотивація до самонавчання, випереджаюча освіта, інтегрованість, розвиток дивергентного мислення, когнітивної обдарованості, самоактуалізації учнів.

Лейтмотив трирічного експерименту – слова А. Гіна: «Ідеальна дидактика – це її відсутність. Учень сам прагне до знань так, що ніщо не може йому перешкодити. Нехай гасне світло – він буде читати при свічках. Ідеальне керування – коли керування немає, а його функції виконуються. Кожний знає, що йому робити. І кожний робить, тому що хоче цього сам».

Розглянемо кожний етап окремо.

I етап. «Місія: Літературний лікнеп, або Як провести літо з користю»

Форма. Творчий блокнот за мотивами книг Керрі Сміт, канадської художниці, авторки бестселерів «Безлад», «Знищ цей щоденник», «Пізнай світ спочатку»

Структура і мета. Щоденник складається з передмови, інструкції і 30 завдань мета яких не лише розважити дитину, а й навчити її бути пошуковцем, розвивати пізнавальну гнучкість, нестандартне мислення, уміння взаємодіяти, не зупинятися перед невідомим і, на перший погляд, незрозумілим, уміти творити, не боячись помилок, адже кожне рішення – правильне.

Особливості. Чорно-білий всередині, спроектований на застосування нешаблонного мислення учнів. Кожне завдання розміщується на окремому аркуші, дозволяє експериментувати з усією його площею.

Використано підбадьорюючі фрази, дружелюбний настрій, популярні серед підлітків меми та позитивні малюнки, що налаштовували на плідну роботу, швидку адаптацію.

Більшість завдань розраховані на виконання після прочитання хоча б однієї книги, проте окремі сторінки спонукають показати їм світ навколо себе, подорожувати, спостерігати за природою, чекати натхнення, розвивати уяву, фантазувати, залучати до роботи батьків, друзів; фіксувати власні емоції, ділитися ними, фотографувати і малювати, складати вірші й бути модельєром, ділитися таємницями і брати інтерв'ю, отримувати нові знання і удосконалювати навички, творити будь-де і використовувати які завгодно матеріали.

Навчання і пізнання у невимушеній ігровій формі.

Технології, методи, прийоми. Ігрові технології, розвивального навчання, особистісно орієнтоване навчання. Методи словесні, самостійної роботи учнів з осмислення й засвоєння нового матеріалу, роботи із застосування знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, інтегровані (універсальні). Прийом змагання, «здивуй»

II етап «Місія: Експедиція на Землю, або Слідство ведуть геокешери»

Форма. Геокешинг. Літературна мапа (літературний стенд) прочитаних творів. Здійснення власної ери Великих географічних відкриттів через посередництво художньої літератури.

Структура і мета. 1. Проходження мотиваційного вступного квесту; 2. Отримання інструментарію для майбутнього геокешера: закодований список літератури, прапори країн для «завоювання» (прочитання), порожня карта світу, 12 різноформатних завдання місії, рекомендації; 3. Виготовлення «бортового журналу» – рукописної книжки-опори для використання під час навчального процесу; 4. Формування валізи асоціацій на основі прочитаних творів; 5. Презентація-захист.

Відомо, що починаючи з 8 класу, вивчення тем різних циклів відбувається більш розгорнуто, увага зосереджується на деталях, міжпредметних зв'язках, умінні аналізувати, синтезувати матеріал, спираючись на історичні передумови, мистецькі напрямки, економічну ситуацію, геополітичні дані. Як допомогти дитині зрозуміти ці тенденції? Підготувати до такого об'єму інформації завчасно. У невимушеній роботі, яку кожен проведе за власним планом самоосвіти, щоб сформувати цілісне уявлення про світ.

Особливості. Глобальне охоплення навчальних дисциплін: географія – вивчення прапорів, країн, робота з картою; всесвітня історія – період відкриттів, передумови формування течій, напрямків; міфологія, зарубіжна література, українська література – світовідчуття, світовий досвід; мистецтво – новий предмет у 8 класі (архітектура, літературні напрями, живопис); трудове навчання – робота у різних техніках; англійська і українська мови – розвиток зв'язного мовлення; інформатика – застосування мобільних додатків для геокешингу, удосконалення навичок роботи на комп'ютері, освоєння відеопрограм.

Утверджує думку щодо структурованого взаємозв'язку усіх процесів і явищ на Землі.

Технології, методи, прийоми. Проектна технологія, інтерактивна, проблемного навчання, критичного мислення. Метод проблемного викладу, евристичний, дослідницький, сократичний, стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності, інтегровані (універсальні). Геокешинг, квест, спортивне орієнтування, буккроссинг. Прийом змагання.

III етап «Місія: Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд»

Форма. Он-лайн читацький щоденник. Варіативність виконання: блог, інтернет-щоденник, відеоблог.

Структура і мета. Чітка структура відсутня. Орієнтація на самостійність у виборі форм роботи, освоєнні й здобутті практичних навичок. Власний план самонавчання і самоконтролю. Координація здійснюється шляхом переписки у спільному чаті творчої групи. Адміністратор чату – вчитель.

Ключові моменти: популяризація користі читання засобами інтернет-ресурсів, навички медіаграмотності, застосування мобільного телефону як віртуального щоденника, доступність, можливість отримати зворотній зв'язок.

Мета: просвітницька діяльність у форматі «рівний рівному».

Особливості. Публікація усіх постів місії здійснюються під офіційним хештегом: **#проведи_літо_з_користю.**

Реалізація завдань відбувається у будь-який зручний час. Можливість безконтактного контролю з боку вчителя у разі виконання роботи у соціальній мережі (поява інформації у стрічці новин). Використання гаджетів у навчальних цілях.

Відповідає типу сприйняття нової інформації сучасними підлітками.

Технології, методи, прийоми. Інформаційні технології, кейс-технології, вітагенні, критичного мислення. Методи стимулювання пізнавальної діяльності учнів, індуктивний і дедуктивний, організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності, інтегровані (універсальні). Прийом «Займи позицію». Самостійно обрані учнями прийоми для реалізації поставлених задач.

На відміну від традиційного читацького щоденника, творчі обов'язково варто презентувати на першому уроці літератури в новому навчальному році.

Кожна дитина (лікнепівець) фактично пропагує корисний формат проведення літа, даючи поради, згадуючи найцікавіші завдання, власну інтерпретацію, демонструє кінцевий «продукт» літературної місії, що є постійно діючим експонатом у кабінеті української мови і літератури, знаходиться у вільному доступі, виконує роль наочності.

Таким чином спільне використання інтелектуальних ресурсів групою людей розширює когнітивні можливості учасників настільки, що вони здатні вирішувати завдання, які б при автономній роботі були б для них нездійсненними.

Ситуація успіху дозволяє залучити до системи навчання усіх бажаючих, адже вибір творчого рівня відбувається на добровільних засадах, дає можливість працювати в комфортних умовах серед однокласників, разом виконувати завдання, створювати неповторне, ділитися ідеями, шукати однодумців, розкрити потенційні таланти.

Наполегливе і серйозне ставлення до самонавчання влітку допомагає здобути потрібні навички і знання для наступного класу, розширює кругозір, замінює випереджаючі завдання для цієї групи учнів, мінімалізує підготовку до окремих тем під час навчального процесу, є помічником під час виконання творчих видів робіт, написання власних висловлювань.

Запропонована авторська технологія успішно апробована на експериментальному класі (28 учнів) із середнім рівнем знань.

Диференціація відбувалася за вибором учнів перед початком літніх канікул: достатній, середній, творчий рівень. Роботу із L-щоденником розпочинали лише лікнепівці – учні, що обрали творчий рівень, останні – опрацьовували традиційний читацький щоденник.

Кількісні показники: I етап – 12 учнів, II етап – 15 учнів, III – етап 10 учнів. Хвилеподібна тенденція спостерігалася у зв'язку з нефіксованою кількістю учасників й оголошенням завдань місії лише після вибору рівня. Не зважаючи на це, зросли якісні показники і чітко окреслилася група критично мислячих учнів.

Зрозуміло, що некоректно оцінювати семестровим чи річним балом творчість, оскільки вона не є тотожною інтелектуальному рівню чи можливостям учнів. Численні експериментальні дослідження показують, що внутрішня мотивація посилює креативність, а зовнішня – гальмує. Враховуючи вищезазначене, мною не наводиться моніторинг навчальних досягнень, проте враховується особистісний прогрес учнів.

Важливим компонентом такої роботи є індивідуальне зростання, подолання внутрішніх бар'єрів, самоактуалізація, удосконалення комунікативного ресурсу, адже вплив комунікацій з іншими людьми настільки потужний, що це дає підстави в певній мірі ототожнювати креативність із взаємодією.

Слід зазначити, що завдяки самонавчанню в учасників спостерігається удосконалення навичок тайм-менеджменту, зв'язного мовлення, системності й послідовності у виконанні різних видів робіт, простежується укріплення самостійних позицій при когнітивному аналізі, взаємодії з іншими, прийнятті власних рішень

Така позитивна динаміка дозволяє говорити про доцільність застосування даної інновації, впровадженні її компонентів до навчально-виховного процесу, адже якщо правильно розподілити свій час, вам вдасться поєднати приємне з корисним і не обирати між розвитком та можливістю насолодитися довгоочікуваним літом!

Більш детальні, розгорнуті результати і методика впровадження I і II етапів презентовані на інтернет-марафонах «Вебінари від учителів змін» (<https://www.youtube.com/watch?v=STk8XSXY16U&t=2360s>) і «Від традиційної школи крокуємо до НУШ» ВГ «Основа».

РОЗВИВАЄМО ПОЗИТИВНЕ МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРА ЗА ДОПОМОГОЮ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОГО ПРИЙОМУ АНАЛІЗУ ПРИТЧ

Ніколенко Наталія Іванівна, практичний психолог-методист Комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Долинська гімназія – загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 Долинської районної ради» Кіровоградської області

Постановка проблеми. Головна мета психологічного супроводу в умовах нових освітніх стандартів - побудова навчального середовища, яке зорієнтоване на збереження емоційного здоров'я дитини, максимально розвиває її творчий потенціал, формує позитивний підхід до планування власного майбутнього. Серед завдань психологічної служби сучасної школи - моніторинг розвитку емоційно-вольової сфери учнів, а саме, особистої та соціальної компетентності. Згідно з концепцією нової української школи психологи мають допомагати дитині не тільки в успішній адаптації до нових соціальних умов, а і в пошуку конструктивних стратегій вирішення проблем, розумінню себе, свого внутрішнього світу. Одним із ефективних методів у роботі психолога-консультанта є терапевтична притча, яка вчить дитину долати виклики повсякденності, долучаючись до власних внутрішніх ресурсів, змінюючи упереджений погляд на проблему, створюючи свою життєву історію, іншими словами, розвиває позитивне бачення своєї життєвої перспективи. На жаль, сьогодні в емоційній сфері школяра переважають почуття втоми, пригніченості, апатії, безпорадності. В оточенні негативної інформації, якою нас щедро засипає телебачення, помітно росте роздратування та незадоволеність. Все це руйнує психологічне здоров'я дитини: знижується активність, перебільшується роль перешкод, труднощів у досягненні мети, формується «тривожне мислення», для якого притаманно сприйняття оточуючого світу в негативному ключі. Тому шкільним психологам необхідно навчити дитину знаходити особистісні ресурси, джерела активності для підвищення життєстійкості, покращення самопочуття. Аналіз притчі допомагає використовувати потужний заряд енергії, закладений в наших думках для подолання будь-яких перешкод на шляху до вирішення проблем. Вважаю, що серед ряду завдань, які стоять перед сучасною освітою, розвитку позитивного мислення дитини слід приділити особливого значення, адже саме в період навчання в школі формується особистість, її погляди на світ та бачення свого місця в ньому, формуються цінності та життєва позиція. Освітній простір має сформувати фундамент особистісної компетентності дитини, який ґрунтується на позитивному ставленні до себе.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з даної теми свідчить про те, що поняття позитивного мислення увійшло в термінологію психологічної науки наприкінці XX ст. Дослідники (В. І. Бобрицька, Р. Ентоні, Ф. В. Калашин, Р. Р. Кашапов, І. О.

Кіріллов, М. В. Лапухіна, А. Менегетті, М. Я. Мольц, Н. Пезешкіан, Н. В. Піл, Ч. Т. Фолкен та ін.) окреслили загальне його визначення, яке полягає у забезпеченні психічного здоров'я та гармонійності існування особистості. Дослідники встановили зв'язок між розвитком позитивного мислення і моральними вчинками людини.

В. І. Бобрицька наголошує на розвитку добрих, здорових думок унаслідок закріплення у свідомості трьох установок: «Я можу, хочу та досягну того, чого прагну», радить позбавлятися негативних думок, замінюючи їх любов'ю, радістю, сміливістю, спокоєм, доброзичливістю. [1]

Ф.В. Калошин розглядає позитивне мислення як основу життєтворчості особистості та вказує на його обов'язковий творчий характер. [4]

Одним із засобів, що допомагають під час консультативних практик формувати позитивне мислення є метафоричні притчі. Аналіз цього питання широко представлений в роботах багатьох психологів. Зарубіжні науковці М. Еріксон, Е. Россі, Ш. Копп, Р. Кроулі, Д. Міллс, Н. Пезешкіан, В. Стюарт зазначають, що метафоричний підхід до роботи з клієнтами допомагає багатобічному осмисленню ситуації, проблеми буття, розширює розуміння себе. [9]

Як вказує І. В. Вачков [2]: «Один з прийомів, який активно використовується в тренінгах розвитку самосвідомості й зближує психологічну роботу з мистецтвом, це розповідь притч та історій. Вони можуть бути створені самим ведучим чи беруться з певних джерел й трансформуються при викладі, залежно від того як складається ситуація».

Метою даної роботи є розкриття особливостей використання аналізу притчі як прийому психокорекційної та консультативної роботи шкільного психолога для розвитку позитивного мислення школяра сучасної української школи.

Метафора, що захована в «історіях із глибини віків» допомагає зосередитися і використати те, що підходить дитині, те, що вона готова прийняти як частину свого внутрішнього світу, частину себе. Аналіз мудрої розповіді відкриває можливість змінити, перебудувати своє життя, створити, в нашому випадку, позитивний світогляд, який стане основою психологічної життєвої компетентності дитини. Під час аналізу притчі в межах корекційно-розвивальної роботи практичний психолог через правильне формулювання спрямовуючих запитань може досягнути психотерапевтичної мети: розширити розуміння дитиною ситуації і своїх можливостей щодо її подолання. Звичайно, практичний психолог має добирати притчу індивідуально, відповідно до певної проблемної ситуації учня, ураховуючи його психологічні особливості, рівень включення у психотерапевтичний процес тощо.

Сесію з аналізу притч можна почати з відомого вислову засновника позитивної психотерапії Н. Пезешкіана: «Тобі потрібна рука допомоги? Подивися, у тебе є своїх дві!» Проведемо аналіз притч, які рекомендуємо для використання під час консультативної практики з метою формування позитивного мислення. Пропоновані питання орієнтовні.

Притча «Жабенята і глечик»

Одного разу дві жаби беркицьнулися в глечик з вершками. А у цього глиняного глечика були дуже високі й слизькі стінки – жабам звідти ніяк не вибратися. Борсаються вони там, борсаються... Одна трохи поплавала, погребла лапами й думає: «Однаково мені звідси не вибратися. Нащо ж я буду дарма старатися, стільки мучитися марно й сили витрачати? Ліпше відразу потону». І потонула. А друга жаба подумала: «Ні, потонути я завжди встигну. Краще я поборсаюсь, а раптом щось удасться вдіяти». Вона дуже старалася, із останніх сил боролася, брѳохалася у вершках. І раптом... відчула квакуха, що під ногами в неї щось тверде та міцне. Виявляється, що поки борсалася, встигла збити із вершків масло. І тоді відштовхнулася жаба щосили від грудочки й вистрибнула з глечика.

Запитання для аналізу притчі:

1. Як Ти розумієш зміст історії?

2. Чи часто в житті трапляється так, що потрапивши в одну й ту ж саму складну ситуацію діти по-різному себе поведуть?
3. Поведінка якого жабеняти тобі ближче? Чому?
4. Що допомогло жабеняті вистрибнути з глечика? Якими якостями характеру володіє герой історії?
5. Чи завжди ситуація, яка, на перший погляд, безнадійна, є такою?
6. В яких конкретних життєвих ситуаціях можна використати мораль даної притчі?
7. Чим історія нагадує Твоє становище зараз? Чим може допомогти вона Тобі в подальшому житті?

Мораль притчі: «Пручайтеся – впливете!» Ніколи не слухайте тих, хто має погану звичку ставитися до всього песимістично, тому що вони крадуть найпрекрасніші мрії й надії, які ви зберігаєте у своєму серці! Оглухніть, коли вам говорять, що ви не можете здійснити свої мрії! І тому: ЗАВЖДИ будьте налаштовані ПОЗИТИВНО!

Можна використовувати варіації притч про жабенят з подібним змістом.

Притча «Глухе жабеня»

Жили собі маленькі жабенята, які вирішили організувати змагання з бігу. Їх метою було забратися на вершину найвищої в царстві вежі. Зібралось багато глядачів, які хотіли подивитися на ці змагання і посміятися над жабенятами – їх учасниками. Змагання розпочалися. Правда, ніхто із глядачів не вірив, що жабенята зможуть забратися на вершину вежі. Звідусіль лунало: «Це занадто складно!», «Вони ніколи не заберуться на вершину!», «Немає шансів! Вежа занадто висока!». Маленькі жабенята почали падати. Одне за другим... Але були й такі, у яких відкрилось друге дихання, вони підіймались та стрибали все вище і вище... Юрба все одно кричала: «Занадто важко! Жоден з нас не зможе це зробити!».

Урешті-решт всі втомились і попадали, за винятком одного жабеняти. Воно піднімалось все вище і вище і, доклавши всіх зусиль, вилізло на вершину! Засмучені учасники змагань захотіли дізнатись, як переможцеві вдалось знайти в собі силу і дістатись на вершину! Виявилось, що жабенятко-переможець було глухим.

Мораль притчі: ніколи не слухай людей, які намагаються передати Тобі свій песимізм і негативний настрій. Не забувай про силу слів. Усе, що Ти чуєш або читаєш, впливає на Твою поведінку. Завжди будь налаштований позитивно! Будь глухим, коли люди говоритимуть, що тобі щось не під силу. Завжди думай: «Я це зроблю!».

Притча «Позитивне жабеня»

Одного разу маленьке жабеня впало в глибоку яму. Звичайно, воно одразу почало намагатися вибратися, адже це було позитивне жабеня. Його друзі стояли по краях ями. Згори їм гарно видно, яка глибока яма, які гладенькі її стрімкі стіни та які безнадійні зусилля друга. «Годі! Кричали вони йому, - не витрачай сил! У тебе все одно нічого не вийде!». Але жабеня вибиралося далі. Воно падало, підіймалося й починало знову.

«Ти все одно загинеш, – плакали друзі, - не треба так себе мучити!». Вони махали йому, намагалися докричатися, проте жабеня не полишало своїх спроб. Нарешті йому вдалося трохи зіпнутися в гору, намацати камінь, схопитися на випадкову травинку й – вистрибнути! Жабеня одразу кинулося до здивованих спостерігачів: «Друзі! Дякую вам! Я бачив, як ви намагалися мені допомогти! Я не міг почути ваших порад – слова ніс вітер, але ваша підтримка врятувала мене. Без неї, без вашої віри в мене, я ніколи не зміг би врятуватися!»

Мораль притчі: сила завжди всередині нас.

Притча про бакалійника

Володар бакалійної лавки був дуже засмучений: навпроти його лавки через вулицю відкрився великий супермаркет, отже – бізнесу кінець. З покоління в покоління лавка була основним джерелом доходу, а неминуче банкрутство – катастрофа для всієї сім'ї. Майстер сказав йому: «Якщо боїшся конкурента, ти його зненавидиш. Ненависть і стане погибеллю.»

«Що ж мені робити?» - спитав бакалійник, який вже зовсім зневірився. «Кожного ранку ставай перед своєю лавкою і благословляй її, бажай їй всілякого процвітання. Потім повертайся обличчям до супермаркету і роби те саме.» «Як? Благословляти свого ворога, який мене розорить?» - здивувався чоловік. «Будь-яке твоє благословення в його адресу повернеться до тебе добром. Будь-яке побажання зла - загубить тебе,» - вів далі Майстер. За півроку бакалійник знов прийшов до Майстра і повідомив – трапилося саме те, чого він боявся: лавку прийшлося закрити. Тільки тепер він – управляючий супермаркетом, і справи йдуть так добре, як ніколи.

Запитання для аналізу притчі.

1. Як Ти розумієш зміст притчі? Чим Твоя ситуація схожа?
2. Чи допомагають відчай і ненависть у подібних ситуаціях?
3. Чого навчив Майстер бакалійника? Як цією порадою можна користуватися в житті?
4. Як Ти думаєш, що допомогло герою історії дістатися успіху? (окрім позитивного мислення- вміння працювати, адже він вже мав власну справу).
5. Як Ти розумієш поняття «позитивне мислення»?

Мораль притчі: люди нещасні найчастіше через те, що отримують задоволення від своїх страждань, яке неможливо пояснити, сказав Майстер. Він розповів про подорож в поїзді, коли йому ніяк не вдавалося заснути на верхній полиці, через те, що знизу безперервно доносився розпачливий голос жінки: «Ох, як я хочу пити... Боже, як я хочу пити!» Майстер не витримав, спустився вниз, пройшов коридором через весь вагон, наповнив водою дві великі склянки і віддав їх стражденній. Сказавши. «Благослови вас Господь, сер,» - промовила жінка. Майстер забрався на свою полицю, а знизу почулося причитання: «Ой, як мені хотілося пити! Боже, як я хотіла пити!» Майстер подумав: «Є люди, яким дуже комфортно в стереотипах!»

Притча про позитивне мислення

Якось старий учитель сказав своєму учневі: «Будь-ласка, оглянь цю кімнату і спробуй знайти у ній все, що має коричневий колір». Молодий чоловік подивився навкруг. В кімнаті було багато коричневих предметів: дерев'яні рами картин, диван, карниз для занавісок, книжки і ще багато різних дрібниць. «А тепер закрій очі і перечисли всі предмети... блакитного кольору» - попросив учитель. Молодий чоловік розгубився: «Але я нічого не помітив!»

Тоді учитель сказав: «Відкрий очі. Подивися, як тут багато блакитних предметів!!!». Це була правда: блакитна ваза, блакитні рамки фотографій, блакитний килимок. Учень відповів: «Але ж це хитрість! Адже я за вашою вказівкою шукав коричневі, а не блакитні предмети!» Учитель тихо зітхнув, а потім посміхнувся: «Саме це я і хотів тобі показати! Ти шукав і знаходив тільки коричневий колір. Так само відбувається з тобою і в житті: ти шукаєш і знаходиш тільки погане і не помічаєш все хороше!»

«Мене завжди вчили, що слід чекати гіршого, і тоді ніколи не виявишся розчарованим. А якщо гіршого не станеться, то мене чекає приємний сюрприз», - відмовив юнак. На що Майстер відповів: «Упевненість в користі очікування гіршого змушує нас не помічати все хороше, що відбувається у нашому житті. Якщо чекаєш гіршого, то обов'язково його і отримаєш. І навпаки. Можна знайти таку точку зору, з якою кожне переживання буде мати позитивне значення. З цієї хвилини ти будеш шукати у всьому щось позитивне!»

Запитання для аналізу притчі.

1. Як Ти зрозумів цю притчу? Як можна застосовувати її у житті?
2. Чи все так погано навколо? Від чого залежить це сприйняття? А що залежить від Тебе самого?
3. Якби до Тебе прийшов друг і сказав, що він усім розчарований, щоб Ти йому порадив?
4. Чи вмієш Ти виокремлювати головне, а не те, на що Тебе наштавхують? Чи перевіряєш інформацію?

Мораль притчі: вчимося знаходити серед великої кількості негативу - позитив, серед небезпек – острівки безпеки, серед бруду – чистоту. Давайте не будемо формувати в себе

та інших установку на пошук неприємних новин, поширювати паніку, заглиблюватися в переживання, а будемо шукати ресурси для відновлення та перспективи. Кожне переживання може мати позитивне значення.

Притча «Потріскана Амфора»

Селянин щоденно привозив до села воду із джерела в двох пузатих амфорах, прикріплених на спині осла, що крокував поруч з ним. Одна амфора була стара й уся в тріщинах, під час мандрівки з неї постійно витікала вода. Друга – нова, без ушкоджень, утримувала воду до краплини. Стара потріскана амфора почувалась бідною й непотрібною. Нова ж ніколи не оминала нагоди, щоб підкреслити свою досконалість: «Я не втрачаю й краплини води!» Одного ранку стара амфора пожалілася власникові: «Я знаю про свої недоліки. Через мене йде намарне твій час, праця й гроші. Коли доходимо до села, я вже наполовину порожня. Вибач мені мою недосконалість і мої рани.» Наступного дня в час мандрівки власник звернувся до потрісканої амфори, мовлячи: «Поглянь на узбіччя. Яка краса, яке розмаїття квітів! Вони розквітли завдяки тобі! Я купив насіння і засіяв його вздовж шляху. Ти ж, не здогадуючись про це, поливаєш його кожного дня.»

Запитання для аналізу притчі.

1. Як Ти розумієш зміст притчі?
2. Чим дана історія схожа на Твою?
3. Як можна недоліки обернути на переваги?
4. Чи є в Тебе люди, які можуть прийти на допомогу?
5. Чому навчає притча?

Мораль притчі: кожен із нас має свої рани і свої вади, але наша, на перший погляд, недосконалість може обернутися чудом. Варто тільки уважно придивитися до своїх можливостей і використати їх як переваги.

Висновки. Отже, притчі - це справжнє мистецтво слів влучати в саме серце, тому їх корисно час від часу використовувати в освітньому процесі, адже їх глибока мудрість вчить учнів замислюватися про найцінніше. Ефективність даного прийому перевірена на практиці під час консультувань дітей з тривожним мисленням, низькою самооцінкою, невпевненістю в собі; при формуванні життєвих компетенцій учнів. Дитина через аналіз «мудрих оповідок» вчиться відслідковувати свої думки і налаштовувати себе на позитивно-активну життєву позицію, зосереджуватися на результаті, програмувати свою перемогу в складних для неї ситуаціях, створюючи при цьому стан душевної гармонії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобрицька В. Мислення та здоров'я людини. Роздуми про позитивне, критичне та негативне мислення / В. Бобрицька // Психолог. – 2004. – № 12. – С. 11 - 17.
2. Вачков И. В. Сказкотерапия: развитие самосознания через психологическую сказку / И. В. Вачков. – М. : Ось-89, 2001. – 144 с.
3. Гордєєва Ж. В. Методолого-психологічні засади використання метафори як засобу розвитку самосвідомості особистості // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Академіка С. Д. Максименка. – Київ: Ніка-Центр, 2009. – Вип. 37. – С.127–136.
4. Калошин В.Ф. Основи позитивного мислення в освітянській діяльності: навч. посіб. / В. Ф. Калошин. – К. : [Б. в.], 2005. – 252 с.
5. Мацько Л. А. Позитивне мислення та його формування як можливість покращення психологічного здоров'я молоді технічного вузу / Л.А. Мацько, Ж. В. Сидоренко // Гуманізм та освіта. – 2010. –С. 167 – 171.
6. Киричук Л. М. Когнітивна структура дискурсу позитивного мислення / Л. М. Киричук // Філологічні студії. – 2004. – № 4. – С. 149 – 155.
7. Скрипюк И. И. 111 баек для тренеров: истории, мифы, сказки, анекдоты. – СПб.: Питер, 2009. – 176 с.

8. Ставицька С. О. Використання притч як діагностичного і корекційно-розвивального методу роботи в процесі розвитку духовної самосвідомості студентів // Журнал практикуючого психолога. – 2010. – №17.
9. Пезешкиан Н. Торговец и попугай. Восточные истории психотерапия. – М.: Генезис, 2004. – 155с.
10. Уліцька Г. С. Особливості розвитку позитивного мислення старшокласників: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Г.С. Уліцька. – К., 2011 – 23 с.

ПСИХОСЕМАНТИЧНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РИС ОСОБИСТОСТІ «5 ПАЛЬЦІВ»

***Вовна Андрій Михайлович**, практичний психолог Качанівської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Підволочиської селищної ради Тернопільської області*

Мова символів та людська культура суть синонімічні поняття. У доказ цього достатньо навести той приклад, що примітивні символічні зображення на стінах печер історики-науковці схильні відносити до аналогічного періоду існування людства. Малюнки на скелях, потайні знаки на тотемах, символічне зображення богів та сил природи, релігійних сект, вірувань, всіляких ремесел та взагалі понять та явищ крокували в ногу з людиною, яка навчалася все нових та нових форм збереження своєї історії, передачі знань майбутнім поколінням. Звичайно, що і живе слово, і писемність, які ми знаємо сьогодні, також формується на певних символах, зрозумілих всім освіченим людям. Той факт, що людина є творцем своєї історії не повинен викликати заперечень. Так, людина все своє життя працює над створенням благ для себе та інших. І що б людина не робила, до всього повинна прикладати свої руки, торкатися чи бодай вказувати пальцем.

Немовля міцно стискає протягнутий дорослим палець; спираючись на долоні, дитина повзає по підлозі та стає на ноги, тримаючись руками, наприклад, за меблі. Змалечку дитинку привчають правильно тримати ложку, виделку, кружку. Щоб умити обличчя, нам потрібні долоні; щоб одягнути сорочку та штани, застібнути гудзики чи затягнути шнурки на черевиках, – для всього цього також потрібні вправні пальці рук.

Щоб запалити сірник та поставити чайник на газову плитку, також потрібні руки; щоб зробити той самий чайник, плитку, сірник, видобути газ, створивши все для цього необхідне, також потрібні людські руки. Щоб виростити овочі, фрукти, худобу, приготувати їжу, накормити себе, людині потрібні свої руки або руки подателя.

Навчившись тримати олівець (ручку), людина вчиться писати цифри, букви, складати числа та слова у формули та тексти. Будинки, у яких ми живемо, крісла, на яких сидимо, ліжка, на яких спимо, взагалі весь світ людських речей несе на собі відбитки чийхось пальців. Здається, що можна так до безкінечності перелічувати заслуги людських рук. Можливо, саме тому на близькому сході досі є поширеним амулет «Хамса», який символізує руку Бога. Від звичайної людської руки «Хамса» відрізняється тим, що на місці мізинця знаходиться ще один великий палець¹.

Описуючи характер людини, нерідко вживаються фрази на кшталт: «у неї важка рука», «він нечистий на руку», «вона від народження білоручка», «він у житті нічого важкого за олівець у руках не тримав», «я умиваю руки», «А цей – криворучка» та ін. Всі ці фрази чи вирази об'єднує те, що рукам приписується деякий символізм щодо характеру людини, про яку говориться у виразі.

У 1962 році Б.Брайклін та Е.Вагнер опублікували тест на основі руки (Hend Test) для дослідження людської агресії. Психоаналітики (Е.Фромм, Е.Берн) мають свою точку

зору на руки людини, приписуючи характерологічні риси відповідно до анатомічної будови пальців². Але у сумі не вирішують загальної картини характеру. Зрозуміло, що людина розвивається одночасно як багатогранна особистість, або точніше особистості. На захист цього можна навести той факт, що з різними людьми, у різних життєвих обставинах людина здатна проявити у собі геть протилежні риси характеру, які від неї, як від особистості, ніхто й не очікував. За життя у людини формується свій «почерк», індивідуальні риси поведінки, подібно до унікального узору шкіри на подушечках пальців.

Хоча про залежність характеру людини від будови її пальців є багато доступної інформації, автори статті не погоджуються з тим, що по ній можна вималювати чіткий характерологічний портрет особистості.

Вважається, що діяльність рук людських напряму впливає на розвиток певних структур мозку. Досвід, отриманий руками, шліфує якість психічного апарату. Тому основна діяльність однієї людини відрізняє її від всіх інших. Автомобіліста буде турбувати якість та ціна пального, технічні характеристики «залізної конячки» та взагалі справна робота будь-якого механізму машини. Його думки будуть наповнені автомобільною тематикою, якою він буде охоче ділитися з іншими автомобілістами і не лише з ними. Автомеханік, можливо, може самотужки зібрати розібраний автомобіль, знаючи напам'ять кожну деталь, кожен гвинтик. Цього, звісно ніколи не досягне людина, чий інтереси лежать у геть протилежній царині, наприклад, у кухарстві. Знаючи на вигляд та смак безліч овочів та фруктів, досвідчений кухар, мабуть, з заплученими очима приготує вишукані страви.

Так само відрізнятимуться люди, які звикли довгий час або наказувати, або виконувати накази. Для того, аби віддати розпорядження, потрібні одні зусилля, а для того, щоб виконати задану роботу – інші. Та чи інша діяльність, звісно, буде з'єднувати різні нейрони мозку, формуючи відмінні від інших психоемоційні реакції. Відповідно до роду зайнятості людини, формуються індивідуальні риси поведінки: пози, жестикуляції при спілкуванні тощо.

Таким чином, на відміну від популярних теорій про те, що анатомічна будова пальців вказує на характер людини, у даній статті підтримується гіпотеза про те, що характер, який є та (або) формується у особистості впливає на поведінкові акти, жестикуляцію та ієрархію пальців рук.

Палець руки, як символ, точніше символічне зображення якогось персонажу чи особи, зустрічається в українських народних байках чи приказках. Ось, наприклад, перебираючи дитячими пальчиками, мати приказує: «(1) Сорока-ворона кашку варила, (2) цьому дала, (3) ось цьому дала, (4) і цьому дала, (5) а ось цьому не дала» або ще так: «(1). Горошок, (2) бобошок, (3) ягничка, (4) пшеничка, (5) пішов дід до лісу збирати сунічки».

Деякі символічні жести за допомогою пальців рук легко впізнають у багатьох країнах світу. Наприклад, символічне зображення вказівним та середнім пальцями перемоги латинською V, що є першою буквою слова Victoria; при вітанні люди просягають розкриту долоню для потискання або ж піднімають руку вгору, показуючи розкриту долоню, вітаючись чи прощаючись; а для того, щоб без слів показати, що «зі мною все добре», слід з'єднати кінчики великого та зігнутого вказівного пальця у бублик, що буде символічно зображати англійське Окау. Такі символічні зображення не лише спрощують порозуміння чи спілкування між людьми, які розмовляють різними мовами, вони допомагають вловити настрій, передбачити майбутні дії людини, яка показує певний жест. Адже не буде характер англійця дуже відрізнятися від характеру українця, якщо, скажімо, підмізинний(безіменний) палець з англійської перекладається дослівно, як палець-перстень (Ringfinger), тобто палець, на який одягають обручку, хоча англійський варіант більш близький до символічного значення самого пальця. У словах пісні американського рок-гурту «NineInchNails» під оригінальною назвою «Ringfinger», герой веде монолог з «Надмізинним пальцем», визначи те, що як би він не старався, є завжди

кимось меншим ніж від нього очікує палець, тобто оцінює себе протиставляючи пальцю, що є само по собі спробою характерологічного опису особистості.

Але не лише пальці рук отримують всю увагу. Пальці ніг також вимагають до себе уваги та піклування. Догляд за пальцями рук звично називати «манікюр», а на пальцях ніг роблять «педикюр». Пальці підстригають, надають форму пилочкою, мастять кремами, покривають нігті лаком, прикрашають персями. Все це є прямими доказами важливості пальців та великої уваги людей до своїх рук.

А глухонімі ще й спілкуються мовою жестів: для них пальці є чимось набагато більшим, замінюючи їм язик та й увесь апарат для мовлення.

Варто зазначити ще й той факт, що коли люди не можуть між собою порозумітися, то в хід частенько пускаються кулаки. Тоді всі пальці згуртовуються, мов приймаючи захисну чи бойову позу, або стискають рукоять зброї. У кримінальній справі, відбитки пальців допомагають ідентифікувати особу, а всезростаюча агресія, ворожість та тероризм у суспільстві призвів до того, що в деяких країнах вимагають у гостей з-за кордону залишити свої відбитки пальців; хтось пішов ще далі – розробивши новий вид паспорту з відбитками пальців. І правда, можна змінити зовнішність: пофарбувати волосся чи зробити нову зачіску, відпустити або збрити бороду, надягнути великі темні окуляри, контролювати емоції тощо. А ось пальці змінити не так вже й просто, хіба що завжди тримати у кишенях чи не знімати рукавиці.

Автори пропонують достатньо просту для розуміння та зручну у використанні психосемантичну методику «5 пальців» для визначення найбільш актуальних рис особистості. Тест не потребує особливих приготувань чи лабораторних умов. При індивідуальному дослідженні не потрібно додаткового інструментарію. Але для великої вибірки досліджуваних, для кожного реципієнта потрібно мати олівець та листок паперу (мінімум формату А5).

Тест відбувається у два етапи. На першому експериментатор дає завдання та зачитує реципієнтам інструкцію, на другому – зачитує інтерпретацію.

Обробка результатів обмежується лише інтерпретацією вибору реципієнта, не гадаючи, позитивний даний вибір чи негативний.

Будучи проєктивним методом, тест «5 пальців», відображає загальну психоемоційну картину світогляду особистості, копіює на папір внутрішній психічний стан або символічний, ідейний світогляд людини, місце в соціальній групі тощо.

Чи варто порівнювати подані нижче інтерпретації з загальноприйнятими та відомими тлумаченнями типів характеру? Подібне запитання може прийти на думку кожному досліднику. Тому автори акцентують увагу на тому, що подані інтерпретації не мають нічого спільного з поділами характеру на холеричний, меланхолійний, флегматичний та сангвінічний, а також з інтро – та екстраверсією. Розрізнення типів особистості по пальцях на руці має ієрархічний, а не розрізнений характер. І цьому можна знайти цілком справедливе та логічне пояснення. Особистість формується у суспільстві, і лише у суспільстві. За межами людської спільноти не могло бути й мови про якусь особистість. У будь-якій людській спільноті, а навіть і у невеликій групі, люди будуть поділятися на лідерів, авторитетів, ізгоїв, начальників та підлеглих, старших та молодших, учителів та учнів тощо. І незалежно від того, який у людини тип темпераменту чи характеру, місце, значення чи посада, яку займає особистість у своїй групі, більш-менш впливає на гальмування чи збудження тих чи інших індивідуальних рис. І хоча говорять, що «не місце красить людину, а людина місце», кожна людина на собі відчувала тиск чи спокусу скористатися своїм службовим становищем заради задоволення власних чи чийхось інтересів. Директор наказує своєму заму, той наказує, наприклад, начальнику відділу, а той, у свою чергу, командує своїми підлеглими; і так до найменшого рівня, в залежності від кількості поверхів у ієрархічній піраміді компанії. По-народному це звучить так: «Гей малий, скажи малому: хай малий малому скаже, хай малий теля прив'яже».

Дитина залежна від своїх батьків або дорослих, яких їх замінюють, але у відношеннях зі своїми однолітками може займати всі можливі позиції: від невдахи чи «білої ворони» до лідера чи авторитета.

Загалом, уся історія розвитку людської спільноти пронизана боротьбою людини, скажімо, за своє місце під сонцем. Незалежно від положення на карті світу, національності, кольору шкіри, національних, психологічних, культурних особливостей, кожна людська спільнота побудована по принципу ієрархічної піраміди. Розвиваючись, людська рука також впливатиме на те, яке місце у суспільстві займе людина. Скажімо, художник, який вправно працює пензлем, може стати найкращим у своїй професії, на нього будуть рівнятися, його стиль почнуть наслідувати, картини копіювати. Пальці піаніста, вправно натискаючи на клавіші піаніно зачаровуватимуть публіку бездоганними музичними звуками; піаністу будуть аплодувати стоячи. Наведені ілюстрації також можна віднести до ієрархії людської спільноти. Нехай художник чи піаніст не є директорами чи великими начальниками, але беззаперечно, люди, які у суспільстві займають більш поважні на головуючі місця, поважатимуть художника-майстра та піаніста-віртуоза за їхню працю.

Дотримуючись таких принципів, суть теорії тесту «5 пальців» полягає у наступному. Маючи перед собою вибір з п'яти пальців руки, досліджуваній обирає той палець (а насправді його значення), який відповідає положенню досліджуваного у групі як особистості або ж те, ким би хотів він би бути. Це залежить від форми запитання. У першому випадку питання буде мати формулу «Яким ви пальцем є?», а у другому – «Яким пальцем хотіли би бути?».

На цих двох типах запитань методика не обмежується. Вона також дає змогу провести щось подібне до соціометричного дослідження. Наприклад, тестуючи групу учнів з одного класу, перед досліджуванним буде поставлене таке запитання: «Подивіться на перемальовані п'ять пальців руки. Хто з присутніх, на вашу думку, є яким пальцем?»

Такі варіації з тестовим матеріалом дають можливість проявити такий людський фактор, як «соціальна бажаність», роздивитися внутрішні мотиви чи направленість особистості, побачити групову динаміку та згуртованість групи. Наприклад, при наявності конфліктів у малій групі людей, тест помагає виявити, чи є у групі дві чи більше особистості з подібними рисами. Адже якщо є два «Великих пальця» і кожен з них хоче бути лідером чи любимчиком у групі, то між ними будуть виникати постійні сутички, ревності, змагання. Звісно, один з них може постійно подавляти іншого через те, що має більші м'язи. Тоді останній буде змушений перенести свої лідерські риси у «бути». І коли перед ним буде запитання: «Яким пальцем ти хотів би бути?», він, вірогідно, обере великий палець. А ось який вибір зробить він при запитанні: «Яким пальцем ти є?», залежатиме, мабуть, від того, наскільки він почуває себе подавленим більш сильним супротивником – «Великим пальцем». Якщо він йому підкоряється, то його вибір може зупинитися на вказівному пальці; якщо він в усьому з ним не згідний, ставиться вороже чи агресивно, то його вибором буде середній палець. А ось вірогідність того, що він обере безіменний палець чи мізинець, є дуже низькою. Натомість, коли йому доведеться вибрати палець для свого сильного суперника, він може, по власному бажанню, понизити його аж до мізинця. Може статися й таке, що два «Великих пальця» існують у вдалому симбіозі, доповняючи одне одного для вирішення спільних задач.

Практичне значення. На перший погляд, теорія тесту «5 пальців» виглядає дуже простою, але допомагає розкрити ті особистісні риси, які часто є прихованими від нас або знаходяться на поверхні, або їх не помічають через відсутність відповідного інструменту, через який можна цю мізерію розгледіти. Методика дає змогу розгадати не так причини конфліктів, як їх наявність, ставлення людини до себе та до інших, прагнення особистості змінити себе чи навпаки, терпіти присутність біля себе більш сильних особистостей, принижуючи свої особистісні якості. Застосування тесту не потребує особливого місця та часу проведення. Тест можна використовувати при першій зустрічі психолога з клієнтом

чи групою для зниження психологічного напруження чи скованості, налагодження першого контакту; сприяє швидкому знайомству членів групи між собою, допомагає психологу налаштувати бесіду у зручне для клієнта русло. Ним можна навіть закінчувати бесіду. Не виключено, що методика може з успіхом використовуватися у психіатрії.

Також тест дає можливість охопити велику вибірку досліджуваних, яка не буде обмежена віковими рамками. За допомогою нього можна визначити ієрархію стосунків у сім'ї, родині, стихійній групі. При формуванні спортивної, творчої чи офісної команди, за допомогою тесту начальник може корегувати стилі управління (авторитарний, демократичний, утилітарний) та індивідуальний підхід до кожного підлеглого, підвищуючи таким чином продуктивність праці та психоемоційний комфорт у системі «людина-людина».

Будучи проєктивним, тест «5 пальців» зачіпає емоційно-вольову сферу, де бажане та дійсне часто переплітаються або не мають чітких кордонів. Тут важливо пам'ятати, що інтерпретація символічного значення пальців має загальний описовий, інформаційний характер. Не слід пускатися у психоаналітичні тлумачення та шукати в пальці чогось більшого. Хоча обмежень для місця, часу та форми проведення тесту немає, валідність його вузько спеціалізована – визначити дійсну або приховану (бажану) рису характеру особистості. Вибір, який робить досліджуваний, подібно до лакмусового папірця, проявляє середовище, у якому існує його особистість, що вже є достатнім аргументом для роздумів та роботи над своїм характером.

Тестування групи студентів у Запорізькому національному університеті, проведені ст. викладачем кафедри практичної психології, доцентом О.В.Іщук доводять актуальність використання методики «5 пальців» у психологічній групі, індивідуальній роботі, як метод пізнання себе та оточуючих, а також як гру для зняття психологічного напруження.

Інструкція та інтерпретація методики «5 пальців»

Експериментатор зачитує реципієнтам завдання:

«Перед вами є олівець та листок паперу. Незалежно від того, чи ви пишете правою рукою чи лівою, візьміть олівець у ліву руку, а праву долоню прикладіть до листка та окресліть її. Якість малюнка не оцінюється».

Після того, як досліджувані перше завдання, експериментатор зачитує наступне:

«Тепер подивіться уважно на змальовану вами руку, подивіться на кожен палець. Уявіть собі: якби ви були пальцем на руці, то яким? Будь-ласка, зробіть свій вибір та позначте його цифрою 1. Якщо ви вагаєтесь, або у вас є декілька варіантів, тоді позначте їх всіх. Найбільш привабливий для вас палець позначте одиницею, менш привабливі: цифрами 2, 3, 4, 5»

Коли завдання виконане всіма реципієнтами, експериментатор зачитує інтерпретацію по кожному вибору.

Після того, як досліджувані почули інтерпретацію, можна повторити експеримент ще раз. У такий спосіб можна ще раз пересвідчитися у тому, чи впливає додаткова інформація на самоусвідомлення та вибір реципієнта, побачити різницю між бажаним та дійсним станом речей, уявлення про себе та інших; на скільки людина є чесною з собою та як легко готова розкривати оточенню свій характер.

Інтерпретація

Великий палець. Ще з підручників історії нам відомо, що саме з розвитку великого пальця почався розвиток людини, адже він дав змогу міцно тримати камінець або палицю, інакше кажучи, дав змогу оволодіти знаряддями праці.

Все, що б ми не брали до рук, не обходиться без великого пальця, навіть пишемо ми, стискаючи руку за допомогою великого пальця. Великий палець – це палець лідер, палець «володар», який має відношення до всього, що береться до рук. Це палець влади, як у Давньому Римі, який милує (палець догори із загнутими чотирма пальцями) або карає (великий палець униз).

Вказівний палець. У самій назві «вказівний», прихований основний сенс пальця. За допомогою цього, можна вказати на когось, або щось, показати напрям руху, дії; поманити до себе або наказати залишатися на місці. Це палець, який показує (палець направлений прямо кудись), це палець, який наказує (хитання пальцем вгору-вниз), також ним заперечують (хитання пальцем в сторони). Вказівний палець – це палець начальник, це палець ідея (коли пальцем тичуть в небо). Простіше кажучи, вказівний палець – це прямий підлеглий Великого пальця; великий палець – це як президент, який наказує пальцям-міністрам. Президент (великий палець) віддає наказ міністру (вказівному пальцю), а той наказує «Вогонь» або ж сам натискає на курок (вказівний палець використовують для натискання на гачок вогнепальної зброї).

Середній палець. Це палець чоловічої сили, грубості, незалежності та багатства, що дає змогу нехтувати наказам (у даному випадку Великого та Вказівного пальців). Середній палець – це палець бунтар, палець революціонер, палець розквіту, буйної молодості. Здебільшого підходить для людей з вираженою маскуліністю. Багато хто впізнає у ньому фалічний символ, ідея якого широко розгорнута у психаналітичній теорії.

Погано переносить приниження та образи, нетерплячий, лабільний (рухливий); кидається в крайності: або занадто говіркий, або занадто мовчазний, егоїстичний або аскетичний. Середній палець – це нарцис чи самолюб. Позитивною рисою є те, що багато чого домагається сам, але при цьому можуть постраждати чужі інтереси.

Підмізинний (безіменний) палець. Цей палець називається підмізинним, мабуть, тому, що він відображає, як чоловічу так і жіночу сторону. На підмізинний палець надягають обручку, як чоловік так і жінка. У англійській мові підмізинний палець складається зі слів «перстень» та «палець», що ще ближче підводить до символічного значення цього пальця. Це палець сім'ї, батьківства; це палець зрілості та відповідальності. Також це палець віри, надії та любові. Будь які асоціації, які Ви покладаєте на поняття сім'ї відповідатимуть для Вас безіменному пальцю. Варто пам'ятати про ще одну символічну рису підмізинного пальця. Коли молоде подружжя одягають обручки, то присягають на вірність одне одному, а ось християнські монахи чи монахині, одягаючи на підмізинний палець обручку, заручаються з Богом. Таким чином, підмізинний палець може символізувати ще й єдність з Богом, або й самого Бога.

Мізинний палець. Це пальчик найменший – це пальчик інфантильний, тобто з дитячими рисами характеру. Це пальчик залежний, без твердого «Я», це палець безвідповідальний, а також палець мрій та фантазій. Часом він дуже м'якенький, слухняний, а часом некерований та агресивний.

Більшість початих справ залишає незавершеними. Нестабільний, швидко змінює інтереси. Легко знайомиться з людьми, заводить друзів, але так само легко всіх втрачає. Потребує постійного контролю над собою. Також це палець-брехун, палець-шахрай, вдалий маніпулятор чужою поведінкою.

МЕТОДИКА «PHILOSOPHY FOR CHILDREN, P4C» НА ЗАНЯТТЯХ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Бабак Валентина Антонівна, учитель української мови і літератури Малобурімської ЗОШ І-ІІІ ступенів Чорнобаївської районної ради Черкаської області

Сучасний світ постійно оновлюється. Змінюється все, бо швидко розвивається науковий прогрес. Власне цьому швидкому розвитку прогресу повинна відповідати і освіта. Система освіти України сьогодні орієнтується на навчання дітей в умовах індустріального суспільства XIX - XX століть.

Сучасні діти — це художні натури, які мають почасти високий рівень уваги, мрійливості, креативності. Вони наполегливо шукають у своєму оточенні людей з активною життєвою позицією, відвертих у стосунках. Це період пошуку і створення власного "Я". Бажання дитини показати своє "Я", бути індивідуальністю, а не натовпом, вирізняє її серед інших.

У країнах європейської спільноти культивовано увагу до особистості, поваги одне до одного, не зубріння, а думання, переймався знаннями і навичками, які потрібні не теоретично, а для щоденного життя. Нарешті й українська влада вирішила докорінно змінити систему освіти і вже у новому навчальному 2018 році розпочне працювати проект, який називається «Нова українська школа».

Нова українська школа – це новий зміст освіти, нова методика навчання та нове освітнє середовище. У «Візії сучасної української школи» вказано, що важливим на сьогодні є «розвиток в учнівства компетенцій, необхідних для роботи і життя у ХХІ століття, вміння комплексного вирішення проблем, критичного мислення, креативності, прийняття рішень та співпраці з людьми».[1]

Актуальність теми інновації нерозривно пов'язана з тими кардинальними змінами, які відбуваються в Україні сьогодні. Нагальною потребою сьогодення стало створення школи, яка прислухатиметься до думки дітей, вчитиме не боятись висловлювати власну думку. Це буде інший зміст освіти та методика навчання, освітнє середовище. Ефективним у сучасній освіті є використання нових альтернативних освітніх практик, наприклад, ділових і навчальних ігор, квестів, проектної роботи та іншого. У цьому сенсі методика «Philosophy for children, P4c» – робота з проекцією на майбуття – становлять особливий інтерес. Цю методику розробив наприкінці 60-х років професор Метью Ліпман. Вже понад 35 років вона практикується у більше, ніж 60 країнах світу. Добре, що вона стала, хоч і повільно в Україні.

Тож, **метою** пропонованої інновації – навчати дітей працювати в колективі й розуміти інших, щоб учень, вирішуючи проблеми, міг ефективно спілкуватися один з одним.

Реалізація мети цієї інновації передбачає виконання таких **завдань**:

- розвиток чотирьох типів мислення дітей: колективне (міркування з іншими); піклувальне (міркування про інших); критичне (прийняття обґрунтованих рішень) ; креативне (створення нових ідей);
- розв'язання проблем, пов'язаних з реальною життєдіяльністю дітей;
- навчання й виховання дітей у плані філософського пізнання й освоєння світу;
- розвиток інтелекту і моральності дитини – головна мета діяльності учителя.

Звернемо увагу на те, що основним **методом** упровадження методики «Philosophy for children, P4c» є сократівський діалог або діалог з перехопленням ініціативи, де усі учасники є рівноправними партнерами. Правда, під час роботи за цією методикою використовується метод «товариство дослідників» або пошук істини.

Як на нас, повноцінний діалог не може відбутися, коли діти сидять один за одним і не бачать обличчя свого співрозмовника, його емоцій. Справжня комунікація можлива тільки у колі, де вчитель (наставник) і учні – рівноправні учасники.

Така розмова починається з емоційного налаштування. Це може бути знайомство чи побажання оточенню, розповідь про мрію...

Наставник виголошує правила, за якими працюватимуть діти, і які є обов'язковими для всіх учасників. Вони можуть бути прочитані чи написані на листках паперу і роздані дітям.

Пам'ятка «Правила роботи на занятті»

1. Чітко формулювати свою думку;
2. Завжди підкріплювати свої дії аргументами;
3. Поважати думку іншого;

4. *Цінувати час;*
 5. *Правило піднятої руки;*
 8. *Система жестів (піднятий вказівний палець – згода або ж, бажання щось додати до мови попередньої людини, піднятий вказівний палець – незгода.*

Наступний момент – читання тексту. Показово, що учні читають по декілька слів від 5 до 10 – ти. Це ланцюжкове читання, починаючи від наставника, але в повній тиші, стосовно інших дітей. Кожен знає, що до нього дійде черга, ніхто його не пропустить. Таке читання, по – перше, виховує культуру поведінку, формує вміння слухати. звернемо увагу на те, якщо текст залишився, то дається час на те, щоб його дочитати.

Хочеться звернути увагу ще й на те, що робота з текстом як джерелом інформації займає небагато часу на занятті. Для ілюстрування цієї методики ми візьмемо оповідання Василя Сухомлинського « Бо я – Людина». Повний текст дається у додатку.

Важливим є наступний крок у цій методиці — запитання дітей. Учні повинні спочатку записати свої запитання, які в них виникло після прочитання. Щоправда, кожен учень самостійно записує своє запитання і підписує своє ім'я на дошці. Завважимо, що тут не існує ніяких обмежень, яким має бути запитання, фіксується кожне та наставник дякує всім учням. Закономірно, що наставнику варто пояснити дітям про те, що немає хороших і поганих запитань, а найгірше запитання є те, яке не було поставлене через боязнь чи страх..

Крім того, вчитель пропонує учням уявити ситуацію, яка змальована в тексті, і певним чином поставитися до неї, виявивши це ставлення у запитанні. Відстежується правильність формулювання запитання, його відповідність прочитаному змісту. Діти ставлять запитання, які, на їхню думку, стосуються прочитаного тексту (що виявляється спірним, цікавим, незрозумілим тощо).

Тож, до нашого тексту діти поставили такі запитання:

1. *Чому батько не запропонував синові прийняти камінь? Оля*
2. *Чому син не попередив батька про небезпеку? Саша*
3. *Яким виросте син у батька, який не думає про інших? Люда*
4. *Чому третього дня батько попередив про небезпеку синові? Боря*
5. *Що символізував камінь для батька і сина? Юля*
6. *Хіба у світі є люди з камінною душею? Ілля*
7. *З якою метою дідусь прибрав камінь з дороги? Катя*
8. *Якою є справжня людина? Сергій*
9. *Чому батько не показав синові зерен людяності? Надя*

Далі наставник читає всі запитання по черзі, а присутні голосують. Результати голосування записують на дошці проти кожного запитання. Так вибирають чотири запитання, які сподобалися.

У нашому випадку були вибрані запитання №№5,6, 8,9.

Потім із цих чотирьох шляхом ще одного голосування вибирають одне чи два запитання, яке сподобалися найбільше. Це процес, коли діти переосмислюють прочитане самостійно. Учитель при цьому орієнтує їх на порівняння, групування запитань, виділення з-поміж них найбільш суттєвого. При цьому діти висловлюють свої думки, ґрунтуючись на власному досвіді, що стосується проблеми обговорення.

Були вибрані запитання №№ 6,8.

6. *Хіба у світі є люди з камінною душею? Ілля*
8. *Якою є справжня людина? Сергій*

У цьому зв'язку варто зазначити, що коли дитина обирає цікаве для себе запитання, вона усвідомлює, що несе за це відповідальність. Її вибір - це вибір рівного

серед інших. Цей навик важливий для виховання громадянської свідомості. Доречно тут згадати слова Ліпмана: «Людина, яка вміє відповідально мислити, починає відповідально діяти»

Разом вітаємо тих, чиї питання, взяті для обговорення.

Далі наш крок – загальне обговорення. Учні висловлюють свої думки з приводу запитання чи запитань. Вони говорять кожен по черзі, підіймаючи руку. Діти пояснюють зміст запитання чи певні слова або шукають спільне у вибраних запитаннях.

Спільним у наших питаннях було «справжня людина», «людина з камінною душею».

Наступний крок — гіпотези. Це формування гіпотез про те, яким має бути розв'язання.

Об'єднавшись у групи («товариство дослідників»), діти висували гіпотези за ключовою проблемою: «справжня людина», «людина із камінною душею». Власне, тут розвивається креативне мислення дітей, бо діти в цей час створюють нові ідеї.

Вчитель фіксує всі варіанти відповіді на запитання, виконує контрольні функції, створює умови для найповнішого розкриття думки кожної дитини. Учні актуалізують й узагальнюють власний досвід, що стосується проблеми обговорення. Ті, чиї позиції є найбільш близькими, поєднуються в підгрупи, співпрацюють у процесі вирішення проблеми.

Ці гіпотези у нашому випадку були представлені так:

Справжня людина....
<i>Та, що може посипчувати, допомогти, підтримати</i> <i>Оля, Боря, Настя, Артем</i>
<i>В якій переважає моральність</i> <i>Андрій....</i>
<i>Яка прагне не робити нікому боляче</i> <i>Юля....</i>
<i>Яка прагне жити за законами правди, добра, милосердя</i> <i>Люда....</i>

Камінна душа....
<i>Відсутність милосердя</i> <i>Оля, Боря, Настя, Артем</i>
<i>Жорстокість, безсердечність до всіх</i> <i>Андрій....</i>
<i>Байдужість до всього, що не стосується мене</i> <i>Юля....</i>
<i>Людина, здатна на будь-який крок</i> <i>Люда....</i>

Потім найцікавіший момент – перевірка гіпотез та їх аргументація. Це алгоритм для вирішення будь-якої проблеми. Саме цей і попередній етапи – розвиток колективного мислення, коли діти разом приходять до якогось одного концепту проблеми.

Кожна група пояснює свою гіпотезу, наводячи приклади із життя чи літератури, історії та культури. По можливості наставник може ставити питання.

Тож, справжня людина ... Стосовно нашого питання була така аргументація. Справжня людина може підтримати іншу, аргументами були твори І.Багряного «Тигролови», С.Талан «Повернутися дощем». Перевага моральності була підкріплена аргументами з життя Григорія Сковороди, Івана Франка, Олександра Довженка...

Якщо говорити про іншу гіпотезу людина з камінною душею, то аргументами слугували художні твори : О.Кобилянська «Земля», О.Гончар «Собор», Л.Костенко «Маруся Чурай»... З історії та культури наводилися такі докази: Іван Виговський, Ярема Вишневецький та інші.

Однак треба зауважити, спонукаючи учнів до дискусії, вчитель стежить за виконанням таких правил:

- несуперечливість висловлювань окремого учня;
- розвиток ідей, що обговорюються, від простого до складного;
- вироблення альтернатив і нових підходів до вирішення проблеми;
- аргументація позицій;
- апеляція до аргументу, а не до особистості чи авторитету;
- врахування точки зору іншого;
- осмислене висловлювання власної точки зору, роз'яснення її сутності для інших;
- послідовність перебігу дискусії;
- повага учасників дискусії один до одного.

Варто особливо підкреслити, що під час групової роботи, яку ми називаємо «спільнотою дослідників» чи «товариство дослідників», у дітей формується піклувальний аспект мислення. Сутність якого в тому, що треба переконатися, що ваша гіпотеза (варіант вирішення проблеми) враховує інтереси та почуття інших.

Останній етап роботи з цією інновацією – рефлексія або висновок. Безперечно, рефлексія є дуже важливою. Якщо дитина починала розглядати питання з однієї позиції, але в процесі обговорення готова її скоригувати, це надзвичайно цінна здатність. Дитина знаходить мужність визнати, що вона помилялася.

Головне, що тут наставник замає позицію рівного. Діти висловлюють думки у формі резюме про те, що вони візьмуть у життя з цього заняття.

У нашому випадку - це бажання бути завжди Людиною, яка знає своє призначення на Землі.

У кінці заняття перераховуються всі думки, сформульовані групою, які стосуються способів вирішення порушених проблем. Нерозв'язані суперечності фіксуються. Вчитель не робить «правильного» висновку, але коротко реконструює хід дискусії. У підсумку, незавершеність дискусії відкриває дітям можливість самостійного осмислення цих проблем, зберігає їх привабливість.

Стосовно нашого діалогу – це справжня людина ходить поруч нас, а чи бачимо ми її, чи відчуваємо...

Одна із особливостей цієї методики у тому, що вчитель не може втручатися в прийняття рішення під час дискусії, а лише висловити свою думку вже після обговорення, не нав'язуючи її учням. Учитель виступає в ролі глядача .

*Залишається додати, що **результатом застосування описаної вище інновації є те, що основними навиками і вміннями, що формуються у дітей в результаті участі у заняттях за методикою є:** вміння формулювати і висловлювати свою думку; аргументувати власну точку зору; майстерність ставити питання та шукати на них відповіді; цілісне бачення проблемного питання чи ситуації; пошук альтернатив, розвиток мовлення і комунікаційних навичок; культура спілкування повага до думки інших, впевненість у власних можливостях. Це ті вміння і навички, які будуть затребувані у різних галузях життя суспільства.*

Про цю методику ми дізналися ще у 2017 році, коли на Всеукраїнській філософській олімпіаді доцент кафедри філософії Надія Богданівна Адаменко розповідала про неї наставникам учнів. Саме тоді з'явилося бажання дізнатися про неї більше. У мережі Інтернет знайшли групу, де вчителі та науковці розповідали про цю методику.

Популяризація та впровадження цієї методики в Україні здійснюється НЦ «Мала академія наук України» і факультетом філософської освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова.

Ми за цією методикою працювали, починаючи з лютого 2018 року, бо мали можливість відвідати заняття, які проводила пані Юлія Кравченко - експерт з методики «Філософія для дітей» - під час лінгвістичної школи МАНУ у січні 2018 року. Після чого спробували застосовувати її на уроках української літератури у 7, 9, 11 класах. Діти стали інакше ставитися до уроків, бо у особі вчителя вони побачили людину, яка «не диктує» свої умови, а веде діалог рівного з рівними.

Звичайно, література – це предмет, який вчить дитину жити, тож і потрібно, щоб діти бачили проблему твору через своє розуміння, яке часто може не збігатися з думкою вчителя.

Цілком очевидно, що у процесі застосування цієї інновації розвивається «лінгвістична розкутість», коли дитина вчиться доносити свою думку та вчиться вирішувати проблеми. Як на нас, то слід підкреслити, що робота за цією методикою вимагає від учителя високого рівня ерудиції, постійного професійного вдосконалення. Учитель повинен зрозуміти, що він - наставник, людина, яка допомагає дітям знайти вирішення проблеми, а не бути «директором» для школярів.

Ця методика розвиває особистість – дитина бачить, що її думка є важливою. Впливає вона також і на колектив у цілому – виникає довіра та уміння співпрацювати.

Наступного навчального року ми продовжимо у школі працювати за цією методикою із учнями 5-го класу на уроках української літератури.

Висновки щодо ефективності запропонованої інновації.

На нашу думку, ефективність методики «Philosophy for children, P4c» визначається, насамперед, у тому, що учні вчать самостійно: запитувати, фантазувати, не втрачати інтерес до пізнання і віру в те, що вони на щось здатні. Зазначена методика базується на проблемних формах навчання. Важливо, що, працюючи з текстом, діти самостійно, тільки за певної допомоги вчителя, шукають проблеми, ставлять запитання і шукають альтернативи вирішення. Сьогодні значна частина вчителів на уроках майже ніколи не запитують: «Яка проблема того чи іншого твору?». Все це через те, що проблеми твору є в підручниках. Тут немає потреби щось шукати чи доводити. Цілком очевидно, що діти не вміють і немає нагальної потреби шукати проблему. Власне, південнокорейський професор Джінван Парк, перебуваючи в Україні, на міжнародному семінарі з проблеми «Філософія для дітей» з приводу цього підкреслював: «Якщо ми говоримо про старі підходи, то питання вже даються дітям. Але зараз учні мають самостійно формулювати питання. Тому дуже важливо вміти креативно мислити... Ми навчаємо учнів, яким чином збагатити свої гіпотези, навчаємо аргументації - критичного мислення, і аргументи мають бути сильними».[1]

Цілком очевидно, що сучасні роботодавці цінують працівників, які можуть самі побачити проблему, висунути ідеї та знайти шляхи її розв'язання. Отже, школі необхідно змінюватися, щоб її випускники були адаптовані до життя. Завдання нової української школи – сформувати людину, яка буде відповідальною, зможе самостійно будувати свою долю, шукатиме шляхи саморозвитку.

На сьогодні критичне мислення використовується у складі багатьох методик в освіті, але вчителям варто додати до нього креативне мислення, бо учень, який створює свою гіпотезу, повинен вчитися передбачати не лише вирішення проблеми, а й наслідки.

Ми прагнули показати механізм використання цієї інновації, бо дуже важко в один момент перебудувати мислення дітей. Застосування цієї методики вимагає від учителя толерантності, творчості, ввічливості.

Насамкінець хочеться сказати, що цю методику можна використовувати не тільки для процесу навчання. Виховання дітей нового століття прагне змін, а вони – у вмінні

навчитися жити у суспільстві, безболісно подолати різні ситуації без потрясінь, сприянні плавному входженню людини в світ, соціум, культуру не ілюзорну, а реальну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МАН організувала візит до України з Південної Кореї експерта з методики «Філософія для дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/160342-man-organizuvala-vizyt-v-ukrayinu-z-pivdennoyi-koreyi-eksperta-z-metodyky-filosofiya-dlya-ditej.html>

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*Євтушенко О.В., викладач математики, голова методичної комісії природничо-математичних дисциплін ДПТНЗ «Криворізький навчально-виробничий центр»
Дніпропетровської області*

Сніжинська С.В., викладач фізики ДПТНЗ «Криворізький навчально-виробничий центр» Дніпропетровської області

Постановка проблеми. Освіта професійно-технічних навчальних закладів сьогодні перебуває на етапі змін і пошуків шляхів забезпечення освітніх потреб майбутніх фахівців, які повинні бути конкурентоспроможними на ринку праці. Вимога сьогодення – формування професійно важливої компетенції майбутнього фахівця.

Головне завдання викладачів природничо-математичних дисциплін полягає в тому, щоб дати учням не лише знання з програмового матеріалу, а й вміння застосувати їх у професійній діяльності.

При цьому слід врахувати такий аспект. Не секрет, що більшість учнів, які вступають до ПТНЗ мають переважно середній, а іноді і початковий рівень знань із загальноосвітньої підготовки. І лише одиниці – достатній та високий рівень підготовки.

Як же зацікавити учнів? Як переконати їх, що ці предмети в їхній професії вкрай необхідні, а не навпаки? Як допомогти їм стати висококваліфікованими, конкурентоспроможними спеціалістами на ринку праці? За яких умов учні будуть добре вивчати предмет? Лише тоді, коли зрозуміють, що отримані знання знадобляться у житті, обраній професії, побуті.

Професійна спрямованість таких уроків полягає в тому, щоб учні на практиці змогли використовувати знання. Теоретичні і практичні положення математики, фізики, хімії знаходять широке застосування в обраній учнями професії. Важлива їх роль в загальноосвітньому фундаменті професійної підготовки сучасного спеціаліста особливо яскраво окреслюється у нинішній час. Сьогодні, як і вчора, і завжди працівник зобов'язаний бути творцем. На будь-якій ділянці проявляти власну ініціативу, вносити нові технічні ідеї, досягати максимального економічного ефекту, дотримуватися точності розрахунків. Тому треба вміти підставляти числові дані у відповідні формули, будувати графіки виробничих процесів, виготовляти креслення, розраховувати кількість потрібного матеріалу, розуміти і аналізувати отриманий результат.

Знання, не пов'язані з практикою, забуваються. Коефіцієнт корисної дії в такому випадку низький. Знання пов'язані з винахідливістю, практикою, життєвим досвідом, умінням застосовувати їх у нестандартних ситуаціях, більш міцні, стабільні, корисні.

Перед викладачем стоїть проблема – створити такі умови, за яких учень відчуватиме свою успішність, свої інтелектуальні досягнення, що зробить продуктивним сам процес набуття знань.

Головним при цьому є не прагнення дати учням якомога більше інформації, а турбота про глибину та якість набутих ними знань, яку вони зможуть застосувати у професійній діяльності та повсякденному житті.

Мета статті. Мету, яку ставили перед собою автори цієї публікації, це показати роль предметів природничо-математичного циклу у професійній підготовці учня ПТНЗ, взаємозв'язок загальноосвітніх і спеціальних дисциплін. Наведені приклади фрагментів уроків, опорних таблиць можуть бути використані не тільки викладачами ПТНЗ, а і вчителями загальноосвітніх навчальних закладів з метою профорієнтації. Така робота дасть можливість учневі заздалегідь ознайомитися з тією чи іншою професією.

Виклад основного матеріалу. Професійно-технічна освіта, як складова частина системи освіти України, спрямована на формування в учнів професійних знань, умінь, навичок, розвиток їхньої духовності і культури, відповідного технічного, технологічного, економічного, професійного мислення. Інакше кажучи треба так навчати, щоб учні вміли застосовувати знання і вміння на практиці.

Значні вимоги у розв'язанні таких практичних завдань ставлять перед викладачем і учнем сучасний ринок праці: отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах.

На превеликий жаль, програми з математики, фізики, хімії, спецдисциплін не завжди співпадають у часі. Зв'язок з професією доводиться здійснювати на бінарних, інтегрованих, навчальних уроках з використанням випереджаючих завдань, позакласних заходах. Доцільно провести глибокий аналіз програм предметів, які учні вивчають протягом всього терміну навчання за тією чи іншою професією і потім врахувати у подальшому плануванні.

Для прикладу подаємо взаємозв'язок математики у підготовці майбутніх перукарів, кухарів, кравців.

Взаємозв'язок математики зі спецпредметами за професіями

Розділ математики	Теми спецпредметів за професіями		
	Кухар	Перукар	Кравець-закрійник
Дійсні числа, відсотки, пропорції	Обробка, технологія приготування страв з риби, м'яса, овочів. Технологія приготування страв з круп, бобових, макаронних виробів, холодних страв і закусок, солодких страв і напоїв, тіста та виробів з нього. Складання технологічних і калькуляційних карт.	Хімічна завивка волосся. Технологія фарбування волосся хімічними барвниками.	Контроль якості швейних виробів. Моделювання одягу. Пропорції фігури.
Функції і їх графіки	Теплова кулінарна обробка продуктів.	Окантування. Способи та техніки укладання волосся.	Економічний ефект введення нових технологій у швейному виробництві.
Степенева, показникова, логарифмічна функції	Приготування страв з кисломолочних продуктів та дріжджового тіста.	Змішування суміші для фарбування волосся.	

Похідна і її застосування	Технологія приготування відварних яєць, виробів з тіста.		Розкрій виробу в залежності від розміру та розкладки лекал.
Інтеграл і його застосування	Технологія приготування каш, макаронних виробів, виробів з тіста.		Знаходження площ криволінійних фігур.
Елементи комбінаторики	Технологія приготування холодних страв і закусок, омлетів, супів, страв з овочів.	Дизайн у зачісках.	Застосування фурнітури для оздоблення виробу. Вибір кольору у залежності від моделі та фігури.
Теорія ймовірності	Технологія приготування соусів.	Фарбування волосся.	Асортимент тканин для пошиття одягу.
Паралельність прямих і площин у просторі	Оформлення кондитерських виробів та готових страв. Приготування холодних закусок. Будова, устаткування підприємств харчової промисловості.	Принципи художнього моделювання зачісок. Обладнання робочого місця перукаря.	Побудова креслення сукні.
Перпендикулярність прямих і площин у просторі	Оформлення кондитерських виробів та готових страв. Прості та складні форми нарізання овочів.		Побудова креслення чотирьохшовної спідниці. Механізми машин 1022 класу для пошиття одягу.
Кути і перетворення у просторі	Приготування тіста, котлетної маси з м'яса, риби та напівфабрикатів з них.	Технологічний процес стрижки. Основне моделювання та конструювання зачісок. Види асиметрії у стрижках та зачісках схематичне зображення стрижки. Побудова графічних схем стрижок, зачісок.	Розкладка лекальних деталей на тканини. Перенесення крейдових ліній з однієї деталі на іншу.
Многогранники	Нарізання напівфабрикатів з риби, м'яса, овочів, грибів, субпродуктів.	Обладнання перукарень.	Деталі машини для пошиття одягу.

Тіла обертання	Кухонні інструменти та інвентар, устаткування підприємств харчування.	Виготовлення прикрас з волосся. Накрутка волосся на бігуді, коклюшки.	Побудова креслень спідниці «сонце», «напівсонце», пончо. Пошиття карнавальних костюмів, обтяжка меблів.
Площі поверхонь тіл	Нарізання овочів. Приготування натуральних напівфабрикатів з м'яса, виробів з рідкого тіста.	Раціональне використання площі голови при моделюванні зачісок.	Розхід тканини при розкрої моделювання одягу.
Об'єми тіл	Приготування страв з використанням кухонного посуду, порціонування страв та напівфабрикатів.	Об'ємність у зачісках. Приміщення і обладнання перукарень.	Припуски на вільне облягання фігури при розкрою. Моделювання одягу.
Комбінації геометричних тіл	Приготування виробів з тіста. Оформлення готових страв.	Використання прикрас у зачісках. Геометричний вид форми зачіски та її частин. Моделювання зачісок залежно від форми обличчя.	Конструювання одягу.

Математиці властива універсальна застосовність. Однак математика при цьому не може замінити методів і понять спецдисциплін, де її використовують. У цьому сенсі вона має прикладний, підпорядкований характер. А тому доцільно узгодити в часі і за темами вивчення програмового матеріалу з математики і спецдисциплін.

Цікавою і перспективною демонстрацією зв'язку математики з іншими предметами є проведення бінарних, інтегрованих уроків.

Слово «інтеграція» латинського походження і означає об'єднання в єдине ціле будь-яких частин. Інтеграція призводить до збагачення форм організації навчальної діяльності учнів. Особливим видом такої діяльності є моделювання і проведення інтегрованих уроків, на яких вивчаються багатоаспектні об'єкти, що є предметом розгляду різних навчальних дисциплін. Вони допомагають зробити знання сучасних учнів ціліснішими, дозволяють позбутися ефекту «клаптикової ковдри», на них формується науковий світогляд, виробляються практичні навички і вміння пояснювати виробничі процеси мовою математики. Такі уроки сприяють встановленню логічних зв'язків між предметами, попереджують формалізм у знаннях.

Проводячи бінарний урок з математики і технології приготування їжі на тему «Застосування інтеграла у приготуванні каші», учні за допомогою інтеграла довели, що співвідношення води і крупи для приготування потрібно взяти як 3 до 1.

Звичайно, на практиці кухарі користуються збірником рецептур, але наукове підтвердження таблиць, зібраних у цих збірниках, учні продемонстрували саме на цьому уроці.

Інтегрований урок «Секрети приготування борщу» сприяв розширенню кругозору учнів, змістовному аналізу цієї кулінарної страви з точки зору математики, фізики, хімії, історії, біології, технології приготування їжі і навіть з англійської мови.

Урок-практикум з математики і перукарської справи «Приготування розчинів для фарбування волосся» тісно пов'язав знання учнями відсоткового співвідношення у математиці, концентрації розчинів у хімії та використання барвників у перукарській справі. Кожен учень отримав конкретну задачу на концентрацію заданого розчину, приготував його і пофарбував волосся на манекенах, пасмах-зразках одержаним препаратом. Унікальне бачення таблиці Д.І.Менделєєва продемонструвала учениця, яка навчалася за професією перукар.

При вивченні основ перукарської справи їй випала на думку ідея класифікувати засоби догляду за волоссям в єдину таблицю. Зразком такої таблиці стала Періодична система хімічних елементів Д.І.Менделєєва.

Вона позначила назви засобів догляду за волоссям символами – першими літерами англійського алфавіту їх назв.

Залежно від принципу взаємодії з волоссям, складу та кінцевого результату всі засоби поділила на групи.

I – II групи: натуральні барвники для фарбування волосся. Найбільш поширені серед них хна і басма. Вони займають у таблиці перше і друге місце.

III група: хімічні барвники «Ірис», «Рубін», «Індиго», які змінюють колір волосся на тривалий час та фізичні барвники «Лондатон», «Блондаранд» у вигляді порошкових відбілювальних засобів з оксидантами.

IV група: фізичні барвники, які використовують для освітлення волосся без оксиданта і дають змогу тимчасово змінити колір, досягти фарбування «тон у тон», темнішого тону або посилити відтінок світлого волосся.

V група: металеві барвники.

VI – VII групи: природні засоби догляду за шкірою і волоссям.

VIII група: масла, жири, продукти їх переробки, спирти, які використовують для виготовлення засобів догляду за волоссям.

Вивчаючи історію зачісок, учні встановили, що шедевр перукарського мистецтва «локон» тісно пов'язаний з математикою. Крива, яка задається рівнянням $y(x^2 + a^2) = a^3$, має назву «Локон Аньєзі», названу на честь Марії Геатана Аньєзі, яка викладала математику в Болоньї. А ще часто волосся прикрашають кольоровими стрічками, квітами, серед яких і квітка гортензія. Названо цю поширену у наш час квітку на честь першої французької жінки-математика Ніколь Гортензії Лепот.

Звернення до історичних фактів розвитку людства значно розширює пізнавальний інтерес учнів, розвиває їх творчу уяву, вміння працювати з науковою літературою в системі Інтернет. Широке впровадження у навчальний процес комп'ютеризації, оволодіння новими інноваційними технологіями, програмами Microsoft, Power Point, Microsoft Excel, Publisher, методом проектів дають можливість залучити учнів до дослідницької діяльності, вміння самостійно здобувати знання та передавати їх іншим, вироблення ділового професійного мовлення.

Співпраця з викладачами спецдисциплін, як експертами на семінарі-практикумі «Роль математики у професійному становленні учня» дало можливість поєднати теоретичні знання з математики з професійними навичками і вміннями. Майбутні кравці досліджували за допомогою похідної економічний розкрій спідниць у шість та вісім клінів, перукарі виконали розрахункові задачі для фарбування волосся, а кухарі розробили технологічні і калькуляційні картки для приготування овочевого рагу. Геометричні перетворення і криві були досліджені у створенні зачісок та сучасному

оформленні з овочів та фруктів – карвінгу, які були представлені у вигляді проектів «Геометричні криві і перетворення у перукарській справі», «Математика в кулінарії».

Система роботи викладачів природничо-математичного циклу по професійному становленню учнів дало можливість видати збірники прикладних завдань «Мова і професія», «Математика і професія», «Фізика і професія», «Хімія і професія», які рецензовані Інститутом профтехосвіти НАПН України та відповідними кафедрами Криворізького державного педуніверситету.

Для прикладу навчально-методичний посібник «Фізика і професія в таблицях» містить таблиці, які поєднують основні поняття фізики із професією обраною учнем. Такі таблиці дають можливість стати учневі активним учасником навчального процесу, який намагається реалізувати себе в пізнанні та навчальній діяльності. Коли перед очима учня лежить така таблиця (рис.1), він свідомо розуміє зв'язок своєї професії із фізичними поняттями які необхідно засвоїти на даному уроці.

Світлові хвилі	Перукарська справа і фізика	Кухарська справа і фізика	Кравецька справа і фізика
<i>Світлові хвилі</i> – це електромагнітні хвилі, до яких, крім видимого, належать також інфрачервоне і ультрафіолетове проміння. <i>Закон прямолінійного поширення світла:</i> світло в оптично однорідному середовищі поширюється прямолінійно. <i>Когерентні (зв'язані) хвилі</i> – це хвилі, що мають однакову частоту та незмінний зсув фаз у кожній точці простору. <i>Інтерференція</i> – це явище додавання когерентних світлових хвиль, за якого виникає стійка інтерференційна картина. <i>Дифракція світла</i> – це явище огинання перешкод світловими хвилями, які поширюються в неоднорідному середовищі. <i>Дисперсія світла</i> – залежність показника заломлення середовища від частоти світла. Внаслідок зміни показника заломлення змінюється також довжина хвилі. Завдяки дисперсії біле світло можна розкласти в спектр за допомогою призми. Порядок кольорів у спектрі: червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий...	Яке явище покладено в основу створення хроматичного кола, що використовується для вибору кольорової гами при фарбуванні волосся? 	В основу кольорової дієти покладено явище... Поеднання продуктів і спецій кухарі пропонують визначати за допомогою кольорового кола, в якому використано явище... 	Відомі дизайнери підбирають поєднання одягу і аксесуарів відповідно кольоровій діаграмі, в основі якої лежить явище...

Рис. 1 – Приклад таблиці із посібника «Фізика і професія в таблицях»

Аналізуючи цю таблицю, учні не обмежуються лише прикладами застосування фізичних явищ у їх професії, а доповнюють життєвими реаліями.

В таблицях посібника розглянуто деякі поняття з кінематики, динаміки, молекулярної фізики, термодинаміки, механічних коливань, механічних та світлових хвиль.

Учні відповідаючи на питання, повторюють вивчений матеріал з фізики, використовують знання з обраної професії. Так використовуючи таблиці (рис.2) при вивченні основних понять кінематики, перукарі (кухарі або кравці) показують на малюнках: траєкторію руху, шлях і переміщення; розрізняють види руху, з урахуванням професійних знань, пропонують нові більш яскраві приклади даних фізичних понять.

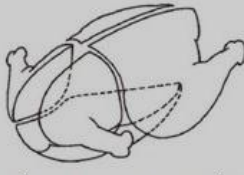
КІНЕМАТИКА			
Поняття «Кінематики»	Перукарська справа і фізика	Кухарська справа і фізика	Кравецька справа і фізика
<i>Траєкторія руху</i> – це неперервна лінія, уздовж якої рухається тіло... <i>Шлях</i> – це довжина траєкторії або її ділянки	 Визначте траєкторію руху ножиць і шлях	 Покажіть на малюнку траєкторію руху і шлях розбирання курки	 Покажіть на малюнку траєкторію руху і шлях
<i>Переміщення</i> – це напрямлений відрізок прямої, який сполучає дві точки траєкторії в певний момент часу... $\vec{S}$ – переміщення $[S] = \text{м}$ (метр)	 Вкажіть переміщення ножиць на малюнку	 Під час розбирання риби переміщати ніж необхідно у напрямку...	Знімаючи мірки для пошиття одягу які рухи виконує кравець
Поступальний рух Рух тіла, під час якого всі його точки рухаються однаково, називають <i>поступальним</i>...	 Чи можна, можна цю стрижку виконати за допомогою поступального руху? Поясніть свою відповідь.	 Машинка для нарізання сиру виконує...	Які механізми в швейній машинці виконують поступальний рух...

Рис. 2 – Приклад таблиці із посібника «Фізика і професія в таблицях. Кінематика»

При вивченні динаміки за допомогою таблиць з професійним спрямуванням учні відповідають на питання будуючи логічні ланцюжки, що підводять їх до формування нових знань з фізики. Вивчаючи молекулярну фізику та термодинаміку, учні не тільки розглядають яскраві приклади вивчених явищ, а описують їх та набувають життєвого досвіду у розв'язуванні запропонованих та важливих для них завдань. В розділі «Коливання та хвилі» пропонуються не лише приклади застосування фізичних явищ, подано додатковий, довідковий матеріал та вправи для самостійного описування фізичних процесів за обраною професією.

Висновки. Досвід роботи нашого навчального закладу з професійного спрямування, інтеграції загальноосвітньої та спеціальної підготовки на даний час є досить актуальним. І залежить від двох чинників: педагогічної майстерності викладачів та вмінь учнів застосовувати набуті знання і навички для розв'язання спочатку навчальних, а потім і реальних виробничих проблем.

Головне, щоб учням було цікаво, коефіцієнт корисної дії був високий, і щоб вони дійсно переконалися, що де б вони не були, який би предмет не вивчали, в якій би галузі не працювали потрібні міцні професійні знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беженар Н. Як покращити результати олімпіад із базових дисциплін у системі професійно-технічної освіти. – 2009. - № 5.
2. Василенко С., Шубіна Т. Проект «Математика - наука прикладна»// Математика. – 2008. - №7.
3. Колтовська О. Прикладна спрямованість шкільного курсу математики // Математика. – 2008. - № 3.
4. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. – К.: Шкільний світ, 2006. – 128с.
5. Птиця О. Використання задач професійного спрямування на уроках математики // Профтехосвіта. – 2010. - № 5.
6. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків: «Основа», 2003. – С.8.

РОЗДІЛ 5

ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

МОДЕЛЬ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ

*Гуменюк В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
менеджменту та освітніх технологій Хмельницького обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти*

Для якісного здійснення освітньої діяльності, досягнення в ній значимих результатів необхідно цілий ряд ресурсів, найважливішим з яких є людський капітал. Кадрова робота як сукупність логічно та організаційно взаємопов'язаних систематичних, конструктивних практичних дій, покликаних забезпечувати реалізацію цілей і завдань організації, вважається однією з найважливіших складових системи управління персоналом. Вона організовується і проводиться відповідно до кадрової політики закладу освіти. Поряд з тим, наш багаторічний досвід роботи в галузі управління освітою свідчить про те, що фактично системна робота з розробки ефективної кадрової політики в закладах загальної середньої освіти відсутня, керівники не мають чіткої уяви про зміст та структуру кадрової політики, не аналізують фактори, які на неї впливають; спостерігається недостатня розробленість локальних нормативних актів з кадрової політики, які забезпечували б згуртовану високопродуктивну працю колективу.

Особливо проблема кадрової політики загострилася сьогодні, коли відповідно до Закону України «Про освіту» кожен заклад освіти отримав автономію, тобто право на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що проводяться в порядку та межах, визначених законом [7, с. 1]. Відтепер керівник закладу загальної середньої освіти має повну самостійність і відповідальність з усіх кадрових питань, в тому числі він призначає і звільняє з роботи працівників закладу.

З огляду на актуальність та важливість даної проблеми для педагогічної практики, а також зважаючи на її недостатню розробленість у науковій літературі, ми ставимо за мету у нашому дослідженні обґрунтувати модель кадрової політики закладу загальної середньої освіти, яка допоможе керівнику визначити чітку стратегію системної роботи з персоналом.

Кадрова політика розглядається як генеральний напрям кадрової роботи, сукупність принципів, методів, форм, організаційного механізму з вироблення цілей і завдань, спрямованих на збереження, зміцнення і розвиток кадрового потенціалу, на створення відповідального і високопродуктивного колективу, здатного вчасно реагувати на постійно мінливі вимоги ринку з урахуванням стратегії розвитку організації [10, с.92].

Г.А. Дмитренко тлумачить кадрову політику як розраховану на тривалий період стратегію кадрової роботи, пов'язаної із забезпеченням організації кваліфікованими кадрами й ефективним їх використанням на основі обліку професійних здібностей працівників і створення умов для їхньої реалізації в межах досягнення цілей організації [5].

Відтак, кадрова політика – це система роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності, визначає філософію і принципи, які реалізуються керівництвом щодо людських ресурсів задля забезпечення балансу збереження та відновлення кількісного і якісного складу кадрів відповідно до потреб закладу та вимог чинного законодавства.

Цілями кадрової політики є: забезпечення всіх ділянок трудової діяльності кваліфікованими фахівцями; досягнення максимального ефекту використання інтелектуально-кадрового потенціалу трудових ресурсів, їх збереження та примноження.

Цілі кадрової політики декомпонуються на такі завдання:

1. Розвиток організаційної основи для здійснення сучасної кадрової політики в закладі загальної середньої освіти.
2. Забезпечення умов для професійного зростання, саморозвитку та самовдосконалення персоналу.
3. Формування кадрового резерву на адміністративні посади.
4. Прогнозування майбутніх потреб закладу освіти в кадрах на основі оцінки передбачуваних змін в організації освітнього процесу, структурі закладу, руху кадрів тощо.
5. Сприяння підвищенню статусу педагогів через включення їх у продуктивну професійну діяльність, пропаганда їх досвіду на усіх рівнях.

Положення про загальноосвітній навчальний заклад, пункт 95 закріплює за керівником функції здійснення керівництва педагогічним колективом, забезпечення раціонального добору і розстановки кадрів, створення необхідних умов для підвищення фахового і кваліфікаційного рівня працівників [9]. Таким чином, керівник закладу освіти несе повну відповідальність за розробку та реалізацію системи кадрової політики, яка є основою роботи адміністрації, адже, як зазначає Майкл Барбер, якість освіти не може бути вища якості працюючих у закладі педагогів [1].

Засадничими ідеями кадрової політики вважають дотримання принципу «спільної влади» адміністрації і персоналу (М.П.Фоллетт), концепцію соціальних конфліктів (М.П.Фоллетт), концепцію неформальної організації (Ч. Барнард), концепцію прийняття влади (Ч. Барнард).

Для реалізації цілей та завдань кадрової політики, необхідно вибудувати її чітку модель. Моделювання широко використовується в соціальних, педагогічних, психологічних тощо дослідженнях і є творчим цілеспрямованим процесом конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності на основі обробки існуючої інформації з метою відображення об'єкту, що є предметом уваги, в цілому, або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкту, забезпечують стабільність його існування [6, с. 19].

Під «моделлю» розуміють «умовний зразок (зображення, схема, опис) об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації і умовності засобів зображення» [2, с. 213]. На думку В.С. Пікельної, моделі допомагають вивчати властивості, особливості об'єкта, виокремити певні характеристики, представити систему, більш чітко бачити проблеми, які виникають [8, с. 47–48].

Моделюючи систему кадрової політики закладу загальної середньої освіти, ми дотримувалися того, щоб вона відповідала усім науково обґрунтованим характерним ознакам моделі, в саме: відображення об'єкту (процесу), що вивчаються в моделі; здатність до заміщення об'єкту (процесу), який потрібно пізнати; здатність давати нову інформацію про об'єкт, процес; наявність точних умов і правил побудови моделі та переходу від інформації про модель до інформації про об'єкт (процес) [11, с. 231].

Структура моделі кадрової політики закладу загальної середньої освіти може орієнтовно містити такі складові:

- політика з підбору і розстановки кадрів;
- політика щодо оцінки персоналу;
- політика щодо навчання персоналу;
- політика щодо мотивації персоналу;
- політика щодо корпоративної культури;
- політика щодо обліку персоналу і організації трудових відносин.

Конкретизуємо зміст кожної складової даної моделі.

Політика з підбору і розстановки кадрів [5] передбачає прогнозування потреб і планування чисельності персоналу; відбір і набір кадрів; управління кадровим резервом; просування співробітників; звільнення працівників.

Політика щодо оцінки персоналу включає оцінку кандидатів на посади; використання сучасних методів оцінювання професійних та особистісних якостей персоналу [4]; оцінку при просуванні працівників (у тому числі атестація педагогів).

Політика щодо навчання персоналу передбачає, насамперед, чітку систему навчання керівників [3; 6]; навчання резерву керівних кадрів; створення служби науково-методичного супроводу педагогів; адаптацію нових працівників; наставництво; стажування; обов'язкове навчання (з охорони праці, техніки безпеки тощо); публічне представлення і поширення перспективного досвіду педагогів; професійне навчання (курси, семінари, перепідготовка). При цьому максимально повинні враховуватися можливості формальної, неформальної та інформальної освіти, індивідуальні освітні програми керівників та педагогів.

Політика щодо мотивації персоналу має в полі зору постійну частину оплати праці; преміальну систему; пільги і компенсації (лікарняні, відпустки, навчальні відпустки); моральні заохочення; фактори мотивації працівників (визначеність функціональних обов'язків, рівні можливості, участь в управлінні школою, підтримка ініціатив адміністрацією, визнання успіхів і досягнень); визначеність критеріїв оцінки результатів праці.

Політика щодо корпоративної культури передбачає збереження та повагу славних традицій закладу; розвиток творчої атмосфери, високої трудової активності; виконавчу дисципліну; дотримання етики взаємовідносин; залучення педагогів до управління закладом; делегування повноважень і відповідальності; повагу до ветеранів; позитивне налаштування до нових працівників; підтримку сімейних цінностей співробітників; стиль управління і взаємодії; внутрішні комунікації: постановка конкретних завдань, всебічна поінформованість колективу.

Політика щодо обліку персоналу і трудових відносин забезпечує чіткі вимоги з дотримання трудових прав співробітників; робочих місць працівників; соціальний захист тощо.

Моделюючи систему кадрової політики, необхідно враховувати такі основні вимоги, як узгодженість зі стратегією розвитку закладу освіти; гнучкість; економічна обґрунтованість (урахування фінансових можливостей організації); індивідуальний підхід до працівників; аналіз розвитку потенціалу працівників.

Важливе місце посідає розробка локальних нормативних актів кадрової політики закладу освіти, зокрема, це положення про кадрову політику; положення про професійну етику педагога; положення про академічну доброчесність; маршрут індивідуального розвитку спеціаліста; дорожня карта кадрової політики; положення про мережеву взаємодію; положення про мережеве наставництво; положення про конкурс на вакантну посаду (ст. 26 Закону України «Про загальну середню освіту» у новій редакції: «Керівник закладу загальної середньої освіти має право оголосити конкурс на вакантну посаду» [7, с. 77]).

Науковці розрізняють такі типи кадрової політики: пасивна, реактивна, авантюристична, превентивна, активна.

Пасивна кадрова політика виявляється в тому, що керівництво не має чіткої програми дій щодо персоналу; відсутні прогноз кадрових потреб та діагностика кадрової ситуації в цілому; не здійснюється системна об'єктивна оцінка праці персоналу. Кадрова робота зводиться до усунення конфліктних ситуацій. Керівник прагне усунути їх будь-якими засобами без аналізу причин і можливих наслідків.

За реактивної кадрової політики керівник здійснює контроль за симптомами негативного стану в роботі з персоналом, причинами і ситуацією розвитку можливих

кризових станів; він має засоби діагностики ситуації, а за необхідності надає екстрену допомогу. Поряд з тим, відсутня мотивація до високопродуктивної праці.

Авантюристична кадрова політика полягає в тому, що керівництво не має якісного діагнозу кадрової роботи, але прагне впливати на ситуацію; не має засобів прогнозування кадрової ситуації, але в програми розвитку закладу включаються плани кадрової роботи, які не передбачають своєчасного усунення можливих змін ситуації; плани будуються на емоційних мало аргументованих заходах без попереднього та всебічного розгляду, а при різких змінах ситуації виявляється нездатність швидко вирішити кадрові проблеми.

За превентивної кадрової політики керівник має обґрунтовані прогнози розвитку кадрової ситуації, але не має засобів впливу на неї. Головним недоліком є відсутність цільових кадрових програм.

Характерними ознаками активної кадрової політики є те, що керівник має не лише прогноз, а й засоби впливу на ситуацію; розробляє антикризові кадрові програми, здійснює моніторинг ситуації, регулює виконання програм відповідно до внутрішньої та зовнішньої ситуації.

На зміст кадрової політики мають вплив систематичний збір інформації і об'єктивна оцінка ситуації в закладі освіти; аналіз наявних ресурсів; розробка і узгодженість принципів кадрової політики, визначення ключових пріоритетів; інформування колективу про розроблену кадрову політику, її колективне обговорення та затвердження.

Важливим бачиться вироблення критеріїв ефективності кадрової політики в закладі загальної середньої освіти. Ними можуть бути якісні і кількісні зміни в педагогічному колективі (освітній ценз, кваліфікація, нагородження державними і галузевими нагородами, рівень підготовки вчителів, результативність конкурсів тощо); показники плинності кадрів з урахуванням причин таких змін; якісні показники освітньої діяльності педагогів; показник сприятливості мікроклімату та комфортності педагогів у школі; ступінь кооперації і співробітництва між учителями, їх взаємопідтримка, взаємовиручка.

Говорячи про секрети успіху кадрової роботи, важливо пригадати слова Марка Беніюффа, генерального директора компанії Salesforce, про секрет успішного підбору персоналу: шукайте людей, які хочуть змінити світ. А за БілГейтсом, щоб долучити і втримати на роботі розумних людей, необхідно забезпечити їм можливість спілкуватися з іншими розумними людьми.

Узагальнюючи вище викладене, робимо висновки про те, що представлена модель кадрової політики може стати ефективним інструментом управління закладом загальної середньої освіти та сприяти досягненню якості шкільної освіти за умови наявності чітких цілей, їх визначеності і відкритості для персоналу; наукової обґрунтованості кадрової роботи; продуманої практики застосування положень кадрової політики і систематичної цілеспрямованої роботи з їх удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барбер М. Приказано добиться результата. Какбылаобеспечена реализация реформ в сфере государственных услуг Великобритании / М. Барбер. – Москва : Высшая Школа Экономики, 2015. – 740 с.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

3. Гуменюк В.В. Професійний розвиток керівника закладу освіти: Навчальний посібник / В.В.Гуменюк, І.А.Наумчук. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2010. – 208 с.

4. Гуменюк В.В. Експертна оцінка та інноваційний розвиток потенціалу педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи / В.В.Гуменюк // Педагогічний досвід як фактор оновлення змісту науково-методичної діяльності в установах і закладах освіти: вектори випереджувального розвитку: тематичний збірник праць / за заг. редакцією В.В.Олійника. – Рівне: ПП Лапсюк, 2012. – С. 22–27.

5. Дмитренко Г.А. Управління людськими ресурсами: навч.пос. /Г. А.Дмитренко, Н.Г.Протасова. – Київ. – Херсон : Олді-плюс, 2006. – 166 с.

6. Єльнікова Г. В. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Єльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової. – Київ, Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 460 с.

7. Закон України «Про освіту». -[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

8. Пикельная В. С. Теоретические основы управления (школоведческий аспект): метод. пособие / В.С.Пикельная. – М. : Высш. школа, 1990. – 175 с.

9. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. –[Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>

10. Управление персоналом: энциклопедический словарь / под. ред. А.Я.Кибанова. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 695 с.

11. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. : Наука, 1966. – 310 с.

ЦЕНТР РОЗВИТКУ ДИТИНИ – ВІДКРИТА ОСВІТНЯ СИСТЕМА

*Кутеньова Н. Б., завідувач закладу дошкільної освіти №72 – центру
розвитку дитини Чернігівської міської ради*

Що таке концепція «відкритості»? «Кожна дитина приносить із собою в світ божественну цікавість ..., яка так часто гине на корені», писав Альберт Ейнштейн. Природна цікавість маленької дитини має принципове значення: з цього дослідницького духу розвивається креативність і любов до навчання протягом життя. У центрі уваги педагогів - інтереси і активність дітей: створюються умови, в яких вони можуть реалізувати свою цікавість, в повному обсязі проявити свої потенційні можливості. Мова йде не про те, щоб передати дітям якомога більше знань. Йдеться про підтримку фантастичної здібності дітей до пошуку знань і способів пізнання, до вибудовування власної картини світу. Вільне взаємовідношення з іншими людьми - дорослими і однолітками - створює свого роду «сполучні нитки» для того, щоб сприйняття світу було цілісним і глибоко індивідуальним.

«Відкритий» ЗДО приділяє особливу увагу особистості кожної дитини як найвищої соціальної цінності суспільства, дає установку на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними і фізичними якостями. Відкритість ЗДО розширює права і повноваження учасників освітнього процесу, свою діяльність спрямовує на задоволення індивідуальних потреб і запитів суб'єктів. Це передбачає створення передумов для розвитку активності, ініціативи і творчості вихованців і педагогів, їх зацікавленої взаємодії, а також участь громадськості в управлінні дошкільною освітою.

Стратегія розвитку ЗДО №72 - ЦРД – це концепція гуманітарно-пошукового та морально-ціннісного напрямку, який базується на урахуванні індивідуальних задатків, можливостей та здібностей кожної дитини, на принципах гармонійного поєднання індивідуального розвитку, виховання та навчання. Під час формування життєвої компетентності дошкільника, цілісної картини світу та особистісної культури малюка належна увага приділяється індивідуальній підготовленості дітей до сприйняття нового, створенню належного розвивального предметно-ігрового середовища, особливостей сімейного виховання.

Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує педагогів на вирішення завдань щодо виховання у дошкільників свідомості й самосвідомості, розвитку емоційної чутливості та чуйності, підтримки й збагачення креативних здібностей дітей, збалансованості соціальних вимог з індивідуальними інтересами вихованців. Така постановка питання вимагає від дорослого вміння не стільки організувати навчання, скільки організувати особистісне буття дитини, життєдіяльність малюка впродовж всього часу перебування у дошкільному закладі.

Поглиблена робота над даною проблемою допоможе педагогам дивитися на освіту як на процес розширення можливостей компетентного вибору дитиною змісту, місця, тривалості, партнерів, матеріалів для своїх занять, створити умови для її саморозвитку, прояву сутнісних сил; сприятиме пошуку педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника, формування в нього основ особистісної культури, життєвої компетентності; допоможе у подальшому вдосконаленні розвивального предметно-ігрового середовища.

ЗДО «відкритого» типу прагне до духовної взаємодії між дорослим і дитиною, до їх взаєморозуміння, емоційного комфорту, прояву поваги один до одного. Все це переноситься на оцінку морально-етичних цінностей в соціокультурному просторі. В такому садочку особистість дитини розвивається вільно, невимушено, без насильства і тиску, на основі взаємозв'язків між її внутрішнім світом і навколишнього мікросередовища.

Принципи ЗДО «відкритого» типу :

1. Демократизація, тобто розподіл повноважень між усіма учасниками освітнього процесу.

2. Гуманізація, тобто переорієнтація навчального процесу на особистість дитини (вибір рівня освіти, характеру і форми його отримання відповідно до індивідуальних ціннісних орієнтацій).

3. Гуманітаризація освітніх програм, тобто таке співвідношення і поєднання програм, застосування таких дидактичних підходів, методів, технологій навчання, які забезпечують пріоритет загальнолюдських цінностей, цілісність, послідовність, наступність і випереджальний характер навчання.

4. Диференціація, мобільність, розвиток, тобто багаторівневість, поліфункціональність освітніх програм.

5. Відкритість освіти, тобто надання можливості безперервної освіти в різних формах.

6. Стандартизація, тобто дотримання стандартів якості освіти, запровадження регіональних стандартів, що враховують національні та інші особливості регіону.

Головна **мета** роботи закладу нового типу – центру розвитку дитини - особистісно-орієнтований підхід до кожної дитини, виховання дошкільника як свідомої особистості, дитини зацікавленої, небайдужої, яка хоче діяти, спираючись на власний досвід.

Пріоритетні завдання діяльності

1. Створювати максимально сприятливі умови для гармонійного розвитку дитячої особистості.

2. Забезпечувати індивідуальний підхід до розвитку, виховання і навчання дошкільника; враховувати його життєвий досвід.

3. Використовувати новітні освітні технології.

4. Формувати особистість педагога-новатора.

5. Визнавати пріоритет дитячого буття, загальних здібностей (розумових, почуттєвих, вольових, комунікативних, практичних) над спеціальними (математичними, художніми, мовленнєвими тощо).

6. Розширювати межі свободи дитини, зменшувати регламентацію, висловлювати віру та впевненість у її можливостях .

7. Збалансовувати колективні та індивідуальні форми дитячої активності.

Наша система базується на низці освітніх стандартів

Освітній стандарт 1. ЛАСКАВО ПРОСИМО, РІЗНОМАНІТНІСТЬ!

Щоб наші вихованці могли розвивати дослідницький і командний дух, ми дотримуємося практики відкритості. Педагоги з повагою і розумінням ставляться до інтересів і потреб, до сімейної культури і життєвих обставин дітей і їх сімей. Діти з особливими потребами та обмеженими можливостями здоров'я отримують особливу підтримку. Проживаючи період своєї унікальності, діти отримують досвід прийняття себе і поваги інших. Це дає їм упевненість в тому, що вони бажані. У свою чергу впевненість і довіра дозволяють дітям не турбуватися, а сконцентруватися на отриманні нового навчального і життєвого досвіду

Освітній стандарт 2. ОСВІТНЄ ПАРТНЕРСТВО З РОДИНОЮ

Діти читають життя батьків як книгу.

Аврелій Августин

Партнерство у вихованні між дитячим садком і батьками означає діалог на рівних з самого початку. Основа партнерства - будівництво довірчих відносин між батьками, вихователями та дитиною. Батьки і фахівці разом вирішують, що потрібно зробити для розвитку дитини як у дитячому садку, так і в сім'ї. Якщо щось вказує на труднощі в його розвитку, то вони разом обговорюють і уточнюють подальші кроки, приймають рішення. Діалог починається з освоєння дитиною простору дитячого садка в присутності його батьків, триває в участі членів сімей в різноманітних заходах, що проводяться педагогами (святах, екскурсіях, спільних сніданках) і т.д.

Освітній стандарт 3. УМОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ

Якщо людина досить грала в дитинстві, то вона носить із собою скарб, який допомагає їй творити протягом усього життя

Астрід Ліндгрен

Дитячий садок пропонує дітям різноманітні і дуже цікаві умови для гри, пізнання, наукових досліджень і відкриттів, отримання індивідуального і групового досвіду. Внутрішнє оздоблення дитячого садка постійно змінюється під впливом діяльності дітей, завдяки ідеям педагогів, в залежності від пори року і погоди.

Освітній стандарт 4. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Найбільш ефективно діти розвиваються, граючи самостійно або разом з іншими дітьми. Дорослі ставляться з розумінням і повагою до їх цікавості і прагнення самостійності. Вихователі прагнуть зрозуміти, чим саме цікавиться дитина, що характерно для його стилю навчання, якою темою він зайнятий в даний час, як він проявляє себе в групі однолітків. Результати спостережень обговорюються командою дошкільного закладу з тим, щоб зрозуміти особливості розвитку кожної дитини щодо загальних освітніх цілей. Фахівці розробляють індивідуальні плани, які передбачають те, яким чином власний освітній досвід дитини може бути поглиблений. Індивідуальна історія розвитку фіксується в журналі виховання і розвитку дитини (портфоліо).

Освітній стандарт 5. КОМУНІКАЦІЯ

Межі моєї мови визначають межі мого світу.

Людвіг Вітгенштейн

Розвитку навичок комунікації педагоги приділяють значний час: створюють умови і підтримують ініціативу дітей у висловленні ідей, обговоренні питань, що цікавлять, формулюванні свого висловлювання для того, щоб мова ставала знаряддям мислення. Регулярно оцінюючи рівень освоєння мови, фахівці визначають основний напрямок для розвитку мови кожної окремої дитини.

Освітній стандарт 6. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Світ знаходиться між людьми.

Ханна Арендт

Педагоги сприяють розвитку відкритості дітей світу на основі поваги до прав людини і прав дитини. Дівчатка і хлопчики вчаться розуміти один одного і приймати різноманітність інтересів, поглядів, умінь, бажань. Їх походження і індивідуальні особливості визнають і поважають, вони мають можливість розвивати власну ідентичність у діалозі з іншими дітьми та дорослими, переступаючи гендерні, соціальні і культурні кордони. У дитячому садку використовуються різноманітні ритуали, які сприяють тому, щоб соціальні процеси були невід'ємною частиною всього дня: ранкове коло, обговорення правил, вирішення проблемних ситуацій та ін. Особлива увага приділяється тому, щоб діти грали і творили разом, вчилися вирішувати конфліктами.

Освітній стандарт 7. СПІВПРАЦЯ ЗІ ШКОЛОЮ

Навчання – це пізнання, усе інше – інформація.

Альберт Ейнштейн

Педагоги дошкільного закладу та вчителі знаходяться в тісному контакті і планують спільні заходи з дітьми та їх батьками.

Освітній стандарт 8. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК

*Не існує іншої розумної форми виховання,
крім власного прикладу.*

Альберт Ейнштейн

Педагогічний колектив дошкільного закладу ставиться до себе як до дорослих з власною біографією навчання і власною пристрастю до певних галузей знань. Педагоги удосконалюються в саморефлексії, командоутворенні та спеціалізації. Відкритість освітньої практики дошкільного закладу створює можливість для високої організаційної культури навчання і управління якістю на всіх рівнях.

Дитячий садок стає принципово відкритим для батьків і громадськості освітнім інститутом, готовим до різнопланової співпраці. Він отримує можливість перетворитися в культурний центр сімейного дозвілля і суспільного життя.

Модель організації життєдіяльності дітей у нашому центрі – середовищно – ситуаційна. Це особлива організація розвивального середовища, в якому діти знаходять собі справу до душі, де педагог індивідуально чи з невеличкими підгрупами дітей об'єднуються для виконання певного задуму. Час від часу вихователь збирає всіх дітей, пропонуючи їм колективну справу чи заняття.

Така модель має найбільші потенційні можливості для створення умов формування базових якостей особистості дитини, зокрема активної, відповідальної, суб'єктної позиції, забезпечення її успішної соціалізації в дитячому середовищі на основі взаємодії у процесі розв'язання різноманітних життєвих завдань.

Протягом дня педагоги забезпечують дитині **розвивально-творчу зайнятість**:

1. Розвивально-творчі години у дошкільних групах.
2. Інтегрована ігрова діяльність у групах раннього віку.
3. Фіксація особистих досягнень кожної дитини.
4. Заняття у гуртках різноманітного спрямування.
5. Самостійна ігрова та творча діяльність дитини.

Проблемне питання стратегічного розвитку закладу:

Гармонійний розвиток особистості дошкільника шляхом формування цілісної картини світу, життєвої компетентності та особистісної культури

Мета: розвиток гармонійної особистості.

Центральна фігура: дитина.

Основний життєвий контекст: життєдіяльність у цілому, дитяче буття, дитячі види діяльності.

Освітні пріоритети: гармонійний розвиток, саморозвиток, самопізнання, виховання як засіб залучення до особистісної та загальної культури.

Функції дорослого: партнер, носій інформації, зацікавлений спостерігач, авторитетна, довірена особа.

Сфери прояву активності педагога: спостереження за індивідуальними особливостями дітей, організація комфортних умов життєдіяльності, створення повноцінного розвивального середовища

Гіпотеза розвитку дитини: виважено-довірлива, оптимістична, стимулююча.

Пріоритетні якості: самостійність, працьовитість, відповідальність, лояльність, допитливість, сприйнятливність, креативність, самоповага.

Характер орієнтації на дітей: як на індивідуальність, представників віково-статевої групи, носіїв певного темпераменту, характеру, здібностей, життєвого досвіду.

Позиція дитини: суб'єкт життєдіяльності, носій сутнісних життєвих сил.

Освітні засоби та прийоми: відмова від змагальності в усіх випадках, окрім фізкультурних заходів, від порівняння дітей один з одним. Відмова від селекції на користь визначення «зони найближчого розвитку» кожної дитини. Порівняння дитини лише з самим собою (у динаміці).

Що оцінюється: зусилля, вкладені дитиною у досягнення у порівнянні з якісно-кількісними показниками результату. Прояви творчості.

Форма пред'явлення вимог: дієво-запрошувальна: небагатослівність, доброзичливість, повага, конкретність. Обґрунтування доцільності, моральної значущості діяльності

Механізми регуляції поведінки: *внутрішні:* самооцінка, рефлексія, самоповага та повага до носія вимог, совість, здоровий глузд; *зовнішні:* повага до дитини, гідність, індивідуальність.

Очікувані результати: особистісна розвиненість, гнучка поведінка у змінних умовах життя, вміння до них адаптуватися, впливати на них з користю для себе. Висока самоповага, відсутність страху перед помилкою. Оптимістичне світобачення.

УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ

Люшин М. О., кандидат педагогічних наук, завідувач кабінету управління навчальними закладами Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

В умовах багатовекторного розвитку суспільства успіх у модернізації освіти залежить, насамперед, від пошуку шляхів конкурентоспроможності закладів освіти, професійної кваліфікації керівників, їхньої адаптації до управління за законами ринку. Тому, крім знань з освітнього менеджменту, сучасному керівникові закладу освіти потрібні знання з маркетингу. За визначенням науковців, маркетинг – це діяльність у сфері ринку з метою стимулювання збуту товарів і послуг, розвитку та вдосконалення обміну для кращого задоволення потреб і отримання прибутку [6, с. 177]. Маркетингова діяльність уже стала невід'ємним інструментом стратегічного розвитку закладу освіти як інституту формування ринкової свідомості суспільства. Робота Нової української школи має бути спрямована, як стверджує Л. Калініна, на розуміння, сприйняття та здобуття метакомпетеностей усіх учасників освітнього процесу, що базуються на вміннях і навичках, а також орієнтуватися на «навички майбутнього» [1, с. 20]. Сервіс-орієнтування, за даними експертів Всесвітнього економічного форуму (Давос, 2016), – одна з десяти ключових навичок для ринку праці в найближчій перспективі. Саме тому розгляд процесів

реалізації маркетингового підходу як елемента маркетингової стратегії управління новітнім закладом освіти є особливо актуальним.

Сучасна педагогічна наука предметно досліджує проблеми, пов'язані з управлінською діяльністю суб'єктів освітнього ринку на засадах маркетингу. Вперше сформувала категоріальний базис маркетингу у сфері освіти Т. Оболенська. Заслужують на увагу наукові розробки В. Григораша (маркетингова діяльність директора школи), А. Мазура (маркетингове позиціонування закладу освіти), О. Перехейди (організація платних освітніх послуг), О. Полянської (створення маркетингової служби), Т. Сорочан (управління школою в умовах ринкових відносин), Ю. Чернова (зв'язки школи з громадськістю) та ін. Останніми роками активізувалась увага до питань іміджу в педагогіці (І. Кухар, О. Мармаза, В. Назаренко, Л. Назаренко, С. Одайник та ін.).

В основі змісту нашої наукової розробки – обґрунтування маркетингового підходу до управління сучасним закладом загальної середньої освіти, модифікація маркетингової технології управлінської діяльності, визначення пріоритетних напрямів науково-методичного супроводу підготовки керівників до її реалізації.

Реформування вітчизняної освіти, як і будь-якої сфери суспільного життя, вимагає переосмислення, переоцінки стратегічного курсу розвитку галузі. Швидкість трансформацій залежить від грамотного й порядного менеджменту. В. Скоцик, відомий економіст і антикризовий менеджер, у книжці «Як нам жити в епоху змін?» наголошує: «Головний урок, який я виніс зі свого досвіду управлінця – ніколи не кидатися в паніку, а прискіпливо аналізувати ситуацію. ...Бо стратегічний план можливий там, де є команда і спільні довготривалі цілі, де горизонт планування переважає 2-5 років» [5, с. 29, 133]. Оперуючи історичними фактами і власною практикою, він виокремлює низку важливих параметрів для втілення нової стратегії дій, прийнятих і в освіті: треба спиратися на сили своєї організації, а не на зовнішню допомогу; прагнути вищого результату при менших затратах; іноземний менеджмент не завжди ефективний; мотивація працівників є не що інше, як управління вчинками; важлива прозорість усіх виплат і розрахунків; необхідна правильна організація управління всіма процесами; не варто боятися змінювати чи оновлювати кадри [5, с. 33].

Проблема якості кадрів – чи не найактуальніша в епоху освітніх змін. Свого часу президента Чехії В. Гавела спитали, чому він віддає перевагу молодим недосвідченим управлінцям перед працівниками зі стажем. Він відповів: «Краще 5 років помилок, ніж 50 років саботажу». Йому потрібні були люди, що люблять зміни, люди, що самі ці зміни уособлюють, а досвід прийде до них із практикою.

Це може здатися дивним, але в освіті працюють ті самі закони менеджменту, про які говорив В. Гавел. Тут більш важливе сучасне інноваційне мислення, ніж досвід роботи за старими технологіями. Його думки й ідеї – універсальні й затребувані в різних сферах і в різні часи. В. Скоцик переконаний: «Великий досвід зміцнює стереотипи, яких ми всіляко намагалися уникати, адже саме вони заважають упровадженню нових технологій» [5, с. 30]. Ми поділяємо його думку, що в нинішньому світі хороших результатів досягають ті, хто сповідує ефективні інноваційні методи, може зробити чіткі розрахунки витрат і прибутків, прагне змін відповідно до викликів часу та суспільного прогресу. Врахування провідних ідей менеджменту – ознака реформи загальної середньої освіти, яка передбачає докорінну і системну перебудову освітнього та управлінського процесів у школі згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (далі – Концепція «Нова українська школа») [2].

Платформою для промоції Нової української школи, забезпечення її лідерських позицій на ринку освітніх послуг є освітній маркетинг. Адже, як вказує Т. Сорочан, цей напрямок управління закладом освіти в умовах ринкової економіки «забезпечує дослідження попиту на освітні послуги <...>, впливає на розвиток освітніх потреб громадян, формує позитивний імідж навчального закладу, розробляє та впроваджує

концепції надання якісних освітніх послуг» [6, с. 365]. Саме тому ми розглядаємо маркетинговий підхід до управління закладом загальної середньої освіти як імператив освітнього менеджменту і маркетингу. Цей науковий підхід передбачає орієнтацію керування при вирішенні будь-яких педагогічних завдань на споживача. Елементами маркетингового підходу є: а) поліпшення якості об'єктів управління (освітнього процесу, процесу виховання, освітнього середовища, ресурсів, розвитку компетентностей тощо) відповідно до потреб споживачів; б) економія ресурсів у споживачів за рахунок поліпшення якості; в) економія ресурсів в освітній діяльності за рахунок фактора масштабу освітньої діяльності, інноваційного процесу, застосування системи ефективного менеджменту [3, с. 182].

Якість об'єкта управління (керованої системи) є сукупністю економічних, соціально-демографічних, правових та інших властивостей об'єкта, що зумовлює його здатність задовольняти конкретні освітні потреби. У найбільш загальному значенні якість є ознакою відповідності певним стандартам. Сучасне визначення сутності терміна «якість освіти» подано в Законі України «Про освіту» як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [4]. Із позицій маркетингу якість продукту (освітніх послуг) має вимірюватися оцінками самих споживачів.

Маркетинговий підхід повинен об'єднувати цілі, вимоги споживачів та ресурсні можливості організації. Тому актуалізується проблема ресурсозбереження – одного з важливих напрямів підвищення ефективності освітньої діяльності, спрямованого на найбільш раціональне, економне використання всіх видів ресурсів, у т. ч. навчальних, інформаційних, фінансових, матеріально-технічних, людських. Так для сертифікації педагогічних працівників (підтвердження рівня професіоналізму), яка визначена спершу добровільною, а не обов'язковою, має бути ще ресурс часу і прийняття в суспільстві. Треба, на нашу думку, щоб сертифікація довела свою ефективність, і тоді вона стане обов'язковою для всіх. Режим економії ресурсів досягається за рахунок, серед іншого, використання онлайн-ресурсів, оригінальних освітніх практик, упровадження інноваційних методик і технологій, кращої організації праці. Прикладом продуктивного використання ресурсів закладу освіти є робота за моделлю громадсько активної школи, яка передбачає створення ресурсних центрів у місцевій громаді та перетворення школи на головний громадський центр із надання послуг.

Крім того, в реалізації маркетингового підходу до управління освітою необхідно враховувати фактори зовнішнього впливу: становлення громадянського (вільного демократичного) суспільства; трансформації в економічній і соціальній сферах; інноваційні процеси; зміни у ставленні та вимогах держави і суспільства до освіти; розвиток психолого-педагогічної науки, теорії управління та інших суміжних наук; підхід до застосування освітнього менеджменту як складника менеджменту організацій; інтеграція до європейського та світового освітнього простору тощо.

Основними чинниками впливу внутрішнього середовища на маркетингове забезпечення якості освітніх послуг є: зміна освітньої парадигми: перехід від школи знань до школи компетентностей, від предметоцентризму до дитино центризму (орієнтації на потреби учня); розвиток школи як відкритої соціально-педагогічної системи, сфери освітніх послуг, суб'єкта господарського права; нові вимоги до керівника закладу освіти як креативного менеджера, маркетолога, лідера організації; формування готовності вчителя до оволодіння методиками компетентнісного навчання та найактуальнішими сучасними освітніми технологіями; вплив постійно зростаючої конкуренції, нового механізму фінансування, державного регулювання закладів освіти тощо.

Реалізація зазначеного вище в практичній управлінській діяльності передбачає оволодіння керівником технологіями менеджменту та маркетингу в освіті. Наше розуміння технології освітнього менеджменту як педагогічної категорії ґрунтується на змісті професійного управління сучасною школою. Це – науково обґрунтована система

проектування певної послідовності дій із урахуванням необхідних ресурсів, яка забезпечена управлінськими рішеннями та спрямована на розв'язання проміжних цілей і досягнення кінцевого результату. Серед модерн-технологій освітнього менеджменту виокремлюємо маркетингову технологію управління закладом загальної середньої освіти, яка підпорядкована гармонізації потреб споживачів і можливостей організації, підвищенню її конкурентоспроможності. Конкретизуємо зміст базових понять і термінів цієї технології.

Бренд – знак, образ предмета, явища, рейтинг товару, продукту, його марка в найвигіднішому варіанті, який має високу привабливість у споживачів.

Імідж закладу освіти – певний образ закладу освіти, який проектується в соціумі і цілеспрямовано впливає на сприйняття закладу освіти громадськістю.

Маркетингове позиціонування закладу освіти – діяльність, спрямована на представлення конкурентних переваг закладу освіти і його послуг на ринку за допомогою маркетингового інструментарію.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість і спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [4].

Маркетингову технологію, яка враховує сучасний соціально-економічний контекст управлінської діяльності та неодноразово апробована в низці загальноосвітніх шкіл Рівненської області, ми подаємо як сукупність послідовних кроків на шляху досягнення окреслених цілей (за Т. Сорочан):

1. Визначити коло потенційних споживачів освітніх послуг закладу освіти.
2. Сегментувати ринок освітніх послуг відповідно до різних груп споживачів, які визначаються на основі відмінностей у їхніх потребах, характеристиках (таких, як: вік, стать, прибуток, соціальний стан, місце проживання, ін.) та поведінці. Вибір оптимального сегменту (одного або декількох) для надання послуги не виключає роботи зі споживачами інших сегментів.
3. Виокремити переваги пропонованої освітньої послуги шляхом позиціонування. При цьому звернути увагу на використання інструментів інтернет-маркетингу (веб-сайту, блогу, електронної пошти, чату, веб-форуму, аудіо- та відеоконференції, вебінару, мережних спільнот тощо).
4. Започаткувати бренд, що асоціюється споживачем із конкретними назвою, символом, малюнком, дизайном або їх поєднанням і слугує ідентифікації закладу освіти або певної послуги.
5. Подбати про створення позитивного іміджу закладу освіти інструментами публікрілейшнз (зв'язків із громадськістю). Це можуть бути, зокрема: PR-заходи (акція, конференція, виставка, презентація, творчий звіт, зустріч із випускниками різних років тощо); співпраця зі ЗМІ; засоби візуальної ідентичності (емблема (логотип), візитна картка, буклет, рекламний проспект, листівка (флаєр), банер та ін.).
6. Мотивувати діяльність усіх членів шкільної спільноти щодо надання якісних освітніх та інших (психологічних, експертних, інформаційних, орендно-лізингових, транспортних тощо) послуг.
7. Передбачити розвиток освітніх потреб місцевої громади як цільового споживача на основі вивчення кон'юнктури ринку освітніх послуг.

Свободу маневру і широкі можливості всім ініціативам дає продумана децентралізація управління, тобто делегування повноважень і відповідальності. Вона передбачає розширення прав об'єднаних територіальних громад, гарантування рівного доступу людей до публічних послуг (у т. ч. освітніх), ухвалення самостійних та обґрунтованих управлінських рішень. Ми сьогодні повинні використати всі переваги принципу самоврядності, коли оптимізуються управлінські структури, шкільні мережі, розв'язання низки інших проблем освітньої сфери відбувається на місцях, завдяки рішенням громади у конструктивному партнерстві з регіональною владою. Це сприяє

значному підвищенню відповідальності керівника закладу освіти, а отже, затребуваності теоретичних знань із маркетингу, формуванню нових професійних умінь, виробленню соціально значущих цінностей.

Загалом маркетингова технологія як технологія розвитку закладу освіти спрямована на набуття нової якості освіти в умовах конкурентного середовища, на покращення репутації школи на ринку освітніх послуг. Знання про маркетингову технологію мають бути інструментом пошуку закладом освіти власного шляху розвитку, який буде вигідно вирізняти його від конкурентів.

Отже, виходячи з важливості проблем і перспектив маркетингової діяльності закладу загальної середньої освіти для розроблення та впровадження ефективних стратегій за умов становлення Нової української школи, вважаємо за доцільне рекомендувати:

1. Закладам післядипломної педагогічної освіти: 1.1. Підготувати науково-інформаційний довідник про розробку, апробацію та впровадження інноваційних освітніх технологій у діяльності закладів загальної середньої освіти. 1.2. Провести маркетингові дослідження з питань задоволення якістю освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації педагогічних і керівних працівників, пропонованих у регіоні. 1.3. Спроекувати модель науково-методичного супроводу вироблення та реалізації маркетингової стратегії закладу загальної середньої освіти в ринкових умовах як основи ефективного управління педагогічним колективом.

2. Районним, міським методичним кабінетам, методичним службам об'єднаних територіальних громад: 2.1. Розвивати інституційну спроможність закладів загальної середньої освіти щодо безперервного професійного розвитку педагогічних працівників шляхом упровадження клієнт-орієнтованого методичного сервісу. 2.2. Визначити пакети актуальних на рівні закладу освіти та освітнього округу сервісних методичних послуг за напрямками: науково-методичний, експертний, моніторинговий, консалтинговий, маркетинговий. 2.3. Запропонувати покрокове розроблення Положення про маркетингову діяльність закладу освіти, створення у закладах освіти служби маркетингу – організаційної структури, яка діє на основі принципів і методів маркетингу на громадських засадах, забезпечує маркетингову підтримку вдосконалення якості освітнього процесу. 2.4. Сформувати базу даних кращих практик маркетингової діяльності закладів освіти в умовах Нової української школи.

3. Закладам загальної середньої освіти: 3.1. Практикувати самооцінювання якості власних послуг за міжнародними стандартами якості діяльності громадсько активних шкіл, визнаними у провідних європейських країнах і в Україні. 3.2. Провести засідання педагогічної ради з питань: «Управління якістю освіти – пріоритетний напрям діяльності закладу освіти», «Роль методичної служби в реалізації сучасних підходів у компетентнісному полі Нової української школи», «Персональний брендинг як інструмент професійної успішності вчителя-предметника». *Відповідно до плану роботи.* 3.3. Організувати в системі науково-методичної роботи створення педагогічних проєктів «Імідж закладу освіти», «Імідж керівника закладу освіти», «Імідж сучасного вчителя», «Імідж учня нової генерації», активний пошук продуктивних зв'язків школи з громадськістю для формування і підвищення конкурентоспроможності закладу освіти, відповідних учасників освітнього процесу. 3.4. Оновлювати перелік платних освітніх та інших послуг відповідно до нормативно-правових документів (Статуту закладу освіти, Положення про надання додаткових платних освітніх послуг понад обсяги, встановлені навчальними планами, ін.) та з урахуванням потреб і вимог сучасного ринку.

Науково-методичний супровід, спрямований на формування та розвиток соціально-економічної компетентності, дає можливість керівникові опанувати основи менеджменту і маркетингу в освіті, зокрема, спроекувати майбутні зміни в педагогічній практиці школи, визначити шляхи створення її позитивного іміджу, що є чинником поширення процесу модернізації освіти.

В умовах зміни освітньої парадигми, реалізації Концепції «Нова українська школа» маркетинговий підхід поглиблює розуміння сутності управління стратегічно зорієнтованим закладом освіти, сприяє наповненню новим змістом професійної педагогічної та управлінської діяльності. Запропоновані нами напрями науково-методичної взаємодії підпорядковано підвищенню ефективності управління сучасним закладом загальної середньої освіти, створенню в ньому конкурентного освітнього середовища на основі маркетингового підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калініна Л. Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін / Людмила Калініна // Директор школи. – 2017. – № 1/2. – С. 12-21.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> – Дата звернення: 23.05.2018.
3. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – Київ : Кондор, 2009. – 358 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> – Дата звернення: 23.05.2018.
5. Скоцик В. Як нам жити в епоху змін? / Віталій Скоцик. – Київ: Самміт-книга, 2017. – 176 с.
6. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : [монографія] / Т. М. Сорочан. – Луганськ : Знання, 2005. – 384 с.

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ – НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА

*Ханзель Ж. І., завідувач відділу інноваційної діяльності та обдарованої дитини
Тернопільського ОКІППО*

Нарешті й українських шкіл сягнула довгоочікувана реформа, зазначена в Концепції «Нової української школи». Її спрямовано на те, щоб зробити навчання сучасних школярів простішим, цікавішим, а отже, посилити потяг дітей до освіти та науки. Головним елементом Концепції мають стати нові освітні методики і технології особливості яких є навчання дітей думати, критично аналізувати, висловлювати свою позицію, щоб освіта в Україні не просто була на високому рівні, а й стала цікавою для школярів, аби уроки викликали інтерес. Саме на таких принципах ґрунтується «Філософія для дітей» і саме за цими методиками останнє десятиріччя працюють Південна Корея, Японія, інші розвинені східні держави, які за короткий період часу зробили великий ривок в системі освіти.

Терміни «філософія освіти», «філософія виховання» та «педагогічна філософія» почали широко використовуватись у вітчизняній науковій літературі наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття, використовуючи загально філософські підходи та ідеї для аналізу ролі і основних закономірностей розвитку освіти (Д. Дідро, С. Френе, Дж. Дьюї, В. Віблер, М. Ліпман, Д. Парк та інших).

Програма «Філософія для дітей» була розроблена професором Метью Ліпманом у 70-х роках минулого століття. Основною перевагою цієї методики, на думку М. Ліпмана є те, що вона вчить дітей мислити мудро. Професор зазначає, що накопичення знань надає обмежені можливості для розвитку розумових здібностей. Розумність відрізняється від мудрості. Розумність М. Ліпман пояснює як простий раціональний та логічний пошук причинно-наслідкових зв'язків за допомогою того обсягу знань, якими володіє людина.

Мудрість це дещо глибше. Він пише: «Мудрість була необхідною для тих проблем, які раціонально розв'язати було неможливо, тобто там, де потрібно повністю покладатись на Соломонове судження» [Error]: Referencesourcenotfound

В результаті філософськи осмисленого навчання виробляється один із трьох типів мислення: критичний (коли дитина піддає аналізу отриману інформацію), креативний (вміння задавати питання та створювати нові судження), піклувальний тип мислення (вміння поставити себе на місце опонента в дискусії і намагання зрозуміти причини такої точки зору). М. Ліпман стверджує, що тільки поєднання всіх цих типів мислення є найвищою мудрістю, якої дитина може і повинна навчитись у шкільних стінах. На думку М. Ліпмана метою освіти повинно стати виховання розумних, розсудливих громадян. Адже людина може багато знати, але при цьому не бути розсудливою, розумною, творчою. Така людина може володіти інформацією, але погано мислити. Дослідження Нобелівського лауреата Даніеля Канемана стверджують: якщо немає відповідних навичок, рівень інтелекту не допоможе мислити критично. «Філософія для дітей» має за мету підготовку громадян до подолання кризових ситуацій без потрясінь.

У 80-ти країнах світу нині успішно реалізують методику професора Д. Парка під назвою «Філософія для дітей». Суть методики полягає в тому, щоб навчити дітей філософуванню, а не інформації про філософію, використовувати дослідницький метод навчання за принципом сократичного діалогу. На думку Д. Парка зараз ми живемо в глобалізованому світі, і розвиток філософського мислення – це ефективний спосіб підготувати наших дітей до викликів сучасної інформаційної ери.

Зараз у багатьох розвинених країнах відбувається зміна освітньої парадигми. Старий підхід ґрунтувався на об'єктивізмі і знанні як чомусь незмінному, нова парадигма передбачає, що знання постійно змінюються і школи самі можуть створювати знання. Отже, освіта не є якоюсь окремою сферою соціального буття людини, а являє собою не що інше, як «творення» самої людини. Філософія може і повинна стати парадигмою шкільної освіти.

Своєрідним узагальненням і підсумком філософії освіти класичної доби можна вважати просвітницьку філософію Г.С. Сковороди, яка зосереджується на людинознавчій, етико-гуманістичній проблематиці. Великий філософ – мислитель Г.С. Сковорода постійно намагався вийти за рамки загально визнаних канонів замість поширеного зубріння прагнув, щоб його учні освоїли в першу чергу вміння мислити, аналізувати, робити власні висновки.

Аналіз і оцінка стану розвитку освітньої сфери в Україні, проблеми та їх причини, рекомендації і досвід реформування української освіти міститься у працях І.Беха, І.Зязюна, В.Кременя, М. Згуровського, В. Брюховецького.

Вивчення наукових джерел переконало, що нині до причин інтенсивного розвитку компетентнісного підходу дослідники зазвичай зараховують такі чинники: появу нового типу економіки, що викликала потребу в зміні вимог до якості підготовки випускників, змісту праці та видів професійної діяльності; інтенсивний розвиток інформаційних технологій; зростаючий пріоритет творчих аспектів професійної діяльності й інтелектуального потенціалу фахівців; посилення динаміки модифікації професій, їх глобалізація.

Ми працюємо з дітьми, які ніколи не жили без інтернету. Вислів «Спочатку було слово...» для нинішніх поколінь школярів уже не актуальний. Для них спочатку була картка на планшеті. Чергова технологічна революція породжує середовище, в якому професії з'являються, видозмінюються і зникають із нечуваною швидкістю. І як стверджують дослідники, швидкість ця зростатиме. За прогнозами Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) діти, які у цьому році підуть у 1-й клас, закінчать її у 2030 році, 65% професій нинішніх першокласників ще не існує. Сьогодні, ставши експертом у якійсь царині, можна перестати бути таким роки через 10, якщо не продовжувати вчитися.

На думку американського футуролога Томаса Фрея до 2030 року у світі стане менше на 2 млрд. вакансій, професії стрімко змінюються і сьогоднішні професіонали все рідше виступають носіями інформації, частіше в ролі консультанта. Більше 1 млрд. людей будуть працювати з дому у якості спеціалістів і консультантів, замість того, щоб служити універсалом в одній конторі. Постає питання: чи будуть готові випускники нашої школи до викликів часу, чи знадобляться знання сьогоднішньої школи, чи не вийде так, що ми готуємо дітей до світу, якого не існуватиме. Школам сьогодні потрібні аналітики а світові – кризові менеджери. Отже, щоби бути затребуваним, важливі не сертифікати і дипломи, а здобуті знання й навички, їх актуальність і здатність застосувати на практиці.

Однак, інтернет змінив світ, але не систему освіти. За останні роки у дітей старшого віку спостерігається тенденція до зниження соціальної, емоційної та академічної активності, а також різке збільшення кількості ненавченості, гіперактивності. Навчальний процес ще досі зосереджується на тому, що учень формально оволодіває певною сумою знань, недостатнім є взаємозв'язок між засвоєними знаннями і творчим розвитком особистості, із поля зору вчителя випадає розвиток і саморозвиток особистості. Наші діти поступово стають все менш підготовленими до протистоянь навіть з незначними стресовими ситуаціями, які в кінцевому результаті стають величезними перешкодами для їх успіху в житті.

Школа мала би працювати на випередження. Сучасні діти прагнуть до нових знань, вони креативні, мислячі, їм недостатньо просто «зубрити» підручники, їм цікаво шукати нові можливості для реалізації своїх ідей, поглядів і думок. Тому домінантною сьогодні стає підготовка вчителя, діяльність якого не обмежується викладанням якогось одного предмета, а фахівця, здатного до здійснення міждисциплінарних зв'язків, який усвідомлює значущість професійних знань в контексті соціокультурного простору. Важливим є його вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток дитини, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Про виявлення у школі природних здібностей дітей і забезпечення найнеобхіднішого для їхнього розвитку у своїх працях писав французький філософ Дені Дідро. «Освіта,- писав він,- змушує людину відчувати себе гідною, навіть раб починає усвідомлювати, що він не народжений для рабства».

«Для того, щоб почати змінювати школу на краще часом бодай одного ініціативного та амбітного викладача, якому не байдуже», – так вважає ЕндріаЗафіраку вчителька з Великобританії, яка у 2018 році стала найкращою вчителькою планети.

Про неакадемічні навички – критичне мислення, уміння працювати в команді, комп'ютерній грамотності, уміння навчатися впродовж життя - сьогодні заговорили всерйоз. Ми повинні перейти від академічності до прагматичності, від знання до мислення і лише філософія може якнайкраще розвивати навички якісного мислення. Тому «Філософія для дітей» стає такою популярною у всьому світі.

Одна із причин – розвиток економіки. Одна із визначальних особливостей економіки XXI століття полягає в тому, що джерелом зростання продуктивності праці у світі дедалі більше стають інновації у широкому сенсі, а адекватне вимогам часу інноваційне середовище є можливим лише за умови високого рівня розвитку освітньо-наукової системи. Близькою стала наука до школи завдяки відкриттю у Тернополі першого в Україні муніципального науково-демонстраційного освітнього центру «Центр науки», де кожен бажачий може спробувати себе в ролі дослідника та винахідника, споглядати та відчувати світ через експеримент. Можна проводити шкільні уроки та університетські заняття впродовж усього року. У Центрі науки зібрано 30 різних наукових експонатів за допомогою яких діти пізнають світ, спостерігають явища природи, на практиці можуть побачити фізичні властивості речовин, експериментувати та досліджувати. Це сукупність музею науки, наукових установок, міні-лабораторій хімії, фізики та біології.

Школа сьогодні потребує учителя, який не обмежується викладанням якогось одного предмета, а фахівця, здатного до здійснення міжпредметних зв'язків, який усвідомлює значущість професійних знань в контексті соціокультурного простору.

Видатний лікар XX століття Микола Амосов зауважив, що «головним напрямом формування творчої особистості є використання можливостей освіти». Безталанних дітей не буває, бувають лише діти запущені, «зашорені» і розбиті недовір'ям дорослих ні в них ні в самих себе. Такої думки дотримується і Річард Бренсон, один із засновників фандрайзингу: «Успіх у школі та успіх у житті – різні речі. Школа розвиває деякі базові навички, наприклад запам'ятовування інформації. Однак у школі не вчать як стати успішним у житті». Проаналізувавши зазначені висловлювання, можемо зробити певні висновки: місія школи полягає у формуванні освіченої духовно багатой Людини, тобто Людини знаючої та вмілої, а в сучасній термінології – компетентної – ось що потрібно для суспільства.

Безумовно, особливий статус має керівник закладу. Саме він здійснює стратегічне та поточне планування процесу нововведення, формує проєктні групи, використовує кадри, сприяє створенню інноваційного середовища. Впевнено можна сказати, що ефективність інноваційної діяльності залежить від керівника закладу. Щоб педагогам зорієнтуватися серед нагромадження інноваційності та традиційності з 2018 року ми започаткували роботу авторської школи Михайла Грубого директора Козівської державної української гімназії імені Володимира Герети, Заслуженого вчителя України «Філософія в освітньому просторі». Її суть полягає у системному методі створення, застосування філософського аналізу менеджменту як інноваційної парадигми управління освітою, необхідності забезпечення високої функціональності людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна покоління людей. Форми засідання АШ різноманітні: лекції, майстер-класи, круглі столи, Сковородинські читання, присвячені 300-річчю від дня народження Г.С.Сковороди «Світ ловив мене та не впіймав...» тощо, але об'єднані однією метою – створення системи ціннісних орієнтацій, чітких ідеологічних координат, духовним і моральним ядром яких є українська національна ідея.

Розбудова національної освітньої системи та безпосереднє керування нею на основі компетентнісного підходу є пріоритетним напрямом державної політики. У дидактиці тривають пошуки способів зацікавлення учнів освітою, а також пробудження мотивації до різноспрямованої активності.

Науковці відзначають, що в сучасну епоху високих технологій знання старіють і відповідно оновлюються досить швидко, тому керівник навчального закладу та педагоги мають критично оцінювати здобуті знання, вміти застосовувати їх на практиці. Креативний підхід дуже важливий, але перед тим як створювати нові знання, потрібно спочатку критично поставитися до існуючого. Піддавати критичному переосмисленню будь-які дії та вчинки, саме ця навичка на Всесвітньому економічному форумі у Давосі цього року визнана другою за важливістю серед пріоритетів на 2020 рік.

Працюючи з дітьми педагоги можуть допомогти їм сформувати звичку не брати на віру обіцянки, розрізняти маніпуляції (зокрема, в інформаційній війні), вміти аналізувати інформацію, тощо. Коли ця робота стане масовою (а принципи Нової української школи передбачають і вміння критично мислити), то уже дуже скоро в Україні чимало людей умітимуть ставити правильно запитання, вибудовувати судження в доказах, будуть інтелектуально незалежними, чесними самі із собою, стійкими до маніпуляцій.

Освіта майбутнього повинна базуватися на конструктивізмі. Насамперед, треба чітко з'ясувати, яких компетентностей потребуватиме суспільство у тій чи іншій галузі через 10 років, а потім подавати їх у моделі трансформації навчального закладу, на підставі чого й базується компетентнісний підхід в освіті.

Часто можна почути, що всі хочуть школу «як у Фінляндії». Але для того, аби навчальні заклади стали такими, треба, щоб і вчителі були «як у Фінляндії»: навчалися, не

зупинялися в особистісному розвитку, не боялися свободи конструювати нові уроки, шукати необхідну сучасну інформацію.

Теперішня роль вчителя – радше модератор, мета його роботи – організувати ефективне освітнє середовище. Треба покласти край монополії єдиного підручника і перейти до його варіативності. Варіативна освіта розуміється як процес, спрямований на розвиток можливостей і саморозвиток особистості.

Нинішні часи вимагають по-новому осмислити систему цінностей. Більшість вчинків – результат впливу підсвідомості людини. Кожен діє згідно зі своїми цінностями, можливо, навіть не усвідомленими. Тому, дітей треба орієнтувати на бажання бути успішними в житті. Щоб розв'язати проблему, дитина має знайти власний алгоритм, сформулювати гіпотезу, аргументувати її, критично мислити і прийняти рішення з огляду на цінності. У ХХІ столітті бути успішним означає удосконалювати себе.

«Час освіти, яка полягає лише в пізнанні світу закінчився. Пізнання себе, свого «Я», своїх прагнень і можливостей для самовизначення та кращої самореалізації – нове гідне гуманізму завдання освіти і навчання, і виховання», – переконує Василь Кремень. Це має стати важливим стимулом до якісного навчання, яке налаштовує людину на максимальну самореалізацію замість мотивації методами авторитарної педагогіки.

В Україні «Філософія для дітей» поки що пробивається в навчальні програми як спеціальний курс або факультативні заняття. Цього занадто мало для результативного виховання та прививання новому поколінню того типу мислення, який би допоміг краще адаптуватись до змін в суспільстві, і у світі загалом. Крім того, імплементація методики «Філософія для дітей» в українську школу може викликати конфлікт поколінь між освіченими, з високим рівнем толерантності й дітьми Z з одного боку, та їхніми батьками і старшими вчителями, що іноді мають пострадянську ментальність і відповідне світосприйняття іншого.

«Філософія для дітей» повинна стати рятувальною методикою, що зможе себе реалізувати і виликувати посттоталітарну свідомість від залишків радянської ізольованості і замкнутості.

Школі й учневі потрібна система розвиваючого моніторингу на основі оцінки психічних змін, потрібен принципово новий тип виміру (оцінювання) і за якого дитина порівнюватиметься лише сама з собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белоцветова Е.М. Джон Дьюи и философия прагматизма/ Е. М. Белоцветова // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2010. – №4.
2. Гусаченко В.В. Національна філософія та національне життя / В.В. Гусаченко//Григорій Сковорода і проблеми національної філософії. – Харків, 1996.
3. Дьюи Дж. Демократия и образование/ Дж. Дьюи; пер. с англ.– Москва: Педагогика – пресс, 2000.
4. Кремень В. Ми повинні готувати інноваційну людину з інноваційним типом мислення/ В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – № 4-6. – 2016.
5. Кремень В. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – №5–6. – 2014.
6. Кремень В. Сучасна освіта в контексті реформування / В. Кремень // Освіта України. – 29 вересня. – 1999.
7. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-20016/>
8. Наріжний Ю.О. Чи будуть діти в Україні навчатись філософії в школі? Ю.О. Наріжний// Постметодика. – 2013. – №6 (115).
9. Пішковіч С. 15 принципів успіху від Річарда Бренсона [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://inspired.com.ua/practice/peopl/15-principles-of-richard-branson/>
10. Сковорода Г. Твори: У 2-х т. / Г. Сковорода. – Київ, 1984. – Т.2.

SCRUM-ТЕХНОЛОГІЯ – ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ВСУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Думитрюк Грета Тодорівна,
директор ДНЗ № 32 комбінованого
типу міста Чернівців*

Модернізація і розвиток ДНЗ в значній мірі залежать від ефективного здійснення управлінської діяльності. Основною складовою, що сприяє переходу на більш прогресивний рівень є пошук нових, відкритих, дієвих моделей управління, які сприяють умілому прогнозуванню шляхів розвитку закладу, дають можливість систематично і оперативно отримувати і аналізувати інформацію про стан роботи, реалізувати завдання, плани, проекти, програми, досягати якісних результатів. В нагоді стають сучасні інновації, технології. Однією з таких технологій, яку адаптували і використали в управлінській діяльності педагоги ДНЗ № 32 комбінованого типу міста Чернівці, стала зовсім нова технологія – SCRUM- технологія – революційний сучасний метод управління проектами (скрам – бойова стійка над м'ячем у грі в регбі – означає метод командної гри). Її автор – Джефф Сазерленд доводить, що методика SCRUM може бути використана влюбій галузі, не тільки в бізнесі, підприємствах, великих компаніях, але і в освіті, мистецтві, медицині, науці тощо, щоб підвищити якість і досягнути кращих результатів.

Методологія SCRUM пропагує раціональні принципи успішної діяльності:

- спостерігати, орієнтуватися, вирішувати, діяти;
- перевіряти, адаптуватися, змінюватися,
- визначати помилки і швидко виправляти;
- працювати командою, включати різного роду спеціалістів для вирішення проблеми;
- концентрація на меті, тісна взаємодія, поділ роботи на етапи (спринти) відповідно складеного плану, орієнтація на час і якісне його використання;
- прозорість дій, визначення динаміки виконуваної роботи;
- досягнення успіху і щастя праці.

СКРАМ-технологія прискорює темп всіх починань людини.

ПОКРОКОВИЙ АЛГОРИТМ ВИКОРИСТАННЯ SCRUM-ТЕХНОЛОГІЇ

1. *Визначення проблеми, теми проекту (може бути замовник теми).*
2. *Вибір команди (від 3 до 9 чоловік) – члени команди, спеціалісти, які володіють певними інформаціями, знаннями, навичками, особливим розумінням заданої проблеми.*
3. *Вибір скрам-майстра, члена команди, який буде слідкувати за ходом проекту, розв'язанням проблеми, керувати всім процесом.*
4. *Створення беклогу (списку завдань, які слід вирішити).*
5. *Планування спринту (етапу) – процесу роботи, після кожного етапу скрам-майстер нарощує динаміку.*
6. *Прозорість руху динаміки всієї роботи (скрам-дошка з колонками «Потрібно зробити», «В роботі», «Зроблено»).*
7. *Щоденні обговорення, щоденний скрам – основний пульс всього процесу – по 15 хвилин: відповіді на запитання - що ти зробив, щоб допомогти завершити роботу спринту; що ти будеш робити сьогодні, щоб допомогти команді завершити етап; які*

перепони на шляху команди. Скрам-майстер корегує, направляє, змінює, відповідає, рухає вперед, приймає рішення.

8. Огляд етапу (спринту) – присутні всі: команда розповідає, презентує результати роботи за етап.

9. Впровадження в практику чи продовження роботи по щодо подальшого вдосконалення (наступний спринт).

Як працює технологія можна показати на прикладі вдосконалення роботи по використанню здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі.

На сьогоднішній день ця проблема залишається однією з пріоритетних, так як на першому місці стоїть питання формування у дітей здорового способу життя, бережливого ставлення до власного здоров'я і безпеки, формування здоров'язбережувальної компетентності дітей, вміння самозберігатися, самовдосконалюватися.

Колектив уже певний час працює над цими важливими завданнями, постійно вносячи в свій педагогічний арсенал цікаві досвіди, технології, інновації, власні доробки, знахідки. Вирішено було цю роботу посилити, активізувати процес використання інновацій, здоров'язбережувальних технологій, таким чином забезпечити ефективне виконання здоров'язбережувальних завдань в умовах організованого дитинства.

Відповідно визначено проблему-проект «Активізація роботи по впровадженню і використанню здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі». Вибрана SCRUM-група:

- Думитрюк Г.Т., завідувач ДНЗ, замовник;
- Гошко С.Ю., вихователь-методист, скрам-майстер;
- Хотей К.П., практичний психолог, член скрам-групи;
- Скрипкіна Л.І., інструктор з фізкультури, член скрам-групи;
- Українець Ю.П., вчитель-логопед, член скрам-групи;
- Маковей Т.М., музкерівник, член скрам-групи;
- Звізда Т.М., вихователь, член скрам-групи;
- Семенко Г.І., вихователь, член скрам-групи;
- Онешук Л.В., старша медсестра, член скрам-групи;

Команда почала свою роботу. Створили беклог (список завдань). На табло з'явилися стікери з завданнями першого етапу (спринту):

- Визначення стану роботи в ДНЗ по використанню здоров'язбережувальних технологій;
- Пошук і добір нових здоров'язбережувальних технологій;
- Віднайдення передових досвідів з даної проблеми, передових методологій, посібників, літератури;
- Яку роботу слід провести далі з працівниками?

Кожен член команди працював над отриманим завданням. Щодня, в обідню перерву, збиралися на 15 хвилин, відзначали, яке завдання уже виконано, яке в роботі, над чим ще необхідно працювати команді. Це все прозоро висвітлювалося на табло. Робота над першим спринтом тривала 4 дні. На 4-ий день провели огляд спринту, підвели підсумки: спільний аналіз щодо рівня використання оздоровчих технологій в закладі, (відповідні довідки). Далі – представили нові віднайдені здоров'язбережувальні технології, передові досвіди, організували виставку різних посібників, літератури з даного питання, визначили перелік різних форм роботи, які необхідно провести з працівниками і перейшли до другого спринту.

На другому етапі вирішили систематизувати всі віднайдені здоров'язбережувальні технології, створити презентації по них, далі розробити тренінги, семінари, практикуми. Паралельно розробляти конспекти занять, сценарії свят, днів здоров'я, спортивних дозвіл, інших оздоровчих видів роботи.

Всі 5 днів, що витрачені на виконання завдань другого спринту, були наповнені змістовною роботою. Скрам-майстер направляв роботу, корегував, замовник доповнював.

В ході роботи народилося багато інтерактивних форм роботи, як з членами скрам-групи, так із іншими працівниками. Вихователь-методист уміло підбирав для кожного посильні завдання, допомагав у пошуку, підказував різні варіації здійснення завдань. Використовувала різні таблиці, картки. Складала певні графіки, схеми і діяли відповідно самих доцільних, які давали найякісніші результати. Вся робота була постійно прозорою. Щодня можна було прослідкувати всю її динаміку на скрам-дошці. Результати: схема-класифікація віднайдених здоров'язбережувальних технологій, різного роду презентації, розробки тренінгів, семінарів, методичних панорам тощо. Попрацювали над конспектами занять, сценаріїв свят, розваг.

Під час роботи третього етапу, SCRUM-група плідно попрацювала над вдосконаленням розвивального здоров'язбережувального середовища, простору: групових фізкультурних осередків, груп, фізкультурного залу, мікрометодкабінетів, вуличних майданчиків. Проведені з педагогами та іншими працівниками методичні форми роботи: семінари, тренінги, консультації, педагогічні діалоги, практикуми і т. п. Вихователь-методист організовував роботу «групами». Так легше можна було задіяти до творчого процесу всіх педагогів, враховуючи різні особливості – вікової групи, рівня оволодіння методикою проведення з дітьми різних інноваційних технологій, рівнем обізнаності питанням здоров'язбережувальної стратегії. Далі максимально попрацювали над впровадженням в педпрактику віднайдених інновацій. Зацікавилися заданою проблемою і помічники вихователів. Тому з ними теж проведено було цілий цикл різних співбесід, консультацій. Навіть не думали, що і вони проявлять таку активність, дієву допомогу, багато пропозицій і рекомендацій. Захотіли прийняти участь і в консультації, що проводилася вихователем-методистом, і в тренінгу, що проводився психологом, і в бесіді з лікарем. Було проведено багато практикумів, тренувань інструктором з фізкультури: різні оздоровчі вправи для корекції постави, стимулювальна гімнастика, зорова та дихальна гімнастика, віброгімнастика за методикою А. Мішуліна, гартувальні вправи-медитації з «сольовими квіточками» тощо.

Найбільше інноваційної роботи проводилося безпосередньо з дітьми, які опановували різні оздоровчі технології. Багато фізичних якостей, координації рухів придбали найменші вихованці ясельних груп, які захопилися фітболгімнастикою. Дякуючи їй, малята віртуозно стрибають на фітболах, швидко міняючи дистанції і напрями. Кожна вікова група апробувала все нові і нові здоров'язбережувальні вправи, руханки, ігри-медитації, різного роду масажі, самомасажі і т.п. Дітям дуже сподобався ігровий стрейчинг, стимулювальні вправи з елементами загартування, комплексно-корекційні рухи з сольовими мішечками, ароматичними подушечками, сендплей. З великим задоволенням і захопленням діти виконували нові вправи, рухи, отримуючи максимум позитивних емоцій, радості пізнання, гри. А скільки щастя від казкотерапії, кольоротерапії, музикотерапії. Разом з цим продовжувалася робота по подальшій розробці конспектів, сценаріїв. Цей етап виявився самою активною фазою роботи скрам-групи, що тривав 10 днів. Все теоретично вивчене, систематизоване пішло в практику. Всі працівники отримали задоволення і радість від проведеної роботи, від позитивного настрою дітей, їх емоцій, успіхів, щастя.

Отримавши такий чудовий стан роботи, скрам-група вирішила далі підтримати цей творчий запал і пошук всіх груп під час четвертого етапу роботи, стимулювати педагогів до нових знахідок, створення власних доробків, проектів. Заодно проводити вивчення цього нового стану роботи: чи враховані всі рекомендації, пропозиції від проведених форм роботи, як це відображається в плануванні освітнього процесу, чи є ефективними методи і прийоми, які використовують педагоги під час проведення різних оздоровчих процедур, який рівень здоров'язбережувальної компетентності у дітей на даний час. В кінці спринту були готові всі необхідні матеріали від проведеного завершального контролю.

Результати виявилися досить значимими та вагомими. Працівники захопилися цікавою роботою. Зусилля і піт праці, разом з тим і радість від успіхів та досягнень додали нової енергії, сили, радості спільної праці і щастя. Це творче горіння помітили і батьки вихованців. Працівники намагалися їх максимально долучити до співпраці. Для них було проведено багато цікавих форм роботи: і усний журнал для батьків «Ми і наші діти» зі сторінкою «Разом виховуємо здорових і щасливих дітей», і засідання Батьківської світлиці щодо використання здоров'язбережувальних технологій в дитсадку і вдома, і практичні перегляди роботи педагогів з дітьми, цікаві зустрічі, співбесіди.

Таким чином SCRUM-група працювала над проблемою 24 дні. Проведена колосальна робота, отримані високі результати. На останньому засіданні підведені підсумки, відмічена робота і SCRUM-групи, і всього колективу. Користь, здоров'я і задоволення отримали всі.

SCRUM-технологію доцільно використовувати при вирішенні різних запланованих і незапланованих питань, проблем. В результаті творчої і змістовної роботи SCRUM-групи будуть отримані продуктивні і ефективні рішення за мінімально короткий час. Вся робота, що проводиться скрам-групою, є прозорою і визначена в часі. Вона захоплює, стимулює до пошуку, народжує нові цікаві і цілеспрямовані форми роботи, що максимально позитивно вирішують поставлені завдання і дають якісний результат.

Особливу увагу вирішили звернути на використання сольової терапії в освітньому процесі, впровадження цілого комплексу цієї лікувально-оздоровчої та корекційної технології, щоб максимально оздоровлювати дітей, зміцнювати їхній організм, запобігати дитячим захворюванням.

Застосування солі запобігає хронічним хворобам дихальних шляхів, застудам і недугам щитовидної залози, має бактерицидний та протизапальний ефект, укріплює нервову систему, наповнює тіло енергією та здоров'ям.

В закладі використовувалося чимало елементів сольової терапії. Цю роботу вирішили доповнити, ввести нові оздоровчо-сольові технології, наповнити новим, цікавим, здоров'язбережувальним змістом всю роботу. Засновником нового проекту «Впровадження цілого комплексу сольової терапії в роботу закладу» була лікар. Неодмінно була вибрана і скрам-група, до якої ввійшли завідувач, вихователь-методист, інструктор з фізкультури, 2 вихователів, музичний керівник, вчитель-логопед, практичний психолог, завгосп. Вихователя-методиста призначили скрам-майстром. Команда розпочала свою роботу зі створення беклогу (списку завдань, які слід вирішити).

Наразі на скрам-дошці з'явилися стікери з завданнями першого етапу (спринту):

- віднайти різні оздоровчі технології, види робіт, що стосуються сольової терапії;
- зробити анотації-описи до кожного виду роботи, презентації;
- визначити, які матеріали, інвентар, спорядження, атрибути тощо потрібні для проведення різних сольових технологій;
- яку роботу слід провести надалі з працівниками, щоб максимально впровадити в практику цілий комплекс сольової терапії.

Скрам-майстер запропонував долучитися до вирішення першого завдання всім членам команди, крім завгоспа, який мав проаналізувати, яке є в наявності спорядження, які матеріали, який інвентар, як він використовується, в якому він стані, як можна далі його використовувати під час проведення різних видів сольової терапії.

На наступний день під час 15-хвилинного обговорення визначили такі види оздоровчих робіт, пов'язаних з сіллю:

- соляна доріжка, соляна стежка;
- соляна кімната;
- аквасолетерапія;
- сольові випромінювання (використання сольової лампи);
- дихальні сольові вправи;

- спортивні рухи з сольовими кептариками;
- вправи-медитації з соляними квіточками та іншими соляними наповнювачами;
- комплексно-корекційні рухи з соляними мішечками;
- соляний масаж;
- лікувальна сольова логоритміка;
- музично-сольові релаксації;
- сольові методи загартування;
- сольові ігри;
- соляна анімація;
- соляна тістопластика;
- сольова аплікація;
- малювання сіллю;
- художньо-сольові композиції;
- творча діяльність з кольоровою сіллю і т. д.

Далі завдання розділили: вихователі, практичний психолог, вчитель-логопед, інструктор з фізкультури створювали презентації, описи-анотації; завгосп визначав, які ще необхідно придбати матеріали, інвентар, спорядження; скрам-майстер разом з завідувачем, лікарем працювали над добором найдоцільніших форм роботи з працівниками, щоб вони якісніше могли оволодіти різними видами сольової терапії.

Таким чином працювали другий і третій день, відмічаючи на табло, що і друге, і третє, і четверте завдання «В роботі». Разом з тим підказували один-одному цікаві ідеї, варіанти, форми роботи. Скрам-майстер постійно нарощував темп роботи. На четвертий день провели огляд етапу (спринту).

Педагоги представили описи-анотації, презентації до визначених видів сольової терапії. Завгосп і завідувач підготували перелік всіх потрібних матеріалів, інвентаря, споряджень для куточків фізкультури і здоров'я в групах, для сольової кімнати, кабінетів практичного психолога і вчителя-логопеда, залів. Педагоги доповнили цей перелік необхідними матеріалами для соляної анімації, різних сольових ігор, образотворчих робіт, творчої і самостійної діяльності дітей. Інструктор з фізкультури ще порадила виготовити різні сольові «квіточки», «кептарики», «мішечки», «кубики», тоненькі «матрацики» і т.д.

Серед форм роботи з працівниками надали перевагу дискусійним полілогам, семінарам-практикумам, тренінгам, міні-практикумам, педагогічним діалогам, консультаціям.

Другий спринт був спрямований на виконання таких завдань:

- оновити та до оформити куточки здоров'я в групах, кабінетах, по-новому облаштувати «соляну кімнату»;
- провести визначені SCRUM-групою форми роботи з працівниками;
- придбати, доповнити необхідне спорядження, матеріали...

Всі члени команди підтримали пропозицію паралельно з першим завданням виконувати і друге, і третє.

В перший же день завідувач організувала зустріч скрам-групи з усім колективом. Наголошуючи на важливості здоров'язбережувальної стратегії, постійному введенні нових здоров'язбережувальних технологій в роботу, акцентувала на різноманітних видах сольової терапії, необхідності їх використання. Розповіла про історію розвитку сольової терапії, виникненню нових її видів. Повідомила про модернізацію здоров'язбережувального простору в закладі, куточків здоров'я, придбання нового оснащення, інвентаря, матеріалів. Запросила всіх дискусійного полілогу «Вибери найкраще». Також доречною під час зустрічі була рубрика «Запитання – відповідь», де кожен член групи міг відповісти на різні питання працівників про сольову терапію і навпаки.

На другий день презентували багато цікавих матеріалів, спорядження: соляні квіточки, кептарики, мішечки, метелики, сніжинки. Придбали соляну лампу, різні види солі, пофарбували сіль в яскраві кольори для образотворчої діяльності.

Вихователь-методист організував семінар-практикум «Сольові оздоровчі технології та їх використання». До нього доєдналися лікар і медсестра з міні-тренінгами «По соляним доріжкам і стежкам», «Дихальні сольові вправи». Роздали всім присутнім пам'ятки «Як працюємо з дітьми в соляній кімнаті».

Члени SCRUM-групи, які справилися зі своїми завданнями, допомагали в оновленні сольової кімнати, куточків здоров'я в групах, виготовленні нових матеріалів, атрибутики.

Третій день ознаменувався цікавими показами-презентаціями інструктора з фізкультури комплексно-корекційних рухів для дітей з різними сольовими наповнювачами, соляних ігор. Всім прийшлося до вподоби і запропонована аквасолетерапія. Інструктор з фізкультури показала ще багато своїх авторських вправ, ігор: «Човник-переможець», «Хто швидше збере водорості», «Чумацький шлях», «Моряки зійшли на берег» і т. п. А вчитель-логопед показала, як під час різних видів соляної терапії можна використати веселу логоритміку і теж сама склала чимало промовок, руханок, чистомовок, забавлянок про сіль.

Під час четвертого дня педагоги могли поспостерігати безліч соляних ігор для дітей, соляну анімацію, вправи-медитації, які запропонувала практичний психолог. Заодно побачили, як діти можуть гратися з сіллю за спеціально виготовленим столиком з кольоровим освітленням, з індивідуальними соляними коробочками, малювати пальчиком.

П'ятий день присвятили образотворчій соляній терапії. Вихователі, члени SCRUM-групи показали, як можна створювати малюнки з сіллю, різні соляні аплікації, пофантазувати з кольоровою сіллю. Музкерівник підбрала відповідні музичні твори до різних видів соляної терапії, склала пісеньки, музичні паузи-релаксації.

В цей же день провели огляд другого етапу (спринту), відзначили змістовну і творчу роботу кожного члена команди.

В процесі роботи третього спринту працювали над завершальними завданнями:

- розробляти конспекти проведення різних видів діяльності дітей, пов'язаних з соляною терапією, сценарії свят, розваг і т. п.;
- впроваджувати в практику роботи визначені види соляної терапії, максимально збагачувати здоров'язберезувальний простір дітей.

Педагоги скрам-групи включилися до створення конспектів занять, різних видів діяльності дітей протягом дня. Завгосп слідував за тим, який ще потрібний інвентар, матеріал, що ще потрібно дошити, змайструвати, замінити. До цього процесу долучилися і батьки. Завідувач, лікар, медсестра контролювали впровадження вибраних групами видів соляної терапії, надавали рекомендації, поради, потрібні інформації. Члени команди, які розробили конспекти певних видів роботи, радили їх педагогам, підключалися до практичної діяльності, використовували розроблені матеріали, проводили і показували їх колегам, захоплювали дітей оригінальними мотиваціями, цікавими зав'язками, казковими і ігровими ситуаціями. Діти успішно опановували різні види сольової терапії, раділи новим цікавинкам і новій діяльності. І в дорослих, і в дітей завжди був гарний настрій, позитивні емоції. Це спонукало до нових пошуків, нових знахідок, власних доробків, проектів. На скрам-дошці чотири дні відмічалось, що завдання знаходяться в колонці «В роботі». Щоденні 15-хвилинні зібрання відзначили зростаючу зацікавленість всіх учасників навчально-виховного процесу змістом роботи, творчим пошуком, появою цікавих знахідок, варіацій.

В закладі відчувалося задоволення і радість праці.

На п'ятий день команда провела огляд третього етапу. В результаті роботи розроблені конспекти образотворчих занять: «Малюємо сіллю», «Аплікація сіллю

«Човник», «Соляні пірамідки», «Виліпимо морських мешканців» (соляна тістопластика); фізкультурних занять «Ми веселі моряки», «Гартуємось сіллю», рухливих ігор «Чумацький шлях», «Веселі естафети», комплексно- корекційних рухів з сольовими наповнювачами; добірка «Лікувальна логоритміка» (промовки, віршики, чистомовки для ігор з сіллю); розробки вправ-медитацій та ігор-релаксацій з соляними наповнювачами; цикл пізнавальних занять «Дітям про сіль і здоров'я», музичний матеріал для використання під час проведення різних видів соляної терапії; інформативний матеріал: «Гартування сіллю та профілактика дитячих захворювань», «Соляна лампа – природний іонізатор повітря», санбюлетень «Соляна кімната, показання і протипоказання», пам'ятка «Вимоги до облаштування соляної кімнати».

На останньому засіданні скрам-групи підведені підсумки роботи, відмічена оперативність і творчість кожного члена команди, уміле донесення до колективу відповідних матеріалів, інформацій, технологій, власних розробок, задання тону, спонукання до праці, пошуку, творчості. В результаті отримано задоволення, радість, щастя праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко Т. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Методичний посібник. Тернопіль. «Мандрівець» 2016.
2. Базовий компонент дошкільної освіти/ Науковий керівник: А.М. Богуш-К.2012.
3. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика.//Навчальний посібник. – Запоріжжя: ЛПКС.Лтд, 2000
4. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. – Донецьк: Либідь, 1998.
5. Джефф Сазерленд. SCRUM-революционный метод управления проектами//Москва «Манн, Иванов и Фебер» 2016.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології.//Навчальний посібник. – Київ: Академвидав, 2004
7. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка.//Навчальний посібник. – Київ: Академвидав, 2004
8. Ястребова Л.І. Создание мультимедийных презентаций в программе Microsoft Pauer Point [http:// vio.fio.ru/vio_41cd_site/articles/glava00/02htm](http://vio.fio.ru/vio_41cd_site/articles/glava00/02htm).

РОЗДІЛ 6.

ІННОВАЦІЇ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

ВІРТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ВИСТАВКА «ОСВІТНІЙ ПРОСТІР КІРОВОГРАДЩИНИ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ЯКІСТЬ»

Вареха А. Г., методист обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Сьогодення України визначається динамікою подальшого інноваційного розвитку національної освіти і науки, розв'язанням проблем нового століття.

Реалізуючи пріоритетні напрямки розвитку та реформування освіти, з метою розширення інформаційно-освітнього простору області та наповнення його якісним контентом педагогічних ідей, підвищенням інтенсивності популяризації та трансформації кращого педагогічного досвіду в освітнє середовище, формуванням цифрової культури педагога комунальним закладом «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» у 2017 році запроваджено віртуальний формат обласної педагогічної виставки з досвіду роботи закладів освіти **«Вернісаж педагогічної творчості»** з проблеми «Освітній простір Кіровоградщини: інноваційність, доступність, якість» (наказ начальника управління освіти, науки, молоді та спорту Кіровоградської обласної державної адміністрації від 27.03.2017 р. № 247 «Про проведення обласної віртуальної педагогічної виставки з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів «Вернісаж педагогічної творчості»» (далі – Виставка).

Метою інновації є підвищення рівня методичного сервісу, активізація творчої діяльності педагогічних працівників, виявлення та поширення зразків кращого педагогічного досвіду управлінської, науково-методичної діяльності, організації освітнього процесу та впровадження інноваційних технологій, а також популяризація педагогічних здобутків колективів області.

Визначена мета конкретизується у наступних **завданнях**: пропаганда перспективних моделей оновлення змісту загальної середньої освіти; презентація кращих моделей управління закладом освіти; підвищення якості науково-методичного супроводу та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти області; обмін практичним досвідом щодо впровадження нових педагогічних ідей, методик, технологій, окремих прийомів і форм управлінської діяльності та освітнього процесу, стимулювання творчого пошуку педагогічних працівників закладів освіти; популяризація освітянських надбань, підвищення інтересу до проблем освіти регіону серед громадськості; розвиток творчих зв'язків та створення умов для співпраці наукових, методичних і педагогічних працівників області.

Виставка підпорядкована загальній темі «Освітній простір Кіровоградщини: інноваційність, доступність, якість» і проводилася на добровільних засадах за трьома номінаціями: інновації в управлінні; інновації в навчанні дорослих; інновації в навчанні школярів. Учасники Виставки могли брати участь лише в одній номінації. Для цього заповнювали онлайн-ову заявку за посиланням <https://goo.gl/apcBfP>.

Матеріали віртуальної виставки представлені:

- методичними рекомендаціями (OneNote, Sway, сервіси для створення ментальних карт);
- методичними посібниками (Google-sites, Blogger, OneNote);
- відеокастами (YouTube, сервіси для створення скрайбінгу);
- творчими доробками «Пазли успіху» (Blendspace, Waser, сервіси для створення інфографіки).

Організацію і проведення Виставки здійснював оргкомітет, який діяв на базі КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського». Члени оргкомітету створювали робочі групи, а також опрацьовували подані закладами загальної середньої освіти заявки.

Кращі матеріали Виставки визначала експертна комісія, до складу якої входили науково-педагогічні та педагогічні працівники інституту.

У процесі експертизи аналізувалися й оцінювалися такі показники: • науково-методична новизна та оригінальність; • науковість; • актуальність і практичне значення; • системність і цілісність; • раціональне та ефективне використання інноваційних форм і методів організації освітнього процесу, передбачених змістом творчого доробку; • методична доцільність запропонованих технік і технологій навчальної діяльності; • наявність і доцільність ілюстративного матеріалу; • можливість використання іншими освітянами та педагогічними колективами; • культура оформлення матеріалів, презентабельність, стилістична та мовна грамотність.

Для забезпечення об'єктивності оцінювання здійснювалося кожним членом експертної комісії за десятибальною шкалою шляхом заповнення онлайн-анкети. Загальний висновок щодо якості поданого матеріалу був зроблений на основі визначення сумарної кількості балів.

Основні етапи роботи обласної віртуальної виставки «Вернісаж педагогічної творчості» представлені у наступній моделі (див. рис 1).

працівників методичних кабінетів (центрів) органів управління освітою райдержадміністрацій, міських рад, об'єднаних територіальних громад, керівників, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та закладів освіти обласного підпорядкування, керівників методичних формувань (23 регіони).

Експертною комісією допущено до участі у Виставці 117 матеріалів за номінаціями: «Інновації в управлінні» – 10; «Інновації в навчанні дорослих» – 11; «Інновації в навчанні школярів» – 96.

За результатами оцінювання та на підставі рішення експертної комісії нагороджено дипломами I – III ступенів за трьома номінаціями 19 переможців. З них: дипломи I ступеня – 3 особи, II ступеня – 5, III ступеня – 11 (наказ начальника управління освіти,

науки, молоді та спорту Кіровоградської обласної державної адміністрації від 02.10.2017 р. № 754 «Про підсумки проведення обласної віртуальної педагогічної виставки з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів «Вернісаж педагогічної творчості»).

Матеріали, відібрані експертною комісією, розміщені на блозі обласної віртуальної виставки [«Вернісаж педагогічної творчості»](http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog17/) сайту інституту за посиланням <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog17/> Литвиненко О.В., завідувачем навчально-методичного центру дистанційного навчання комунального закладу «КОППО імені Василя Сухомлинського».

Роботи переможців виставки характеризуються актуальністю, змістовністю, перспективністю, авторською творчістю, науковим підходом до їх розробки, спрямованістю, ефективним використанням інноваційних технологій в освітньому процесі.

Заслужовує на увагу спільний творчий доробок із досвіду роботи Романич Н.В., методиста районного методичного кабінету відділу освіти, молоді та спорту Маловисківської райдержадміністрації, і Тацієнко С.І., завідувача районного методичного кабінету відділу освіти, молоді та спорту Компаніївської райдержадміністрації, [«Пазли успіху: розвиток професійної компетентності та творчої активності педагогів у контексті міжрегіональної співпраці»](https://www.tes.com/lessons/u6KH2oqbiQwqsg/) (<https://www.tes.com/lessons/u6KH2oqbiQwqsg/>) у номінації **«Інновації в навчанні дорослих»**. У даному творчому доробку показано сучасні форми організації методичної роботи з учителями української мови та літератури, шкільними бібліотекарями Маловисківського та Компаніївського районів щодо розвитку їх професійної компетентності, творчої активності та створення віртуальної платформи обміну досвідом. Серед них міжрегіональний методичний захід «Віртуальний діалог [«Грані творчості»](#) – нова форма методичної роботи, що передбачає невелику аудиторію учасників, і направлена на розвиток творчого потенціалу вчителя, включення його у комунікаційний процес, обмін досвідом роботи, впровадження нових педагогічних ідей та методичних знахідок.

У номінації **«Інновації в управлінні»** варто ознайомитися з методичним посібником Гнатюк Л.Г., директора Петрівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів Петрівської районної ради Кіровоградської області [«Школа успіху – джерело талантів»](https://1drv.ms/u/s!AsHoc-UMIvzwc7rUJtlZmY1B2iE), створеному на онлайн-ресурсі OneNote за посиланням <https://1drv.ms/u/s!AsHoc-UMIvzwc7rUJtlZmY1B2iE>. Даний посібник містить матеріали із досвіду роботи колективу Школи успіху за 2011–2016 навчальні роки над реалізацією завдань науково-методичної проблеми «Формування успішної особистості шляхом впровадження акмеологічних технологій навчання, виховання й управління школою». Важливим компонентом роботи є удосконалення власної технології управління «Школа успіху» через інноваційні технології та гуманізацію системи практичної діяльності щодо підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів.

Засобом створення єдиного інформаційно-методичного середовища закладу освіти є методичний посібник [«Електронна учительська»](https://sites.google.com/view/cvitne) (<https://sites.google.com/view/cvitne>) завідувача Цвітненської філії комунального закладу «Красносільське навчально-виховне об'єднання» Олександрівської районної ради Кіровоградської області Мироненко О.М. Представлений сайт віртуальної учительської допомагає ефективній взаємодії педагогічних працівників філії в єдиному інформаційно-освітньому просторі через спільну роботу в сервісах Google.

У номінації **«Інновації в навчанні школярів»** переможцем стала Руденко В.О., учитель математики, учитель-методист, Заслужений учитель України Мар'янівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів Маловисківської районної ради. Валентина Олександрівна створила наочний посібник [«Сучасний інструментарій учителя для формування у школярів стійких компетентностей у позаурочний час»](#). Учитель, використовуючи онлайн-сервіс для створення ментальних карт Popplet

(<http://popplet.com/app/#/4124641>), презентувала нові форми спільної роботи вчителів та учнів, що об'єднує широке коло учасників, які працюють над упровадженням ІКТ-технологій в освітній процес та сприяють формуванню компетентнісного підходу у викладанні математики, а саме: інтелект-турнір «Розумники і розумниці», бізнес-гра «Хто найрозумніший?», веб-квест «Математика – це наука чи життя?», декади математики, фізико-математичний марафон тощо.

Виставка об'єднала учасників освітнього процесу в пошуку ефективних шляхів підвищення якості національної освіти, надала можливість обмінятися досвідом і думками, контактами та закласти фундамент для подальшої ефективної співпраці.

Обласним навчально-методичним центром освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб комунального закладу «КОШПО імені Василя Сухомлинського» проводилися різні форми методичної роботи із методистами, завідувачами (директорами) методичних кабінетів (центрів) органів управління освітою райдержадміністрацій, міських рад, об'єднаних територіальних громад, керівниками закладів загальної середньої освіти, які спонукали до участі в обласній віртуальній виставці з метою презентації, поширення і впровадження творчих досягнень педагогів регіону, що є ефективним засобом формування інноваційної культури освітян, а саме:

- ✓ засідання постійно діючого семінару завідувачів (директорів) методичних кабінетів (центрів) органів управління освітою райдержадміністрацій, міських рад, об'єднаних територіальних громад з проблеми «Інноваційний менеджмент як вектор удосконалення професійних компетентностей педагогів» (керівник Половенко О.В., 13 – 14 квітня 2017 року). У ході семінару була проведена інструктивно-методична нарада Литвиненко О.В., завідувачем навчально-методичного центру дистанційного навчання комунального закладу «КОШПО імені Василя Сухомлинського», з проблеми «Інформаційно-методичний супровід підготовки матеріалів до обласної віртуальної педагогічної виставки з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів «Вернісаж педагогічної творчості»;

- ✓ заняття Школи молодого методиста завідувачів та методистів методичних кабінетів (центрів) відділів (управлінь) освіти райдержадміністрацій (міських рад), об'єднаних територіальних громад (віртуальний майстер-клас) «Компетентнісний підхід до навчання дорослих у контексті євроінтеграції» (керівник Вареха А.Г., 14 червня 2017 року). Усі матеріали заходу викладено на сайті [Школи](#);

- ✓ на блозі [«Серпнева конференція – 2017»](#) презентовано Умови проведення обласної віртуальної педагогічної виставки «Вернісаж педагогічної творчості»;

- ✓ на Youtube-каналі сайту обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб «КОШПО імені Василя Сухомлинського» розміщена [відеопрезентація «Обласна віртуальна педагогічна виставка»](#) за результатами її проведення;

- ✓ засідання постійно діючого семінару завідувачів (директорів) методичних кабінетів (центрів) органів управління освітою райдержадміністрацій, міських рад, об'єднаних територіальних громад з проблеми «Науково-методичний супровід професійної діяльності педпрацівників в умовах територіальних об'єднаних громад» (17 – 18 жовтня 2017 року). У ході семінару було вручено дипломи переможців за результатами обласної віртуальної педагогічної виставки «Вернісаж педагогічної творчості».

За ініціативою заступника директора з науково-методичної діяльності КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», кандидата педагогічних наук Голодюк Л.С. на засіданні науково-методичної ради проводився педагогічний брифінг [«Методичні ініціативи: інновації у роботі з педагогом»](#) (<https://goo.gl/BJXLEr>) у 2017 році, на якому Половенко О.В., завідувач обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб, презентувала результати обласної віртуальної педагогічної виставки «Освітній простір Кіровоградщини:

інноваційність, доступність, якість» (10 жовтня 2017 року).

З метою участі в роботі регіональної (не)конференції міні - EdCamp Oleksandrija «Оновлюємо методичні служби для потреб учительства Нової школи» методист обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб Вареха А.Г. на учительській паралелі розповіла присутнім про результати проведення обласної віртуальної педагогічної виставки «Вернісаж педагогічної творчості», а також вручила учасникам даної локації буклети «Освітній простір Кіровоградщини: інноваційність, доступність, якість» (26 лютого 2018 року).

Висновки. Отже, обласна віртуальна виставка з досвіду роботи закладів загальної середньої освіти «Вернісаж педагогічної творчості» – це ефективна інновація презентації, поширення і впровадження творчих досягнень педагогів області, яка є успішним засобом формування інноваційної культури освітян, реалізації сучасних педагогічних технологій, методик, окремих прийомів і форм управлінської діяльності та освітнього процесу, прискорення процесу дисемінації педагогічного досвіду. Готуючись до неї, кожен талановитий педагог одержав новий імпульс до реалізації свого творчого потенціалу підвищення якості науково-методичного супроводу та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти області.

Виставка демонструє досягнення та перспективи подальшої модернізації і реформування системи регіональної освіти. Педагогічна громада має можливість ознайомитись із кращими роботами наших педагогів-новаторів та відкрити для себе нові імена. Учасники виставки набули корисного досвіду та генерували нові ідеї для вдосконалення професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блог «Вернісаж педагогічної творчості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog17/>.
2. Блог «Серпнева конференція – 2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://augconf.blogspot.com/p/blog-page_30.html.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Сайт обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metodcentr-koippo.edukit.kr.ua/>.
5. Сайт Школи молодого методиста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/skolamolodogometodista/2-zanatta/programa-14-06-2017>.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Василенко Н.В., завідувач кафедри управління та адміністрування, КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», доктор педагогічних наук, професор

Постановка проблеми. Важливою новацією нового Закону України «Про освіту» є запровадження етичних норм стосовно академічної доброчесності (стаття 42). Її порушення останнім часом набули системного характеру і є суттєвою завадою на шляху інтеграції до світового освітнього простору.

Під академічною доброчесністю розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових (творчих) досягнень [2-5].

В умовах децентралізації освіти дотримання академічної доброчесності надає закладу освіти конкурентну перевагу на ринку освітніх послуг, оскільки забезпечує йому реноме відповідального суб'єкта в цій сфері діяльності. Це питання ділової репутації, іміджеве питання. У всьому цивілізованому світі академічна доброчесність і ставлення до неї в освіті є важливим маркером для фінансових донорів і грантодавців. Від цього залежить перспектива їх подальшої співпраці з закладами освіти та установами. Ідеологія цих норм полягає у тому, що згідно зі світовими традиціями, відповідальність за порушення академічної доброчесності, це, у першу чергу, відповідальність перед академічним співтовариством. Тому основний внесок в її забезпечення мають робити заклади освіти та учасники освітнього процесу. Розроблення різних інноваційних розробок як раз на часі.

Аналіз досліджень і публікацій з теми інноваційної розробки. Дослідники вважають, що однією з відправних точок, напевно, можна вважати концепцію наукового етносу, запропоновану ще в 1942 році Робертом К.Мертоном. Він окреслив чотири “інституціональних імперативи” науки: універсалізм, комунізм, безкорисливість та організований скептицизм. Ці чотири імперативи невдовзі були доповнені п'ятим — оригінальністю. В свою чергу, в роки холодної війни “комунізм” було замінено на “комуналізм” [7, с.2].

Наступним важливим кроком стало глибоке осмислення проблем професіоналізації в науковій та освітній діяльності в кінці 80-х років минулого століття. Систему професій та академічну професію дослідили відповідно Е.Еббота (1988 рік) та Б.Кларк (1987 рік). Перша з них звернула увагу на постійний конфлікт між збереженням старих і появою нових професій, завоювання новими професіями зон, які відносились раніш до сфери більш старих, таку важливу характеристику професіоналізму як специфічну професійну поведінку. В свою чергу, книга Б.Кларка сформулювала як головну ознаку академічної професії наявність в ній особливого сполучення функцій: викладання, управлінської діяльності та дослідницької роботи [11, с. 12].

Публікація «Етична поведінка учасників освітнього процесу» [7], яку ґрунтовно проаналізував у своїй роботі «Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах» Є. Стадний [4], вдало об'єднала ідеї багатьох міжнародних документів, які так чи інакше окреслювали поняття етичних принципів в освіті: integrity – суцільна відданість індивідів та всієї інституції моральним принципам та стандартам, які створюють бар'єр для недоброчесності; чесність – систематичне уникнення шахрайства, обману, крадіжок та будь-якої безчесної поведінки; правда – необмежене прагнення до істини, вільне та відкрите поширення знань та їх удосконалення (збагачення); прозорість – доступність та відкритість інформації, правил, планів, процесів та дій, які передбачають, що працівники університету зобов'язані діяти відкрито, передбачувано та зрозуміло задля просування власної підзвітності та залученості учасників освітнього процесу; повага до інших – повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу; довіра – усі учасники освітнього процесу мають впевненість в чесності та integrity один одного та можуть покластись один на одного; підзвітність – учасники освітнього процесу належним чином використовують делеговані їм повноваження; справедливість – неупереджене, однакове ставлення до всіх учасників освітнього процесу, позбавлене дискримінації та нечесності; рівність та соціальна справедливість – рівний доступ до освіти незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального, національного походження, стану здоров'я, інвалідності; демократичне управління – управління системою вищої освіти та університетом повинні базуватися на залученні усіх відповідних учасників освітнього процесу та етичному виконанні своїх повноважень керівництвом на різних ланках; якісна освіта – усі учасники віддані ідеї досягнення найвищої можливої якості освіти; самовдосконалення та

вдосконалення системи – учасники освітнього процесу визнають важливість та докладають максимальних зусиль для постійного вдосконалення освітньої системи, зокрема шляхом власного професійного розвитку; інституційна автономія – визнання потреби у відповідній самостійності університетів задля уникнення надмірного централізованого політичного контролю за освітньою системою; міжнародна співпраця – усі учасники освітнього процесу визнають важливість міжнародної колаборації в освіті.

Очевидно, що в особистих практиках це виглядає дуже по-різному, частина представників академічної спільноти віддають перевагу якійсь одній функції, інша частина намагається знайти баланс, розподіляючи між ними свій час та увагу. Вагомим результатом стало проведення в Бухаресті у вересні 2004 року Міжнародної конференції з цієї проблематики та прийняття Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні, учасники якої заявили «... університети не можна розглядати як інституції, вільні від цінностей». Ті цінності та етичні стандарти, яким вони слідують, будуть не лише визначальним чином впливати на науковий, культурний та політичний розвиток їх академічного персоналу, студентів та співробітників, але й допоможуть у формуванні морального обличчя суспільства в цілому [11, с.12-13], шляхом дотримання кожним учасником освітнього процесу норм і правил академічної доброчесності у вигляді різних інноваційних розробок.

Тому мета дослідження полягає у розробці використання інноваційної методики, зокрема різних видів алгоритмів, щодо дотримання принципів та правил академічної доброчесності учасників освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасного стану освіти України принципи академічної доброчесності або сприймаються як щось абстрактне, модне, про що часто згадують, але не застосовують, або, у кращому випадку, як підстава заборонити всім здобувачам освіти безконтрольно і безвідповідально використовувати чужі думки, видаючи їх за свої, і визначити порядок покарання за плагіат і списування, які мають визначити різні види алгоритмів дотримання правил академічної доброчесності. Основною причиною академічної недоброчесності у вітчизняній вищій школі є те, що члени академічної спільноти не мають стандарту академічної поведінки, не має також і межі неприйнятної академічної поведінки [5; 8].

Феномен академічної недоброчесності є багатограним та може набувати різних проявів. У його основі лежить умисне порушення загальноприйнятих в академічному середовищі моральних і правових норм, зазвичай з метою отримання певних переваг. Прояви академічної недоброчесності можна розділити на дві групи: недоброчесність в освітній діяльності та недоброчесність у науковій діяльності. Проте такий поділ є доволі умовним, адже в сучасних умовах освітня діяльність нерозривно пов'язана з науковою. Нижче зроблено спробу навести основні форми проявів академічної недоброчесності (за результатами аналізу робіт авторів [3 –9]).

Найпоширенішим проявом академічної недоброчесності, безперечно, є плагіат, тобто навмисне чи усвідомлене оприлюднення (опублікування), повністю або частково чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належного оформлення посилань. Плагіат може мати місце як при виконанні навчальних завдань, так і в науковій діяльності. Іноді трапляється й таке явище, як self-plagiarism або «recyclingfraud», який передбачає використання власних попередніх праць автора в іншому контексті, без посилань на те, що такий текст уже був раніше використаний або опублікований [3].

Списування відповідей у іншої особи під час складання будь-якого виду підсумкового або поточного контролю (іспиту, тесту тощо) є проявом недоброчесності, який має стосунок здебільшого до освітнього процесу. Придбання в інших осіб чи організацій з наступним поданням як власних результатів навчальної та наукової діяльності (звітів, рефератів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, статей, монографій, навчальних посібників тощо) є напевно

сьогодні одним із найпоширеніших проявів недоброчесності поряд із плагіатом. Цілу групу проявів академічної недоброчесності можна назвати академічним шахрайством, cheating, яке може набувати таких форм: підтасовування, фальсифікація пунктів бібліографії зазвичай виявляється у формі посилання на джерела, які не використовувалися в роботі; підтасовування, фальсифікація самих результатів наукових досліджень, тобто подання емпіричних даних, які відрізняються від дійсно отриманих з метою підтвердження власних теоретичних побудов; симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів є проявом недоброчесності, який часто підкріплюється фіктивними лікарськими довідками, отриманими незаконним способом [3;5].

Із розвитком інформаційних технологій, мінітюаризацією електронних пристроїв такий поширений до цього часу прояв недоброчесності, як використання під час контрольних заходів (іспиту, тесту, контрольної роботи тощо) заборонених допоміжних матеріалів (шпаргалок, конспектів тощо) поступово змінюється на використання під час контрольних заходів заборонених технічних засобів (мікронавушників, телефонів, смартфонів, планшетів тощо) [8; 9].

Утвердження принципів академічної доброчесності є доволі непростим процесом, який передбачає не лише окреслення, фіксацію, але й свідоме та вільне прийняття цих принципів усіма членами академічної спільноти. Публічне прийняття принципів академічної доброчесності має стати прикладом позитивної зміни суспільної свідомості та важливим кроком до системного запровадження високих стандартів навчальної та науково - дослідної діяльності в освітніх закладах України [6].

Кожна інституція використовує певний набір універсальних норм, нерідко розширюючи його позиціями, що походять з її власного досвіду. Як підсумок слід зазначити, що замовчування або приховування дій, які можуть бути витлумачені як академічна недоброчесність, саме по собі вже є проявом академічної недоброчесності. Водночас, без виховання чесної поведінки педагогів неможливо побудувати ефективний діалог з учасниками освітнього процесу на шляху до побудови «чесного» навчання [3;5;9].

Досвід та практика показує, що першим кроком має бути підготовка педагогів та викладачів у системі післядипломної освіти. Цю проблему можна вирішити використанням рольових ігор. Рольова гра – це особливий вид навчання за допомогою кейсів, що полягає у моделюванні конкретної ситуації, у якій кожен із педагогів виконує певну роль, спонтанно поводячись чи висловлюючись таким чином, як, на їхню думку, у цій ситуації повелася б «дійова особа», яку вони «грають». Рольові ігри відрізняються від інших вправ, які застосовують у навчанні за допомогою кейсів тим, що педагоги одразу «на місці» отримують досвід. Педагоги беруть на себе ці ролі та виконують їх, тоді як у навчанні за допомогою кейсів вони лише читають про ситуацію та свою роль. Однією з причин, чому рольові ігри спрацьовують як метод навчання, є те, що здобувачі освіти можуть уявити себе на чіємусь місці, що дозволяє їм здобути знання одразу у двох сферах – в одній, у якій залучені емоції та цінності, та в іншій, когнітивній, яка відповідає за аналіз досвіду [8].

Однією зі стратегій, які застосовуються для того, щоб проілюструвати учасникам освітнього процесу важливість дотримання принципів академічної доброчесності, ми пропонуємо презентацію та ілюстрацію коротких розповідей за допомогою різних видів алгоритмів, які дозволять нам замислитися над прикладами академічної недоброчесності, а також розглянути їх із різних кутів зору. Не завжди зрозуміло, чого саме вимагає робота із доброчесністю та як діяти із конкретним проявом нечесності. Ключем до розуміння академічної доброчесності є те, що насправді існує багато різних поглядів, які мають зацікавлені сторони, коли постає проблема прийняття рішення стосовно того, як поводитися в тій чи іншій ситуації. Які недоліки та переваги кожної з альтернатив, що обговорюються [1;2;8]? У цьому розумінні академічна доброчесність занадто вузьке, оскільки суть її вирішення полягає, насамперед, у світоглядно-ціннісній площині, вважає

Фінніків Т. [3, с.11], та зводиться до правил роботи з інформацією як послідовність точно визначених дій алгоритму, що однозначно призводять до вирішення поставленого завдання [1]. На нашу думку, це можуть бути різні блоки – схеми алгоритмів дотримання правил академічної доброчесності для кожної категорії учасників освітнього процесу, в основі яких передбачено розкриття змісту норм та принципів академічної доброчесності на всіх рівнях освіти: середньої (лінійний алгоритм), вищої (алгоритм з розгалуженням), післядипломної (алгоритм з множенням вибором).

Для подання алгоритмів застосовуються різні способи. Кожний з них надає певні засоби для опису дій, які треба виконати, та встановлення послідовності їх виконання. У повсякденному житті найчастіше застосовується *словесний спосіб*. Алгоритм подається як послідовність окремих занумерованих пунктів, кожний з яких містить команду на виконання певної дії. Команди записуються словами. Пункти виконуються один за одним у порядку зростання їх номерів, якщо немає спеціальної вказівки на перехід до виконання іншого пункту, номер якого задається (див. сх.1). Словесний спосіб подання лінійного алгоритму є найбільш прийнятним для опису правил академічної доброчесності для учнів середньої школи [1; 2].

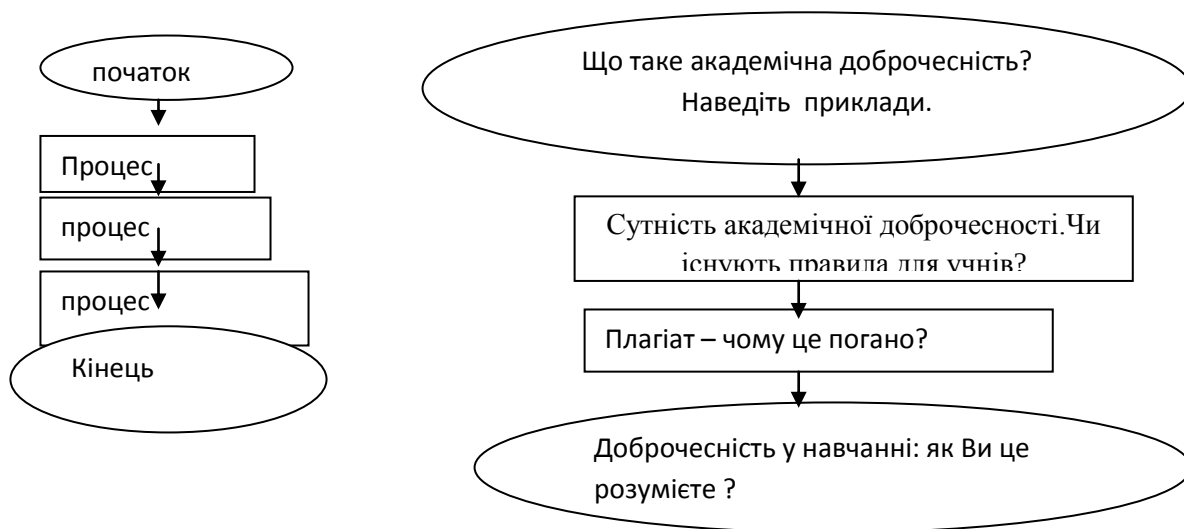

Схема 1. Лінійний алгоритм щодо розкриття сутності поняття академічної доброчесності

Іншим інноваційним способом розкриття поняття академічної доброчесності для студентів може бути наочне подання алгоритму з розгалуженням, основою якого є *блок-схема*. Вона складається з геометричних фігур, які з'єднані напрямленими лініями. Зміст дій описується всередині геометричними фігурами. Порядок виконання дій задається лініями. Для подання алгоритму застосовуються геометричні фігури двох видів - прямокутники та ромби. У прямокутниках записують дії, які мають виконуватися, в ромбах - умови, які треба перевіряти. перевірка умов потрібна для вибору тих чи інших подальших дій. Якщо прямокутник має один вхід і один вихід, то у ромба вхід один, а виходів - два. Коли перевіряється умова, записана в ромбі, то існує два можливих варіанти: умова або виконується, або ні. На ці випадки ("так" і "ні") і є два виходи з ромба, які спрямовують подальші дії виконавця алгоритму залежно від результату перевірки умови [1;4;8].

Для того, щоб алгоритми, подані блок-схемами, було зручно читати та виконувати, введено допоміжні елементи: овали, які застосовуються для позначення початку або кінця алгоритму, та паралелограми – для введення або виведення даних (див. сх.2).

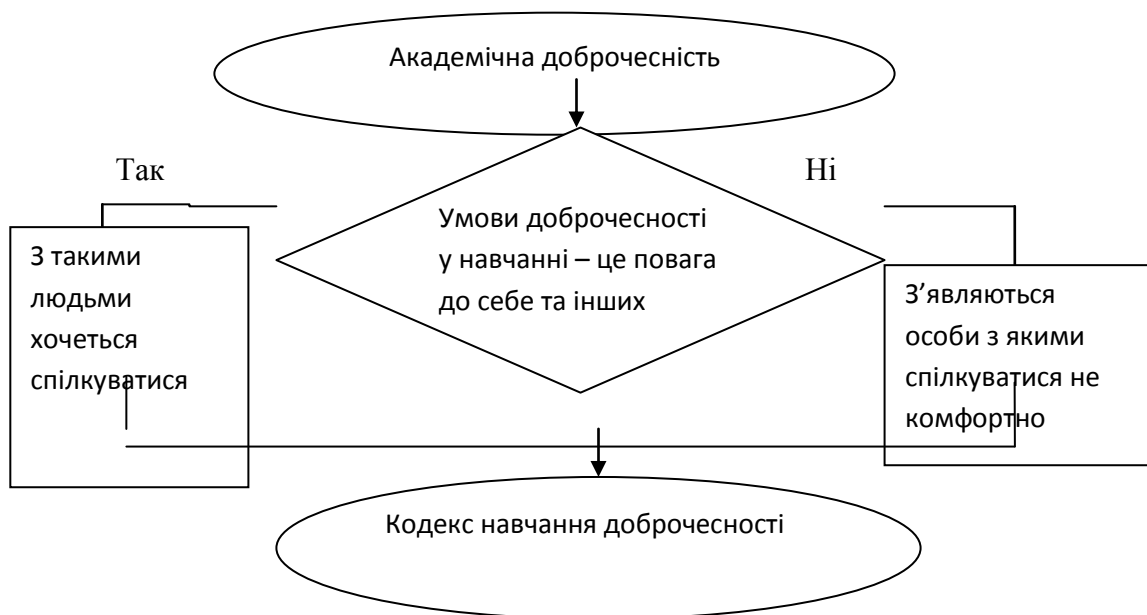

Схема 2. Блок-схема алгоритму з розгалуженням щодо з'ясування умов доброчесності

Для студентів, які вивчають поглиблення поняття академічної доброчесності, зокрема принципи, можна запропонувати творче завдання самостійно скласти блок-схему для алгоритму з множинним вибором [1; 8; 9] (див. схему 3):

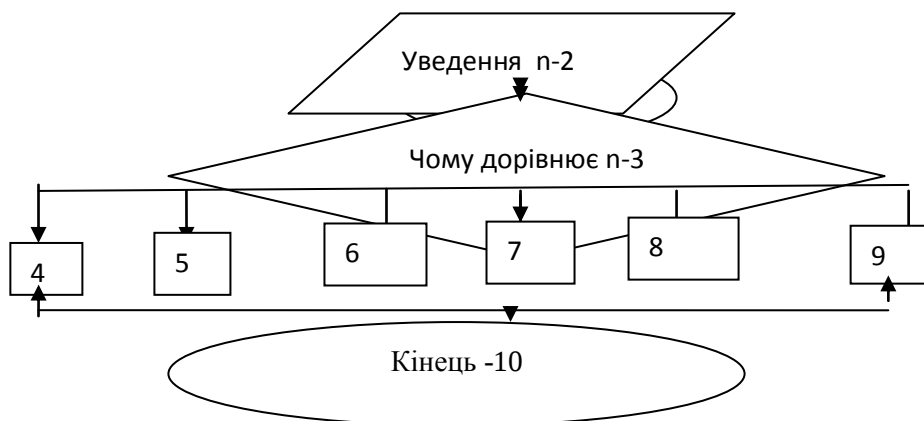

Схема 3. Блок-схема алгоритму з множинним вибором щодо з'ясування принципів та правил доброчесності

Як варіант, заповнимо схему 3: 1–академічна доброчесність; 2 – з'ясування принципів та правил академічної доброчесності (історія зарубіжного та вітчизняного досвіду); 3 – визначення шості фундаментальних цінностей академічної доброчесності; 4,5,6,7,8,9 – описати та визначити особливості цінностей академічної доброчесності; 10 – створення положення закладу освіти щодо дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

З алгоритмами ми зустрічаємось на кожному кроці, тому ми і вибрали інноваційну методику, яка відома всім, щодо дотримання академічної доброчесності засобами різних видів алгоритмів. Будь-яка людина користується набором всіляких алгоритмів - правил, які вона засвоює в процесі виховання та навчання, фізичного тренування, набуття власного життєвого досвіду. Інструкції користування ліфтом, телефоном, різноманітними автоматами і побутовими приладами, правила переходу вулиці, надання першої медичної допомоги, приготування страв, виконання арифметичних дій або гімнастичних вправ, покроковий план розв'язування задачі або проведення фізичного чи хімічного досліду -

все це можна вважати алгоритмами. Алгоритми відіграють велику роль у житті людини: вони зберігають її сили та час, тому що саме через алгоритми передається здобутий досвід ефективних способів діяльності, зокрема і дотримання принципів академічної доброчесності. Один раз засвоєним правилом академічної доброчесності людина буде користуватися все своє життя [1].

Основна мета всіх наведених вище заходів полягає в тому, щоб упевнитися, що культура академічної доброчесності починає входити в життя управління закладів освіти чи наукової установи і це можна зробити за допомогою методики використання різних видів алгоритмів. Це означає, що ця методика для осіб, які приймають рішення на всіх рівнях – від учнів та студентів, які виконують письмові чи домашні роботи від директора, ректора та до інших працівників, які керують бюджетами та наймають на роботу працівників – робити будуть це чесно. Складність завдання полягає у створенні цієї культури, яка допомагає, по-перше, просвітити всю освітню спільноту стосовно значення академічної доброчесності, та, по-друге, переконати людей у її важливості для роботи закладів освіти [5;8;9].

Висновки. Основне завдання просвітницької діяльності з поширення принципів академічної доброчесності полягає не у викоріненні всього обманювання в освіті. Це було б майже неможливо, і викликало б відчуття неспроможності виконати це завдання. Основне завдання полягає у створенні культури для спільнот, що вбачають чесність та доброчесність як фундаментальні цінності, які визначають те, як ми навчаємо, вчимося та здійснюємо свою професійну діяльність та якими інноваційними методиками ми цього досягаємо. Що ж ми отримаємо, якщо створимо таку культуру, яка культивуватиме та плекатиме академічну доброчесність? Працедавці знають, що оцінки та робота здобувачів освіти є адекватним відображенням навчального процесу. Суспільство отримає користь від знань, які дає система освіти. Якість результатів наукової діяльності значно підвищиться та стане конкурентоспроможною на світовому ринку розробок і послуг. Маленькими кроками до великої мети – головна мудрість, якої повинен дотримуватися учасник освітнього процесу та науковець усе своє життя, обираючи шлях академічної доброчесності. Вирішувати глобальну проблему необхідно глобально, але починати треба із найменшого, із самого себе. Змінювати когось – даремна і невдячна справа, змінити себе – кожному під силу. Якщо кожен учений викоринить у собі звичку йти легким, але незаконним шляхом досягнення високих наукових результатів, виховає непримиренність до брехні, у тому числі до власної, академічна недоброчесність втратить масовість і матиме лише поодинокі прояви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Алгоритм: способи подання, інші приклади. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/about4th/insi-prikladi>
- 2.Довідник з академічної доброчесності для школярів/ уклад. М.В.Григорєва, О.І.Крикова, С.І. Певко: за заг.ред.О.О.Гужеви.- Х.: ХНУ імені Каразіна, 2016. - 64с.
- 3.Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба / Т. Фініков // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 9 – 36.
- 4.Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах / Єгор Стадний ; Проект сприяння академ. доброчесності в Україні. – 2017. – 18 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:: <https://drive.google.com/file/d/0ByYt3wkv0LOAd282OEtWaTJwX1U/view>.
- 5.Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.

6.Artyukhov A. Academic integrity in Ukrainian higher education: values, skills, actions / Artem Artyukhov, Olga Liuta // Business Ethics and Leadership. – 2017. – Vol. 1, issue 1. – P. 34 – 39.

7. Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Ethical behaviour of all actors in education / 7th Prague Forum «Towards a Pan-European Platform on Ethics, Transparency and 44 Integrity in Education». Charles University, Prague, Czech Republic, 1 – 2 October 2015. – 58 p.

8. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – Київ : НТУУ «КПІ», 2015. – 12 с.

9. Основи становлення сучасного інженера : навч. посіб. / В. О. Іванов, О. Г. Гусак, Д. В. Криворучко [та ін.] ; за заг. ред. В. О. Іванова, О. Г. Гусака. – Харків: НТМТ, 2015. – 275 с.

ВОРКШОП ЯК ФОРМА ДИНАМІЧНОГО НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Ринчовська Т. В., вихователь-методист, учитель-дефектолог

Житомирського дошкільного навчального закладу № 33;

Соломонюк С. В., практичний психолог, вихователь Житомирського дошкільного навчального закладу № 33

Актуальність теми інновації. Зміни, що відбуваються в освіті вимагають від педагогічних працівників бути активними та самостійними, вміти інтенсивно взаємодіяти, вчитися пізнавати та поширювати власний досвід. Формування даних якостей забезпечить відповідність сучасного педагога вимогам нового Закону «Про освіту». З метою забезпечення якості дошкільної освіти важливо здійснювати підвищення кваліфікації та ініціювати (або підтримувати) саморозвиток педагогів у міжкурсовий період шляхом мотивування до участі у роботі майстер-класів, колоквиумів, брейн-рингів, воркшопів та інших форм динамічного навчання дорослих [1].

Мета інновації: актуалізувати досвід учасників групи та інтегрувати новий погляд та розуміння проблеми, на основі власних ресурсів.

Такий тип тренінгу спрямований на актуалізацію внутрішнього потенціалу педагога з метою розвитку готовності до інноваційної професійно-педагогічної діяльності у ЗДО і вирішує наступні **завдання**: сформувати установку на прийняття інноваційної професійно-педагогічної діяльності у ЗДО як професійної цінності; актуалізувати внутрішню мотивацію на розвиток самоефективності; розширити індивідуальний аналітичний та рефлексивний досвід; стимулювати інтерес до експериментування в застосуванні інноваційних методів і технологій навчання; розвинути окремі компоненти готовності до інноваційної професійно-педагогічної діяльності у ЗДО; апробувати алгоритм конструювання індивідуальних прогностичних моделей розвитку компетентної професійної поведінки; підвищити рівень усвідомлення власної компетентності як актуального і потенційного носія інноваційних ідей.

З усіх тренінгових методів навчання значної популярності набуває воркшоп - короткотерміновий семінар або майстерня.

Воркшоп (з англ. «workshop») - навчальний захід (нарівні із семінарами, курсами, майстернями), на якому учасники отримують знання самостійно. Дослівний переклад терміну - «робоча майстерня» [4].

Найчастіше воркшоп стоїть в асоціативному ряду зі словами «активність», «експеримент», «ризик», «зміна», «демократичне прийняття рішень», «цілісне навчання» [3]. Як вважає відомий німецький психолог і психотерапевт К. Фопель, воркшоп налаштовує людей на самовираження, на можливість внутрішніх змін, вселяє надію на

зустріч з привабливими «співучасниками» і надихаючим провідником. Вчений-практик наводить ряд визначень, які розкривають весь спектр уявлень про воркшоп:

- воркшоп - це навчальна група, яка допомагає всім учасникам стати після закінчення навчання більш компетентними, ніж на початку;
- воркшоп - це навчальний процес, в якому кожен бере активну участь;
- воркшоп - це навчальний процес, під час якого учасники багато дізнаються один від одного;
- воркшоп - це тренінг, результати якого залежать, перш за все, від вкладу учасників і в меншій мірі - від знань ведучого;
- воркшоп - це навчальний процес, у якому в центрі уваги - переживання учасників, а не компетентність ведучого;
- воркшоп - це можливість відкрити для себе свої знання й уміння, про які не здогадувався, і навчитися чомусь від людей, від яких цього не очікував [5].

Основні відмінності воркшопа від інших заходів - висока інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід й особисте переживання. Ведучий (експерт, керівник воркшопа) допомагає учасникам визначити мету, завдання високопродуктивної майстерні, підбирає методи та прийоми для активного дослідження. Учасники використовують особистий досвід і професійні знання та вміння, наявні у них із теми воркшопа. Вони діляться ними з іншими учасниками заходу. Ведучий уміло контролює процес, спрямовує діяльність групи.

Мінімальна тривалість воркшопа - половина дня. Максимальна - п'ять-сім днів. Основні методи і прийоми: аналіз і розбір ситуацій, створення проектів і презентацій, «мозковий штурм», параметричний практикум, виконання індивідуальних і групових вправ. Теоретичні «вкраплення» у вигляді лекцій застосовуються дуже рідко й у мінімальному (необхідному для повного висвітлення теми) обсязі. По закінченню воркшопа у групи є певний інструментарій, модель поведінки в конкретній ситуації [4].

Велике значення для проведення ефективного воркшопа має грамотний психолого-методичний супровід. При такій формі навчання наголос робиться на динамічне знання. Відповідальність за результат навчального процесу розподіляється між учасниками й ведучим. Кожний учасник воркшопа отримує індивідуальне рішення конкретного завдання. Результативність заходу визначається внеском учасників.

Така форма роботи з педагогічними працівниками включає кілька етапів: організація групової взаємодії, самодіагностика, розвиток готовності до професійно-педагогічного саморозвитку, проектування і моделювання розвитку професійної компетентності в майбутньому, контроль ефективності.

Структура воркшопа відображає ряд змістовних позицій:

1. Ухвалення важливості інноваційної діяльності (установка, цінність).
2. Мотивація до розвитку власної готовності.
3. Оцінка власної компетентності (діагностика і рефлексія).
4. Досвід презентації власних компетенцій.
5. Розвиток способів компетентної поведінки в галузі освоєння і застосування інноваційних методів та технологій навчання.
6. Рефлексія динамічних змін в уявленнях про себе як носія інноваційних ідей та рішень в професійно-педагогічній діяльності, фіксування можливих шляхів саморозвитку, оцінка отриманого інтерактивного досвіду.

В результаті використання такої інтерактивної форми методичної роботи як воркшоп, було доведено її високу ефективність та дієвість у саморозвитку педагога. Через проведення воркшопу у Житомирському закладі дошкільної освіти № 33 було розглянуто тему «Нетрадиційні технології інтелектуально-мовленнєвої діяльності дошкільників». Завдяки подібній формі навчання педагогічні працівники мали змогу самостійно здобувати та ділитися знаннями в активній взаємодії з колегами, вони наповнили власний багаж знань новими професійними компетентностями. Наступним кроком педагогів буде

передача своїх знань та умінь вихованцям з метою активізації та удосконалення інтелектуально-мовленнєвої діяльності.

У рамках воркшопу було пропрацьовано різні нетрадиційні форми роботи з дошкільниками, спрямовані на розвиток інтелектуально-мовленнєвої діяльності, зокрема:

- створення інтелект-карт;
- робота з коректурними таблицями;
- складання описів за опорними схемами;
- використання мнемотаблиць;
- коментоване малювання;
- ведення полілогу;
- використання прийомів ейдетики;
- використання інтерактивного прийому - мікрофон.

Крім того, розглянуто нетрадиційні засоби комунікативно-мовленнєвої активності:

- використання лепбука;
- використання фразового конструктора.

Реалізація нетрадиційних технологій у роботі з дошкільниками створює простір для прояву творчості й гнучкості у підході до дитини, дає можливість їй почуватися відкривачем нових знань. Освіта дітей здійснюється через професійне та творче зростання самих педагогів.

Для проведення воркшопу було створено коректурну таблицю «Нетрадиційні підходи до оптимізації інтелектуально-мовленнєвої діяльності дошкільників».

Перехід до кожного наступного завдання здійснювався в процесі роботи з даною коректурною таблицею. Ведучий давав характеристику технології, а учасники повинні були зрозуміти, про що йде мова та позначити фішкою в таблиці. Характеристики на кожну інновацію надавалися ведучим поступово від узагальненої до більш конкретизованої, доки учасники воркшопу не здогадувалися, про яку технологію (засіб) йде мова. Після правильного визначення слово передавалося педагогу, який презентував дану технологію (засіб).

Виступ кожного педагога складався з двох частин:

- міні реклама-презентація технології;
- «робоча майстерня» (з учасниками воркшопу).

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ, РОЗГЛЯНУТІ В РАМКАХ ВОРКШОПУ

1. ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТ КАРТ

Реклама-презентація

Інтелектуальна карта – це схема/діаграма, призначена для візуалізації інформації під час її обробки людиною, що сприяє розвитку усіх пізнавальних процесів, зокрема мислення, мовлення, пам'яті, уваги тощо.

Застосовування схем у методиці розвитку зв'язного мовлення дітей допомагає зберегти логіку побудови описової розповіді, повідомлення чи міркування. Інтелектуальна карта є структурно-логічною схемою вивчення певної теми, в якій відображаються зв'язки ключового поняття, що розташовується у центрі, з іншими поняттями цієї теми (проблеми), та становить з ними нерозривну єдність. Така карта дає змогу майже на кожне поняття дивитись крізь призму його міжсистемних зв'язків, вони стають для того, хто навчається, наочними, очевидними. Така карта складається за активної участі дітей на їх очах, охоче дітьми коментується, багаторазово удосконалюється, доповнюється у різних формах життєдіяльності. Під час колективного обговорення карти діти залучаються до різних видів діяльності (малювання, розігрування ситуацій, виконання завдань за предметними картинками, створення рухливих образів тощо).

Завдання для «робочої майстерні». Створити інтелектуальну карту на тему: «Мовлення».

2. МНЕМОТЕХНІКА

Реклама-презентація

Мнемотехніка(в пер. з грецької - «мистецтво запам'ятовування») – це система методів і прийомів, які забезпечують успішне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, знань про особливості об'єктів природи, навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді і, звичайно, розвиток мовлення.

Завдання для «робочої майстерні». Переказати твір з опорою на мнемотаблицю.

3. КОРЕКТУРНА ТАБЛИЦЯ

Реклама-презентація

Коректурна таблиця – це інформаційно-ігрове поле, поділене на клітинки, заповнені предметними картинками, символами, буквами, геометричними фігурами тощо. Під час роботи з таблицею установлюють якнайбільше різнопланових зв'язків (колір, форма, розмір, розташування, призначення тощо) між її елементами.

Діти повинні сприйняти на слух вказівку дорослого, зосереджено роздивитися таблицю, знайти правильну відповідь чи виконати завдання (накрити, розфарбувати, полічити, співвіднести зі схемою, символом тощо), а потім прокоментувати результат.

Завдання для «робочої майстерні». Усі учасники об'єднуються у підгрупи. Кожній підгрупі необхідно створити власну коректурну таблицю та розробити розвивальні завдання до неї.

4. ФРАЗОВИЙ КОНСТРУКТОР

Реклама-презентація

Фразовий конструктор – інтерактивно-мовленнєва гра, у ході якої діти вчаться складати різноманітні за складністю речення та користуватися при цьому символічними зображеннями. Гра спрямована на розширення та удосконалення словника дитини, формування граматичної будови речення та лексико-граматичних уявлень.

Завдання для «робочої майстерні». Підгрупам пропонується самостійно розглянути серію картинок, розкласти їх у певній послідовності та скласти за ними розповідь, поширюючи їх прикметниками.

5. ПОЛІЛОГ

Реклама-презентація

Полілог – дискусія або бесіда, в якій беруть активну участь кілька співрозмовників, що мають власний відмінний погляд на обговорювану проблему.

Під час організації полілогу вихователь учить дитину чітко висловлювати свої думки, розвиває вміння слухати і розуміти запитання, правильно формулювати відповідь на них - коротко або докладніше залежно від характеру запитання, правильно ставити запитання. Полілоги активізують дитячу мову, сприяють розвитку діалогічного мовлення.

Завдання для «робочої майстерні». Визначити спільне та відмінне між поняттями «полілог» та «діалог» за допомогою кругів Ейлера. Підібрати теми, через які можна провести полілог і теми для діалогу.

6. НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РОЗПОВІДАННЮ ЗА СХЕМАМИ

Реклама-презентація

Схеми-моделі – це наочні моделі, в яких дитина відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними.

Застосування схем-моделей - ефективний спосіб, що сприяє розвитку мовлення, словесно-логічного мислення, пам'яті дітей дошкільного віку. Використання схем при складанні описових розповідей полегшують дітям оволодіти зв'язним мовленням. Крім того, наявність наочного плану робить такі розповіді чіткими, зв'язними, послідовними та поширеними.

Завдання для «робочої майстерні». Кожній підгрупі необхідно розробити схеми-моделі складання опису для середньої та старшої групи на обрану тему.

7. КОМЕНТОВАНЕ МАЛЮВАННЯ

Реклама-презентація

Коментоване малювання - цікавим прийомом активізації мовлення дітей, під час якого дитина потрапляє в ситуацію, в якій вона прагнучим висловлюватися, ділитися

враженнями. Його суть полягає у тому, що вихователь бере великий аркуш паперу, фломастери і разом з дітьми починає фантазувати і замальовувати.

Діти захоплюються цікавою колективною діяльністю, результати якої з'являються у них на очах. Ця ситуація спонукає їх до висловлювань. Не напружуючись і не докладаючи великих зусиль, діти легко описують предмети чи явища, виділяють їхні істотні ознаки, висловлюють свої думки, припущення.

Завдання для «робочої майстерні». Кожна підгрупа повинна змодельовати фрагмент мовленнєвого заняття з використанням коментованого малювання.

8. ЛЕПБУК

Реклама-презентація

Лепбук (з англ. *lapbook* – «наколінна книга») – саморобна інтерактивна тека з кишеньками, віконцями, конвертиками, вкладками, рухомими деталями, що містять систематизований матеріал з певної теми.

Щоб заповнити теку, діти виконують запропоновані завдання, здійснюють спостереження, роблять висновки, знаходять чи створюють ілюстрації, систематизують зібрані матеріали за певними критеріями. Розглядання такої теки дає дітям змогу легко відновити в пам'яті набуті знання.

Завдання для «робочої майстерні». Розгляд лепбуків кожною підгрупою та виконання запропонованих завдань.

9. ЕЙДЕТИКА

Реклама-презентація

Ейдетика - це здатність запам'ятовувати яскраві образи і з легкістю їх відтворювати. Ейдетика сприяє розвитку мислення, уяви, творчих здібностей, образної пам'яті, розвитку мовлення та способів подання навчального матеріалу.

Основне правило ейдетики: уява + позитивні емоції = секрет успішного навчання. Головне запитання ейдетики: «Про що ти подумав?».

Асоціації- такий зв'язок між окремими об'єктами, коли один з них викликає у свідомості образ іншого.

Види асоціацій: нюхові, тактильні, зорові (кольорові та предметні асоціації), смакові та звукові асоціації.

Завдання для «робочої майстерні». **Вправа “Предмети-невидимки в банці”.** Учасникам пропонується відчутти аромат, що «ховається» у баночці і дати відповіді на запитання: «Про що ти подумав?», «З яким кольором асоціюється запах?». Склади з цими словами речення.

Вправа “Тактильні дощечки”. Учасникам пропонується, не дивлячись, доторкнутися до дощечки та сказати: «Про що ти подумав?», «Яка дощечка на дотик?». Придумати речення, у якому було б слово-образ, який викликала дана дощечка і слова-ознаки, якими описали цю дощечку.

10. ДРУДЛИ

Реклама-презентація

Друдли - чорно-білі картинки-загадки, дивлячись на які абсолютно неможливо чітко і точно сказати, що це таке. Кожен із нас може придумати силу-силенну друдлів: на білому фоні, намальовані різноманітні лінії чорним або кольоровим фломастером.

У роботі з дітьми використовуються друдли окремо, або включаються в ігри, за допомогою яких розвиваємо в дітей різні форми мислення, мовлення та уяву.

Завдання для «робочої майстерні». Учасники об'єднуються у підгрупи:

1 підгрупа – за 2-ома друдлами придумати та представити діалог між героями, з якими асоціюються у вас ці друдли.

2 підгрупа – розкласти запропоновані картки з друдлами в певній послідовності та скласти за ними речення.

З підгрупа – кожен член групи бере по одній картці з друдлом і група створює казку по колу, вводячи свого персонажа з картки чи свій об'єкт.

11. ПІКТОГРАМА

Піктограми допомагають запам'ятовувати будь-які літературні твори як віршовані, так і прозові. Піктограми подаємо в чорно-білому або злегка тонованому зображенні для полегшення обробки інформації мозком.

Завдання для «робочої майстерні». Дидактична гра «Про що ти подумав?». Пропонується картка-таблиця із зображенням іграшок чорно-білого кольору. У грі є кольорові кружечки та геометричні фігури. Ведучий показує, наприклад, червоний кружечок: «Про яку іграшку ви подумали?». Потім пропонує розглянути, наприклад, круг: «Про яку іграшку ви подумали?». Ускладнене завдання: пропонується одночасно і колір, і геометрична фігура. Наприклад, чорний колір і круг: «Про що ви подумали?».

12. МІКРОФОН

Цей прийом може використовуватись як у груповій, так і у фронтальній роботі з дітьми, може стати частиною інших інтерактивних прийомів («Мозкова атака», «Акваріум» тощо). Полягає у вільному висловлюванні ідей, думок або відповідей на запитання. Діти повинні дотримуватись певних правил: висловлюватись по черзі й тільки в символічний (іграшковий) мікрофон, не перебивати та не критикувати інших.

Завдання для «робочої майстерні» на рефлексію. Висловити свої думки щодо проведеного воркшопу.

Висновки та результативність інновації. В процесі проведення рефлексії було виявлено, що педагоги навчилися використовувати власні ресурси, модернізували погляди на уже відоме питання використання нетрадиційних технологій інтелектуально-мовленнєвої діяльності у роботі з дошкільниками. Завдяки воркшопу педагоги мали змогу обмінятися досвідом, обговорити існуючі проблеми у професійній сфері та кожен зміг надати та отримати пораду від колег. Така форма динамічного навчання більш результативна завдяки конкретизованості та вузькій тематичній спрямованості, крім того воркшоп відноситься до групи таких розвиваючих та навчаючих форм методичної роботи, які найбільш підходять для навчання дорослої аудиторії. Знання, отримані в процесі воркшопу, є продуктом активної діяльності самих учасників, що значно підвищує ефективність їх засвоєння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році» // Листа МОН України від 13.06.2017 № 1/9-322.
2. Мисоченко І. Ю. Модернізація процесу навчання у вищій школі // Соціально-гуманітарні та психологічні науки: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. Матеріали 2-ї Міжнародній науково-практичній конференції.–2015. –С. 150-153.
3. Фопель К. Ефективний воркшоп. Динамічне навчання. Пер. з нім. [Текст] / К. Фопель. – Генезис, 2003. –368 с.